Si Vis Pacem... Turism Activ Istoric!

FATA MOARTĂ

de Ioan Missir

Transpusă în format electronic 2004. Gabriela Proca, Ioana Vlad (dactilografie), Ioan Vlad (corectură) după textul ediţiei a V-a (septembrie 1945, Editura Cartea Românească). Ortografia a fost păstrată în cazul cuvintelor specifice epocii şi fără echivalente directe actuale, a regionalismelor din dialoguri şi a folosirii voite de către autor a particularităţilor limbii pentru efecte artistice. Pasaje prezente în ediţia I (1937) dar cenzurate în ediţia a V-a (publicată în timpul prezenţei trupelor sovietice în ţară) adăugate de Victor Durnea, care a efectuat şi o corectură finală de specialitate a întregului text (2005). Transpusă în format XHTML 1. O Strict fără nicio modificare a textului de către Ioan Vlad (2006).

Cetitorule, ai înaintea ta o frumoasă carte de adevăr. Un om cinstit şi viteaz spune ce s-a întâmplat în adevăr. O spune limpede şi adânc înduioşat.

Se vede de aci cât de mult talentul răsare din emoţia lucrului văzut bine, înţeles adânc şi întovărăşit de acele mişcări ale inimei fără care şi cel mai mare dar de scris nu dă decât pagini moarte.

În vremi ca acestea de azi, astfel de cărţi sunt o întărire sufletească şi o adevărată purificare.

Dar istoricul va găsi aici şi destăinuiri care cad greu asupra unor oameni cari câteodată au ispăşit. N. Iorga

CUPRINS

Cum am trecut Carpaţii Atac la Corond la reţele
Prin Grozeşti spre Hârja
Fata Moartă Cota 1290
Pe valea Bucieşului
Un revelion
Chef la Piscul Raţei
O permisie
Cireşoaia
Armistiţiu

Rapidul Caşin-Teţcani Triunghiul morţii Demobilizarea Flori veştejite Ţugui

CUM AM TRECUT CARPATII

De mai bine de jumătate de ceas, corniştii sună „adunarea ofiţerilor” în pas alergător, dar în cort nu mişcă nimeni. Deşi auzim semnalul, moleşiţi de somnul de dimineaţă, ne întoarcem pe partea cealaltă.

— Ce Dumnezeu! mormăieşte unul, nu ne-am sfărmat picioarele pe toate coclaurile Grozăştilor trei zile? Sună, mă, pân’ a sta vântul!

Degeaba ne înfundăm capul în pături. Corniştii sună mereu.

Afară, ordonanţele se sfătuiesc ce să facă.

— Hai să-i sculăm, c-om mânca bătaie digeaba – se aude în şoaptă.

Mai trece un răstimp, aud o tusă stăpânită, foaia de cort din faţă se cască puţin şi capul speriat al lui Ţugui, ordonanţa mea, apare.

— Don zblocotinent, don zblocotinent?

— Ce-i, mă?

— Trăiţi, don sublocotinent! Di-un ceas sună adunarea domnilor ofiţeri în pas alergător!

S-a topit vraja odihnei. Bombănind, ne căutăm vestoanele şi bocancii şi iată-ne pe malul Caşinului la spălat. Treziţi de-a binelea de răcoarea apei, recăpătăm buna dispoziţie, dar nu ne putem dumiri ce s-a întâmplat, de i-a venit poftă colonelului să ne cheme.

E ceasul 12. Soldaţii, în plin repaus, îşi cos efectele, îşi curăţă armele, iar grupuri-grupuri, tolăniţi pe iarbă în jurul corturilor, pălăvrăgesc.

Locotenentul Vlaşca, comandantul companiei, Boteanu şi cu mine pornim spre Fabrică, unde-i popota noastră. Sala cazinoului, unde ne adunăm de obicei, e aproape goală. Într-un colţ, doi joacă table, vreo câţiva chibiţesc, iar dintre „cei mari” nu-i nimeni.

Abia pe la 1 apare maiorul Toescu, asudat, cu bluza descheiată, cu chipiul pe ceafă. Ofiţerul de serviciu şi toţi sergenţii de zi, droaie după dânsul. Urcă încruntat scările,

se opreşte în prag şi după ce ne aruncă o privire piezişă pe subt sprâncene, face semn să ne strângem cerc în jurul său.

— Băieţi! Numai două vorbe. Nu-i timp de pierdut. Am primit ordin să executăm un marş ofensiv! Marş ofensiv!

Se face tăcere completă. Trec vreo câteva clipe şi unul dintre noi întreabă:

— Unde?

— Nicio vorbă, nicio vorbă, se stropşeşte răguşit maiorul. Cartuşe de război pe oameni şi raţia de rezervă. Cartuşe, cartuşe! S-a auzit?

S-a auzit; dar nimeni nu pricepe nimic. Despre ce marş ofensiv poate fi vorba? Abia ne-am întors ieri seară din manevre. Colonelul Gorski, comandantul regimentului, e la Botoşani, căpitanul Pascu, mi se pare la Adjud; o parte din băieţi au şters-o la Bacău, unde-i un varieteu fain!

Cel mai mare în grad a rămas maiorul.

Masa o luăm la repezeală, aproape în tăcere, îngânduraţi. Nu se aude decât trăncănitul farfuriilor şi al tacâmurilor. Fiecare abia aşteaptă să termine cu atmosfera aceasta încărcată şi să-şi vadă de trupă.

Ordine, comenzi, cruci şi dumnezei, ghionturi, palme şi răcnete se amestecă timp de trei ceasuri, până ce corturile sunt strânse, raniţele făcute, cartuşele şi raţiile de rezervă distribuite.

Pe plutoane, cu arma la picior, aşteptăm semnalul de plecare.

La patru jumătate, încolonaţi câte patru, pornim spre înţărcătoare.

Fără voia noastră, aruncăm o privire fabricii Union, în jurul căreia de bine, de rău, am trăit câteva săptămâni veseli şi tineri! Nici urmă de bivuac. Caşinul îşi duce nestingherit şi nepăsător apele repezi la vale. Dumbrava din cotul lui, încremenită, pare un decor de teatru.

Mergem spre graniţă.

Muntele Războiul străjuieşte intrarea defileului cu Măgura Caşinului. Îngusta cale ferată a societăţii

forestiere urmăreşte şerpuind cursul apei, iar murmurul Caşinului, neastâmpărat, face cor cu neliniştea sufletelor noastre.

Urcăm! La fiecare haltă, ofiţerii discută laolaltă probabilităţile. Părerile sunt împărţite şi chiar cei mai pesimişti nu cred într-un război acum, în preajma toamnei, afară numai dacă, în cel mult două luni, s-a sfârşit cu Puterile Centrale.

Fluierul ne împrăştie pe la plutoane şi, ca un culbece enorm, batalionul se târâie la deal. Nu ne distrage nici valea încântătoare a Bucieşului, nici pitorescul defileului, nici plaiurile minunate ale Zbornei, nepătate încă de sânge.

Pe la toacă, un popas mai lung la înţărcătoare, nume care curând va fi pe buzele tuturor, astăzi punct trigonometric şi câteva cabane, de care se folosesc exploatatorii codrilor necălcaţi decât de fiare.

Înserează, dar pornim înainte spre Clăbuc. Urcuşul e în piept, echipamentul greu şi, deşi suntem la jumătatea lui august, e cald tare. Şi pe lângă toate, neliniştea fiecăruia sporeşte cu cât ne depărtăm de locurile unde cunoaştem fiecare potecă.

Şoseaua strategică, construită de curând, coteşte şi ocoleşte înălţimile, pentru a răzbi până la graniţă. Odată cu seara, ajungem la poalele Clăbucului, enormă căpăţână de granit, învăluită în umbră, misterioasă, ameninţătoare. Trupa, înşirată pe dreapta şi pe stânga şoselei, se pierde în noapte. Doar câte un licurici – ţigară aprinsă – vădeşte prezenţa cuiva.

Ofiţerii, chemaţi la ordine de maior, sfârşesc prin a înţelege că la noapte se decretează mobilizarea, dar peste un ceas trecem Carpaţii. Pichetul nu e departe; un grănicer are să ne fie călăuză până la pajura împărătească. Până atunci, tăcere completă.

Pe companii, fiecare soldat îşi leapădă raniţa, gamela şi bidoanele, ca să fie mai sprinten şi să nu facă zgomot.

Într-o tăcere impresionantă, pe o noapte de păcură, cu nervii întinşi ca niciodată, ne încolonăm şi aşteptăm. E

ceasul 10 şi codrii misterioşi prind a înghiţi cele dintâi formaţiuni ale regimentului. Când vine rândul nostru şi trupa încarcă armele încă mute, înţelegem că totul s-a sfârşit.

Pornim. Nu vorbeşte nimeni. E aşa de întuneric, încât abia poţi bănui spatele camaradului din faţă. Din când în când, o bufnitură şi coloana se opreşte. S-a poticnit şi a căzut un om sau un cal de la mitralieră şi fiecare, pe înfundate şi cu grijă, se întreabă ce-i. Mergem pe o potecă; ne-am înşirat prin flanc câte unul şi vreme de două ceasuri nimic nu schimbă tălăzuirea aceasta nesuferită. Doar înştiinţările înaintaşilor noştri, comunicate înăbuşit şi halandala, că dăm peste un copac prăbuşit, peste un podeţ ori şănţuleţ.

Deodată, avem impresia că murmurul aproape nedesluşit al celor din faţa noastră, cu care ne deprinsesem de la plecare, s-a topit parcă. Coborâm. La fiecare pas dăm peste trunchiuri de copaci, peste bolovani; piciorul se afundă în băltoace.

După opinteli şi şoşoteli, ne oprim. Se trimit agenţi de legătură spre capul coloanei şi, cu strângere de inimă, aflăm că ne-am rătăcit. Un cal de la compania de mitraliere, din coada batalionului, s-a desprins din rând şi a luat-o la întâmplare prin pădure, iar compania a cincea şi a opta după dânsul.

Ne-am oprit în fundul unei văgăuni şi nu ne putem mişca. Suntem la noi? Am trecut la inamic? Nimeni nu îndrăzneşte să scapere ori să aprindă un chibrit, iar trosniturile uscăturilor pe care calcă unul sau altul iau proporţii neobişnuite.

S-a făcut aproape unu jumătate. Cei câţiva ofiţeri, printr-un instinct de solidaritate nemărturisit, ne găsim împreună, aşteptând agenţii trimişi la întâmplare să caute legătura ruptă. E răcoare straşnic şi, la început, e plăcut să simţi sudoarea zbicindu-se.

Suntem lac de apă doar! De la o vreme, un tremur ne cuprinde şi dârdâim fără voia noastră. Zadarnic ne împotrivim. Un fel de frică pune stăpânire pe noi; şi în

vreme ce, ca la o comandă, norii se împrăştie şi prin perdeaua lor răsare luna, o pocnitură de armă stârneşte ecoul pădurii întregi. Sărim în picioare cu toţii şi, până să ne reculegem, se mai aude o pocnitură, şi alta, şi alta.

Focurile se înteţesc şi se încrucişează peste capetele noastre. Răpăie o mitralieră câteva minute; ricoşete bâzâie şi plesnesc copacii. Pădurea are două orchestre proprii, dar amândouă cântă în acelaşi timp. Şi în măsura în care deasupra noastră se desfăşoară larma aceasta ameţitoare, ne cuprinde o revoltă surdă.

Cum? Să sfârşim fără a fi început măcar? E cu putinţă? Nici n-am văzut inamicul; nici nu ştim că e război, şi să pierim striviţi ca nişte râme, în fundul unei mocirle, fără a trage sabia?

De vreme ce şuieră gloanţele, poţi muri. Dar cum să mori, când nici nu te-ai bucurat de viaţă? Nu se poate! Doar zbuciumul nopţilor de învăţătură stăruie încă în mine. Şi apoi, mă aşteaptă părinţii şi am drept să trăiesc. Şi vreau să trăiesc! Am aşteptat să fiu om; m-am trudit să fiu om şi acum să mor fără să mă apăr? Cel puţin să tragem şi noi, să ne apărăm, să încercăm. Dar cum?

Zădarnic ne învârtim pe loc, pierduţi, neputincioşi! Nu vedem nicio ieşire.

Din clipă în clipă, aşteptăm să fim ucişi şi, în fiecare umbră care se mişcă, bănuim patrula inamică, gata să ne culeagă, fără a putea face un gest de împotrivire.

Dar, ca prin minune, împuşcăturile se răresc şi treptat-treptat, o linişte desăvârşită se aşterne. Să tot fi trecut o jumătate de ceas, mai lungă şi mai neînchipuit de înfricoşătoare decât oricare alta. Necunoscutul, noaptea, cel dintâi răpăit de gloanţe, teama de a fi făcut prizonier fără a fi zărit inamicul ne ridică judecata.

Dar pe măsură ce luna aleargă prin nori, privindu-ne parcă ironic, bătăile inimei se liniştesc, senzaţia de gol ne părăseşte şi glasurile prind a se dezmorţi. Vina o aruncăm, se înţelege, pe comandanţi, cari habar nu avem pe unde sunt! Să n-ai măcar o hartă de companie şi să te iei, cogeamite regiment de vânători, după o singură călăuză!

După un soldat care poate fi spion sau trădător. Şi, până la patru dimineaţa, când începe a se zori de ziuă şi restabilim legătura, fiecare critică împrejurările şi ameninţă copilăreşte.

Trecem prin toată gama stărilor sufleteşti şi suntem alţii când alergăm să ne ajungem regimentul. Am şi uitat de revoltă şi de frica noastră, de toate ceasurile de îndoială, puse parcă anume pentru încercare. Fiecare abia aşteaptă să se apropie de inamic şi să afle ce s-a petrecut.

Ce curioasă e structura omenească! Adineaori, bâjbâiai de frică să nu te prindă şi afuriseai pe cei ce te băgaseră în război, şi acum nu ştii cum să-ţi ajungi camarazii din urmă, pentru a fi mai aproape de moarte!

Dar nu e vreme de reflexii. Crengile copacilor te încurcă şi trebuie să le dai la o parte, urcuşul e în piept şi-ţi taie respiraţia şi, pe lângă toate, trebuie să împingi soldaţii cari dau buzna unde găsesc o şuviţă de apă curată. De aseară n-am băut strop.

Încă puţin şi scăpăm la poteca părăsită. Drumul coteşte; se deschide un mic luminiş şi iată pichetul unguresc de grăniceri. O parte fumegă; zidurile-s ciuruite de gloanţe, înnegrite, geamurile sparte şi soarele care răsare mângâie frunţile celor dintâi morţi şi răniţi.

Sunt şi de-ai noştri, şi de-ai „lor”. Şeful pichetului, gros şi umflat ca un butuc, îşi doarme somnul de veci în faţa uşii, dezbrăcat aproape şi cu nişte papuci de odaie în picioare. Ceva mai încolo, cu mâna pe armă, alt grănicer ungur, încremenit pentru totdeauna.

Ai noştri, vreo patru, puşi unul lângă altul, la umbră.

Iată şi un post de prim ajutor, târgi cu răniţi palizi şi resemnaţi, haine pătate de sânge, arme şi efecte lepădate.

Ciudat, nimeni nu-i impresionat. Contactul cu realitatea s-a făcut prea pe neaşteptate, ca să te surprindă ceva. Şi apoi, în faţa noastră se aud focuri de armă, trăncăneşte şi o mitralieră. Şi târgi cu răniţi sosesc… Şi pe urmă, e cald; şi trebuie să te ştergi de sudoare şi în pas alergător ţii cotul cu plutonul. Şi vrei să ştii unde mergem şi ce se petrece în faţa noastră; şi de ce alergăm? Cei din

capul coloanei nu pot merge mai încet?

Doamne! Ce bine era ieri dimineaţă pe malurile Caşinului! Ce mult îi de-atunci.

Ne oprim. Strângem rândurile şi, tupilaţi subt o poală de pădure, aşteptăm.

Desfăşurate în trăgători, mai multe companii din batalionul întâi trag. Trag mereu! în cine, nimeni nu poate răspunde; dar sigur este că se încrucişează gloanţele şi cad morţi şi răniţi.

Deocamdată suntem feriţi şi fiecare din noi se gândeşte că… dacă diseară se încheie pace, are norocul să scape cu zile!!

Nu credem să poată face faţă inamicul şi României! Dar unde sunt comandanţii? Ce rost avem aici? Plutonierul Irodel, rănit, istoriseşte ce s-a petrecut aseară:

Batalionul înainta în noapte, spre pichetul unguresc, cu gândul să-l împresoare. Câinii sanitari, cari ne mâncaseră zilele tot timpul concentrărilor şi erau aşa de bine dresaţi, încât de-atunci nu i-a văzut nimeni, au dat peste cei de la pichet şi s-au luat la scărmăneală. Un cal de la samare a prins a necheza, un grănicer ungur, din prag, a tras un foc în vânt, nebănuind adevărul; nu ştiu care de la noi, pierzându-şi cumpătul, a descărcat arma şi…

Într-o zăpăceală completă, a început focul. Vreo câţiva mai îndrăzneţi de la compania a treia au ajuns la pichet. O parte din grăniceri au căzut. Alţii au dispărut în noapte, pe poteci cunoscute de dânşii.

S-au mai schimbat câteva focuri între două companii amice, dar lucrul acesta n-are să se afle niciodată!

Ordinea s-a restabilit spre ziuă, dar lupta se dă de-atunci…

E nevoie de noi. Ne desfăşurăm în trăgători. Suntem în linia a doua. Cei dinainte trag mereu. Sublocotenentul Teofanescu, tânăr, plin de entuziasm, cade rănit greu. Mitraliera trage întruna. Aşteptăm gâtuiţi de emoţie să ajungem la creastă să deschidem şi noi focul…

Deodată, în faţă, departe, un camarad desluşeşte cu binoclul o capelă românească! Se comunică în urmă,

verificăm faptul şi, după oarecare ezitări, corniştii sună încetarea focului.

Trece un răstimp şi, plini de nelinişte, aşteptăm. Ca prin vis, ne răspunde „inamicul” cu acelaşi semnal.

Am îngheţat cu toţii! Apărem la creastă cu toţii, se sună adunarea, ne ridicăm în picioare şi, cu deznădăjduită amărăciune, vedem apărând de prin desişuri unităţi din Regimentul 25 Vaslui…

Noi trecusem frontiera pe la Clăbuc, dânşii la dreapta noastră, dar din pricina lipsei de legătură, aproape se rătăciseră…

Adevăratul inamic nici nu se vede. Fatalitatea însă şi-a însemnat jertfele.

Ne uităm unii la alţii, pătrunşi de o nemăsurată tristeţe, martori tăcuţi ai cumplitei dureri de care e cuprins maiorul Botez, comandantul batalionului…

Lăsăm în urmă răniţii şi, după o cercetare generală a singurei hărţi, pornim într-un fel de excursiune armată.

Ofiţerii, înainte, discută întâmplările de azi dimineaţă; trupa, în urmă, în pas de manevră.

Coborâm munţii şi ne apropiem de satul unguresc Oituz. Nicio măsură de siguranţă, nici măcar o patrulă în pădure. Nimic. Ca şi cum suntem în zilele bune şi ne reîntoarcem dintr-un marş oarecare…

Satul prinde a se desluşi în vale şi e atâta siguranţă că inamicul nu există, încât intrăm în Oituz cu armele descărcate…

Căsuţe curăţele peste tot; râul pitoresc, întovărăşind cu apele-i limpezi şi liniştite şoseaua bine întreţinută, care desparte satul în două. Peste putinţă să opreşti soldaţii, cari, cât ai clipi din ochi, s-au împrăştiat ca potârnichile prin toate casele.

O linişte suspectă ne apasă. Niciun suflet de om în tot satul.

Abia peste o jumătate de ceas, un soldat ne aduce un civil rătăcit într-un beci. Adunaţi în jurul lui, ne întrecem în glume şi-l luăm drept bun român, cum se spovedeşte el, care-şi aşteaptă fraţii din Regat. Capătă ţigări şi bani de la

cine se nimereşte, mai ales când blastămă şi afuriseşte „catanele ungureşti care au plecat de mult de pe aici după ce au ridicat ce era de preţ în casele românilor, mânca-i-ar câniii…”

Cu toată nepregătirea noastră, are ceva suspect în el şi, mai mult de formă, îl dăm în primirea unui gradat. Un agent de legătură anunţă sosirea colonelului Gorski şi a… aghiotantului său, care de aseară se făcuse nevăzut în urmă pentru a-i arăta drumul.

Corniştii, din ordinul comandantului batalionului, sună… adunarea regimentului pentru a da onorul!! Ca în timp de pace! Soldaţii, alergând, prind a ieşi de prin case. Fiecare îşi caută locul să poată intra în front şi în momentul în care se sună „dreeepţi” şi, înşiraţi câte patru pe şosea, în rânduri strânse, prezentăm arma, de pe muntele din faţa noastră porneşte o furtună de gloanţe. Câteva clipe, buimăciţi de atacul acesta neaşteptat, stăm pe loc. Dar numai câteva clipe, căci, fără niciun ordin, trupa s-a trântit la pământ. Zăpăceala e mare. Mitraliera ţăcăneşte nebună. Gloanţele scheaună disperat în jurul nostru, ricoşetele pe şosea plesnesc furios. M-am nimerit în şanţul din dreapta, descoperit. Lângă mine e Vlaşca. Snopurile de gloanţe îmbracă toată zona şi răscolesc pământul şi pietrişul. Aud în două rânduri un glas strigând:

— În pădure, băieţi, în pădure!

Fluiere disperate, vaiete, sudălmi… Am impresia că nu mai pot scăpa din viesparul acesta. Mă fac una cu pământul; îmi pun o lopată Linemann în dreptul feţei; scut naiv… Aştept moartea o clipă. Şi încă una. Şi, fără să-mi dau seama, într-un salt nebun trec şoseaua, sar în apă, dau în pădure unde, la adăpost de gloanţe, gâfâind şi galben la faţă, caut să mă dezmeticesc. Gloanţele şuieră la întâmplare încă vreo câteva minute şi liniştea se restabileşte…

Unul din noi descarcă revolverul în spionul care, profitând de zăpăceală, reuşise aproape să dispară după copaci.

Tot regimentul e împrăştiat ca puii de cloşcă părăsiţi.

Colonelul intervine energic; repede ne orientăm şi desfăşuraţi învăluim poziţia de pe care au plecat focurile… Peste două ceasuri, Magheruşul e întors şi ocupat.

Elemente de tranşee, adăposturi blindate, o piesă de mitralieră stricată, benzi de cartuşe trase, câteva arme şi… trei butoaie cu brânză de munte.

Pe la toacă, am scăpat de defileu şi, după cât se pare, obiectivele sunt ajunse.

Pe înălţimile care domină Breţcul instalăm avantposturile…

Carpaţii au rămas în urmă. În faţă se deschide orizontul până dincolo de Vaşarhei…

N-au trecut nici douăzeci şi patru de ore. Suntem în război.

Am primit botezul de sânge. Stâlpii de la graniţă s-au prăbuşit…

Laolaltă cu cel duşman, a curs şi sânge nevinovat. Se va spune cândva acest lucru?

Întinşi pe iarbă, în pajiştile unde până acum răsunau numai tălăncile vitelor şi fluierul păstorilor, scrutăm cu binoclul depărtările…

O căruţă cu bejănii stârneşte colbul de pe drum. Un călăreţ dispare ca o nălucă.

Dintr-o gară, se desprinde greoi un tren de fugari. E cel din urmă.

Odată cu fumul negru al locomotivei, se împrăştie emoţiile primei zile de campanie…

ATAC LA CORONDAm împlântat adânc baionetele în inima Ungariei.

De o lună, suntem în plină înaintare. Zi de zi, fără odihnă, am străbătut zeci şi zeci de kilometri. În recunoaşteri sau avanposturi, cu tot echipamentul în spinare, dormind iepureşte, am lăsat Carpaţii mult în urmă!

De la Breţcu, un salt ameţitor de bucurie, cu nădejdi crescânde în faţa inamicului ce se retrage întruna. Cele trei poşte de la Vaşarhei la Cicsereda, aproape de necrezut, le călcăm într-o zi. Dar ce zi! Porniţi în miez de

noapte, trupa fără raniţe, ofiţerii fără săbii, pe care le-au lepădat a doua zi după mobilizare, numai cu sacii de merinde şi cartuşierele pline, fără popasuri, mai mult alergând, ajungem, când soarele trece de amiază, acolo unde Oltul nu e decât un pârâu pe care-l treci cu piciorul.

Tragem nădejde să ne oprim, să auzim cuvântul aşa de aşteptat, „repaus”! Nici gând. Glumele şi ghiduşiile obişnuite au contenit, iar cobzarii din capul companiei au amuţit.

Comandanţii de plutoane îşi îndeamnă oamenii. E greu însă.

Arşiţa e grozavă. Praful amestecat cu sudoare lasă dâre negre pe feţele noastre pârlite. Apa şipotelor nu poate răcori trupa înfierbântată! Din când în când, cei mai slabi se desprind din rând şi cad. Sunt şi chiulangii, dar îi cunoaştem şi le venim de hac. Gradaţii se stropşesc, ofiţerii intervin şi o clipă se reface coloana. Totuşi, în urmă rămân mulţi. Nu-i timp de pierdut cu dânşii…

Dau să ridic pe Crăciun Nechita, soldat vrednic şi cuminte, căzut pe zonă. Îl apuc de cureaua sacului şi abia îl urnesc.

— Ce ai în sac, de-i aşa de greu? îl întreb mirat.

— Să trăiţi! N-am nimic…

Dar când îl desfac, găsesc peste şaptezeci de lacăte noi-nouţe, cleşte, vreo două ciocane, o adevărată prăvălie de fierărie!

— De ce le-ai luat, măi nenorocitule?

— M-am gândit să le am acasă după ce m-oi demobiliza…

— Aruncă-le dracului…

Râde toată compania în hohote şi o bucată de vreme marşul pare mai uşor. Nechita îşi ajunge rândul din fugă, bucuros că a scăpat de aşa o greutate.

Trecem fără haltă pe la Tuşnad, unde am da toată averea să ne scăldăm, şi pe la toacă suntem în plin şes. Cicsereda, ţinta noastră, e departe încă. În fund, munţii Ciucului joacă în soare, enigmatici.

Mergem mereu! Odată cu seara, mai puţini de

jumătate, prindem a urca înălţimile. Intrăm în oraş, cu baionetele la armă, primiţi de… câteva salve trase aiurea. Pe strada principală, câţiva unguri ucişi de proiectilele noastre. Pustiu. Vitrinele trase.

Câteva tranşee proaste, lăzi cu muniţii şi mobilier de prin casele orăşenilor.

Prindem un convoi de cară cu refugiaţi şi, zdrobiţi de oboseală, ne instalăm în avanposturi.

Până a doua zi seara, curg rămăşiţele batalionului.

Luăm urma inamicului şi nu-l slăbim. Trecem prin Domokos, sat mare şi frumos, biserica, imensă. E slujbă şi câţiva intrăm.

Femei îngenuncheate, îmbrobodite cu marame negre, îşi plâng în şoapte morţii… Am trecut şi de Alfalu. Patrulele iau din ce în ce mai des contact cu inamicul. Desigur, se pregăteşte ceva.

Curg companii după companii… Circulă maşinile, se încrucişează curierii, sosesc ambulanţe. Avioanele, bondari îmbrăcaţi în argint, sclipesc toată dimineaţa în soare. Se înjgheabă legături telefonice, lucrează trupele de specialităţi…

Toată divizia e în fierbere!

Mâine, 16 septembrie, atacăm satul Corond. Se fac ultimele pregătiri. La unu, regimentul nostru, adunat într-o imensă poiană aşteaptă. Deşi e noapte, ne deprindem cu întunericul…

Trec unităţi. Iarba necosită amorţeşte paşii infanteriştilor şi trapul cailor. Se aude numai câte un bici plesnind şi huruitul surd al tunurilor. Miros de sudoare, de trupuri nespălate, de curele şi unsoare ne stă în nări!

Trece artilerie…

Şi infanterie. Companii – fantome mute – defilează în tăcere. Doar câte unul, din fuga mersului, întreabă:

— Măi tu, măi! Ci regiment îi aista? Ori:

— Nu-i pe la voi unul, Costache a Ilenei din Călăraşi?

— Măi frate, dă-mi să trag şi eu fum!

Întrebarea rămâne pustie…

Când, în sfârşit, ne vine rândul şi pornim, se crapă de

ziuă.

Artileria a luat poziţie la poalele pădurii. Caii, legaţi de copaci, schimbă impresii cu căluţii noştri de la mitralieră. Trecem peste tranşee părăsite, printr-un sat fără nume pentru noi, pustiu şi sinistru, şi pe la opt dimineaţa suntem la capătul satului Corond. Ne desfăşurăm în trăgători şi înaintăm. O parte pe uliţele satului, iar unii de-a dreptul prin grădini. Gospodării bogate, lăsate în voia sorţii… Pomii, încărcaţi de fructe, amăgesc soldaţii cari, din mers, îşi umplu buzunarele, crezând că-s la manevre. Dar n-am făcut o sută de paşi. Patru bufnituri repetate se aud departe, în faţă, şi până să ne întrebăm ce sunt, patru trăsnete trec urlând peste noi, trosnind în urmă. Ne oprim pe loc şi căscăm gura la clăbucii albicioşi, ce se împrăştie uşor pe albastrul cerului. Oamenii fac fel de fel de glume şi cui îi este la îndemână scutură copacii mai departe… Sus de tot, zbârnâie un aeroplan inamic, însemnând cu mitraliera o limbă convenţională. Regulează tirul. Mai trec vreo câteva minute şi alte bufnituri cutremură văzduhul. Până să ne dezmeticim, şrapnelele şi obuzele curg pretutindeni. Multe case s-au aprins; stogurile de paie şi nutreţ sunt o mare de flăcări!

Trag îndrăcit şi tunurile noastre.

Cele dintâi lanţuri de trăgători au luat contact cu inamicul.

Clănţănesc mitralierele duşmane întruna. Ai noştri înaintează în fugă prin pălălaia şi fumul ce te îneacă. Putoare de pucioasă, strigăte răguşite, vaiete. Sergentul Rugescu Ilie şi-a pus piesa în bătaie lângă un podeţ şi schimbă bandă după bandă. Obuzele răscolesc bufnind pereţi întregi şi ţăndări, bârne, schije zboară nebune…

Jăratecul îţi dogoreşte faţa; simţi că-ţi crapă capul de căldură; ca un automat strigi: „Înainte”. Nu te aude nimeni şi nu auzi nimic. Nicio comandă. Nu mai suntem oameni. Îţi duci înainte plutonul prin semne pe care nu ştiu dacă le înţelegi singur. Sar geamurile ţăndări şi cad mulţi loviţi în spate.

Plutonierul Andriescu îşi descarcă pe o fereastră carabina.

— Te pomeneşti c-a înnebunit! îmi trece prin gând şi, fără să am vreme să întreb ce-i, se repede cu sergentul Burlacu şi cu încă doi spre casă. Dintr-o lovitură, sare uşa din ţâţâni! Dau buzna înăuntru, se aud împuşcături înfundate şi trei unguri, civili, luaţi în baionete, îşi dau sufletul în prag, unde sunt azvârliţi.

Înainte! Mitraliera din faţă a tăcut; inamicul fuge. Iată cei dintâi prizonieri: tineri, sprinteni, dezarmaţi, veseli că au încheiat-o cu frontul. La dreapta clocoteşte încă lupta. Abia am vreme să mă uit în urmă. Lanţurile de trăgători urmează…

Încă puţin şi ieşim din bătaia artileriei. Trecem în fugă albia unui pârâu şi plutonul prinde a urca coasta cimitirului. Compania a şasea susţine înaintarea noastră. O sforţare şi cădem în spatele inamicului:

— Mai repede, băieţi! Dar nu mi-am terminat gândul. Cu huiet sălbatic, crapă un cazan cu foc. Una cu pământul, nu îndrăznesc să-mi mişc trupul. Desigur, aista-i sfârşitul. Îmi vâjâie capul şi-mi ţiuie prelung urechile. Scuip pământ şi iar scuip, dar… sunt teafăr.

Înainte! La fiecare răstimp de linişte, un salt înainte! La fiecare salvă, culcaţi la pământ! Sar crucile şi grilajele mormintelor; aşchii, ţăndări, bucăţi de lespede caută cu sete şi ciudă carne proaspătă. Sângele cald stropeşte ca o crudă fatalitate locurile unde şi-au plâns durerea atâţia străini!

Răniţii îşi pansează rănile, fără să se sinchisească de obuzele ce ne urmăresc pas cu pas, ca şi cum moartea nu mai are drept să se apropie de dânşii!

De-am ajunge sus mai degrabă! Paşii noştri sunt însemnaţi cu sânge, dar, în salturi desperate, ne apropiem!

Artileria scuipă foc spre bateriile inamice. Tirul s-a lungit; nu mai suntem în bătaia obuzelor.

Locul nostru l-a luat a şasea… Am timp să văd, ca prin vis, un fulger despicând pământul.

Rrrruuummppp! Rrrraaappp! crapă obuzele. Cade,

lovit greu la cap, sublocotenentul Berman; îngenunchează pentru totdeauna sergentul Blânda, un munte de om! Un gol vremelnic rămâne pe linie.

Înainte!

Coborâm în fugă. În stânga, clipesc baionetele Regimentului 10 Putna... Inamicul a părăsit tranşeele şi fuge.

Poziţia e întoarsă şi urmărirea începe. În două ceasuri, suntem la observatorul de artilerie. Cimitirul blestemat şi Corondul se văd ca într-o carte. Focul îşi termină opera mistuitoare; mai bine de jumătate de sat nu-i decât ruine înnegrite, fumegânde şi totul pare aşa de departe, aşa de departe!

Liniştea s-a întins şi am vrea să ne odihnim măcar oleacă, dar ordinele sună altfel. Subt conducerea căpitanului Drăgoescu din 29 Infanterie, pornim o mişcare de întoarcere spre Atia. Tunurile inamice au tăcut şi mai avem vreme să le zărim atelajele, urnindu-se în sforţări disperate. Un călăreţ rămâne în urmă, descalecă fără să ţină socoteală de gloanţele noastre şi, pe când se retrage în fugă, o explozie formidabilă cutremură văzduhul. Sărise în aer depozitul de muniţii!

Artileria noastră a lungit mult tragerea şi moralul e altul.

Cine n-a fost pe front nu-şi poate închipui încrederea ce ţi-o dă obuzul amic, care, vâjâind peste capul tău, răbufneşte departe!

E tare cald! De aproape douăsprezece ceasuri n-a înghiţit nimeni strop de apă. Gâtlejurile

— Uscate şi buzele arse de emoţiile trecute şi de arşiţă. Răguşiţi, abia vorbim! Bluzele noastre înnegrite s-ar putea stoarce, de ude ce-s. Dar nu-i vreme de reflexii. Desfăşuraţi şi împânziţi prin locuri necunoscute, prin bulgări, arături, mirişti ori băltoace, fiecăruia cum îi e scris, mergem într-un ritm aproape supraomenesc. Ce ar fi, Doamne, dacă în faţă ar trage şi mitralierele ungureşti! Sfârşiţi, rămân mulţi în urmă, dar ne ţinem încă.

— Ce te făceai, măi Crăciun, cu lăcăţile tale?

— Îmi încuiam sufletul de veci, răspunde râzând. Noroc de dumneavoastră că m-aţi scăpat de ele!

Un răpăit de arme, prelung şi continuu, se aude departe. Mărim pasul fără să vrem. Fără răgaz, fără haltă, mergem mereu.

Odată cu seara, suntem în faţa satului. Aşteptăm ordine. Cine are ronţăie un pesmet ori scociorăşte cu vârful baionetei în cutia de conserve. După câteva clipe de odihnă, gurile prind a se dezmorţi. Nu-i vreme de căinat pe cei rămaşi în urmă. Întâi, pentru că nu ştim ce are să fie cu noi şi, pe urmă, câţi nu visează o rană aşa… potrivită, ca să stai într-un pat curat şi o mână albă să-ţi aline durerile.

S-a lăsat noaptea deasă când trecem prin Atia în rânduri strânse. Arde. Focul macină munca trudnică a celor ce, poate, azi luptă cu noi. Umbrele noastre se profilează enorme şi caraghioase. Ne crapă obrazul de dogoreală, dar alt drum nu-i. Cotul pavăză în dreptul ochilor, ca să nu ne chiorască fumul şi scânteile, şi cu răsuflările tăiate şi fălcile strânse, trecem înainte! Când, peste o jumătate de ceas, am răzbit la celălalt capăt, unde ne întâmpină întunericul şi răcoarea nopţii, trebuie să ne oprim, pentru că nimeni nu vede. Încetul cu încetul, desluşim un stâlp de telefon, o stea şi încă una, şi încă multe, până când putem vedea cu aceiaşi ochi de mai înainte. Lângă nişte girezi de paie, poposim şi e vorba să mânem aici până dimineaţă. Niciunul dintre noi nu se simte bine şi când, mai târziu, o ştafetă ne aduce ordinul de plecare spre regiment, într-o clipă suntem în picioare. Pentru cel care are într-însul legătura cu unitatea sa, nu cred să existe o senzaţie mai adevărată de izolare, indiferenţă şi nedreptate decât atunci când eşti vremelnic trimis la altă unitate. De asta, repede-repede, să ne ajungem regimentul, unde ne ştim fiecare, avem rosturile noastre şi mai multă încredere.

Pornim, dar drumul nu-l ştie nimeni. Poticnindu-se prin bolovani, mulţi se lungesc în drum, icnind ori înjurând. Nu-i lună pe cer, doar stelele ne mai arată unde călcăm. Pe la miezul nopţii, încă nu ştim dacă suntem pe

drumul cel bun. Ne înşelăm sau cu adevărat joacă o lumină în aer? Un sat misterios e în faţa noastră, la răscruci. Dar lumina nu-i! Şi cu toate acestea, au văzut-o mulţi. Pe care drum să apucăm? Ce ne facem? Şi fără să ştim cum, din umbră apare un „român”. Căciulă, suman, băţ zdravăn.

— Noroc, domnilor! Dar încotro, dacă nu bănuiţi?

— Spre…

— Apoi numai prin sat trebuie să mergeţi.

— Dar catanele voastre nu-s pe aici?

— Ehei! Au rupt pământul fugind!

Deşi tonul pare sincer, ne revine în minte trădarea de la Oituz şi dăm „românul” în primire, după ce-l percheziţionăm cu binişorul peste tot.

O nelinişte stăruie în noi. Luminiţa zărită poate să fi fost şi o năzăreală, dar poate şi o realitate. Se trimit patrule pe uliţele satului în vreme ce, trântiţi pe marginea şanţului, aşteptăm. Se pierde în noapte tropăitul patrulei şi o desăvârşită tăcere ne învăluie. Cerul spre Corond şi Atia e roş aprins; se vede că focul ţine să sfârşească ce a început!

Aproape aţipim, doar în pumni îşi fumează unii ţigara.

Deodată, se zăreşte din nou o lumină purtată pe sus în dreapta şi în stânga. Nu mai încape nicio îndoială, este un semnal.

Şi, în acelaşi timp, clopotul bisericii tulbură sinistru liniştea.

Fără nicio comandă, suntem cu mâna pe armă, desfăşuraţi în trăgători şi încordaţi de parcă am fi în stare să răzbim peste orice piedică. În fugă, pleacă alţi agenţi de legătură şi sergentul Amariei într-un suflet raportează:

— După ce am mers până în mijlocul satului şi era să ne întoarcem să vă raportăm că nu-i nimic, Costan se împiedică de o sârmă de telefon şi se lungeşte în drum. Ne luăm pe fir şi firul ne duce în două părţi: la o casă mai arătoasă pe dreapta şi la biserică. Dăm să urcăm scările, uşa închisă. Am lăsat pe Costan şi pe Burlacu de sentinelă şi am venit la dumneavoastră.

Îmi iau plutonul şi când ajungem în dreptul bisericii, o salvă de focuri ne întâmpină… Trântiţi în colbul şoselei, tragem un răstimp orbeşte. Fugarii s-au retras. Dezbatem uşa clopotniţei; de sus coboară plocon doi „români” mai mult morţi decât vii. Ne urcăm sus şi găsim instalat telefonul, aparate de semnalizare, un plan, granate şi provizii… Fără multă judecată, îi trimitem pe lumea cealaltă…

Hotărâţi să nu ne mai expunem zădarnic, aşteptăm zorile, clipocind zdrobiţi de oboseală şi tresărind la cel mai mic semnal de alarmă. Dimineaţa însă, sprinteni, ne regăsim regimentul şi pornim spre Siklod.

Terenul accidentat ne scoate sufletul. Gonim mereu pentru a nu da răgaz inamicului să se poată reface. Din când în când, freamătă câte un obuz spărgându-se departe, la întâmplare. Soldaţii fac haz şi nimeni nu ţine socoteală că de două zile nimeni nu s-a odihnit. Am renunţat la deprinderile zilnice! Şi, mergând, gândul deapănă… Unde-s urmele civilizaţiei? Feţele noastre, lungite şi trase, bărbile, crescute şi părul, năclăit de praf şi sudoare…

Cum se pot numi cârpele acestea negre ca un spălător de vase, cu care din când în când ne ştergem broboanele de sudoare?

Unde-s vremurile când simţeai pe tine o cămaşă curată; mulţămirea odihnitoare a unui trup îmbăiat? Fost-au cu adevărat? Şi dacă au fost, veni-vor oare? Nu! Viaţa aceasta de hăituitor şi de hăituit, asta-i a noastră! în clipele de răgaz, când nostalgia te fură şi încerci să-ţi aminteşti de părinţi, de trecut, de o dragoste, o pânză deasă întunecă amintirile şi înţelegi că nu se poate să te mai reîntorci unde ai fost, unde ai vrea să fii!…

Poţi crede într-o stea a norocului, într-un talisman, în binecuvântarea mamei care, îmbrăţişându-te la plecare, ţi-a ursit reîntoarcere grabnică; poţi crede să scapi azi din focul de gloanţe, care poartă scris numărul fatal; azi şi poate mâine! Dar… plutoanele se micşorează pe fiecare zi, inamicul se dă greu îndărăt şi presimţim în noi fâlfâirile misterioase ale morţii, la fiecare pas…

Şi, din mers, frământi mintea şi ca un somnambul faci lucruri de care nu-ţi aduci aminte, nu vrei să-ţi mai aduci aminte! Te trânteşti la pământ odată cu camarazii tăi, răspunzi automat, dai ordine, scrii rapoarte la fel. Un sentiment de micime te cuprinde, când vezi şi-ţi dai seamă că nu eşti decât o furnică în rândurile cenuşii de infanterişti cari înaintează în salturi…

Furnică, strivită curând de călcâiul destinului!

Dăm peste cap o mică rezistenţă vrăjmaşă şi seara ocupăm înălţimile de la Siklod. Plouă mărunt şi rece. În poiană, stoguri de fan. Să le dăm foc să ne încălzim. Un chibrit… şi o limbă de foc linge marginea copacilor. Mulţi aleargă să se usuce în jurul focului. Poiana e luminată ca ziua şi, spre spaima tuturor, un vâjâit sinistru goneşte spre noi… Vreme de jumătate de ceas, se sparg şrapnelele şi obuzele în plin. Trosnesc copacii rupţi ca de trăsnet, ţipete şi vaiete frământă pădurea, dar e prea târziu.

Ne-am descoperit şi, culcaţi în măşti, după copaci, aşteptăm. Respingem o patrulă venită în iscoadă… îmbrăcaţi în mântăli jilave, cu capelele înfundate, înghesuiţi unii lângă alţii, aşteptăm dimineaţa. Dar panica a intrat în oameni.

În faţă, inamicul lucrează la tranşee… Se aud desluşit în noapte loviturile topoarelor… Pic-poc, pic-poc, trag ungurii întruna. Toată lumea e trează. O rachetă, şi alta, şi alta tremură în întuneric, luminând copacii şiruind de apă. Porneşte un foc şi, cât ai clipi, se încinge toată linia de trăgători. Degeaba strigi încetarea; degeaba fiecare îşi scutură vecinul ca să nu mai tragă; toată lumea trage orbeşte. Inamicul crede într-un atac; tunurile se trezesc şi o nebunie colectivă cuprinde frontul.

Poţi număra ţevile înroşite, aliniate la marginea măştilor.

Cartuşele aproape s-au isprăvit şi dacă am fi atacaţi, nu ştiu ce-am face.

Plouă. Plouă întruna şi-i frig şi stăm cu picioarele în şanţuri şi nu ştim ce-i în faţa noastră! Şi o sfârşeală mă cuprinde.

Ce bine ar fi să poţi dormi măcar oleacă! Să uiţi că eşti viu, să nu simţi scurgându-se apa de-a lungul spinării până-n bocancii cari chiftesc. Şi noaptea-i străină şi duşmănoasă şi până la ziuă e aşa de mult…

Pic-poc, pic-poc, scutură amorţeala companiei şi tulbură visele negre abia începute…

Din timp în timp, un cuvânt de ordine şoptit porneşte pe lanţul trăgătorilor pentru a-i ţinea treji…

Când, în sfârşit, mijesc zorile, zorile unei mucede zile de toamnă, o ceaţă tulbure întunecă sufletele noastre. Plouă întruna…

Palizi, cu feţele lungite ca după o boală, uzi de sus până jos, abia ne putem desprinde din hleiul măştilor şi din şanţurile măcinate de ploaie. Lipoşi, murdari, n-avem pentru ce ne usca şi curăţi…

După ce se împarte ceaiul şi cartuşele, atacăm din nou… LA REŢELE

Ne pregătim de atacul care deschide drumul în valea Mureşului.

De sus, de pe înălţimile Şovaradului, se văd luminile electrice din Maroş-Vaşarhei.

Dacă putem răzbi Ceresdomul, calea e deschisă înainte…

Înhămaţi, zeci de soldaţi la fiecare tun, cu sforţări uriaşe, urcă pe tăpşanuri înalte o baterie de câmp de 75 şi patru tunuleţe de 53, jucării pentru tranşeele şi adăposturile vrăjmaşe.

E prima linie de rezistenţă serioasă şi inamicul îşi arată colţii. În fiecare dimineaţă, primim vizitele avioanelor care rotesc fără frică, încercând să desluşească, prin desimea pădurii, efectivele şi lucrările noastre. Patrulele n-au reuşit să descopere aproape nimic; încercările dau greş şi cei mai îndrăzneţi, întâmpinaţi cu gloanţe, se întorc mofluji, dacă se mai întorc…

Poziţiile sunt reperate şi artileria duşmană nu-şi cruţă muniţiile. Începem a crede că ori s-au luat lucrurile mai în uşor decât trebuia, ori, cu bună ştiinţă, ni s-au legat ochii. Comunicatele ne strâng inima. La sud, bulgarii au

ocupat Constanţa, germanii forţează trecătorile. Entuziasmul şi încrederea au început să scadă şi, dacă în adevăr lucrurile stau aşa, pentru ce mergem tot înainte?

Nu cunoaştem secretul operaţiunilor, dar prea subţire şi rară e pânza întinsă spre unguri. Serviciile şi trenurile au rămas mult în urmă, iar birourile de informaţii ambulante – bucătarii şi oamenii de la samare – se jură că în spatele nostru nu mai e nimeni.

Şi atunci, pentru ce toate aceste sacrificii; pentru ce să ne depărtăm de munţii noştri siguri şi să ne înfundăm pe urmele inamicului, care, socotit, se trage spre locuri tăinuite de dânsul?

Dar ce drept ai tu, obscură părticică dintr-un regiment de avangardă, să cerci a pătrunde misterele înaintării?

Doar ordinele sunt limpezi şi precise: „… Să faceţi zid cu trupurile voastre, să muşcaţi cu dinţii reţelele duşmane şi să răzbiţi tot mai departe…”

Dar nimeni nu te întreabă câţi cleşti de tăiat sârmă sunt la fiecare companie şi, dacă nu avem decât patru, de unde să luăm restul…

Ce vorbe serbede şi goale!

Bum… bum… bummm… Boaff… boaff… boafff…

Artileria noastră mai trage încă.

De dimineaţă auzim vâjâind şi crăpând obuzele spre Ceresdom.

Batalionul întâi a plecat la atac şi dacă tranşeele sunt sfărâmate, azi nu dau ochii cu moartea.

Sergentul care a dezertat de la unguri, făcându-şi cruce aseară, ajurat că în faţă nu-s nici întăriturі, nici oameni hotărâţi să lupte.

De asta cei mari nici n-au stat pe gânduri şi, repede-repede, au hotărât atacul…

Pădurea huieşte şi clocoteşte…

Joacă mitralierele şi trosnesc granatele pe toată linia.

Grămădit cu plutonul subt o muchie de deal, aşteptăm încordaţi.

Fiecare vrea să pară mai stăpân pe dânsul şi trage

nădejde să se sfârşească lupta numai cu cei plecaţi. Cu atât mai mult, cu cât dacă în faţă sunt trupe amestecate cu bucovineni, cum spune dezertorul, au să tragă în vânt şi abia aşteaptă să se predea.

Dar un agent de legătură speriat, asudat şi abia suflând, împrăştie naivele mele gânduri.

Cu plutonul, am ordin să întăresc compania a treia greu încercată…

Urcăm. Creasta e aproape în piept, emoţia-mare.

Sus, o margine de pădure. În faţă, nu văd nimic. Ba da: după o ridicătură, comandantul companiei, tupilat…

— Unde-i compania? îl întreb.

Ne târâim… Mă ridic în picioare, să ştiu încotro să apuc. Plici, flisc, viuuu, iiuuu… plesnesc gloanţele în toate părţile. Fluier. Îmbrăţişez linia de trăgători cu braţele şi… înainte! Suntem în câmp descoperit. Am intrat într-un viespar…

— Culcat!

Gâfâind, întinşi pe pământul în care am vrea să intrăm parcă, lăsăm să treacă urgia focurilor…

Nu văd nimic în faţă; nu ştiu de unde pleacă gloanţele…

În spate, cam la o sută de metri, pădurea deasă. Pe câmp, spre dreapta, lanţuri de trăgători din 37 Infanterie, îmbrăcaţi cu mântăli şi căciuli negre, admirabile ţinte…

Răniţii caută să iasă din iadul acesta; morţii, răstigniţi cu braţele chircite în ultimul spasm, cuprind lutul cu fruntea. Un fluier şi alt salt înainte!

Am timpul să văd, în goana aceasta nebună, când simţurile sunt încordate peste fire şi creierul culege viaţa poate pentru ultima oară, am timpul să văd, prin perdeaua de copaci, tranşeele inamice, bonete austriece aplecate pe parapet, o mitralieră…

În faţă, reţele de sârmă… Lanţul nostru e mai încoace.

Şuieră gloanţele nebune! Nu ştii care-s aproape; nu ştii dacă-s departe… Din clipă în clipă, te aştepţi să fii

lovit…

Şi cum are să fie atunci?

— Culcat!

Mai sunt încă teafăr. Ne-am împuţinat, dar la reţele încă n-am ajuns. Decât e ori se ridică vreunul din răniţi, o salvă se îndreaptă asupra-i… încă un salt. De data aceasta i-am văzut bine. Foarte bine chiar.

Trag în noi, aproape fără să ochească. Reţelele-s la cel mult treizeci de metri de dânşii şi nu-i nicio spărtură în ele!

— Culcat!

Am ajuns. Da! Am ajuns. Lângă mine, Dascălu şi Costan, iar pe linie, jumătate din cei plecaţi…

Ceva mai la o parte, fărâme din plutonul lui Bejănaru de la a treia… Un răstimp, stăm nemişcaţi, abia suflând.

Inamicul trage grozav, dar aşa cum suntem, gloanţele trec peste noi. Cu nasul în gardul de sârmă, aşteptăm. Ce? Nici eu nu ştiu!

Bejănaru, dându-se de-a dura, vine lângă mine. Facem socoteala foarfecilor şi abia avem… două!

Cine ridică capul e sfârşit. Cu Linemannul scociorâm o mască, adăpost de struţ, aşteptând pe cei trimişi după foarfece, care nu se mai întorc…

Granatele – le văd pentru întâia dată – se sparg în reţele şi printre noi. Foşnind, învârtindu-se sinistru şi fâşâind pe frunzarul uscat, la câţiva paşi, trosnesc asurzindu-mă… Pământ, pietre, frunze, crengi plouă peste noi…

Ca râmele ne întindem în măşti şi am scurma şi cu unghiile, să putem intra mai adânc în ele…

Sângerează mulţi şi, în această grea cumpănă, văd treptat-treptat împuţinându-se oamenii mei. Cu toate ordinele primite, reţelele nu le poate sfărâmă niciunul cu dinţii, mai ales că artileria noastră a bătut mult prea departe şi n-a rupt nici măcar o sârmă…

Înainte nu putem răzbi. Ce să facem? Ceasornicul l-am prăpădit în fugă, dar, după soare, e aproape de toacă. Stau, prin urmare, aici de patru ceasuri şi toate rapoartele

mele au rămas fără răspuns.

Degeaba îmi frământ mintea, nu văd nicio ieşire. Focurile au încetat complet, dar dacă saltă unul din mască… viuu, iiuuui, fluieră gloanţele ori… Nici, Nici, lovesc parii de la reţea, dăngănind sârma întinsă…

În spate, la liziera pădurii, nu se mai zăreşte nimeni.

— Predai rumański… Predai rumański… auzim desluşit invitaţia „boanghenilor” din tranşee…

Prevedem sfârşitul, dar mai nădăjduim încă.

Niciun agent de legătură nu s-a mai întors. Au rămas întinşi pe iarbă, iertaţi de frământările lumeşti, pentru totdeauna; iar cei răniţi, de bună seamă că nu mai vin.

Să mai încerc o dată.

Chirilă Vasile, voluntar, se prinde să ducă plicul şi-l dăscălesc:

— Dacă nu dai peste compania noastră sau peste batalion, opreşte-te la marginea pădurii şi trage două focuri de armă…

Îl pun să repete ordinul…

Făcându-şi cruci peste cruci, târâş, de-a tăvălugul pe după morţi, pe după dâmburi, îl petrecem cu ochii… Cei din tranşee trag în el ca la haitaşi.

Se opreşte. Iar se târâie… A căzut? Nu. A scăpat. El! Dar noi? Iar e linişte şi soarele, încet-încet, scapătă spre asfinţit.

Când, târziu, aud semnalul convenit: două focuri răzleţe, îmi dau seama că aproape totul e pierdut.

Cel puţin să încercăm o scăpare; de-acum tot una e!

— Întâi te retragi tu, Bejănarule! La fluierul meu, te prefaci că înaintezi cu plutonul şi, trăgând focuri de armă, o iei cât mai pe dreapta spre pădure… Eu simulez un atac în acelaşi timp. Dacă ajungi unde-i Chirilă, aperi retragerea mea. Ai înţeles?

— Am înţeles!

— Noroc! Cum o da Dumnezeu!

Ordinul se comunică pe linie; îi strâng mâna şi… în momentul în care, la fluierul meu, trăgând focuri şi strigând nebuneşte „ura”, Bejănaru saltă din măşti, fără să

mă pot stăpâni, mă ridic în genunchi şi văd ce nu gândea nimeni: o patrulă inamică, cu o piesă de mitralieră, ieşise din tranşee şi, tiptil-tiptil, ajunsese aproape de reţele, în timp ce altă patrulă înainta pe stânga, cu gând să ne prindă în două focuri…

Zăpăciţi de… atacul nostru, o rup de fugă înapoi.

— După mine, plutonul doi!

Şi în salturi nebune, trăgând salve, scăpăm cu toţi în pădure… Totul a fost aşa de uşor şi s-a petrecut aşa de repede!

Degeaba se reculeg „boanghenii”; degeaba trag disperat asupra noastră!… întinşi la lizieră, le răspundem cu sete…

Câteva secunde de întârziere şi eram îngropaţi acolo ori luam drumul spre Sasregen. Ne găsim pe locul unde s-a atacat azi dimineaţă. E spatele primei linii, cucerită de ai noştri. Peste tot, raniţe aruncate, gamele, saci şi cartuşiere, efecte pătate de sânge şi… morţi. Dar unde-s trupele?

Nu mai înţeleg nimic. A înserat. Mi-i sete şi frig. Ţugui nu-i nicăiri. A căzut oare? La dânsul e mantaua, bidonul şi ceva provizii…

Se lasă rece; dar e aşa de uşor să-ţi alegi o manta de pe atâtea raniţe. Şi o capelă, căci azi dimineaţă mi-am pierdut chipiul…

Ne adunăm şi ne numărăm. Împreună cu Bejănaru, suntem treizeci şi şapte din o sută douăzeci şi opt…

Nu mai încape îndoială, trupele s-au retras, fără să ne fi înştiinţat nimeni. O simplă întâmplare ne-a scăpat!

Poate să se fi trimis ordinul, dar n-a ajuns! Poate! Oricum, amară e reîntoarcerea…

Ne luăm, la un noroc, pe urmele bătute şi însemnate cu jaloane muribunde. Din loc în loc, soldaţi sfârşiţi înainte de a ajunge la postul de prim ajutor. Alţii, răniţi greu, se tânguie încetişor, neştiind cine se apropie de dânşii…

E inamicul pe urma lor?

— Nu mă lăsaţi aici, fraţilor! Nu mă lăsaţi…

Improvizăm câteva brancarde şi, înceţişor-încetişor, îi

ducem cu noi. Sunt cei căzuţi aproape de linia inamică şi nu i-a luat nimeni.

E târziu! Prin desiş, după o bună bucată de vreme, răzbate o dâră de lumină, ce creşte pe măsură ce ne apropiem. Am ajuns la postul de prim ajutor. Un felinar afumat, prins de o creangă, îşi joacă umbrele peste toată suferinţa adunată acolo. Un medic şi câţiva sanitari nu dovedesc să panseze pe toţi cei înşiraţi pe tărgi, pe pământul gol ori pe paturi de frunzar…

Cu mânicile suflecate, leagă, taie şi cârpeşte.

El îmi spune că de la amiază toţi s-au retras şi, după cât se pare… nu trebuia să se atace astăzi. Călăreţul trimis cu ordinul de retragere s-a rătăcit şi, sosind târziu, aproape toată divizia s-a măcinat degeaba…

Se apropie miezul nopţii şi plecăm să nu fim prinşi.

Formăm un cortegiu ciudat. În faţă, pornesc brancardierii cu tărgile pline. Urmează răniţi ce sunt în stare să meargă singuri. Cine poate dă braţul celor loviţi. Din răstimp în răstimp, schimbăm oamenii de la brancarde şi hai-hai, hai-hai, cu popasuri, cu îndemnuri, pe la şase dimineaţa ajungem pe şoseaua din valea Târnavei Mici.

Ce dimineaţă rece şi mohorâtă de toamnă!

Cu bucurie, dau peste o companie din Regimentul 13 Infanterie rămasă ariergardă. Comandantul, locotenentul Stroja, mă întâmpină cu braţele deschise. Armata de Nord se retrage de ieri, ca să nu fie încercuită. Trebuie să părăsim toate locurile câştigate cu atâtea sacrificii…

— Hai şi-i bea un ceai bun şi fierbinte, mă îndeamnă Stroja.

— Bucuros…

Amărât, înfrigurat şi însetat, aştept.

Când cazanul fumegă, un sergent împarte cu polonicul porţiile.

Soldaţii, în rând, doi câte doi, defilează în faţa lui. Împreună cu Stroja, mă duc spre sergent. Iau o teică de la un soldat şi, fără să spun un cuvânt, întind mâna. Sergentul îşi ridică privirea spre mine, vede un soldat din 8 Vânători, cu o capelă caraghioasă în vârful capului –

aceea care o luasem la întâmplare –, cu o manta largă, neîncins şi, înainte de ai spune Stroja să-mi dea ceaiul, îmi şterge un polonic peste braţ, felicitându-mă:

— Da’ ce mă-ta şi tu ai porţie aici?

Teica sare cât colo şi, în vreme ce mă plec s-o ridic, mai capăt un polonic peste spate…

— Ce faci pe nebunu’, mă? Dumnealui îi ofiţer! sare Stroja, apucându-l de braţ, tocmai când se pregătea să-mi mai dea vreo două.

Când aude asta, sergentul încremeneşte, păleşte şi nu ştie ce să facă:

— Trăiţi… Vă rog… N-am ştiut…

— Lasă, mă! Dă-mi ceaiul mai degrabă, că mi-i frig al dracului! Râde cu lacrimi toată lumea…

Refăcuţi, luăm urma regimentului şi-l ajungem aproape de Praid!

Urcăm formidabilele înălţimi care îl domină; instalăm posturi fixe de mitraliere, cu ordin de a proteja retragerea şi, în sfârşit, învelit într-o cergă groasă, adorm buştean.

De sus, de unde suntem, stăpânim cu ochii toată valea Târnavei şi, cu strângere de inimă, privim retragerea.

Cât e de lată şoseaua, pe tot întinsul ei, o frământare şi o înghesuială de nedescris. Două, trei şi patru rânduri de cară, căruţe, chesoane, furgoane merg paralel spre vechea graniţă.

E destul să se oprească unul, pentru ca toată această mare, de oameni şi animale, să se frământe disperată pe loc. Se anină roţile şi osiile unele de altele; intră oiştile în fundătorile carălor din faţă; cad bieţii cai subt loviturile bicelor şi subt greutatea încărcăturii. Nechează caii slobozi, legaţi îndărătul căruţelor.

Şi fiecare înjură şi mână; pune umărul, ridică, descurcă, căutând să iasă la liman… E ceva nemaipomenit!

Cară cu refugiaţi de prin satele româneşti vin cu noi de frica ungurilor. Bătrâni, femei şi copilaşi, cu buccele şi lucruri de gospodărie, strânse în fugă, subt coviltire. Răniţi, cu bandaje de sânge închegat, suiţi peste saci de

cafea ori de orez… rechiziţionaţi. Vaci, legate de coada căruţei, răgând după viţeii aburcaţi sus.

Şi tunuri, chesoane, muniţii…

Toată zona e pestriţă de civili şi militari, turmă fără gând.

E o întrecere sălbatică. Nu se cruţă nimeni, totul e să treci înainte!

E tragic! Dacă s-ar ivi avioanele, ar fi un prăpăd! Dar, spre norocul tuturor, cerul rămâne limpede…

De unde vin atâtea convoiuri, pentru noi e un mister… Până ce înserează, urmărim retragerea, iar noaptea, întruna, răsună duruitul neîntrerupt al roţilor. Proiectoarele inamice poartă peste tot dâre de lumină albă, despicând întunericul. Se aud focuri pe vechile poziţii de luptă şi rachetele joacă feeric, brăzdând noaptea cu dungi colorate, roşii şi verzi. Inamicul a prins de veste că nu mai are front în faţa lui şi tatonează terenul…

Mă gândesc la cei rămaşi acolo şi, fără să vreau, mă prinde un fior…

Abia spre ziuă dacă pot linişti vârtejul gândurilor negre şi aţipesc, pentru ca să mă trezesc buimac şi ţeapăn, pe pământul acoperit de brumă.

Nu-i timp de pierdut. Suntem cei din urmă şi bănuim ce ne aşteaptă.

Trecem prin Praid, unde flutură încă drapelul Crucei Roşii pe spitalul care nu poate fi evacuat decât în parte. Cei operaţi şi greu loviţi rămân în paturile lor, cu toate rugăminţile de a-i lua în ţară.

Prin Bodet la Bucsin şi de acolo la St. Micloş.

Inamicul e pe urma noastră. Avioanele se ţin de coloane şi zile întregi în urechi ne cântă uruitul monoton al căruţelor şi zbârnâitul motoarelor…

Cu cât se îngustează drumul şi urcăm spre Carpaţi, calvarul e mai mare şi sforţările mai desperate. Dacă retragerea e tăiată, nu mai scapă nimeni din capcană! Pe dreapta şi pe stânga, masive muntoase din ce în ce mai abrupte.

În spate, cavaleria inamică goneşte… Aleargă husarii

pe şosea şi praful stârnit de copitele cailor acoperă în parte coada detaşamentului urmăritor.

Degeaba plesnesc bicele şi harapnicele; zădarnic sendoaie, trăgând, bietele dobitoace… Uraganul se apropie în galop…

Mai au de străbătut încă vreo cinci sute de metri şi pun mâna pe noi. Dar nu!

Opriţi în loc, zăpăciţi, nehotărâţi, nu ştim ce măsură să luăm, când deodată porneşte o vijelioasă… simfonie de mitralieră, într-o cadenţă de neuitat…

Sunt cele două piese de la un batalion din 29 Infanterie…

O clipă aleargă husarii; o clipă numai, căci, seceraţi fără milă, îşi frâng dureros avântul. Buimăciţi de focurile la care nu se aşteptau, se-ntorc în goană nebună. Cai slobozi rătăcesc pe câmp, în vreme ce alţii rămân pe şosea, stârvuri, pentru ciori.

Artileria „lor” însă scuipă şrapnele în spatele nostru. Tekeropatak, Pancraţ, nume însemnate pe hartă, dar şi în inimele noastre…

Unde-i avântul şi încrederea? Unde-i credinţa în biruinţă?

S-a sfârşit! Mânaţi ca o turmă de harapnicul ameninţător inamic, prefăcuţi din luptători în fugari, harabagii şi oameni de corvoadă, fără suflet în noi, urcând, ne apropiem de trecătorile Carpaţilor.

Aproape de creste, dăm de automobile răsturnate, căruţe cu bagaje lepădate, mobile aruncate ori pierdute şi presărate pe tot drumul.

Unde eşti, sărmane Crăciun Nechita, cu lăcăţile tale noi-nouţe, strânse cu gândul la umila ta căsuţă dintr-un colţ glodos al Moldovei? Priveşte o parte din prada celor care îţi dădeau ordin să rupi reţelele cu dinţii…

Uită cum a fost bătut cu cincizeci de trăgători în piaţa din Vaşarhei camaradul asupra căruia s-au găsit câteva cămăşi luate…

Astăzi lasă gândurile; n-ai drept să judeci. Varsă şapte rânduri de sudori, du-ţi echipamentul de război; nu

crâcni. Împinge vârtos la deal; pune umărul să nu se ducă de-a dura mobila şi pianul, că doar îs cumpărate cu bani grei şi cu hârtii în regulă… Sileşte-te; nu mai ai mult… Uite! Dacă reuşim să trecem cu bine hopul acesta, începem a coborî şi n-are să mai fie nevoie de tine. Cel mult, ai să ţii loc de piedică, căci altfel, priveşte ce amar de bogăţii s-au irosit pe laturile drumului…

Suntem în munţii noştri. În faţă se deschide, prin valea Jidanului, drumul spre Bicaz.

S-a sfârşit cu luptele dincolo de Carpaţi! Vechile graniţe crapă subt mulţimea inamică…

Începe amara îndârjire. Trebuie să oprim, de la un capăt la altul al ţării trunchiate, puhoiul naţiilor unite întru îngenuncherea noastră!

PRIN GROZEŞTI SPRE HÂRJA

Ordin.

„Regimentul 8 V. către batalionul 2.

…Plecaţi imediat la Grozeşti, la ordinele Diviziei 15”.

E unu noaptea. Sculaţi din somn, echipaţi în fugă şi îmbarcaţi la Mănăstirea Caşin, în vagonetele decovilului, pornim la vale.

Locomotiva, un fel de samovar nervos, pufăie şi saltă, scuipând în sus, pe coş, ploaie de scântei, zmuncind tot trenul. Ghemuiţi, cu picioarele la gură, soldaţii buimaci de somn şi înfiguraţi, cu capelele înfundate peste urechi, primesc fără murmur ploaia rece şi deasă ce curge de sus.

Mai toată trupa moţăie. Focul unei ţigări luminează părţi de obraz…

Nu se aude decât scârţâiala vagonetelor şi izbiturile tampoanelor…

De jur-împrejur, întuneric beznă. Prin Caşin, câteva ochiuri de fereastră luminate, opaiţe fugitive, jucând tulbure în noapte.

Debarcaţi la Oneşti în zori, pornim pe şosea spre Bogdăneşti-Grozeşti. Cerne mărunt şi pulpanele mântălilor, pline de apă, atârnă tot aşa de grele ca şi sufletele noastre.

Câteva ceasuri de oprire în ploaie, la marginea satului… Aşteptăm să vie de la divizie maiorul Pascu, cu

ordine.

„Forţe inamice au dat peste cap Regimentul 80 Infanterie şi înaintează spre Grozeşti… Cu orice preţ, trebuie să-l împingem îndărăt şi să restabilim frontul. Batalionul se va găsi la punctul… dincolo de satul Herăstrău…” Mâine, 5 octombrie, orele 3, începe acţiunea.

Compania a cincea, din care fac parte, e avangardă, iar plutonul meu e vârful… La trei, pornesc.

Ploaia a stat, dar e înnourat şi întuneric. Ochiurile de apă în care călcăm orbeşte ne împroaşcă tot. Şanţurile sunt pline şi patrulele trimise pe stânga şi pe dreapta nu pot înainta.

Nu se vede nici la zece paşi înainte şi prin locurile acestea e şi mai greu, pentru că, dintre noi, nimeni n-a mai fost pe aici.

Îmi strâng oamenii şi, distanţaţi, numai pe şosea, mergem mai încet decât carul cu boi. Abia pe la cinci şi jumătate suntem în stare să spargem bezna aşa de nesuferită.

Şoseaua e răscolită de obuze; groapă lângă groapă, imense străchini cu apă murdară. Podurile stricate. Trecem pe subt parapet prin gheaţă până la genunchi. Ni se taie răsuflările şi ne cuprind fiorii…

Oamenii de legătură şi patrulele încă n-au simţit nimic.

Pe dreapta, un canton părăsit, cu zidurile năruite de obuze, morman de ruine. Uşa, rămasă întreagă printr-un capriciu, poartă încă bucata de scândură pe care e scris strâmb cu păcură: Post de Prim Ajutor. Dintre dărâmături, ies vârfuri de bocanci, efecte, bucăţi de brancarde şi câte-un braţ înţepenit întinde mâna să prindă viaţa care s-a dus.

Şi nu-i o părere: mai tremură unul spasmodic; abia mai mişcă, dar mişcă.

Scoatem molozul din jurul lui, dar e prea târziu.

Soldaţii se încruntă o clipă şi îi aud:

— Se potriveşte asta cu ce-am învăţat la teorie?

— Aşa are grijă ţara de noi?

— Să mori pentru ţară? adaugă ciudos altul.

— Ia lăsaţi vorba, mă! Nu vi-i ruşine? mă răstesc mai mult de formă.

E aşa de dureroasă această mărturie a nepăsării vinovate, încât, încrâncenaţi de revoltă surdă, ne siluim inimele…

Pe măsură ce înaintăm, se deschide valea Oituzului, largă, cuprinsă între dealuri, goale în faţă, împădurite pe dreapta şi pe stânga. Ne apropiem de dealul Vrânceanului, obiectiv final.

De inamic încă n-am dat. În schimb, patrulele culeg fugari şi… răniţi, majoritatea din 80, rămaşi de ieri în urmă, cu gând să se predea.

— Unde-i inamicul, mă?

— Uite-l colea, acişilea!

— Unde, mă? Nu văd nimic.

— Aiciişa, după vâlcea…

— Pentru ce aţi părăsit poziţia? întreb pe un caporal, coşcogeamite om.

— Păi… ne deteră cu el'alea puturoasele pă la nas şi ne-am retrasără!

— O luarăm pă vâlcea, că ne toca mitralierele ca pă verze, adaugă altul.

Nu ştiu dacă au fost obuzele asfixiante ori nu, dar cel mai bicisnic soldat întoarce capul cu dezgust.

Cu paturi de armă, îi mânăm înapoi, ca pe nişte dobitoace…

Fără să dau de vreo piedică, cu plutonul desfăşurat, ocup cota 570, unde se spunea că e inamicul. Cine a raportat prăpăstiile acestea? Cum nu le-a verificat nimeni?

Privind spre Hârja, plutonul cuprinde sectorul călare pe şoseaua Grozeşti, urcându-se până în vârful dealului. La dreapta, celelalte trei plutoane fac, prin compania a şaptea, legătura cu batalionul maior Rojiţă din 13. Noi suntem pe deal descoperit, ceilalţi – în desiş de fagi şi carpeni.

Un drum de cară, plin de hârtoape, pe subt muchie, se înfundă în pădure. Oituzul curge în vale, răsfirat, printr-o albie lată, plină de bolovani rotunjiţi de apă…

Pe stânga, fac legătură cu Petrescu de la a şasea…

Soarele scoate aburi groşi, albi, împrăştiindu-i pe nesimţite şi razele lui, după înfrigurarea şi umezeala de astă noapte, ne dezmiardă plăcut.

Cu binoclul lui Vlaşca, un Zeiss minunat – al meu nu face nicio ceapă degerată –, de sus, de unde suntem, văd câţiva kilometri, până la cotitura şoselei, unde munţii, rămaşi verzi, par că îşi dau mâna ca să nu lase drum decât Oituzului.

Cât cuprinzi cu ochii, nimic nu mişcă. Abia dacă la poalele muntelui, în umbră, disting două pâlcuri de vreo zece – doisprezece soldaţi. Stau jos, în cerc. S-ar părea că sunt români.

Binoclul trece din mână în mână. Aşa e; sunt români.

Se poate să fie şi o cursă. Oricum, trimit o patrulă.

Sergentul Amari ei sare cel dintâi:

— Mă duc eu, don sublocotinent.

— Dacă-i patrulă inamică şi te descoperi, tragi foc şi te retragi; dacă-s de ai noştri, oricine ar fi, adu-i încoace.

— Lăsaţi-i pe sama mea, don sublocotinent.

De sus, din locuri „rezervate”, urmărim înaintarea patrulei, gata să intervenim la timp… Când, în sfârşit, ajunge, văd grupurile sculându-se, gesticulând şi, în fine, pornind spre noi.

Pe măsură ce se apropie, creşte indignarea noastră. La vreo trei sute de metri de linie, nu vor cu niciun preţ să înainteze. Trimit în fugă un soldat:

— Spune lui Amariei să bage baioneta într-înşii dacă nu vor să vie!

Alte pariamentări, alte ameninţări. Văd foarte bine soldatul arătându-le cu mâna spre deal şi, în sfârşit, grupul se pune iar în mişcare.

Nu mai am răbdare să stau locului. Cobor, trec şoseaua şi, pe malul Oituzului, aştept să îi iau în primire.

Şeful lor, un sergent voinic, nu pare de loc sinchisit şi nu-i grăbit să dea ochii cu mine. Pe malul apei, ia de la oamenii lui două arme şi, ca să nu-şi ude picioarele, întoarce ţevile cu gura în jos şi, folosindu-se de ele ca de

două cârje, trece din piatră în piatră. Mânia îmi urcă sângele la cap şi simt că nu mai sunt stăpân pe mine. Patrula, martoră a ticăloşiei, e gata să reacţioneze, dar n-o las. Vreau să văd totul până la capăt.

Iată-l ajuns vesel şi surâzător la doi paşi de mine.

— Din ce armă sunteţi, dezertorilor? întreb cu glas sugrumat de indignare.

— N-ai ochi să vezi?

Cum sunt cu veston cazon, fără insigne şi port o capelă, Amariei găseşte de cuviinţă să intervie spunându-i:

— Bagă de seamă! Vorbeşti cu domnul sublocotinent…

Se face că nu aude. Cu mâinile în buzunar, mă măsoară cu nemărginit dispreţ.

— Pentru ce aţi rămas de aseară în urmă? stăruiesc eu.

— Ce-ţi pasă?

— Cum ce-mi pasă! Uiţi că vorbeşti cu un superior!

— Eh! Superior!

— Răspunde, pentru ce ai rămas în urmă, că bag baioneta în tine, ticălosule!

— Dacă vrei să ştii numaidecât, am voit să mă predau!

Silabiseşte ultimele cuvinte şi mi le aruncă în faţă.

Un fulger de nebunie mă străbate, dar înainte de a face un gest, un pat de armă îl întinde la pământ…

Trimis în urmă la divizie, nu ştiu ce s-a făcut cu dânsul şi cu tovarăşii întru ticăloşie…

Soarele îmbracă toată valea într-o haină veselă, care ascunde hâda realitate.

Sentinelele aşezate sus la creastă, momâi cenuşii, nemişcate, sfredelesc terenul înainte. Restul plutonului e nevăzut, dosit subt muchia dealului.

Cu mine nu-i nici observator de artilerie; n-am nici telefon, dar raportul trimis ajunge la vreme, ca să comunice înaintarea inamicului. Distingem, strecurându-se printre copaci, companii peste companii…

Tresărim de bucurie când tunurile lovesc în plin şi-i

vedem împrăştiindu-se în fugă şi dispărând.

Răspunde artileria lor şi vreme de trei ceasuri neîntrerupt, stăm subt un bombardament infernal. Se sparg obuzele de toate mărimele şi pe toate tonurile, dar aproape n-avem pierderi.

Creasta e greu de reperat. Ori loviturile sunt scurte şi se irosesc în faţa măştilor, ori, vâjâind a furtună, peste capetele noastre, ghemuri vii tupilate în ţărnă, trec buhnind la rezervă, unde-i prăpăd. Trupele grămădite în văiugele pădurii desfrunzite caută noi ascunzişuri, dar fără perdeaua frunzelor ocrotitoare, orice mişcare se vede…

N-avem pierderi. Cel mult dacă Vlaşca, plutonierul Andriescu şi jumătate din oamenii lui sunt vremelnic îngropaţi în hlei, de unde îi scoatem nevătămaţi, puţin cam surzi şi complet ameţiţi de izbitura unui obuz…

Dar bombardamentul e preludiul atacului şi patrulele se iţesc îndată ce tirul se lungeşte. La 13 Infanterie clocoteşte sectorul şi, cu ochii în zece, aşteptăm să se ivească inamicul.

Iată-i! Uniformele abia le putem distinge în lumina ce joacă, dar câte o baionetă sclipeşte în soare descoperindu-i… Se apropie pe brânci, şupurindu-se.

— Vin, don sublocotinent! Vin!

— Iaca! I-am văzut! comunică înfrigurați observatorii.

Stăpâni pe noi, îi lăsăm să se apropie bine. Neprimind focuri, devin mai îndrăzneţi. Vreo câţiva se ridică în picioare; stau oarecum la îndoială şi fac semn cu mâna celor din urmă.

Ajunşi la vreo două sute de metri, unul scotoceşte într-o raniţă aruncată… Au uitat de noi.

Oamenii nu mai au răbdare şi armele încărcate, întinse pe pământ, te atrag spre ele.

Ochesc, ţinându-mi respiraţia, ochesc bine şi trag. O zmuncitură, un bici plesnind puternic între dealuri şi… un inamic mai puţin.

Am ucis! Focul s-a deschis; plutonul trage, trag şi eu stăpânit de sete crudă. În ceasul de faţă, suprimând viaţa unui om, viaţa unui necunoscut, nu mă gândesc la…

dreptul meu, nici că prin moartea lui am micşorat numărul cotropitorilor. Nu! Satisfac o nevoie nouă, sălbatică, necunoscută, aceea de a vedea prăbuşindu-se în spasmuri, subt rânjetele noastre bolnave, o viaţă anonimă, un sprijin, o speranţă poate.

Frica, grija, răspunderea, toată frământarea şi amărăciunea grămădită peste nervii tăi întinşi caută o destindere? Ori bestia străveche, purtată în noi de-a lungul veacurilor şi adormită în dulcegăria convenţională, se redeşteaptă?

Petrescu din stânga intervine şi inamicul prins între două focuri încrucişate, în plin loc descoperit, îşi caută zăpăcit scăparea în pădure spre dreapta. Acolo fierbe cazanul în clocote…

Pe la unu, legătura cu 13 e ruptă. Maiorul Rojiţă, lovit greu, a căzut; linia e dată înapoi şi numai rare împuşcături se mai aud.

Deşi am raportat că flancul meu drept e în aer, ordinul spune să păstrăm poziţia, căci vin întăriri noi.

Miroase a primejdie. În faţă nu mai e nimeni, dar pe muchia crestei apare un lanţ de trăgători inamici, trăgând focuri…

O scurtă luptă la baionetă şi suntem înconjuraţi. Văd pe sergentul Botez cu secţia lui, încadraţi, dezarmaţi şi mânaţi înapoi. Sublocotenentul Enescu are vreme să fugă ascunzându-se după copaci. Sergentul Pricop de la mitralieră a rămas cu doi servanţi.

Înainte de a fi prins, dă afetul servantului şi, fără să-şi piardă cumpătul, vrea să fugă cu manşonul. Un „boanghen” trage de un capăt; el de altul. Un ungur vrea să-i crape capul, Pricop se dă la o parte şi, în acelaşi timp, cât ai clipi din ochi, Popa Vasile, din plutonul meu, îi bagă baioneta în pântece, lăsându-l fulgerat.

Lanţul se apropie. Aşa cum sunt îmbrăcat, cu veston de trupă şi capelă, nu se uită nimeni la mine. Am vreme să-mi dau drumul la vale, în timp ce Chirilă, la câţiva paşi, e prins. Un lungan neamţ îl apucă de raniţă; el se zmunceşte, se rupe o curea şi scapă. Mirat că nu-l

trăsneşte vreun glonte, se uită din fugă înapoi, vede inamicul cotrobăind în efectele lui…

— Aşa ţi-i vorba, camarade!

Îl ajustează şi îşi ia raniţa din mâinile mortului…

Totul se petrece pe negândite şi, când gloanţele trase în urma noastră şuieră flămânde, suntem în plină fugă spre rezervă.

În locul nostru, sus pe creastă, în picioare, trag… Trag ca la iepuri.

Câmpul e împestriţat de răniţi. Dăm peste Enescu, lovit în picior, şi-l luăm pe sus.

Cu rezervele greu încercate de artilerie, restabilim linia şi pornim la contraatac. Huiesc şi clocotesc văile; trag tunurile noastre răscolind pământul şi izbind dealul Vrânceanului, unde caută să-şi înjghebe tranşee duşmanul.

De data aceasta soarta e cu noi. Îndârjiţi, cu frunţile plecate în faţa vijeliei vrăjmaşe, ca şi cum în felul acesta ne-am putea apăra, străbatem din nou acelaşi drum. Un „ura” desperat, şi inamicul fuge. Cota 570 este iar în mâinile noastre.

Până înserează, descărcăm armele fără întrerupere.

Lasă artileria lor să tragă! Nu ne mai impresionează, pentru că trage aiurea!

Plutoanele sapă în grabă măşti; lopeţile scurmă vârtos pământul; măştile se adâncesc, se adâncesc…

Când rachetele verzi se înalţă spre cer, fiecare lasă lopata, apucă arma şi aşteaptă, înseamnă că tirul inamic se lungeşte şi, desigur, vom fi atacaţi. Culcaţi pe creastă, aşteptăm să se reîntoarcă sentinelele chemate în grabă.

Curând trage toată lumea. Ţâşneşte flacăra la gura ţevilor, enorme chibrituri de oţel ucigător; joacă mitralierele în cadenţă; duduie meleagurile de ropotele armelor descărcate.

Legătura e intactă pe toată linia şi atacul nu reuşeşte…

Brusc, fără să ştii cum, un sector încetează focul şi altul… şi linişte se face deplină. Dar ce întuneric e! Măcar un pistol de rachete dacă am avea.

Se lasă rece! Sus rămân numai sentinele îndoite, iar plutoanele sunt retrase subt creastă. Inspectăm sectorul poticnindu-ne prin întuneric şi iată-ne strânşi toţi trei, deprimaţi şi îngânduraţi: Vlaşca, Boteanu şi eu.

A fost o zi grea. Foarte grea. Şi mâne? Ce-are să fie mâne?

Până acum – să nu fie de deochi! scuipăm şi batem în lemn – numai noi, ofiţerii de la „a cincea" am rămas nedespărţiţi, teferi, aşa cum am plecat la mobilizare.

Cine dintre noi poartă noroc celorlalţi?

Vlaşca, înalt, slab, adus puţin de spate, blond aproape alb, întrupează blândeţea îmbrăcată în uniformă. Deşi militar de carieră, e mai civil decât mulţi dintre noi. N-are nimic din „cazarmagiul" vremurilor de pace. Pentru el, toate maimuţărelele de paradă sunt mofturi la care nici nu se uită. Camarad desăvârşit, împarte deopotrivă greutăţile şi bucuriile, proviziile şi ţigările. Răbdător, fără să murmure niciodată, e gata să râdă la orice glumă. Când se înfurie, o dată pe lună, i se suie sângele în obraji şi când se repede la vreun soldat, mânios de crezi că o să-l distrugă, totul se reduce la un „mama mă-tii" aşa de femeiesc şi de hazliu, încât toată compania porneşte pe un râs nestăpânit... şi el împreună cu dânsa.

Are o singură slăbiciune: poartă un guler alb, moale, răsfrânt peste gulerul vestonului şi o manta lungă, lungă, care-i dă proporţii uriaşe, dar numai de departe.

Boteanu-Cocuţa e un copil de 19 ani, abia ieşit din şcoala militară.

Subţirel şi slab, e aşa de plăpând în vestonul nou-nouţ, făcut la croitorul de pe calea Victoriei! Copilăros, are un singur regret, ades mărturisit: nu şi-a pus încă niciodată uniforma de mare ţinută şi „şantiurile" elegante, ideal visat pe băncile şcolii. Cu paşi rari, de cocostârc, inimos şi bun la suflet, cu o pelerină de cauciuc neagră, smolit şi palid, icoana lui mă urmăreşte încă. Nu protestează niciodată când îi vine rândul la vreo recunoaştere; în schimb, dacă n-are ţigări „intime", fumează orişice mahorcă...

Eu, mai voinic decât dânşii, plin de nervi, nu pot şi nu vreau să primesc orbeşte toate ordinele… De multe ori suntem în divergenţă de păreri şi, cum nu mă gândesc să capăt grade, mă trag în degete cu cei mari, când am dreptate…

— Măi, astâmpără-te! Ai să dai de dracu' odată! parcă-l aud pe Vlaşca…

Privindu-ne muteşte, ne frământă gândul: „Cine va sfărâma trinitatea noastră neştirbită? Cine va trage sorţii nenorocului?"

Ceasurile trec greu. Suflă un vânt rece dinspre munte şi în mântălile jilave, cu picioarele înţepenite de frig, tremurăm de-a binelea. Foc nu putem face, ca să nu descoperim linia; iar hrană fierbinte n-a gustat nimeni de două zile. Ataşat la altă divizie, batalionul nostru şi de data aceasta e copilul nimănui.

Ţugui, umbră neobosită, oftează şi stă lângă mine, treaz şi plin de grijă…

— Doriţi ceva, don sublocotinent? Nu-i răspund. Iar îl aud…

— Don sublocotinent? Doriţi ceva?

— Ce vrei, mă? Ai ceva în sac?

— N-am nimic!

— Păi atunci?

— Dă! Credeam că… Da oare când plecăm la regimentul nostru?

— Ştiu eu?… Frânturi de vorbe obosite, ca şi fiinţa noastră.

Soldaţii tropăie, frământând pe loc pământul şi-şi dezmorţesc braţele, încrucişându-le în bătăi ritmice peste subsuori.

Târziu, spate la spate, cu genunchii la gură, amorţim într-un somn bolnav, întrerupt de vedenii.

Dimineaţa de 8 ne găseşte înfiguraţi, treziţi în bombardamentul tunurilor.

Primim cartuşe şi ceai – apă colorată – cu pete de grăsime plutind deasupra. Dar cel puţin e fierbinte şi gurile noastre cotlite îl suportă.

Unde-s mofturile de acasă, când nu era îngăduit să iei o bucăţică de zahăr cu degetele! Samaragiii, cele mai autorizate izvoare de informaţii, spun că atacăm din nou.

— Don gheneral de la divizie spune că până diseară îi scoate pe nemţi din ţară!

— Îi dat dracului Grigorescu ista, tremură tăţi în faţa lui!

— O adus o mulţime de tunuri…

— Duminică are să împuşte o mulţâmi di soldaţi…

Prin ce mistere culegeau ştirile nu ştiu, dar cu multă aproximaţie erau adevărate. Tot războiul, ei au fost speranţele şi dezamăgirile noastre…

Samarele se depărtează; artileria împroaşcă mereu fulgere asurzitoare, puturoase, semănătoare de moarte.

Şi când plecăm la atac, scăpaţi din bătaia tunurilor, înainte de a intra în focul infanteriei şi chiar după aceea, ai impresia că nu mai e pericol, aşa de inofensiv pare miorlăitul ricoşetelor şi ţiuitul gloanţelor. Dar, pe măsură ce înaintezi şi vezi mărindu-se golul din jurul tău, începi a te înfiora, pentru ca la urmă să-ţi şopteşti:

— Nu mai pot scăpa cu zile! Doamne, apără-mă!

Inamicul, surprins de atacul nostru la care nu se aşteaptă, petrecut de salve, părăseşte dealul, înainte de a ajunge la baionetă, fugind până aproape de Hârja…

Toată ziua bortilim pădurea, căutând adăpost în contra şrapnelelor, care nu ne dau nicio clipă răgaz…

Dar, nu ştiu cum, seara, când vine un batalion din 69 să ne schimbe, într-o mască proaspăt săpată, dorm dus, ca pe cea mai bună somieră.

Cu un oftat de uşurare, dăm în primire linia, ne adunăm oamenii şi, în fugă aproape, o luăm spre rezerve. Nici nu ne uităm în urmă.

De nu s-ar răzgândi divizia, să ne trimită în altă parte să astupăm o gaură, cum s-a întâmplat…

Cantonăm în satul Herăstrău, unde cel puţin stăm subt un acoperământ şi arde focul într-o vatră. Ne putem spăla, curaţi lipul de pe noi şi – măcar o noapte – dormi, fără curele şi descălţaţi.

Doar fiecare din noi e o magazie ambulantă. În buzunarele vestonului: carnete, creion, un cuţitaş, fotografii, scrisori, un fluier; în buzunarele pantalonilor, câteva batiste, una mai murdară decât cealaltă, dar împărţite pe categorii, în aşa fel încât nu dai niciodată peste una curată; un portofel, da, da, un portofel cu parale care n-au niciun fel de întrebuinţare. Cine-i mai prevăzător are şireturi de ghete, pachete de pansament, trusa ofiţerului şi fel de fel de mărunţişuri. Peste manta, centiron, cartuşiere, binoclu şi revolver. Ne-am deprins cu nodurile şi legătorile care sapă urme adânci pe pielea noastră şi, descotorosiţi de efecte, abia dacă putem adormi… A doua zi, odihniţi, primeniţi, pornim spre Mănăstirea Caşin.

În Grozăşti se pregătesc lucruri mari. Peste câteva ceasuri are loc executarea automutilaţilor, cuvânt care încă nu spune nimic.

— Ce-s aiştia otomutilaţi, don sublocotinent?

— Nu ştii, mă? – face altul mai căpăţânos. Un fel di şoferi!

— Ba-s un fel de ticăloşi. Oameni cari s-au împuşcat singuri!

Din greşeală?

Ba cu tot dinadinsul…

Se poate una ca asta?…

Din toate unităţile diviziei vor lua parte delegaţi, să ia aminte cum se pedepsesc fugarii şi laşii… E duminică şi satul e pe uliţi. Clopotul bisericii îndeamnă credincioşii la slujbă, dar pâlcuri-pâlcuri, bătrâni, fete şi femei, silesc spre cimitir… Mulţimea se îndeasă ca la paradă. Pregătiri nu văd şi dacă zvonul n-ar fi aşa de temeinic, aş crede că-i numai o sperietoare. Nu trece mult şi, încadrată între sentinele, o stranie echipă trece.

Vreo treizeci-patruzeci de soldaţi şi gradaţi, toţi tineri. Unii speriaţi, alţii înlăcrimaţi, palizi, abătuţi… Mai toţi poartă bandaje la mâini, şchiopătează ori, sprijiniţi într-un băţ, merg târâind piciorul…

Cine i-a judecat? Când i-a judecat? Nu ştiu, dar merg

la moarte, la moarte ruşinoasă. Frica ori ticăloşia le-a luat minţile şi, într-o clipă de rătăcire, au tras, proptind arma în podul palmei ori în macra piciorului…

Râsetele, glumele şi răutăţile încetează când ajung în dreptul mulţimei. Convoiul, sinistrul convoi, iese din sat şi se îndreaptă spre cimitir. Pe toloacă, tot norodul se dă în lături, deschide drum condamnaţilor şi, în tăcere, îi urmăreşte cu privirea…

N-am curajul să merg mai aproape. Văd, de la distanţă, careul trupelor. Un ofiţer, cu o hârtie în mână, citeşte, desigur, numele nenorociţilor ce vor muri fără să aibă dreptul de-a fi cinstiţi. Îl văd gesticulând şi întorcându-se către trupe.

Desigur, înfierează laşitatea…

Şi, de-a lungul gardului cimitirului, aliniaţi pe un singur rând, condamnaţii privesc plutonul de execuţie.

— Un rând în genunchi, al doilea în picioare! La ochi, daţi… foc!

Un răpăit sinistru, o clipă de tăcere şi… urlete groaznice înfioară pe toţi cei ce sunt de faţă.

N-au căzut decât puţini; răniţii caută să fugă… Soldaţii din pluton rămân buimăciţi, dar din nou îşi încarcă armele şi vreme de zece minute trag în şirul de fantome înnebunite de groază…

În fine, s-au prăbuşit toţi în spasmuri oribile.

Fug femeile astupându-şi urechile şi strigând sălbatic, ieşite din minţi; bătrânii rămân prostiţi, cu capetele descoperite, făcându-şi cruce şi, în ochii multor soldaţi, vezi nori de lacrimi…

Rând pe rând, în pas de defilare, pleacă trupele şi, lângă cimitir, rămân chircite mogâldeţe însângerate.

Din unele, viaţa nu s-a dus încă…

Când totul s-a sfârşit, oamenii din popor şi sufletele miloase aprind câte o lumânare la capul fiecăruia:

— Creştini, maică, creştini.

— Ce-s vinovaţi dacă s-au temut?

— Sărăcuţ de mama lor!

Cine are să-i bocească, cine are să-i jălească?…

Plânge şi se tânguie norodul…

Tunurile bat când batalionul, trezit la realitate şi încolonat pe companii, porneşte la Mănăstirea Caşin.

În amurg, focurile de armă pierdute pe linia frontului se aud mereu…

Fiecare iuţeşte pasul. Chiar cei mai bicisnici, săltându-şi raniţele, ciocănindu-şi bidoanele şi gamelele, aleargă, să nu rămână de căruţă. Nu spune nimeni, dar toţi fug de câmpia morţii…

FATA MOARTĂ

— Oare unde o fi bătând tunurile, cumătre Iordache?

— Mă tem că pe Fata Moartă!…

— Camarade, încotro duceţi atâta amar de muniţii?

— Pe Fata Moartă, moşule…

— De unde coboară vagoanele cu răniţi, domnule sergent?

— De la Fata Moartă…

Şi, luni de zile, numele acesta e purtat din gură în gură, ca un blestem al vremii… îl cunoaşte Divizia a opta; îl ştiu ţăranii de la Caşin până la Oneşti, de la Câmpuri până la Răcoasa; îl silabisesc până şi copiii când se joacă de-a războiul…

Dar ce-i Fata Moartă?

În timp de pace, era un plai minunat, unde îşi dădeau întâlnire, nesupăraţi de nimeni, cerbii şi căprioarele, lupii şi mistreţii, vulpile şi toate sălbătăciunile. Veveriţe ţâşnind din copac în copac în salturi nebuneşti, cocoşi sălbatici trezind depărtările cu glasurile lor caraghioase…

Zmeuriş pentru urşi; iarbă grasă, izvoare limpezi… Codrii călcaţi numai de fiare; natura stăpână, fără… progres şi civilizaţie…

Pentru cei de prin părţile locului, Fata Moartă este o legendă.

O legendă tristă: Demult, o fată, mai frumoasă decât toate fetele din şapte sate, era în dragoste cu un flăcău. Prins cu arcanul şi dus la oaste, flăcăul dezertează de dorul fetei şi, înfruntând legea, vine într-o noapte acasă. Dă de ştire mândrei lui, se ascunde în munţi şi, pe poteci

cunoscute numai de dânşii, îşi duc furişându-se dragostea lor vinovată… Hăituit, dezertorul se face haiduc, iar haiducul stăpâneşte munţii şi văile Caşinului. Codrii, ibovnica şi păstorii îi sunt prieteni şi gazde…

Se înjgheabă poteri; fata îi dă de veste şi în dragostea ei, nu vrea să-l părăsească. Încercuiţi, ajung pe un plai, hotar în hotar cu ţara nemţească. Fără scăpare, îşi ridică viaţa şi, când potera strânge laţul, găsesc pe plai fata înjunghiată, iar haiducul – zdrobit în prăpastie…

Pentru litera rece a hărţii, Fata Moartă este un punct trigonometric, cota 1175, însemnată cu negru.

Pentru noi, combatanţii, este o dâră de sânge tânăr şi curat; este locul unde trunchiurile copacilor retezaţi de uraganul artileriei poartă schije şi gloanţe, unde fiecare brazdă e însemnată.

Este locul sfredelit de tranşeee amice şi duşmane, unde am trăit două luni de încercări desperate, de atacuri câştigate şi frânte, subt bombardamente infernale…

Este locul unde am tăiat aripile aquilelor bavareze îmbătate la asalt şi unde, întăriţi în credinţa unei biruinţe târzii, nu am dat îndărăt decât subt valul uriaş inamic…

Acolo, la câţiva metri de inamic, îngopaţi în şanţuri, muream de nostalgia trecutului şi amintirilor noastre, fără speranţă de reîntoarcere la zile senine şi frumoase…

Pentru cei rămaşi acasă, Fata Moartă este locul către care a zburat gândul reîntoarcerii celui drag plecat pe front, prefăcut în cimitir, unde soţi, fraţi ori părinţi au închis ochii pentru totdeauna…

Pentru unii, e tranşeea unde şi-au lăsat braţul ori picioarele, bucăţi din trupurile lor sfarticate de sălbătăcia războiului; pentru alţii, e capcana din care, culeşi de inamic, cu ochii rătăciţi în faţa necunoscutului, au luat durerosul drum al captivităţii…

Pentru inamic, e zidul de care s-a spart în izbituri veşnic reînnoite trufia urmăritoare, iad în care au amuţit glasurile răniţilor îngheţaţi în nemiloasa noapte de noiembrie…

Pentru o parte din cei mari, este terenul de exerciţiu

pe care s-au irosit în zadar sute de vieţi omeneşti în atacuri descusute, fără nicio noimă şi fără nicio legătură între dânsele; prilej de a culege lauri şi decoraţii fără merit şi cu vădit dispreţ de vieţile ostăşeşti…

Florescu, Dima, Papazol, Mitru şi câţi alţii, ofiţeri distinşi, şi voi, sute de soldaţi morţi, sunt sigur că, în ceasul când aţi bătut la poarta Atotputernicului, uşuraţi de păcate, primiţi aţi fost în dreapta Lui…

Laşi albia Caşinului zburdalnic, treci pe la înţărcătoare şi prinzi a urca poteca din dreapta. Colţuri de stânci căptuşite cu muşchi verde închis, catifelat; boltă de copaci, sentinele gigantice, seculare…

De o parte şi de alta, prăpăstii şi văi de unde pornesc aţe argintii, izvoare de apă rece ca gheaţa strecurându-se pe subt frunzar, printre pietre, pe subt pământ, pentru ca să-şi verse în Caşin toată spuma zburdălniciei lor.

Coarnele, Hărăncelul şi Marmora, pâraie în care îşi potolesc ciutele setea, spumegă turbate de mânie când ploaia întunecă munţii nepătrunşi. Umflă albiile liniştite, macină pământul şi, dezgolind rădăcinile, mână la vale trunchiuri de copaci…

Stânci goale, blocuri de granit ameninţătoare, gata să se prăbuşească; o potecă din ce în ce mai îngustă şi, pe neaşteptate, dai de Faţa Coarnelor. Străbaţi plaiul neted, moale, umbros, cu luminişuri jucând în soarele de toamnă, cu fagi uriaşi, pe care trei oameni nu-i cuprind, dar glonţul îi străbate; ţii creasta mereu şi aproape, la aceeaşi înălţime, dai de Fata Moartă.

O poiană cât ograda unui ţăran nevoiaş, după care se întinde un tăpşan împestriţat cu aceiaşi copaci frumoşi, enormi, podoabă şi bogăţie a munţilor. În dreapta, cum priveşti ţara duşmană, se leagă plaiul Runcului cu vârful Piatra Runcului, colţuri de piatră sure, goale, în care au izbit nenumărate obuze…

Coborând poteca din stânga, mergi prin Scorburoaia spre Clăbuc, hotar frământat amarnic.

Locurile acestea minunate, unde sute şi sute de ani nu se auzise decât murmurul apelor, fluierul păstorului ori

buciumul vânătorului, vreme de două luni, n-au avut altă desfătare decât acordurile dezacordate ale tuturor armelor ucigătoare…

În locul vulturului pleşuv, stăpân al înălţimilor, două luni s-au rotit avioanele inamice ducând în ciocul lor bombe vestitoare şi semănătoare de moarte. Asemeni zburătoarelor care, înfricoşate de ochiul ager al regelui aerului, căutau scăpare pe subt crengi, în tufişuri, aşa ne-am tupilat zile şi zile în adăposturi, ori de câte ori zbârnâitul motoarelor ne vestea apropierea paserei cu pene de oţel…

Crestele ocupate de infanterişti; adăposturile înjghebate în grabă; tranşeele în care s-au măcinat sufletele cele mai curate şi tinereţea care nu se mai întoarce; potecile pe care urcând şi coborând, cu anevoie răzbeau samarele cu pâne şi muniţii, pe care au suit regimente după regimente şi s-au coborât frânturi pe brancarde, toate au fost prefăcute şi schimbate subt tăişul toporului şi izbitura târnăcopului, subt groaznicile bombardamente ce nu mai conteneau…

Tranşee căptuşite, şanţuri de comunicaţie, posturi de ajutor, scări de piatră, crenele, posturi de observaţie, legături telefonice.

O viaţă nouă; o viaţă de cârtiţă în vizuini, subpământene, ferindu-ne de ochii cei periculoşi: obuzul şi glonţul.

Frontul s-a cristalizat cu aproximaţie pe vechea graniţă.

Acolo s-au înţepenit, vremelnic însă, regimentele noastre.

Şi noi, şi „ei” batem pari, întindem sârmă, răscolim ţărna, doborâm copaci, facem drumuri şi podeţe, scobim stânci, netezim urcuşul…

Pe şoseaua de la Mănăstire spre înţărcătoare, zi şi noapte, fără întrerupere, e un freamăt aproape veşnic. Chesoane şi tunuri grele, cu roţi late, masive şi cai frumoşi; trăsuri de tot felul, încărcate cu muniţii şi provizii; cai mărunţi, blânzi şi cuminţi cu samarele, cazanele şi sacii

de pâine alături de cei de cartuşe; trupe din toate armele; cavalerie descălecată şi pionieri; coloane de lucrători aduşi cine ştie de unde, cu târnăcoape, lopeţi, hârleţe şi topoare, bat fără răgaz şoseaua de sus în jos, iar trenul de pe linia îngustă urcă pufăind şi suflând din greu muniţii, muniţii şi iar muniţii, ca să ducă la vale, spre Oneşti, răniţi întinşi pe frunzar ori pe cetină de brad…

Înţărcătoarea, pentru cei care sunt în linia întâia, este paradisul după care oftezi şi tânjeşti. Când ai ajuns, înseamnă câteva zile de hoinăreală, de somn fără bocanci în picioare, dar cu acompaniament de focuri pe linia frontului. Înseamnă o masă comună, cu tacâmuri, şervete şi farfurii, cu ofiţeri aşezaţi în ordine ierarhică şi cu porţiile tot aşa…

Înseamnă partide de „douăzeci şi unu”, poker sau bacara, cu cărţi slinoase şi lipoase, sfârşite în ziuă la lumina unor lămpi chioare şi afumate, sperietoarea ploşniţelor fără număr, după care trimiteam toate ordonanţele în recunoaştere…

Loc de nestăpânită veselie pentru unii, de izolare pentru alţii; loc unde aveai timp să-ţi scrii impresiile din urmă ori câteva rânduri celor dragi lăsaţi acasă!

În realitate, înţărcătoarea este locul unde Zborna se varsă, tumultuos, în Caşin… Câteva construcţii în lemn de brad, acoperite cu draniţă; postul de comandă al regimentului; un fel de centru de aprovizionare; o hală pentru răniţii cari aşteaptă evacuarea spre spitalele din vale; popota: o sală joasă, pătrată, cu lăiţi înguste de jur-împrejur, cu ferestre prin care suflă vântul, cu cerdac, din care poţi vedea pâraiele din vale şi „furnicularul”, cum îi zic soldaţii.

Înţărcătoarea este răscrucea destinului. Oricine ştie că, urcând în linie, te poţi întoarce pe brancardă…

Pentru mulţi, a fost ultima înfăţişare a unei vieţi socotită aproape ideală! Un pat subt acoperământ; o plimblare nevinovată, fără griji, subt îmbrăţişarea minunatului soare de toamnă; o zi petrecută în voie bună, călcând fără să pândeşti şi fără să fii pândit din umbră.

Aici au poposit măcar o noapte toţi cei trimişi pe front…

Spre înţărcătoare ne-am aruncat cu groază ultima privire în decembrie 1916…

O mare de flăcări roşii, galbene negre, despicând întunericul cu mii şi mii de scântei. Podurile sărind în aer; acoperemintele trosnind şi năruindu-se; şrapnelele urlând sălbatic; lanţul inamic căutând să ne prindă…

Vedenie apocaliptică; tragedie trăită; clipe care zac uitate la fund, dar însemnate cu litere de foc, îţi grăbesc bătăile inimei când răscoleşti cenuşa amintirilor… De aproape o săptămână batalionul întâi e în tranşee.

Pe linie e linişte, dar ieri a fost omorât sublocotenentul Mitru dintr-o glumă: Compania lui era în faţa poienei, aşa de aproape de inamic, încât sentinelele se puneau la taifas cu „boanghenii” de peste drum.

— Măi, românilor? De ce-aţi intrat în război?

— Aşa am avut gust.

— Aveţi să mâncaţi bătaie, spune cel de dincolo.

— Pân’ ce-om mânca bătaie, mâncăm pâne albă. O pâne de om.

— Ia să văd una.

Sentinela înfige în vârful baionetei o pâine rumenă şi o ridică drept în sus. Urmează exclamaţii dincolo, râsete dincoace şi unul spune:

— Dai la mini un bucat?

— Îţi dau una întreagă, dacă-mi dai barba lui Franţ Iosef!

— Ce să faci la dânsa?

— Să mă…

Dar n-apucă să termine vorba şi se încinge o focărie nemaipomenită. Sună telefoanele; glasuri speriate întreabă ce se petrece. Mitru, care citea în bordei, aleargă prin şanţul de comunicaţie la plutonul lui. Dar nu mai ajunge. Un glonte îi ia viaţa în văzul camarazilor… Zădarnic aleargă doctorul…

În buzunarul vestonului s-au găsit crâmpeie de note, pline de duioşia sufletului său blând şi cinstit şi de un

pesimism de care nu s-a scuturat până la urmă.

Pe o platformă cu verdeaţă, trupul e coborât spre Fabrică şi îngropat creştineşte subt umbra Măgurii…

Drept represalii, vreme de două ceasuri bat năprasnic tunurile noastre…

La înţărcătoare sosesc mereu roşiori şi călăraşi, bine echipaţi, cu cizme noi, care stârnesc invidia infanteriştilor noştri potcoviţi cu bocanci cârpiţi. Se revăd prieteni aproape uitaţi, se înjgheabă cunoştinţe noi şi câteva zile trec în pregătiri de tot felul. Camuflate, mai multe baterii… Băieţii de la „călăreaţă”: Râşcanu, Xenopol şi alţii, inimoşi, plini de voie bună, camarazi desăvârşiţi, trăiesc parcă anume să execute pe dos ordinele comandantului lor, maiorul Castano…

Când se aude zbârnâitul unui avion însemnat pe aripi cu două cruci negre, trag şi-l încadrează până dispare…

Maiorul se repede la telefon şi urlă:

— Nu v-am spus să trageţi numai două proiectile de avion?

— Am înţeles, domnule maior! Dar băieţii trag mereu.

— Ce înseamnă porcăria asta? Am să vă dau în judecată…

— Nu vă supăraţi; nu mai tragem de acum 15 zile…

A doua zi istoria se repeta, spre veselia tuturor.

Ne-am înţeles şi a rămas cuvânt de cinste: când suntem pe poziţie, păstrăm legătura telefonică şi e destul să le dăm un semnal ca imediat să auzim obuzele spărgându-se în tranşeele inamice.

De la prizonieri, am aflat mai târziu că bateriile de la „călăreaţă” băgaseră spaima în liniile lor.

Mâne, 20 octombrie, atacăm. Nu pricepe nimeni rostul acestui atac, de vreme ce dincolo de munţi nu trecem şi înălţimile nu trebuie să le părăsim. De altfel, de câteva săptămâni, linia s-a întărit şi ordinele de sus vorbesc numai de oprirea inamicului. Dar…

La unu după miezul nopţii, pornim din înţărcătoarea, pentru ca în zori să ne găsim la locurile hotărâte. Batalionul întâi din linie va începe un atac de front, noi, „al

doilea” de flanc.

E noapte limpede şi liniştită: cald şi frumos ca în toiul verii. Boteanu încalecă dincolo de graniţă Caşinul. Eu am ordin să ocup Scorburoaia.

Cu paşi amorţiţi, căptuşiţi de frunzarul umed, înaintăm nesimţiţi până aproape de obiective. Codrii sălbatici acoperă plutoanele desfăşurate, culcate în umbră… Odată cu ziua, inamicul de sus, din tranşee, ne descoperă şi, înainte de a porni la atac, focul se aprinde. Ghemuiţi după colţuri de stânci, stăm nemişcaţi subt răpăiala gloanţelor, până când, la ceasul hotărât, săltăm înainte. Bolovani uriaşi, blocuri de piatră acoperite cu muşchi moale, trunchiuri putrede de copaci doborâţi de vânturi; un perete drept, pe care trebuie să-l urcăm, iar sus de tot ţevi scuipând foc şi moarte, asta-i Scorburoaia.

Soldaţii, ca să se poată căţăra, îşi trec curelele armelor după gât şi, în brânci, cu sforţări disperate, prin flăcări şi spărturi de granate, ajungem aproape subt nasul inamicului.

Inima îmi bate să-mi spargă pieptul; abia respirăm; curge sudoarea de pe noi, ni-i capul şi obrazul în flăcări…

Mai trebuie o încordare, pentru ca să ne trezim în faţa cui? Şi pe urmă?

Aici, la trei-patru metri de inamic, gloanţele trec peste noi.

Secunde de nehotărâre, care par infinite, până ce câteva zeci de granate bine trimise în tranşee trosnesc, semănând panică nebună. Şi când – nu ştiu cum – sărim în tranşee, bosniacii cu ochii măriţi de spaimă, aruncând armele, aşteaptă cu mâinile în sus sfârşitul. N-ai timp să te opreşti la dânşii. Te împiedici de trupurile celor căzuţi în tranşee; bocancii îndeasă cuiele în răni deschise; culegi în baionete pieptul unui prostit în faţa chipurilor noastre înfierbântate, necunoscute, şi treci înainte…

Ţiuie gloanţele în toate părţile; tropăie, smintite, mitralierele. Cad unii lăsându-se încetişor pe o parte, într-o atitudine de completă oboseală. Alţii, miraţi că braţul ori piciorul nu răspunde mişcării obişnuite, se opresc. Tac o

clipă, pentru ca, pe urmă, gemetele lor să încrâncene carnea pe tine.

Ai noştri strigă întruna „ura, uraa” şi pe creastă alergăm spre cota 1132.

Pe dreapta, pe Fata Moartă, focurile prind a se rări. Surprins în flanc, inamicul se retrage în fugă lăsând totul în mâinile noastre. Artileria lungeşte tirul şi, trosnind sălbatic, se sparg şrapnelele în urma fugarilor.

Începe urmărirea… La tot pasul te împiedici de morţi, încremeniţi cu arma în mână. Răniţi, răzămaţi de copaci, absenţi la tot ce se petrece în jurul lor, îşi pansează cum pot rănile.

Alţii strigă întruna:

— Brancardier, brancardierrrr, brancardieeerrrr…

Aleargă soldaţi în toate direcţiile; coboară prizonieri ducând brancarde… întins pe pământ, cu pieptul gol şi vestonul muiat în sânge, Măzăreanu, voinic cât trei, lovit când sărea în trasee în plămânul drept, scoate clăbuci de aer pe rană, când răsuflă.

— Mor don sublocotinent… mor, mooor…

— Nu moare unul ca tine! N-ai grijă, Măzărene. Lasă, că te întorci sănătos…

— Oare? Mă-ntorc?…

Tot câmpul de bătaie e plin de arme de tot felul, mitraliere sfărâmate, efecte aruncate, raniţe de piele de capră, pături, benzi de mitralieră, lăzi cu cartuşe, unelte, un veston ofiţeresc cu două steluţe aurii la guler, mândria lui Pompaş până ce a închis ochii, saci, mântăli şi fel de fel de lucruri…

Dar e semn rău. Tunurile inamice bat mereu. Încă nu ne-am orientat şi legătura e în vânt. În rezervă sunt câteva escadroane de călăraşi, gata să intre în luptă.

Pentru dânşii, e botezul. Un tânăr sublocotenent, Mircea… e lângă noi şi întruna ne întreabă şi ne descoase. N-are răbdare şi ţine morţiş să „cureţe” unul. Umblă de colo colo, cu carabina încărcată, nesocotind sfaturile ce i le dăm.

Inamicul e pe creastă, dincolo de valea largă,

împădurită, care ne desparte… Soldaţii sapă fără întrerupere linia unde ne-am oprit; noi, ofiţerii, amăgim cu fumul de ţigară neliniştea sufletelor nescuturate de fiorii atacului de dimineaţă.

Din senin, alarmă. Lanţuri inamice coboară în fugă spre noi.

Apăraţi de trăgătorii de pe creastă şi de mai multe mitraliere, de văgăuni şi de copaci, se apropie în rânduri strânse.

Iată-i la mai puţin de cinzeci de metri.

Sergentul Ilie Rugescu, prieten din copilărie, pune în mişcare piesele lui de mitraliere. Servanţii schimbă bandă după bandă…

Tot sectorul e în flăcări. Deodată, îl văd ridicându-se în genunchi cu Steyerul în mână. Îi dau un ghiont, întrebându-l prin semne:

— Ce vrei să faci?

— Vreau să împuşc unul.

— Cauţi moartea cu lumânarea, îi strig, dar mai înainte de a-l putea opri, se ridică în picioare şi, în timp ce-şi descarcă revolverul, se prăbuşeşte mort, lovit la tâmplă, fără să clipească, fără să ştie că moare.

Sărman prieten!

Legătura e ruptă; suntem daţi peste cap şi abia avem timp să ocupăm vechile noastre tranşee.

Zădarnic pleacă la contraatac călăraşii! Cu admirabil dispreţ de moarte, corniştii în frunte, ating linia duşmană, dar se prăbuşesc subt bătaia secerătoare a focurilor de mitralieră.

Trupuri voinice, fără viaţă, întinse pe tot plaiul. Un mort, retezat pe jumătate şi răzămat de un copac, pare o momâie caraghioasă.

— M-a rănit… m-a rănit!… Gata. Mă duc. Şi nici măcar n-am ucis „unul” îmi strigă din fugă Mircea.

Cu braţul sfărmat, cu carabina fără pat, puţin palid, se duce la înţărcătoare. Iată unul care a rezolvat problema într-o singură zi!

Ce noapte de veghe afurisită, în vechile noastre

şanţuri!

Abia putem stăpâni oamenii. Toţi suntem sentinele. Intercalaţi printre noi, cavaleriştii, camarazi cuminţi, încep a ţine socoteală de sfaturile noastre…

La cel dintâi semnal de alarmă, mâinile-s încleştate pe armă. Pâcla deasă care s-a lăsat în munţi măreşte neliniştea noastră.

Ziua ne prinde amorţiţi, privind pierduţi de oboseală, lipsiţi de orice gând, picăturile de apă ce se preling fără sfârşit de pe crengile copacilor… 31 octombrie.

Atacăm din nou. Primesc ultimele instrucţiuni cu o pasivitate de care nu m-aş fi crezut capabil. E tot aceea! Ori acum, ori… mai târziu. De vreme ce ştii că nu te mai întorci acasă, iar viaţa se reduce numai la zile şi nopţi de veghe, de panică şi de lipsuri, de vreme ce trebuie să te uiţi numai înainte – aşa sună ordinele –, ce poate fi mai simplu decât să înfrunţi soarta cu linişte şi să aştepţi uitarea, marea uitare.

Uite: pâcla şi umezeala nopţii, care pătrunde prin mănătălile noastre şi ne înfioară, picură lacrimi reci peste morţii căzuţi între linii, fără să mişte unul… Care din ei tresare la pocniturile armelor?

Nu-i mai bine să se sfârşească mai devreme zădărnicia tuturor frământărilor? La 12 şi jumătate, fără pregătire de artilerie şi înainte de a se aştepta inamicul, lanţul de trăgători saltă din tranşee şi străbate în goană poiana. Ţevile celor două mitraliere n-au vreme să se supere şi, în mai puţin de două sferturi de ceas, reluăm poziţia pierdută în ajun. Surprinşi în timpul mesei, zeci de prizonieri mai mult zăpăciţi decât înfricoşaţi, sunt mânaţi spre postul de comandă, unde li se ia interogatorul, după ce adună morţii căzuţi între linii.

Zădarnic urlă bateriile zmuncind şi hâţânând tranşeele…

Ne-am înfipt în locurile lor, am întors mitralierele împotrivă-le şi-i fugărim trimiţându-le plumbi în spate. Băieţii de la călăreaţă trag într-un ceas, bineînţeles fără aprobarea maiorului, toată muniţia alocată pentru un an

întreg…

Boteanu e la dreapta mea, căpitanul Irimescu la stânga cu „a opta”. Nu ne aventurăm mai departe.

Soldaţii, cu toată oboseala doborâtoare, scurmă pământul fără întrerupere, adâncind măştile şi legându-le cu şanţuri de comunicaţie.

Nimic nu-i mai de preţ decât o lopată Linemann. Pătratul acesta de oţel, povară inutilă în atâtea marşuri obositoare, înseamnă viaţa. Şi acum, pentru nimic în lume nu se desparte soldatul de dânsa. Câţi n-au plătit scump uşurinţa lor, schimbând-o cu vreun ciob de oglindă ori zvârlind-o într-un gest de amară nesocotinţă…

Se lasă rece şi de sus burniţează. Tot plutonul, toată compania e în linie şi din gamele soldaţii prind cu lingura câte o boabă de fasole din zeama sleită. Prin şanţurile ude şi mâzgoase, liopăieşte din când în când vreun rătăcit care şi-ar vinde sufletul pentru un fum de ţigară.

Noi, cei trei nedespărţiţi, ne regăsim într-o colibă improvizată, unde ordonanţele au făcut rost de câte o ulcică de ceai fierbinte. Mângâiem ca o comoară, cu amândouă mâinile strânse, dulcea căldură a tinichelei; iar foaia de cort pusă în faţă împiedică măcar oleacă răceala şi umezeala de afară.

Şi e aşa de întuneric! La fiecare împuşcătură suntem afară să vedem ce se petrece. O alarmă, la miezul nopţii, ne găseşte treji. Granatele pufnesc scurt şi puternic. În vale se aud răcnete şi vaiete. Bateriile se deşteaptă. Dănţuieşte tot sectorul o bucată de vreme şi, treptat-treptat, se face linişte. Atacul a fost respins şi, sfârşiţi de oboseală, fiecare adoarme în picioare, cu braţele sprijinite de parapetul glodos şi lunecos…

Din ceas în ceas, pândim ziua… Ce greu vine! La şase jumătate, împuşcături vii aprind în scurt tot sectorul. Plouă. Degeaba deschizi ochii şi vrei să pătrunzi noaptea.

Nu vezi nimic. Trage toată lumea; şuieră gloanţele, trosnesc granatele asurzindu-te. Nu înţelegi nimic. Mitralierele plutonierului Rusu împrăştie arcuri de foc. Alergăm de la om la om; fiecare întreabă ce se petrece?

Degeaba trimiţi agenţi, degeaba strigi ca un ieşit din minţi. Se sparg obuzele înecându-ţi glasul…

Vreme de jumătate de ceas nu poţi da de firul acestei nebunii, până când, deodată, sus pe dreapta, focurile încetează aproape brusc. Mai multe granate trosnesc odată, se aud strigăte sălbatice şi, în fugă, de pe mamelon, coboară câteva zeci de soldaţi. Crezând că-s de-ai noştri, mă reped spre dânşii ameninţându-i cu carabina:

— Înapoi, mă! înapoi! Unde fugiţi?

Dar rămân pironit locului. Sunt germani, sprinteni, în vestoane, cu căşti şi cu baionetele, cuţite de măcelărie, la armă. Sar înapoi şi strig desperat:

— Nu mă lăsa, plutonul doi!

Caporalul Guşă, cu grupa lui, deschide foc. Ceilalţi răspund.

Gloanţele se încrucişează. Un plutonier bavarez îşi descarcă revolverul în mine. Îi proptesc carabina în pântece. Prăbuşit la pământ, cu mâna întinsă, mă ocheşte din nou, gata să-mi dea lovitura de graţie. Îi înţepenesc mâna cu bocancul, zmuncindu-i arma în timp ce, în mijlocul potecei, stau între două rânduri de gloanţe. Cade mort Gheorghiu Ştefan, Petrescu, Lazărescu şi câţi alţii. Guşă, cu braţul sfărâmat, urlă de durere, în vreme ce Costan, Pompaş, Chirilă, Lungu şi eu – care-s tot soldăţeşte îmbrăcat –, încercuiţi de bavarezi, suntem mânaţi la deal…

Se vede ca prin sită…

„S-a sfârşit! mă gândesc; sunt prizonier…”

Trecem pe lângă Vlaşca, rănit, întins la câţiva paşi de coliba care ne adăpostise… Un glas puternic, se vede ofiţerul comandant, strigă mereu:

— Die dritte Companie? Ich bin hier!… Ich bin hier!… Şi, din când în când, altul răspunde:

— Eigene Truppe… eigene Leute… eigene…

Rusu, rămas fără servanţi, a întors mitraliera şi, deşi e încercuit, trage înainte… Nu vrea să se predea.

Câteva baionete înfipte cu sete într-însul înăbuşă, odată cu ultimul său spasm, furia ucigătoare a piesei…

Spre mamelon, lupta la baionetă continuă.

Plutonierul Andriescu se luptă cu doi. Unul dă să-l străpungă cu baioneta. Cu mâna îi smulge arma, despicându-şi palma. În nebunia aceasta, nu simte nimic. Se repede la bavarez, îi pune piedică şi cu baioneta îl înjunghie ca pe o vită. În ajutorul celuilalt, sar cei care ne escortează. Uită o clipă de noi. Lungu pune mâna pe o armă, ucide unul, se sparg vreo câteva granate, faţa lui Andreiescu e un izvor de sânge, dar în fugă ne reîntoarcem spre ai noştri. Gloanţele vâjâie, ţiuie, plesnesc… Artileria deschide baraj nebun; ca într-un vis groaznic, ne amestecăm unii cu alţii…

Locotenentul Florescu – Fonfe –, încruntat pentru totdeauna, cu spatele sfărmat şi cu chipiul aruncat la câţiva paşi, strânge în pumnul stâng glod amestecat cu frunze… Nineaca, Alexandrescu, şi zeci de soldaţi, încadraţi, iau drumul de pe care m-am întors.

Convoiul se profilează net, în zarea dimineţii crescânde…

Şi morţi, şi răniţi cari se vaită, şi „die dritte Companie”… mai răguşit, mai depărtat.

Vlaşca e greu rănit. Nu se vaită; nu cere nimic, numai faţa lui pare o mască de var, cu buze strânse, fără pic de sânge.

Cu greutăţi nespuse, coboară brancarda spre înţărcătoarea…

Cei câţiva prizonieri sunt ameţiţi de băutură. Înainte de atac, li s-a dat rom cât au vrut. Fac parte din „Sturmtruppen”, sunt aduşi numai la atacuri şi cei care scapă sunt imediat trimişi înapoia frontului, unde nu fac altceva decât exerciţii de luptă.

Plutonierul meu, rănit în pântece, are dureri sălbatice. Plânge şi sărătuieşte întruna:

— Meine Kinder… meine arme Kinder…

E din Regimentul ” din Bavaria. Trăieşte încă două ceasuri de agonie groaznică la postul de prim ajutor.

Ne regăsim pe vechile poziţii, împrăştiaţi, zăpăciţi şi înspăimântaţi, ca nişte pui de cloşcă fugăriţi de uliu. Încercăm să ne grupăm şi, din tranşee, că ne să dăm curaj,

tragem foc în bobote. Din cei mari nu-i nimeni! E drept că telefoanele sună întruna şi voci speriate întreabă ce s-a petrecut…

Ce s-a petrecut? Nimeni nu ştie nimic precis. Cel mult îţi dai socoteală că ai fost prins, ai scăpat fără să ştii cum şi că mulţi, foarte mulţi lipsesc. Dar telefoanele sunt nervoase…

— Se poate să nu ştiţi ce s-a întâmplat?

— E ceva nemaipomenit…

— Imediat să se raporteze…

E atâta apatie şi amărăciune în noi, încât nu sunt în stare să judec ori să reacţionez. Ceasul de intensitate supraomenească pe care l-am trăit a destins complet toate resorturile fiinţei noastre.

Cu capul înfundat în gulerul mântălii stropite de sânge, trântit în glod alături de Boteanu, care, scăpat şi el, fumează ţigară după ţigară, trebuie să întreb de mai multe ori dacă agentul de legătură vorbeşte cu mine, azi comandant al companiei, rămas mai vechi în grad…

Citesc hârtia fără s-o pot înţelege: „Veţi pleca imediat la contraatac împreună cu plutonul Cărare, Teofanescu…”

La contraatac? Cine? Eu? Noi? Noi, cari de atâtea zile nu facem altceva decât să atacăm? Dar compania a opta ce face? Şi ce să facem la contraatac?

Hai! Vreau să se isprăvească odată! Mi-i capul gol… Şi nu mai ştiu: mi-i frig, mi-i somn? Şi ce să fac? Să contraatac?

N-aveam dreptate să mă gândesc că trebuie să se sfârşească toate?…

Când pornesc, sergentul Burlacu e în dreapta mea; în stânga, e Pompaş cel care nu cunoaşte frica şi ţine morţiş să meargă la atac cu dolmanul ofiţeresc, cel cu două steluţe aurii. Mergem chiar pe drumul pe care am scăpat acum trei ceasuri. Sigur, sus, trebuie să fie acum o mitralieră, dacă nu două. În picioare, lanţul nostru înaintează. N-am ochi să văd nimic… La ce mi-ar mai folosi.

Rapp… rrraapppp… aproape o singură plesnitură şi

mai toţi sunt la pământ. Dacă n-aş auzi: „auleeuu, valeeeu, moor”, aş crede că toţi s-au culcat, la adăpost de salvă. Cei rămaşi în picioare, dezmeticiţi printr-un instinct de conservare mai tare decât voinţa, abia avem timp să ne trântim jos după bolovani, ca să auzim vâjâind pe deasupra răpăiala gloanţelor…

Mort Burlacu, mort Pompaş, mort Leontinescu, Tăzlăuanu, morţi aproape toţi. Aproape fără se muri. Trăsniţi, fulgeraţi la zece metri de inamic…

Sărmanul Pompaş! Cum stă cu mâinile întinse şi cu faţa întoarsă spre mine, ai crede că aşteaptă să treacă focul şi pândindu-mă, cum avea obiceiul, să se ridice odată cu mine. Ochii mari deschişi privesc, poate, noua lume în care păşeşte… O şuviţă de sânge se prelinge prin buzele întredeschise…

Ostaş neobosit, săritor la ceasuri grele, ai murit fără să ştii ce înseamnă faptele tale…

Te revăd plin de îngrijorare când, reîntors din patrulă singur, cu doi prizonieri plocon, mi-ai spus:

— Pe ceilalţi doi i-am scăpat!

Dar la Ceresdom, când ai ridicat mâinile să te predai şi trântind bidonul de pământ au fugit boanghenii crezând că-i o granată.

Pentru tine, datoria era cuvânt de evanghelie, oboseala, o boală femeiască; frica, un cuvânt pe care în viaţa ta de ţăran cinstit nu l-ai înţeles; gloanţele erau muşte, bondari, de care te apărai cu mâna.

Mâinile tale strâng încă arma, tovarăşă dreaptă, la care ţineai mai mult decât orice. Sângele care, picătură cu picătură, se scurge din rana care ţi-a luat viaţa pecetluieşte locul unde ai căzut… Mâne însă, omătul va zidi poteca şi nimeni n-are să ştie că aici s-a stins un viteaz.

Şi tu, Burlacu, mândru de galoanele tale. Vor afla oare copiii tăi nevinovaţi că n-ai voit cu niciun preţ să rămâi la trenul regimentar, departe de luptă, şi că în fruntea secţiei tale ai ţinut să treci pragul acestei vieţi?

Vor trâmbiţa alţii faptele tale şi pe pieptul tău, în loc

să înflorească decoraţiile cu care se vor împăuna alţii, va apăsa pentru totdeauna ţărna umedă, îngrăşată cu sânge.

Şi tu, Leontinescu, plugar încercat, soldat hotărât şi plin de grijă faţă de camarazii tăi!

Ce sigur erai că mâna ta avea să ţină tare coarnele plugului în brazda pe care o pomeneai cu drag de atâtea ori!

Şi tu... Şi tu...

Inamicul trage atât de precis, încât orice mişcare e plătită cu sânge. E curată nebunie să mai încercăm o înaintare... De altfel, se conving şi cei care urmăresc contraatacul din bordei... cu telefonul şi hotărăsc retragerea „imediată" în vechile tranşee. Când, în fine, suntem în şanţuri şi privirile noastre rătăcite se plimbă de la unul la altul, storşi de vlagă şi încă subt impresia celor trăite de la miezul nopţii încoace, nu putem crede toată realitatea.

Joacă înaintea ochilor tăi închişi de oboseală săgeţile de lumină ţâşnind din ţevile armelor, fulgerele frânte ale granatelor, linia de foc punctată a mitralierelor... Îţi ţiuie în urechi tirul de baraj, trosniturile exploziei, vaietele şi strigătele desperate. Vezi căzând atâţia...

Din fugă, se opresc o clipă cu aerul să întrebe soarta:

— Şi eu? Eu? pentru ca în clipa următoare să se prăbuşească.

Dar baionetele? Cuţite enorme, care trec prin tine ca printr-o bucată de carton! Nici n-ai vreme să strigi. Cel mult parcă te îndrepţi şi ceri socoteală:

— Ce ţi-am făcut?

Dar cei zgârciţi de durere, gemând, rugându-se şi blestemând?

Dar morţii? Privirile cele sticloase şi chipurile schimbate aşa de repede, aproape necunoscute?...

Batalionul e o zdreanţă; lipseşte aproape jumătate... Lipsă ofiţeri, lipsă plutoane întregi...

Poteca spre înţărcătoare e un lanţ de brancarde cu trupuri sfârtecate, însângerate, răni deschise prin care se mistuie flacăra vieţii...

Şi în vreme ce se face apelul nominal care încheie capitolul, ploaia se îndeasă; vântul începe a sufla şi fulgi rari, mari, prind a îmbrăca în haină nouă, albă, curată, plaiul durerii şi desperării noastre…

Stăm în bătaia vântului ca o turmă de dobitoace fără stăpân. Perdeaua deasă de scamă uşoară se topeşte pe obrajii noştri palizi, pe feţele noastre triste, îmbătrânite…

Cu foile de cort drept apărătoare, cu ochii la crenele, sentinelele, aceleaşi sentinele nedormite de atâtea zile se luptă să ţină ochii deschişi.

Cei, prea puţini, scăpaţi din compania a şaptea istorisesc ce s-a întâmplat în noaptea trecută. Neschimbaţi, istoviţi chiar, soldaţii au aţipit în măşti, după ce atacul de la miezul nopţii fusese respins. Spre ziuă, fără pregătire de artilerie, două companii de bavarezi, ameţiţi şi excitaţi de băutură, înjunghie sentinelele şi ocupă sectorul tăind retragerea. Se încinge o luptă corp la corp, cu soldaţii buimăciţi încă. Fiecare îşi caută scăparea. În faţă, inamic; în spate, baionete germane. Cine fuge e prins sau împuşcat. Florescu nu vrea să se predea, un glonţ îl ucide fulgerător. Locotenentul Vasile Haralamb, la câţiva paşi de dânsul, se preface mort, cât e de mare. Îl cearcă unul cu baioneta, dar spre norocul lui îi spintecă numai vestonul. Profită de semiîntuneric şi zăpăceala generală, se târâie după un mort, după altul, ca să apară teafăr în rândurile noastre, în vreme ce alţii iau drumul captivităţii…

Un batalion din Regimentul 29 ne schimbă, dar jos încă nu ne coborâm.

Mâne, în locul nostru, atacă trei companii. Cei de la divizie nu s-au săturat de atacurile acestea fără niciun rost…

Ce uşor e să muţi, pe harta care nu se potriveşte cu terenul, boldurile de la o cotă la alta! „Compania… atacă pe aici; compania… atacă pe… şi inamicul e dat peste cap…” în realitate, artileria are să tragă… două proiectile, cum s-a mai întâmplat.

Şi pentru ce să atacăm? Pentru ce?

— Tu cunoşti poziţia, îmi spune colonelul. Mergi cu locotenentul Papazol să-i arăţi drumul şi rămâi în linia a doua…

Da, da! Cunosc poziţia. Cum să n-o cunosc? Doar m-am plimblat pe dânsa, în sus şi în jos, fugind, târându-mă ca râma ori sărind ca o broască din bolovan în cioată şi din cioată subt stâncă…

Dar mai ştiu că pe unde e vorba sa atacăm, aproape de creastă, peretele e drept şi neted ca sticla şi sus nu-s bosniaci, ci bavarezi şi au granate şi gloanţe dum-dum, care plesnesc scurt, dar sfarmă groaznic. Toate acestea le ştiu şi i le spun camaradului de la 29 care, fumegând ţigară după ţigară, pare că nu mă înţelege.

— Degeaba! Mulţumesc, dar din luptă nu mă mai întorc.

— De ce? îl întreb.

— Sunt sigur. Întâi, am avut prea mare noroc la cărţi şi, pe urmă, visul, visul.

— Ce vis?

— Voi ştiţi că n-am aţipit decât în zori, după ce jucasem toată noaptea. Şi ce credeţi c-am visat… Parcă plecasem din înţărcătoare în fruntea companiei şi urcam la deal… Când mă uit la sabie, văd că se preface într-o cruce frumoasă, uşoară ca un fulg. Cu cât urcam la deal, cu atât crucea se făcea mai grea. Am vrut s-o arunc, dar nu-mi puteam descleşta mâna de pe dânsa şi, cu sforţări uriaşe, a trebuit s-o urc până aici… Când m-am trezit eram lac de apă…

— Fleacuri! Cine ştie ce-ai mâncat şi ţi-a căzut greu… Băieţii glumesc pe socoteala lui, schimbând vorba…

— Să ştiţi, băieţi, că nu mă mai întorc…

Plecăm. Pădurea prietenă ascunde lanţul de trăgători şi dacă n-aş şti că sus mâinile duşmane stau strânse pe arme, aş fi gând în gând cu Papazol şi Dima, cari îmi bănuiesc:

— Ce ţi-ai bătut joc de noi?

Zădarnic îi sfătuiesc să nu se încreadă în aparenţele acestea înşelătoare. Companiile se apropie mereu…

Să fie, într-adevăr, tranşeele părăsite? Cel mult treizeci de metri despart liniile…

Din nenorocire, nu m-am înşelat. O ploaie de granate se sparge ameţitor în rândurile noastre, secerând înaintaşii. Armele şi mitralierele dănţuiesc spasmodic. Cad loviţi în cap amândoi. Dima fulgerat. Papazol mai trăieşte. Glonţul, intrat în obraz, i-a sfărâmat maxilarul şi carotida. Gâlgâie sângele în valuri din groaznica rană, în vreme ce, gemând de durere, e dus pe brancardă spre postul de prim ajutor.

Are încă puterea să-mi întindă mâna, înainte de a-şi da sufletul…

Se umple pădurea de urlete şi vaiete. Iau alţii comanda, dar încercările toate dau greş şi subt linie rămân atâţia!

Inamicul trage cu dum-dum. Muzica lor oribilă o distingem net. Gloanţele pocnesc ca o sticlă care se sparge. Camarazii plătesc cu viaţa gestul de a ridica pe cei căzuţi. Aşa au păţit-o şi germanii… Dovadă – cadavrele neridicate nici până azi.

Vin ajutoare; urlă obuzele de o parte şi de cealaltă; pornesc şi cei de sus la atac, iadul scutură torţile plaiului, dar totul rămâne nimic. Şi dacă un colţ de tranşee trece din mână în mână cu sacrificii grele, noaptea, când vine ordinul de retragere, pune văl negru peste toată Fata Moartă…

Echipe lucrează în grabă capre de sârmă ghimpată şi le aruncă în faţa tranşeelor. Şi vaietele răniţilor care nu mai încetează!

E atâta încordare în noi şi nervii sunt aşa de întinşi, încât, deşi nu suntem în linie, nu poţi găsi o clipă de linişte. Ai impresia că un nod îţi îneacă răsuflarea şi gura uscată şi buzele arse nu pot primi nici pâinea, iască fără gust, nici strop de apă.

Cum să te gândeşti la tine când, între cele două rânduri de şanţuri, urlă de durere şi de revoltă cei căzuţi? Se amestecă în spasmurile morţii vaietul germanului de pe malul Rinului, venit în ţară străină, cu cel al românului,

apărător al graniţelor străvechi.

Frăţie de durere, de cumplită sfâşiere în pragul uitării veşnice.

— Valeeeuuu…

— Aleeeuuu…

— Fraţilor, nu mă lăsaţi! Eu îs. Călin Dumitru din 29…

— Mein Gott… mein Gott…

— Ich will nicht sterben… ich will nicht sterben…

Ploaia se schimbă în lapoviţă; lapoviţa în zăpada. Vaietele, din ce în ce mai slabe, se pierd în viforniţă…

Noapte. Rachetele luminează din când în când câmpul de bătaie. Momâi, unele nemişcate, altele încercând să se ridice, se zăresc în fâşia tremurândă; iar crivăţul mână spre noi valul de durere dintre linii.

Cinchiţi în şanţurile de comunicaţie peste care întindem, cum ne pricepem, o foaie de cort ca să nu răzbească frigul şi omătul, număram ceasurile care ne mai despart până la ziuă…

Sectorul s-a liniştit şi dimineaţa ne găseşte căptuşiţi într-un fel de scoarţă îngheţată. Uniformele-s bocnă şi abia îţi îngăduie să te urneşti de colo până colo; picioarele nu le mai simţi şi mâinile crăpate şi murdare parcă sunt ale altuia.

Omătul, strat de vată curată, pufoasă, s-a aşternut peste toată grozăvia trecută.

Nu ştiu cum, ajungem la o înţelegere cu duşmanul. Se ridică un fanion alb; de dincolo altul. Din şanţuri încep parlamentările. Se dau caprele la o parte, locotenentul Apostoleanu, cu ochii legaţi, escortat de doi germani, dispare în tranşeea inamică; un ofiţer de la dânşii e musafirul nostru câteva ceasuri, pentru a se curăţi câmpul de bătaie…

Linişte completă. Vântul a stat, dar e frig tare şi ninge întruna. Brancardierii, ai noştri şi ai lor, înfrăţiţi în aceeaşi slujbă de ciocli, se pleacă la fiecare momâie acoperită.

Şi sunt multe… Dau zăpada la o parte să-şi poată

recunoaşte morţii. Răniţii au îngheţat toţi şi vreo câţiva şi-au dat sufletul rezemaţi de copaci, apăsându-şi rana cu mâinile…

Prisacaru, tânăr, chipeş, doarme de veci spate la spate cu un străin… Capela i-a lunecat de pe cap şi omătul i-a pus perucă albă…

Ai noştri au răni grozave. Mai toţi sunt loviţi la cap şi multe cranii sunt plesnite ca o oală…

Corvoada se face fără văicăreli şi suspine. Ca şi cum nu te-ar privi chiar aşa de aproape. Se cercetează semnele de identitate, carnetele de prin buzunare, adresele de pe scrisori; se iau mărturiile camarazilor, rudelor, fraţilor…

Unui caporal, adevărat atlet, îi lipseşte capul complet. În jurul lui, adunaţi în cerc, soldaţii se întreabă cine-i?

Părerile sunt împărţite…

— Măi, parcă-i Şoldan…

— Nu-i el. Nu era chiar aşa de voinic…

— N-o fi cumva Novac de la a treia?

Vin vreo câţiva, îl întorc, îl sucesc, dar nimeni nu-i sigur.

— Dacă-i Novac, are să-l cunoască frate-său de la a cincea… Frate-său vine, se apropie, se uită la dânsul şi foarte liniştit declară:

— Aşa nu-l cunosc. Dar pe braţul stâng are un semn. Repede vestonul e tăiat şi într-adevăr pe braţ are un tatuaj.

— El îi…

Atât! Ajutat de alţi camarazi, se duce să-i sape o groapă înapoia frontului.

Nicio lacrimă. Poate, când va fi singur, durerea va ţâşni năvalnic. Poate!

Şi morţii sunt aşa grei! Te trag spre pământ. De ce? E jertfa prea mare?

Timpul trece repede şi cel din urmă hoit are să fie cules. Ne-am şi deprins cu liniştea asta anormală. Poţi mişca fără cârcei la inimă. Şi ciudat: când din tranşee ne-am ridicat, noi de o parte, „ei” de alta, n-am văzut nicio privire de ură şi, după ce ne-am măsurat din ochi, ca nişte

cunoştinţe vechi, au fost schimburi de glume. Fiecare, în limba lui, face pe deşteptul şi Ghiţuleac al nostru, lărgindu-şi gura într-un râs sănătos, face semne pe care sigur nu le pricepe neamţul.

Dar când e vorba de aprins o ţigară, se înţeleg de minune!

Şi pe urmă, ostatecul nostru, un locotenent care a luptat pe frontul rusesc, rănit de două ori, n-are trufia nesuferită a prusacului şi primeşte cu plăcere ţigările ce i se oferă…

Şi Apostoleanu, asaltat de întrebările noastre, mărturiseşte că i-a fost peste putinţă să refuze ceaiul oferit de ofiţerii germani, deşi se hotărâse să fie tare…

Dar „pauza” s-a terminat. Caprele de sârmă s-au pus la loc.

Combatanţii s-au lăsat oarecum cu părere de rău în şanţuri. Instrumentele sunt acordate. Actul următor începe…

Omul devine fiară; privirea, săgeată otrăvită; tranşeea, arsenal de sluţiri, durere şi moarte…

Când, în sfârşit, seara plecăm spre înţărcătoare zgribuliţi de frig şi alunecând pe poteca frecată de bocanci şi de copite, fiecare foc de armă din urmă deşteaptă în tine vedenii trecute.

Te aştepţi să fii chemat îndărăt, să dai socoteală încă o dată pentru ce trăieşti, când atâţia din camarazii tăi nu mai sunt! Dar fără să vrei, în tine stăruie întrebarea:

„Povara vieţii nu apasă mai greu pe umerii noştri decât ţărna pe mormintele fără cruce?”

COTA 1290

— Pas.

— Pas.

— Am deschis.

— Ce dracu’! Iar deschizi? Cu ce deschizi?

— Treaba mea.

— Nu merg.

Popa Posa ia potul, sugând mucul de ţigară fixat între cei doi dinţi ştirbi…

De nu ştiu câte ceasuri jucăm poker cu maiorul Rozescu, o strună de nervi întinşi gata să plesnească. Are ghinion negru. Noi punem miza regulat, aducând apă la moara popii. Chibiţii aţipesc moleşiţi de căldură…

— Am deschis, anunţă maiorul. Ceilalţi aruncă cărţile la pachet.

— Am deschis, repetă din nou.

Plictisiţi, nici nu ne mai ostenim să răspundem.

— Ai să mergi, popo!

— Cum să merg dacă n-am nimic?

— Ai să mergi!

— N-am nimic, bre omule! Cum să merg?

— Să-ţi văd cărţile!

Popa, care are un noroc nebun, adună cărţile şi constatăm cu toţii că n-are decât doi de şapte.

— Vezi? Ai doi de şapte! De ce nu mergi?

— Cum am să mă duc la şaizeci de lei cu doi de şapte? Ce? îs prost?

— Ba ai să mergi! Uite am ful de aşi şi trebuie să mergi. Pune miza!

Cu de-a sila, popa, care câştiga vreo două mii de lei, pune miza şi ia trei cărţi. Maiorul Roze seu bate două sute de lei.

Noi, care urmărim scena cu lacrimile în ochi, îl vedem pe popă schimbându-se la faţă.

— Cât ai dat? întreabă el, filând cărţile cu atenţie.

— Două sute de lei, răspunde maiorul cam cu jumătate de glas.

— Plus opt sute!

— Ce? Eşti nebun?

— Plus opt sute. M-ai silit să mă duc, m-am dus.

Rozescu frământă cărţile, fixează pe popă cu nişte ochi ce l-ar mânca de viu; întreabă de nu ştiu câte ori câte cărţi a luat, ca şi cum n-ar fi ştiut că luase trei şi la urmă propune împărţeală.

— Te-mpart, popo!

— Nu! Plus opt sute. Plăteşti ori nu plăteşti?

— Te-mpart!

— Nu. Plus opt sute.

— Am plătit.

— Care de şapte, declară victorios popa, etalând cărţile pe masă şi adunând potul cu amândouă mâinile.

— Asta-i curată pungăşie! Cum să baţi opt sute, când ştiai că am ful de aşi. Mergeai la sigur! Cine te-a pus să mergi cu doi de şapte la şaizeci de lei?…

Noi, Vasiliu Neculai de la 29 şi cu mine, ţinându-ne de burtă, ajungem subt masă, în vreme ce popa păştureşte încă o hârtie de o mie nouă-nouţă, iar Rozescu, turbat, aruncă restul banilor făcuţi mototol în jăratec, în fundul sobei.

Jocul se sparge şi până la urmă, domolindu-se maiorul, ne punem pe un râs nebun.

Istoria asta a făcut înconjurul diviziei şi, în ceasurile de linişte, ne-a descreţit de multe ori frunţile…

În bordei e cald, bine şi bufniturile artileriei aproape nu se aud. Săpat în mal, căptuşit peste tot cu scânduri aduse din Fabrică, cu acoperământ de trei metri de lotve enorme, piatră, pământ şi iar piatră, cu „anticameră” pentru ordonanţe, bordeiul nostru, primul construit în felul acesta, a fost obiectul discuţiei şi invidiei generale.

Îl făcusem, după nopţi de dârdâială la un biet foc în pădure, pentru noi, cei de la „a cincea”. Cu pat de scânduri în fund, cu vatră de piatră şi cu geamuri şi uşi duble, bordeiul e un adevărat palat de iarnă. Când a fost gata, mă şi pomenesc cu maiorul Pascu:

— Dar pentru cine-i castelul ăsta?

— Pentru noi, cei de la a cincea!

— Nu ni-l cedaţi nouă?

— De cedat nu-l cedăm, dar este loc şi pentru dumneavoastră.

Aşa că s-a instalat şi maiorul, pe urmă şi colonelul şi, vreme de zece zile laolaltă, scurtăm lungimea nopţilor de iarnă în aşteptarea atacurilor ce se pregătesc…

De aproape o săptămână suntem la poalele Clăbucului. Codrii încărcaţi de omăt şi promoroacă, căptuşiţi cu haină nouă, groasă şi albă, nu sunt aceiaşi pe

care i-am cunoscut atâtea luni. În soare, joacă pe crengile brazilor miliarde de briliante, care îţi fură vederea. La fiecare toană a vântului, promoroaca, pulbere fină, argintie, coboară perdea spre pământ.

De aproape o săptămână, suntem gata de atacul care s-a contramandat, pentru că-i polei şi soldaţii n-au „purici” la bocanci.

Au venit, într-o dimineaţă, o droaie de ofiţeri superiori… Au privit cu ocheanele spre inamici şi nu cred să fi văzut mai mult decât vedem noi, adică nimic. Şi, desfăcând şi întinzând hărţile, pe culmile unde în noaptea de august ne dădusem drumul „dincolo”, au plănuit în fel şi chipuri. Am văzut şi un general rus, cu o manta lungă, lungă şi un ofiţer de cazaci de Oremburg, cu o căciulă cât Clăbucul, cu haină strânsă pe talie, ferecată cu cartuşiere şi pistoale de argint.

De o săptămână, oamenii sapă tranşee în pământul îngheţat şi stâncos. Muncă încordată, istovitoare. Scapără lopeţile şi târnăcoapele în blocurile de granit neatinse până azi decât de dihăniile munţilor…

De o săptămână, ucidem timpul în nesfârşite partide de cărţi, cu nenumărate ceaiuri, pe care sclavii – ordonanţele noastre – se întrec să ni le aducă cât mai fierbinţi.

În cojoacele noastre, niţoase, flocoase şi cu bărbile, barbişoanele clasice ori „moderne”, ne-am schimbat înfăţişarea şi suntem aproape de nerecunoscut.

La un dos, un soldat, la soare, cu mantaua între umeri, culege tacticos şi liniştit păduchii de pe betelia izmenelor, aruncându-i cu indiferenţă în omăt!

— Ce faci, mă? îl întreb surâzând.

— Citesc comunicatul, domnule locotinent…

În fiecare dimineaţă, samaragiii, odată cu ceaiul, aduc şi ultimele ştiri: la înţărcătoarea sosesc trupe în fiecare zi; de ale noastre şi ruşi, bine hrăniţi, bine îmbrăcaţi, nebuni după rachiu şi chiar după spirt denaturat. Cazaci bărboşi şi mustăcioşi, cu chica tot aşa de zbârlită ca şi coamele cailor lor, mărunţi şi iuţi, umblând

de colo până colo fără rost…

Schimb un pluton din 29 şi plec în avantposturi la cota 1290.

O creastă stâncoasă, pe care, cu chiu cu vai, se poate scobi un şanţ adânc de şaizeci de centimetri, în semicerc, cu vreo câţiva pari încâlciţi cu sârmă ghimpată. Capetele semicercului, unite printr-un şanţ de comunicaţie, duc înapoi într-o scobitură de munte. În faţă, vale şi perdea de brazi misterioşi, nepătrunşi. Pe dreapta, legătura cu 1305.

Piatra săpată formează un fel de parapet cu crenele, prin care se iţesc ţevile armelor. Din şanţuri, nu se vede decât la douăzeci de metri înainte. Poiana, albă de omăt şi reţelele, strune încărcate cu promoroacă. Un observator păzeşte sectorul, iar cei şaptezeci şi cinci de oameni din pluton, înghesuiţi unul lângă altul, suflă în pumni, scoţând suluri de aburi calzi.

E frig şi, de sus, cade în fulgi mari, uşori, zăpada…

Din jumătate în jumătate de ceas, schimbăm sentinelele, rebegite în mănătăluţele lor subţiri, necăptuşite, prin care răzbeşte vântul.

Noaptea trece visând la vraja unui ceas de odihnă, la liniştea unui cămin.

Amorţiţi de perfida somnolenţă a frigului, suntem scuturaţi înainte de a se face ziuă. Tunurile inamice bat mereu şi, după intensitatea bătăilor, e mai mult decât sigur că vom fi atacaţi.

Se prăbuşesc copacii; sar bucăţi de stânci scăpărând; tremură şi se cutremură tot sectorul. Pe Clăbuc, unde nu ştiu cui i-a venit să facă nişte tranşee ce se văd de la zece kilometri, prăpădul e nemaipomenit. Zboară lespezile cu şanţuri, cu oameni cu tot, măturând vârfurile şi poalele, amestecând cu pietrele, ţărna şi omătul tot ce mai rămâne dintr-un pluton de infanterie.

Până la zece dimineaţa, suntem împroşcaţi cu toate neamurile de obuze, până la cele de 305, care trec icnind şi parcă opintindu-se, gemând, să meargă înainte. Monstru de foc, fulgere şi pucioasă. Uragan stârnit în freamăt de codri! Mormane de bolovani, trunchiuri şi rădăcini

împrăştiate fulgerător peste noi, furnici tupilate în omăt cu inima nebună de groază. Trec rafalele urlând peste capul tău; înghiţi duhoarea acră de salpetru ţinându-ţi suflarea; aştepţi schija ori piatra ucigaşă, din clipă în clipă; priveşti neputincios trupuri zvârlite în aer, paiaţe vii ori muribunde!

În şanţuri, oamenii, cu faţa în jos, fac scut de raniţe, tresăltând la fiecare smuncitură şi bufnitură de obuz…

Când tunurile tac şi rachete verzi prind a se ridica peste vârfurile brazilor, e semn că artileria îşi măreşte tirul şi infanteria se pregăteşte de atac.

Am încredere în Costan, făcut proaspăt sergent, şi în căprarul Talpă. I-am pus la câte un capăt al tranşeei. Eu sunt la crucea şanţului de comunicaţie, aşa încât numai pe la mine e trecerea. Am şi o piesă de mitralieră de la Regimentul 29…

Toţi suntem în genunchi, cu ochii ţintă la crenele. Ordin: nu sloboade nimeni niciun foc, fără ordinul meu.

Spre stânga, spre Clăbuc şi Clăbucet, clocoteşte frontul. Lupta e în toi; firele telefonice s-au rupt cu desăvârşire şi agenţii de legătură nu pot dovedi cu rapoartele şi ordinele. Ce se petrece nu ştim, dar un lucru e sigur: atacă trupele germane.

La amiază, e ruptă legătura cu 1305, dreapta mea. Parte din oameni sunt prinşi, parte scapă cu fuga.

La unu, se rupe legătura şi cu stânga. Sunt izolat, dar atâta timp cât frontul meu e acelaşi ca şi azi dimineaţă, încă nu-i pericol. Oricum, pentru siguranţă, piesa de mitralieră priveşte spre creasta ce duce spre cota 1305, pe unde aş putea fi surprins.

Plutonul meu încă n-a văzut inamicul. Ochii înlăcrimaţi de frig nu zăresc printre bolovani decât crengile brazilor, purtate alene de unda rară a vântului… În fine, pe la trei, oamenii prind a se ghionti şi, în brânci, Costan îmi aduce înfrigurat vestea:

— Au apărut la creastă; au şi o mitralieră… au şi o mitralieră… Alerg la crenele; aşa e; sunt germani; un lanţ de trăgători.

Oamenii, cu mişcări febrile îşi iau locurile, dar, prin semne şi şoptit, ordinul se repetă: nu trage nimeni.

Privită din faţă, tranşeea noastră pare părăsită. De asta, în vreme ce ai noştri sunt numai ochi şi urechi, lanţul inamic înaintează. Unul se ridică în picioare, se uită în toate părţile, pune mâna la gură şi aruncă o vorbă înapoi:

— Niemand!

Îl aud perfect. Mai trece un răstimp şi la creastă apare un ofiţer. Se cunoaşte după uniformă. Face semn cu braţele celorlalţi să înainteze şi, în momentul în care toţi sunt la aceeaşi înălţime, comandă:

— Vorwärts!

În picioare aleargă cu toţii spre reţele, dar în clipa când foarfecii prind a tăia reţelele de sârmă, o ploaie de granate şi toate armele trag în plin.

— Zurück! Zurück! strigă desperat ofiţerul, dar e prea târziu! Cade prăbuşit în faţa reţelelor. Puţini au timpul să facă drumul înapoi. Rămân înţepeniţi ori văicărindu-se pe omăt…

Mitraliera lor, de la creastă, deschide un foc extraordinar de viu. Pietrele de pe parapet, sfărâmate, fulgeră în toate părţile aşchii ucigătoare…

Urgia gloanţelor o primim în şanţuri, pitiţi şi nemişcaţi, până ce sectorul se linişteşte.

Ceasurile trec. Pe stânga, după ce focurile s-au rărit o clipă, se reaprind, mult în urmă. E semn că trupele noastre s-au retras… Oamenii, cari respinseseră primul atac aproape râzând, încep să-şi piardă răbdarea, mai ales când sergentul din 29, lăsând piesa de mitralieră, sare din tranşee, într-un moment de acalmie. E drept, Costan trage un foc de armă după dânsul, dar îl scapă.

Dinspre 1305, pe creastă, inamicul încearcă al doilea atac. Mitraliera îşi face datoria şi atacul nu reuşeşte, dar în loc să se retragă, vedem inamicul ascunzându-se după stânci şi copaci, de unde caută să nimerească în fiecare căciulă ce depăşeşte înălţimea şanţului. Când, la patru, gloanţe piezişe prind a fluiera şi din stânga, îmi dau socoteală că suntem pierduţi. Reţelele, slabe, proaste cum

sunt, mai pot întârzia înaintarea în faţă, dar pentru lături, nu-mi rămân decât granatele şi vreo douăzeci şi cinci de puşcaşi, din tot plutonul.

Mai am o nădejde: să refac legătura cu căpitanul Balaban, dacă se poate. La patru şi jumătate, când ziua se apropie de sfârşite, ţinuţi în şah de trei piese de mitralieră care varsă potop de flăcări asurzitoare, suntem atacaţi pe lături. Cu furia şi puterea înzecită a deznădejdii, trântim granatele, cele din urmă, într-înşii. Respinşi o dată, atacă din nou. De data aceasta am rămas numai cu armele. Unii cad, alţii înaintează mereu şi, în clipa în care zbârnâie sârma tăiată şi laţul mă strânge de trei părţi, rămân aproape pierdut. Scăpare pentru mine nu mai poate fi şi, decât să fiu trecut prin baionete, mai bine mor. Nu ştiu dacă am vreme să strig:

— Scape cine poate!

Iar când germanii sărind în şanţuri, trag la întâmplare asupra noastră, fără să mai judec, cu braţele înainte, petrecut de focuri, îmi dau drumul în prăpastia din faţa mea. Simt o greutate cumplită în spate; văd fulgerând şi spărgându-se granate şi apoi, întuneric…

Când m-am trezit, Costan şi Dascălu mă frecau pe frunte cu omăt.

Se lăsase noapte senină, rece şi printre copaci se zăreau stele pe cer, briliante jucând pe loc. În jurul meu, şase-şapte umbre plecate cu grijă.

— Dacă nu era Costan, îngheţai aici, domnule locotinent, face un glas!

— Că noi am crezut c-aţi murit – face altul…

— Şi iaca, slavă Domnului, sunteţi teafăr-tefăruţ!

Tocmai aşa teafăr-tefăruţ nu-s, pentru că la fiecare mişcare mă strâmb de durere, dar nici de murit n-am murit… Şi Costan, prins de limbă, prinde a povesti: – Când v-aţi dat drumu’ şi cu dumneavoastră acei cari o apucat a scăpa din mânili nemţilor, eram sigur că ni-o luat dracu’ pl tăţi. Unii şi-o farmat capu’ di chietre; pl alţii i-o gătit bavarejii cu granatele care plouau di sus. Un bolohan, disprins cu dumnia voastră, vo luat înainti şi v-o izghit într-

un putrigai di copac, trântit cini ştie di când. Tăţi o crezut c-aţi murit, că n-aţi mai mişcat din loc. Da, după ce ne-am adunat aiştia opt câţi mai suntem din plutonu doi, am zis că poate n-aţi murit di tăt şi-ar hi păcat să rămâneţi acolo. M-am urcat şi iaca v-am scos şi se cheamă că n-aţi murit. Aşă-i dacă sunt zâli…

Am avut noroc, ce-i dreptul, dar deocamdată am rămas fără căciulă, fără browning şi fără portofel, în care aveam vreo câteva sute de lei. Bine că încheieturile-s tari şi aşa cum sunt pot să mă târâi.

Dar încotro apucăm? Închipuiască-şi cineva, în plină iarnă, nouă fantome, rătăcite într-un fund de prăpastie, rebegite de frig, după o zi de atac şi de bombardament. În pădure, întuneric beznă, scăpărătoare n-are nimeni şi chiar dac-ar avea, aici, subt nasul inamicului, nu poţi face foc. Nici hartă, nici busolă, nici lumină.

Clocotul liniei abia ajunge până la noi. Ce s-o fi petrecând acolo?

Oricum, trebuie să ne depărtăm de linia inamică şi, pe urmă, vom vedea. Şi iată-ne pornind prin omăt, peste cioate şi rădăcini, peste craci rupţi de furtună, încălecând orbeşte copacii prăbuşiţi, urcând şi coborând, pentru ca, după un drum istovitor, să ne pomenim aproape de locul unde plecasem. Sus, nemţii au aprins focuri, fără frică…

Doamne! Ce n-am da să ne vedem în jurul unui foc de vreascuri! Şi doar sunt atâtea în pădure.

A început a ninge şi, ca să nu ne rătăcim, facem într-o direcţie vreo câteva sute de metri şi ne oprim într-un fund stâncos. Să aşteptăm ziua. Eu unul îs ud leoarcă, cu tot frigul de afară. Cojocul, flanelele şi celelalte dedesubturi, fără de care mă stâlceam rău de tot, îmi par plumb. Se ridică aburii din noi ca şi cum am fi ieşit dintr-o cadă cu apă fierbinte. În spate, un sloi de gheaţă îmi dă fiori din răstimp în răstimp, cu toată truda celorlalţi oameni de a-mi ţinea dos. Toată noaptea, pe jumătate pierduţi în zăpadă, aşteptăm absenţi şi apatici. La cele dintâi semne ale dimineţii pornim, căutând nordul după muşchiul de pe copaci. Ţinând mereu direcţia, prin locuri

neumblate, dăm peste o adevărată târlă. Pe un tăpşan acoperit cu un strat gros de muşchi moale, odihnesc cerbi şi căprioare. Simţindu-ne, o rup la fugă împânzind pădurea. La poale, un izvor de apă, limpede şi curată, adapă de astă dată gâtlejurile noastre însetate. De altfel, ca să ne potolim arşiţa, până acum înghiţind mereu omăt, am răguşit cu toţii şi ne înţelegem mai mult prin semne, ca muţii. Şi, în sfârşit, cu vreo câteva orientări din vârful unui fag uriaş, în care s-a suit cel mai sprinten dintre noi, facem o cruce mare când, pe la amiază, dăm în şoseaua care urcă spre Clăbucel. Istoviţi, la marginea drumului, aşteptăm să treacă cine o trece ca să aflăm undes ai noştri.

În ce hal trebuie să fiu, dacă nu mă cunoaşte nici camaradul Condrea, căruia îi fac semn să oprească căruţa în care urcă dealul:

— Ce-i cu voi, mă?

Când mă recunoaşte şi cu lacrimile în ochi, îmbrăţişându-mă, îmi spune că pe „situaţie” am fost dat ieri „mort la cota 1290”, pare că în adevăr ar vorbi de altul şi toate aceste lucruri trecute nu mă interesează. Deocamdată:

— Suie-mă în căruţă şi du-mă unde vrei, îi arăt mai mult decât vorbesc. Şi curând, cu toţii, iată-ne în faţa colonelului care, deschizându-şi braţele, mă primeşte cu toată căldura…

La înţărcătoare, primenit şi întins pe un pat de fân, după ce beau o serie de ceaiuri fierbinţi, adorm, ca să nu mai am cu lumea aceasta niciun fel de legătură aproape douăzeci şi patru de ceasuri, după care, sărind în picioare, să constat că n-am nici febră, nici răguşeală şi nici măcar un guturai. Dormisem butuc, în colţul unei încăperi, unde mai erau atâţia, unde ordonanţele forfoteau, bocănind şi trântind uşile…

Până la completarea companiei greu încercate, plec la Tălâmba, unde o baterie de obuziere mătură în faţa ei suluri de frunze grămădite subt omăt, trimiţând obuzele spre frontul unde pârâiala nu mai încetează…

În vremea asta, ai noştri sunt siliţi să dea îndărăt. E

drept că e o încâlceală, de nu poţi şti cine-i deasupra. Dovadă – prizonierii cari coboară în fugă.

Atacă trupe de elită germane: Regimentul I de Vânători din Silezia, trupe speciale, odihnite, antrenate şi cu făgăduiala solemnă că, cel mai târziu de Crăciun, s-a terminat şi cu Moldova.

La Clăbucel, s-au trimis în ajutor şi trupe de umplutură. Tătuci, contingente vechi, care în viaţa lor nu mânuiseră un Manlicher şi cunoşteau frontul numai din auzite… îmbrăcaţi în vechile mântăli negre şi cu nişte căciuli tot aşa de deocheate, se văd în decorul alb al iernii ca nişte ciori pe-un stâlp de telefon. Sunt dintre acei cari, în vreme ce inamicul înaintează, se roagă de vecin:

— Măi frati-miu, îţi dau zece bani, încarcă-mi arma…

La cele dintâi asalturi, cad prizonieri şi, în vreme ce plaiurile duduie de ropotul bătăliei, se petrec şi scene hazlii: prin faţa unui locotenent german, trec tătucii prizonieri… unul, doi, trei…

Speriaţi, aproape pe altă lume, predau armele unei echipe de control. Ofiţerul fumează un trabuc şi plictisit, aşteaptă să se sfârşească cu interogatoriile… Deodată, se schimbă la faţă şi, spre mirarea tuturor, strigă:

— Spiridoane! Măi, Spiridoane! Tu eşti?

Spiridon Chetraru, leat 1900, de felul lui în civilitate chihaie la o pădure, holbează ochii la neamţ şi rămâne cu gura căscată. Era fostul său stăpân, care, ofiţer de rezervă, plecase în patrie când sunase mobilizarea.

— Sărut mâna, conaşule! Aăă… Să trăiţi don… bolboroseşte Spiridon.

Se uită nemţii la români, românii la nemţi, miraţi de cunoştinţele internaţionale ale lui Spiridon şi în vreme ce acestuia nu-i vine a crede că-i pe pământ, neamţul continuă:

— Ce vrei, mă? Să te fac prizonier în lagăr sau să te iau ordonanţă?

— Ba dacă-i pe ales, dă-mi drumul înapoi, că am femeie şi copii!

Şi în adevăr, peste un sfert de ceas, Spiridon apare

iar la compania a şaptea, însă… nu era dumirit dacă îi treaz sau visează…

Înconjoară inamicul plaiul Căpuşa; vin ajutoare; plaiul trece din mână în mână şi cine era prizonier se întoarce la rândul său cu prizonieri; răniţii coboară cum pot şi pe unde pot, lăsând dâre de sânge pe omătul frământat de urgia luptei.

Trag întruna, semănând panică şi împrăştiind rândurile inamice, bateriile inimosului căpitan Georgescu Pion, veşnic treaz, neobosit, înţelegător şi bun.

Văd tunurile lui Şara. Nişte jucării de 53 milimetri, puse pe şosea, făcând la fiecare lovitură paşi de cadril, săltând înainte şi dând înapoi, vrând parcă să spuie: atâta pot, atâta fac…

Chesoanele nu dovedesc să aducă muniţii cât trebuie. Trag tunuleţele şi mai depărtişor şi ţin loc câteodată şi de mitralieră…

Şara, de felul lui ardelean, ştie că-l aşteaptă ştreangul, dacă duşmanii pun mâna pe dânsul. Disperarea îi dă curaj şi o energie fără seamăn, dar pe la patru jumătate, când noaptea prinde a coborî, înconjurat de toate părţile, e silit să se predea… Profitând de întuneric şi de zăpăceala escortei, rămâne în urmă; îşi pune o cască germană pe cap; ia arma unui mort şi, cum ştie nemţeşte, vine în rândurile din faţă, de unde scapă cu fuga, spre uimirea şi bucuria tuturor… Noaptea potoleşte vremelnic jăratecul luptei şi, în vreme ce batalioanele înjumătăţite se cramponează pe poziţie, spre înţărcătoare urcă regimente după regimente: 29, 13, 37, ruşi…

În zori, ai noştri contraatacă. Se macină în vârtejul ameţitor al frontului zeci şi sute de suflete. De câteva ori, inamicul se retrage în fugă, dar tot de atâtea ori, alţii restabilesc linia coborând spre înţărcătoarea. Zădarnic mulţi fac acte de eroism şi-şi pierd viaţa. Locotenentul Filip Vespasian, în fruntea companiei, e lovit la mână. Cu braţul sfărâmat, merge înainte. O mitralieră îl seceră de la jumătate. Soldaţii vor să-l ridice, dar privirea lui împăienjenită se îndreaptă spre oamenii aiuriţi şi cu glas

stins se roagă:

— Lăsaţi-mă, oameni buni… Lăsaţi-mă să mor aici…

Pe dreapta, într-un element de tranşee, Deleanu, cu plutonul lui şi cu o mitralieră găsită, trimite cercuri de foc în piepturile năvălitorilor, până când un glonte stinge bătăile inimei lui nobile.

Frica prinde a stăpâni întreaga linie, aşa-i de puternic atacul. Mulţi îşi pierd capul. Fugari, rămaşi fără comandanţi, o iau razna înapoi; se amestecă şi se încrucişează oameni fără căpătâi, ştafete şi agenţi trimişi cu ordine. În mijlocul şoselei, înapoia liniei, maiorul Stănescu, fără să cerceteze, îşi descarcă revolverele la întâmplare.

Un soldat prăpădit umblă bezmetic de colo până colo. Colonelul Gorski îi face semn să se apropie.

— Unde-ţi este plutonul?

— ridică din umeri. Colonelul ia Steyerul din mâna unuia şi, la doi metri, descarcă tot încărcătorul în nenorocitul împietrit de groază. Minune. A rămas stană de piatră, dar nu-i nici măcar rănit.

— Fugi, mă tâmpitule! îi strigă nu ştiu cine şi, într-un salt nebun, dispare în pădure, în râsetele izbucnite spontan, lăsând pe colonel mofluz, cu alt revolver încărcat…

Pe Fata Moartă s-a instalat o gigantică maşină de cusut…

Frontul trepidează continuu şi alternanţa exploziilor arată, cui cunoaşte, îndârjirea luptei. Urcă şi coboară samarele cu muniţii, brancarde cu răniţi, trupe aprinse la faţă de greul urcuşului şi de perspectiva focului. Din când în când, un gigantic 210 desfundă în geamăt de furtună bucăţi de codri. Zboară copaci seculari ca nişte paie împrăştiate de vânt. Un bolovan uriaş loveşte în plin un samar de muniţii. O detunătură formidabilă, o roată de foc şi, cât ai clipi din ochi, s-a şters, ca la o şedinţă de scamatorie şi cal şi conducător şi samar, ca să nu rămână în urechi decât ţiuitul prelung al exploziei.

Pe lângă scroafele cele mari, obuzele de calibru

obişnuit, deşi vin rafale, stau totuşi pe un plan mult în urmă.

Două plutoane de pionieri se descoperă în faţa brancardei ce duce trupul locotenentului Tatos, ucis de artilerie.

Fiecare pas poartă o cruce…

Tupilaţi la 1153, aşteptăm ordine. Pe Fata Moartă, lupta continuă. Abia ajunşi, suntem chemaţi la înţărcătoarea. Trecem prin barajul de artilerie şi coborâm în fugă… La nouă seara, urcăm din nou.

Aşa ne-am deprins cu ordinele de felul acesta, încât nu m-aş mira dacă jocul ar continua la infinit…

Ninge mărunt de tot; vântul a schimbat zăpada în lapoviţă şi bocancii lunecă pe pietrele lustruite. Soldaţii, cuminţi, nici nu murmură.

Abia dacă, din când în când, oftează din greu vreunul sau dacă altul, împiedicându-se, îi trage câte o grijanie…

Ba chiar găsesc locul să facă şi glume.

— Mă! Să ştiţi că mâne pleacă răpriza două în permisie, dacă mai coborâm cu bine o dată! Suim din nou şi, când ajungem, plouă ca în mijlocul verii. Se apropie miezul nopţii şi încă nu ştim ce soartă ne aşteaptă.

E aşa de întuneric, încât nu vezi la doi paşi. Şi cu toate acestea pe potecă tot se aud tropăituri şi şoapte…

Dosiţi după un fag enorm, Balaban, Boteanu şi cu mine aşteptăm…

Ce-aţi spune, măi, să vie Elisei – ordonanţa lui Balaban? spune acesta într-un târziu.

Dar ce? îi nebun să urce până aici?

— Ei! Voi nu-l cunoaşteţi.

Şi în timp ce, posomorâţi, moţăim în umezeala şi întunecimea de afară, auzim într-un târziu, în surdină:

— Măi tu, măi? Regimentul 8 Vânători nu-i pe ici?

— Noi suntem!

— Ci cumpanie?

— A cincea.

Şi, din om în om, apare înaintea noastră Elisei, cu o întreagă corespondenţă şi cu bunătăţi de acasă. Dar

nimeni n-are vreme să se bucure. Spre nedumerirea noastră, soseşte un ordin de retragere generală.

În cea mai mare taină, fără făclii, hoţeşte, orbeşte, părăsim Fata Moartă, cota 1153 şi toate crestele unde fiecare lespede poartă pecetea frământării, a luptei surde şi a morţii.

Cine poate cuprinde cu vorbe sentimentul de adâncă sfârşeală, de nemărginit gol, pe care-l încercăm părăsind de bunăvoie tranşeele săpate şi apărate cu munca, desperarea şi sângele nostru?

Când te gândeşti că trei sferturi din batalion s-a irosit ca fumul în atacuri şi contraatacuri şi petecul de cotă smuls cu sacrificii e mormântul unde, fără gând aiurea, ştiai că trebuie să intri, cum poţi primi ca un animal fără judecată ordinul rece şi absurd?

Coboară întâi unităţile din 29, din linia întâia… Monom negru, şarpe tăcut şi sinistru…

Într-o colibă, slab luminată de un capăt de lumânare fumegândă, un căpitan de infanterie, aproape afon, dă la telefon ultimele ştiri.

E rândul nostru. Coborâm şi ajungem la înţărcătoarea învelită în umbră. Podul peste Caşin este minat; scândurile tuturor aşezărilor, pline încă de amintirile şi de viaţa proaspăt trăită, stropite cu petrol. Spre Fabrică, se mistuie pe şosea tunurile, chesoanele, căruţele, cele din urmă transporturi…

Infanteria urmează.

Şi când, la o explozie, sare podul în aer şi un chibrit schimbă toată înţărcătoarea într-o mare de flăcări, cei mai încercaţi dintre noi îşi simt ochii umezi.

Dar ce? Plângi?

— Nuu! Mi-a dat fum în ochi…

PE VALEA BUCIESULUI

„… Cuceriţi Carpaţii şi veţi petrece sărbătorile Crăciunului în capitala Moldovei îngenuncheate… De pe culmile munţilor, priviţi România supusă pentru vecie…” sună semeţe ordinele pe armată, găsite în buzunarele

prizonierilor germani.

Linia crapă pe toată lungimea subt loviturile de berbece ale trupelor intrate în pământul făgăduinţei. Trecătorile şi defileurile clocotesc zi şi noapte de îndărătnica rezistenţă a regimentelor neschimbate, istovite şi deprimate. Ordine şi contraordine; hărţuială şi zăpăceală; trupe băgate în foc, fără alegere, la întâmplare…

Vor fi fost mari cei mari, dar în urechi şi în minte am proaspătă icoana din preajma unui atac:

Revăd doi-trei generali, colonei şi alţi mai mărunţei, încătărămaţi, lustruiţi parcă n-ar fi fost din aceeaşi armată cu noi… De altfel, ce? Ofiţeri suntem noi, cu căciulele pestriţe, cu bărbi hirsute, cu bocanci de trupă, încinşi cu centiroane şi cu arma în bandulieră?

Dacă privirile indiferente au aerul să-ţi spună: „Vedeţi? Şi noi suntem pe front”, e nevoie să te mai întrebe ăia de când eşti în linia întâi?

Soldaţii, smirnă, caută să prindă crâmpeie de vorbe, ca să le tălmăcească în felul lor.

— Domnule general, în caz de retragere, ce puncte ocupăm? întreabă colonelul Gorski, unul din cei mai tineri.

— Colonele, se întoarce spre dânsul mânios generalul, cine se gândeşte la retragere?

— Nu se gândeşte nimeni, domnule general, dar e de datoria mea să pun această întrebare. Generalul G. tace. Cu binoclul cercetează spre misterioasa poziţie inamică, pe care trebuie să o cucerim. Urmează câteva minute de tăcere, după care colonelul încearcă:

— Domnule general, eu cred că…

— Puneţi-vă capul la contribuţie… zice tăios generalul.

Se întind câteva hărţi; ceilalţi prind curaj şi, generalul încolţit, arătând cu cravaşa câteva puncte, declară ritos:

— Ce? E aşa de dificil? în caz de retragere? O rezistenţă pe valea Bucieşului, a doua la Caşin, iar a treia Bacăul!

Toţi rămân încremeniţi. Se face o tăcere penibilă, dar colonelul Gorski nu se lasă:

— Domnule general, dar avem Măgura Caşinului, Războiul, care domină…

— Am hotărât…

Pintenii zornăiesc pe pământul îngheţat; soldaţii salută şi… cortegiul dispare.

Şi acum, suntem pe valea Bucieşului, în inima defileului, executând ordinele.

Înţărcătoarea, Zborna Neagră, Zborna Verde au rămas departe, îngropate în zăpadă. Postul de comandă e în Fabrică; brigada, în Mănăstire. Cine poate recunoaşte în casele fără uşi, fără ferestre, troienite subt omăt, vilele cochete în verdeaţa de astă vară? Mobilele, mărfurile, depozitele parcă nici n-au fost. Imensele figuri geometrice de scânduri de brad, opera continuă a gaterelor neobosite să distrugă cu un ceas mai devreme podoaba munţilor, unde sunt?

Unde sunt sutele de kilograme de curele, îmbarcate în vagoane cu destinaţie necunoscută pentru noi?

E drept. La decretarea mobilizării, cuibul acesta de străini a fost scuturat oleacă şi una din suliţele acelea inofensive, decor de acoperământ, s-a dovedit a fi antena unui post de telegrafie fără fir… Dar cine are vreme să ţină răbojul socotelelor, când, de altfel, nu se ştie de ce, lăsăm munţii ca să facem o linie de rezistenţă în câmp, după ordinele celor mari. Muntele Hărăncelul închide perspectiva. La poale, într-un şanţ, Boteanu cu plutonul lui. Pe stânga, în nişte tranşee fără rost, alte unităţi acopăr fundul pâlniei. De jur-împrejur, înălţimi uriaşe…

Eu, de data asta, am o însărcinare specială. Un pluton din 13, unul din compania două, plutonul meu şi două piese de mitralieră din 37, subt comanda locotenentului N., formează detaşamentul meu.

— Pleci la cascadă. Probabil vei fi înconjurat. În orice caz, bagă de seamă. Ordinul de retragere va fi şi pentru dumneata salve repetate de focuri. Noroc!

Maiorul Cornea, la uşa cantonului, îmi strânge mâna.

Nu ştiu, dar mi se pare că privirile ce mă petrec sunt altfel decât de obicei.

Iată-mă şi mai mare peste un detaşament!

Pornim. Bocancii croiesc pârtie nouă prin fundacurile însemnate de iepuri. Bucieşul bolboroseşte printre stânci căutând să rupă mereu pojghiţa de gheaţă, care-i zădărniceşte mersul. Uriaşa Măgură a Caşinului, perdea de stânci, împiedică soarele să razbată până la noi. Căldura răsuflărilor noastre îmbracă bărbile, mustăţile şi gulerile mântălilor cu ţurţuri de promoroacă. Din când în când, un popas cu arma la picior şi aproape nu ştim când ajungem la Cascadă, locul unde cele trei pâraie-Rădăcina, Bucieşul şi Hărăncelul –, gâlgâind şi săltând printre stânci şi ascunzişuri, îşi amestecă apele limpezi.

Împing patrulele cât mai departe, în locuri dosite, de unde, prin crengi înadins tăiate, poate arma şi mitraliera slobozi foc, aproape nebănuit. Câteva posturi fixe, iar restul grupat în desiş în pădure. Cât ai bate din palme, agenţii de legătură, subt ordinele lui Ţugui, au şi înjghebat o colibă. Îmbrăcată în crengi de brad, nici n-o bagi în seamă. Pat bun, moale şi curat, de cetină şi, când oala cu ceai fierbinte fumegă în faţa mea, aproape nu-mi lipseşte nimic. Învelit în cojoc de oaie, am vreme să-mi fac şi corespondenţa.

O noapte de iarnă mohorâtă cuprinde în tăcere posturile pierdute printre crengile brazilor îndoiţi de greutate. Cinchiţi şi moţăind la flacăra unui foc, trecem ceasuri nesfârşit de lungi. Pe stânga, focuri de armă, răzleţe, deşteaptă ecouri în defileu.

Dimineaţa ne scoate din amorţeală. Pe toată linia, tatonări inamice, deci încercări de înaintare. Sentinelele dau alarma şi cu toţii observăm urcând creasta din spatele nostru. Agenţii în goană fac naveta între mine şi postul de comandă din vale, de la şosea, dar mereu capăt acelaşi răspuns:

— Fii fără grijă…

După masă – vorba vine – primesc o vizită: căpitanul Ionescu din 13 Infanterie. Îl pun în curent cu pericolul ce

ne ameninţă şi când îi spun că inamicul, urcând Măgura, ne taie retragerea, plin de încredere îmi răspunde:

— Mă duc să-i dau peste cap!

— Să-ţi ajute Dumnezeu! Dar nu uita: sus e inamicul.

Înalt, cu mustaţa castanie, inimos şi îndrăzneţ, dispare cu oamenii lui în pădure. Peste trei sferturi de ceas, sus se încrucişează focuri şi petecul de hârtie rupt dintr-un carnet pe care e scris în fugă raportul căpitanului confirmă arătările mele: „Inamicul se strecoară la vest de cota 1167.l-am atacat şi respins. Am patru morţi şi unsprezece răniţi. În acest moment, inamicul se reîntoarce la contraatac. Mă voi retrage spre valea Caşinului”. Coboară şi câţiva răniţi mai uşor, pe care îi îndrept spre canton. Prevăd că avem să rămânem în fundacurile acestea, dacă nu punem mâna pe înălţimile aproape libere.

Privesc neputincios monomul vrăjmaş urcând Măgura şi, odată cu seara, când spre valea Bucieşului duduiesc în ropote scurte, repetate de ecouri, focuri de salvă, îmi dau socoteală că şi această rezistenţă e sfărmată şi, dacă cei de acolo mai au vreme să se retragă, detaşamentul meu are să pornească curând pe noua linie înţărcătoare-Clăbuc-Breţcu, special inaugurată pentru prizonieri.

Toţi agenţii trimişi spre postul de comandă raportează alarmaţi că acolo nu mai e nimeni şi că pădurea e împânzită de inamic.

Iată-ne înconjuraţi prosteşte aproape două sute de oameni şi două piese de mitralieră. Nu mai bine treceam peste ordinele primite şi, în loc să rămân în vale, mă urcam sus, de unde aş fi putut scuipa cu bolovani?

Strânşi grămăgioară, aşteptăm. Fiecare se pregăteşte de „inspecţia” pe care, mai curând sau mai târziu, trebuie să o primim. Fleacuri fără nicio valoare, păstrate amintire de la începutul campaniei, din plină înaintare, sunt aruncate rând pe rând ori îngropate în omăt, ca să nu zgândărească primul contact cu cei care ar pretinde că sunt adevăraţii proprietari.

Timpul trece însă şi, după cele dintâi momente de

panică, văd că unora le arde chiar de glumă, socotind războiul terminat.

Îmi frământ mintea întruna şi, pe negândite, clădesc un plan: de vreme ce au trecut aproape două ceasuri şi nimeni n-a dat de noi, înseamnă că în toiul nopţii n-are să fie cineva nebun să coboare de sus în neştire. Poate nici nu bănuieşte inamicul câţi suntem şi atunci de ce n-aş încerca să trec printre ei?

Fără să mai pierd vremea, adun pe toţi în jurul meu şi, după ce se face tăcere, încerc marea cu degetul:

— Aude toată lumea?

— Da, don locotinent…

— Aveţi încredere în mine?

— Avem! Cum să n-avem…

— Ei! Dacă aveţi, leapădă fiecare tălăncile, bidoanele şi gamelele şi, la noapte, cu ajutorul lui Dumnezeu, trecem spre Fabrică. Ar râde nemţii de noi mâne dimineaţă, dacă ne-ar prinde fără să tragem un foc de armă! Nu-i aşa?

— Aşa-i, răspund toţi în cor, până la unul.

— Să vă văd la treabă, băieţi!

Şi, scuturaţi parcă de toate gândurile care îi stăpâniseră, la iuţeală, fiecare aruncă toate tinichelele care ne-ar putea da de gol.

Spre norocul nostru, ninge şi un vânt freamătă toată pădurea. După socotelile mele, cam aproape de miezul nopţii, pe un viscol care te împiedică să vezi la zece paşi, prindem a urca pieziş partea dinspre asfinţit a Măgurii. Suntem înşiraţi prin flanc câte unul. Plutonierul Surmei, la coada lanţului, are ordin să tragă dacă rămâne unul în urmă. Când ajungem pe nesimţite aproape de creastă, soldatul Mâţă de la compania a doua şi încă unul – i-am uitat numele şi-mi pare rău – primesc să facă o recunoaştere. Hoţeşte, căţărându-se, ajung până sus, unde, în jurul unui foc, moţăiesc câteva sentinele germane. Din distanţă în distanţă, grupuri, grupuri, care n-au făcut încă niciun fel de întărituri, se încălzesc, cu gulerele mântălilor ridicate, apărându-se de bătaia viscolului. Verific arătările patrulei, aleg un loc potrivit şi, nu ştiu cât

timp, infinit pentru mine, supraveghez trecerea.

Pe creastă, copacii proaspăt cojiţi pe o parte cu barda, arată drumul pe care s-a urcat şi se urcă inamicul. Dacă n-aş avea în detaşament oameni pe care nu sunt sigur, aş încerca să provoc o alarmă şi poate că aş şi face prizonieri! Dar aşa? Cu unităţi din 13, 37 şi din alte companii, nu-i mai cuminte să scot la capăt ce-am început?

De aceea când, cu revolverul în mână, pe vârful de unde începe coborâşul spre răsărit, apare Surmei, din coada coloanei, răsuflu uşurat.

— Tu eşti, Surmei?

— Eu, don locotinent.

— Au trecut toţi?

— Toţi.

Coborâm. O piatră enormă mi s-a luat de pe inimă. Am scăpat. Rămâne acum să ne regăsim regimentul.

Ninge şi viscoleşte întruna. Urlă vântul clătinând fagii uriaşi; vârtejuri de omăt trântite în faţă te orbesc tăindu-ţi şi răsuflarea. Am luat-o spre răsărit la întâmplare, fără hartă, fără busolă şi oblicim spre stânga, cu toate că la Fabrică aş putea fi într-un ceas. Şi cel puţin dacă s-ar trage focuri, ne-am putea orienta! Dar e linişte desăvârşită şi numai crivăţul îşi duce gemetele neogoite.

Poposim într-o văiugă unde nu răzbate viscolul şi, când crapă de ziuă, dau la Chioşuri de linia ocupată de locotenentul Chersin din 37, vechi prieten care, noroc, nu trage spre noi. Sunt aproape de Sticlărie, unde-i postul de comandă al colonelului Crăiniceanu, comandantul sectorului.

Dinspre Sticlărie, un batalion comandat de căpitanul Codrescu, în coloană de marş, merge să ocupe o poziţie care, ştiu sigur, e în mâna duşmanului.

— Nu se poate! îmi spune căpitanul.

— E aşa cum spun eu. Iată oamenii cari pot mărturisi cum am scăpat astă noapte.

Se înjgheabă o legătură telefonică şi, după convorbiri mai mult sau mai puţin agitate, ne despărţim. Eu – chemat la Sticlărie, unde, de altfel mă îndreptam, căpitanul –

nehotărât, neştiind pe cine să creadă, pe colonel – care ordona una, ori pe mine, care-i arătam exact contrarul.

Şi pe la nouă, iată-mă-s cu detaşamentul în faţa colonelului Crăiniceanu. Statură potrivită, ochi pătrunzători.

— Cine-i şeful acestor haimanale? mă întreabă ameninţător, înainte de a mă fi prezentat, arătând cu mâna spre oamenii mei cari, obosiţi, nemâncaţi şi înfiguraţi, cu armele la picior, stăteau în repaus.

— Eu! apuc a-i răspunde, urmărind privirea încruntată a colonelului.

În adevăr, aşa cum sunt împestriţaţi, vânători şi infanterişti, cu uniformele murdare, unii cu căciuli, alţii cu capelele pleoştite, nebărbieriţi şi sălbatici, nu-s deloc prezentabili. Şi eu trebuie să am o mutră deocheată, cu mantaua descheiată, nedormit, cu barba încâlcită.

— Dezertorilor! Porcilor! Am să vă dau în judecată!

— În orice caz, oamenii n-au nicio vină, intervin eu. Eu răspund!

— Dumneata? Dumneata ai să fii împuşcat.

— Pentru ce?

— Mai întrebi? Ai cules trupe de pe front şi, în loc să le bagi în lupte, ai părăsit frontul. M-ai indus în eroare!

— Eu cred că am să fiu decorat!

— Daaa?

— Da.

Urmează o tăcere încordată, după care mă întreabă:

— Unde mergi cu detaşamentul acesta de derbedei?

— Spre regiment.

— Unde-ţi e regimentul?

— Nu ştiu. Probabil la Mănăstire.

În adevăr, de unde puteam şti unde se retrăsese regimentul.

— Vezi? Nici regimentul nu ştii unde-ţi este. Am înţeles!… Trupa poate să plece; dumneata rămâi la ordinele mele. Şi deodată:

— Unde-s ordinele care le-ai primit?

— Le am la mine.

— Să le văd!

Şi în timp ce căutam în buzunarul vestonului, iar colonelul se întorsese o clipă cu spatele, un locotenent – îi sunt recunoscător pentru toată viaţa – trece pe lângă mine şi-mi şopteşte din mers:

— Păzeşte-te de dânsul…

Fără să dau încă de rostul acestui avertisment, o inspiraţie de prudenţă mă face să nu găsesc intenţionat ordinul pe care eram gata să i-l dau. Scotocesc, scotocesc, dar mă fac şi mă prefac încurcat.

— Ei, unde-i ordinul?

— Nu-l găsesc, domnule colonel.

— Eram sigur. Dumneata rămâi aici.

— Bine, domnule colonel. Numai să dau ordine trupei şi mă reîntorc.

Cei câţiva zeci de metri pe care îi calc până la oamenii cari, nedumeriţi, mă aşteaptă sunt de ajuns pentru ca să iau o hotărâre bruscă.

— După mine, plutonul doi!

Şi fără să mă uit îndărăt, cu o energie de multe ori inexplicabilă, urmat de întreg detaşamentul, iau drumul prin pădure, spre Mănăstire, unde cred să-mi regăsesc unitatea.

Ieşit pentru câteva clipe din nedumerirea şi descurajarea provocată şi de oboseala şi de emoţiile nopţii trecute, mintea refuză încă să-mi desluşească înţelesul atitudinii colonelului Crăiniceanu.

Gânduri repezi încheagă ipoteze care nu rezistă unui raţionament logic. Simt şi presimt că, fără să vreau, mă învârt în jurul unui mister… Să fiu împuşcat pentru că n-am rămas cu două sute de oameni la inamic? Să fi ascultat glasul camaradului care spunea să lepădăm armele şi să fluturăm fanionul alb?…

Fluiere, semnale desperate mă trezesc la realitate şi până să mă întreb ce se petrece în urmă, mă pomenesc cu patru călăreţi, agenţi de legătură, strunindu-şi caii în faţa mea. Fără să-mi dea respectul cuvenit, un sergent, băgându-şi calul în mine aproape să mă dea jos, mi se

adresează:

— Am ordin să te duc la domnu' colonel!

Înainte de a putea scoate o vorbă ori schiţa un gest, oamenii au făcut zid în jurul meu şi, încruntaţi şi revoltaţi, pun pe goană călăreţii, huiduindu-i.

Ce judecată poate fi mai obiectivă şi mai sigură decât aceea a oamenilor din popor, fără artificii şi falsificări, trasă din fapte controlate ceas cu ceas în cele mai vitregi împrejurări?

Cel puţin, în amărăciunea pe care o simt grămădindu-se şi înecându-mi sufletul, am această mulţumire fără preţ…

După vreun ceas de mers prin pădure, prin noroiul dezgheţat şi subt bătaia lapoviţei care ne-a îngreuiat mântălile, încetinind marşul, îmi dau socoteală că am scăpat de un mare pericol. Vlaga din mine s-a dus şi sforţările făcute îmi taie picioarele, butuci de lemn. Trebuie toată voinţa şi îndemnul tovarăşilor mei, ca să nu rămân pe cel dintâi trunchi răsturnat în cale.

Un popas la crucile unui drum, unde, uzi şi înfriguraţi, ronţăim o coajă de pâine uscată şi pe la patru după amiază, zărim cele dintâi case cunoscute din Mănăstire, începe a se întuneca şi când aflăm că vânătorii sunt pe aproape, nu ştiu cum să mă grăbesc pentru a da mai repede ochii cu superiorii.

La macaz, vechea staţie unde se oprea decovilul societăţii forestiere, astăzi aprovizionarea noastră, găsesc pe camaradul Teodorescu – Barbă –, care mă opreşte cu sila să mă odihnesc puţin. Cancelaria – o chichineaţă joasă şi pătrată – abia luminată de o lampă chioară prinsă în cui, mi se pare de pe laiţa unde m-am trântit cel mai fermecător adăpost. Aburii mântălii se risipesc uşor la căldura vetrei, unde îşi joacă focul flăcările.

Câteva ceaiuri fierbinţi luate la repezeală mă moleşesc de-a binelea şi, învelit în manta, aţipesc… fără să vreau.

Între timp, oamenii mei, împrăştiaţi pe la case, aţâţaseră focul şi încropiseră ceva de mâncare, iar cei din

13 şi 37, aşteptând ordine, frământau glodul pe lângă garduri, când trăsura unui ofiţer superior se opreşte şi o voce autoritară tună:

— Mă! Voi, care sprijiniţi gardurile, de unde sunteţi?

— Din 37…

— De la 13 Infanterie…

— Din 8 Vânători…

— Dar de unde veniţi?

— De pe front!

— Din ordinul cui?

Soldaţii, cum era şi firesc, ridică din umeri.

— Cine-i mai mare dintre voi?

— Don plutonier Surmei.

Bietul Surmei apucase a se dezbrăca şi se usca la sobă; îşi pusese obielele la zvântat şi căuta să se scuture de frigul ce-i intrase în oase.

— Să vie imediat să-l împuşc ca pe un câne!

Pe jumătate dezbrăcat, Surmei înaintează în glod până la mijlocul drumului şi până să se prezinte, se pomeneşte cu patru palme peste obraz. Trosc, plosc; Nici, plici. Capela îi sare cât colo şi lăcrămile îi dau năvalnic.

— Ia te uită hal de ostaş! La brigadă, ticălosule, să dai socoteală!

Luat repede, zăpăcit de întrebări descusute, mai încasează câteva perechi de palme, până ce are vreme să declare că eu sunt comandantul detaşamentului.

Zdrobit de oboseală, adormisem de-a binelea, când, la intervale scurte, doi agenţi de legătură mă cheamă „imediat” la domnul comandant al brigăzii.

Până să mă îmbrac, trece un răstimp. Roş la faţă, speriat, trântind uşile, apare Surmei.

— Don locotinent! Veniţi acu la brigadă! Ne-mpuşcă pe amândoi!

— De ce?

— Sună întruna telefonul de la Sticlărie şi nu ştiu ce tot spune domnu’ colonel Crăiniceanu…

— Hai că merg. Nu te speria degeaba!

Afară s-a întunecat de-a binelea şi cum am ieşit de la

lumină, aproape nu văd deloc. Parcă-i un făcut să dau cu piciorul unde-i glodul mai mare. Cele câteva ochiuri de geam luminate brăzdează drumul satului, şuviţă de păcură. La ocolul silvic – unde-i brigada – toată faţada străluceşte de lumină.

Căpitanul Georgescu Pion, care mă cunoaşte de la luptele de pe Clăbuc şi Fata Moartă, mă întâmpină în prag strângându-mi mâinile cu grijă:

— Ce-ai făcut, măi? Toţi îs Dunăre pe tine!

— Vino înăuntru, domnule căpitan şi ai să vezi ce-am făcut!

O scurtă aşteptare în tinda casei, vreme în care plantonul mă anunţă şi, când uşa se deschide şi mi se face semn să intru, o grea tăcere se lasă.

În fund, la un birou, comandantul brigăzii, colonelul Arion. După ce m-a măsurat o clipă, a lăsat privirea în jos. Ceilalţi – şi sunt mulţi: coloneii Gorski, Liciu, Piperescu şi câţiva necunoscuţi – se uită la mine, ca la o arătare.

Eu, plin de glod şi cu mantaua descheiată, cu părul şi barba zburlită, în picioare lângă uşă. Trebuie să se fi discutat multe despre mine; se citeşte asta de pe feţele tuturor.

După câteva secunde, colonelul Arion, bătând în masă cu un creion, fără să mă privească, mă întrebă:

— Dumneata eşti locotenentul Missir?

— Da, domnule colonel.

— Colonelul Crăiniceanu îmi raportează lucruri grave. L-ai insultat; ai căutat să-l induci în eroare, după ce ai îndemnat trupe să părăsească frontul, făcând şi acte de insubordonare. Este exact? Recunoşti?

— Nu!

— Cuuum? Colonelul Crăiniceanu minte? Se ridică ameninţător colonelul.

— Răspunde! Minte?

— Domnule colonel…

— Da sau nu?

Într-o clipă de oboseală sufletească şi de dezgust, iau

hotărârea să nu mai scot o vorbă. Trebuie intervenţia colonelului Gorski ca să schimbe atmosfera, penibilă pentru toţi.

— Domnule colonel, i se adresează lui Arion, cunosc pe locotenentul Missir şi vă rog să-i daţi răgaz să relateze tot ce ştie.

Şi întorcându-se către mine, pe un ton prietenesc mă sfătuieşte:

— Hai! Spune ce s-a întâmplat!

Încurajat subt această formă ocrotitoare, încep a istorisi ultimele evenimente: ordinele avute, dispoziţiile luate, rapoartele înaintate în repetate rânduri şi nesocotirea lor, încercuirea întregului meu detaşament, trecerea prin linia inamică stăpână azi a Măgurii Caşinului şi ajungerea mea la Sticlărie; întâlnirea cu batalionul care mergea să ocupe o poziţie căzută în mâinile nemţilor etc etc, etc.

Pe măsură ce intram în miezul arătărilor mele, atitudinea celor prezenţi se schimba. De unde, la început, nu mi se dădea voie să scot o vorbă, acum, aşezat confortabil într-un fotoliu, aveam ascultători cerc în jurul meu.

— Poate eşti obosit? Mai repauzează-te puţin.

— Să-ţi fac un ceai sau o cafea? Ce preferi?…

Şi ajungând la involuntara mea nedumerire asupra indignărei comandantului de la Sticlărie, constat că toţi împărtăşesc aceleaşi sentimente. Urmează o serie de convorbiri cu Sticlăria, se procedează la un fel de reconstituire şi de confruntare, după care colonelul Arion, încreţindu-şi fruntea şi ridicând sprâncenele într-o ţinută de vădită încurcătură, mă întreabă:

— Dumneata îţi iei răspunderea celor afirmate în faţa noastră?

— Desigur. Oricând şi în scris, nu numai verbal!

— Bine…

Când sfârşesc episodul celor douăzeci şi patru de ore, strângerile de mână pe care le primesc, alungă amărăciunea începutului.

Salutând la plecare, rog pe colonel să-mi dea voie să pun o întrebare.

— Pune, domnule!

— Cum rămâne plutonierul Surmei, cu palmele mâncate gratis?

— Să vie Surmei.

Surmei, care habar n-avea de ce se petrecuse, intră palid şi zăpăcit, mai ales când se pomeneşte felicitat şi întâmpinat cu vorbele:

— Iartă-mă! Vei fi propus pentru decorare. Şi a fost decorat.

Când să ieşim de la brigadă, o umbră se desprinde de lângă gard.

Era locotenentul N., care, în toată această aventură, nu jucase niciun rol, căci îl avusesem în subordine.

Văzându-ne, se apropie de mine şi cu vocea scăzută mă întreabă:

— Ce s-a hotărât cu noi?

Dau un ghiont lui Surmei, care se pregătea să răspundă şi luând un ton de circumstanţă:

— Mâne după amiază mă execută…

— Dar eu?

— Tu ai scăpat; nu eşti amestecat cu nimic! Când am ieşit în uliţa satului, nu l-am mai văzut!…

Mult mai târziu, după trădarea lui Stürza, când colonelul Crăiniceanu a fost prins dezertând la inamic, s-au lămurit lucruri şi atitudini neînţelese.

Atunci mi-am dat socoteală de misterioasa prigoană de la Sticlărie împotriva mea, care dezvăluiam, fără să vreau, planuri diabolice şi criminale.

Setea cu care, în primăvara lui 1917, plutonul de execuţie i-a împrăştiat creierii pe câmpul de la Gropi, în faţa detaşamentelor din întreaga divizie, răzbuna tot trecutul…

Umbrele celor morţi fără vină erau, desigur, prezente. UN REVELION

Inamicul a ocupat, fără pierderi, Măgura Caşinului, care domină văile şi câmpiile până hăt departe, spre Bacău

şi inima Moldovei.

Posturile de observaţie, fixate la o mie trei sute de metri, stăpânesc mişcările trupelor, urmărite zi de zi, ceas de ceas.

Înălţimile uriaşe, părăsite de bunăvoie, s-au întors împotriva noastră şi ordine sunătoare, transmise trupelor, sforăie: „Să izgoniţi duşmanul de pe înălţimi… să înălbească câmpiile de oasele duşmanilor, fără să-şi poată găsi mormânt;…”

Zădarnic lanţurile de trăgători înfruntă urcuşurile şi ploaia de granate şi de gloanţe vrăjmaşe. Zădarnic masivele stâncoase, bătute de artilerie, îşi schimbă înfăţişarea clipă cu clipă. Sar trunchiurile desprinse din rădăcinile înfipte de vreme cine ştie când; se rostogolesc la vale blocuri uriaşe târând în drumul lor tot ce întâlnesc, stârnind odată cu ecourile văilor şi panică în rândurile celor de jos. Se macină, tot aşa de zădarnic, sute şi sute de ostaşi, pentru ca la bilanţul general să fixăm, în stâncile vitrege, o linie şerpuită, nesigură, subt nasul inamicului care, dacă n-are ce face, în loc de granate, dă drumul bolovanilor de sus.

Moartea culege în fiecare zi raţia ei de suflete tinere.

Zăpada acoperă în cădere lespezile însemnate cu roşu!

Din depărtare, Măgura Caşinului e aceeaşi ca şi în trecut; doar creştetul e mai pleşuv, văduvit de copacii seculari…

Pe Boteanu, bunul meu camarad, l-am aşteptat cu înfrigurare o zi şi încă una şi încă alta, după reîntoarcerea mea din valea Bucieşului… împreună cu el, lipseşte o bună parte din plutoanele băgate în fundurile defileului. Cu strângere de inimă, aflăm – ceea ce, de altfel, presupuneam – că, încercuiţi, fără nădejdi de scăpare, luaseră drumul captivităţii. Gândul că, dacă n-aş fi folosit întunericul nopţii, aş fi fost în lagăr, îmi dă fiori.

Ceasul cel rău bate pentru compania din care fac parte şi cu tristeţe constat că, dintre cei plecaţi la început, s-au dus pe rând toţi, afară de mine. Prin urmare…

Aproape două săptămâni au trecut de când suntem într-un zbucium neîntrerupt. De la începutul atacurilor furioase, reînnoite cu trupe proaspete şi cu vădit scop să ne scoată din Carpaţi, nimeni nu cunoaşte odihna. Azi într-un loc, mâne în altul, uzi şi rebegiţi de frig, bătuţi de ploaie şi omăt, ducem cu noi şi în noi toată amărăciunea nesiguranţei şi a zăpăcelii generale. Mâncăm pe apucate, umblăm hoţeşte, dormim iepureşte. De dezbrăcat, nu s-a dezbrăcat nimeni de câteva săptămâni. Cel mult dacă, seara, la un foc care mai mult te îneacă decât te încălzeşte, poţi usca cât de cât bocancii, obielele ori mântălile umflate de apă…

De primenit, nici vorbă. Întâi, că bagajele sunt cine ştie unde, la trenul regimentar, şi, pe urmă, la ce ar folosi. Trupurile noastre jegoase şi lipoase, purtate din colibă în colibă şi tăvălite prin bordeiele care în fiecare zi adăpostesc altă unitate, au căpătat proprietăţi necunoscute de mulţi dintre noi: au devenit centrul de atracţie al păduchilor… Nedumeriţi, la început, de oarecare mâncărimi şi pişcături repetate, după cercetări amănunţite şi… recunoaşteri intime, am sfârşit prin a lua cunoştinţă că toate cusuturile pantalonilor, cămăşilor şi beteliilor erau o adevărată dantelă mişcătoare, care îţi sugea sângele fără cruţare, rănindu-ţi trupul. De toate categoriile, de toate nuanţele, de toate mărimile… Mari, aproape cât bobul de orez; leneşi, hidoşi şi greţoşi; mărunţi, iuţi şi albicioşi; lungăreţi, întunecaţi, punctaţi, storc vlaga ce a mai rămas din tine. Degeaba îi scuturi la foc, pârâind cum pârâie cafeaua la prăjit; zădarnic foloseşti mijloacele ce le ai la îndemână, în ceasurile de linişte. În câteva zile, o nouă recoltă e la loc, parcă mai setoasă, mai usturătoare. Ceea ce face pe soldaţi să intervină:

— Lăsaţi-i, don locotinent, nu-i mai zădărâţi, că mai rău se supără…

— Noi îi lăsăm în pace pe cei vechi că-s sătui! Mănâncă mai puţin!

Cu toată filosofia asta fatalistă, este peste putinţă să nu ducem luptă şi pe acest front. De altfel, orice s-ar

spune, păduchii, silindu-te să te scarpini întruna, fără să poţi dormi liniştit, sunt scut împotriva răcelilor de care, toată iarna, aproape n-am suferit!

Speranţa şi idealul fiecăruia e repauzul înapoia frontului, la rezervă, într-o căsuţă unde, pe lângă un pat de scânduri pe care să te poţi odihni, să ai la îndemână şi apă de spălat.

Dar veştile pe care ni le aduc samaragiii nu sunt deloc mulţămitoare. Dimineaţa, în timp ce aburii ceaiului dezmorţesc trupa şi împrăştie fiorii nesomnului şi ai oboselei, întrebările curg pe nerăsuflate. Cine ne schimbă? Când ne schimbă? Unde ne duce la rezervă? E drept că vin franţuji în locul nostru?

Nici pomeneală de schimbare…

Şi în timp ce cazanele goale iau drumul îndărăt, fiecare îşi reocupă locul, urmărind fumul de ţigară, mântuitoarea necazurilor şi nostalgiei zilnice…

Spionaţi, fără cruţare, de observatorii inamici, deplasările şi aprovizionările întâmpină greutăţi mari. Tunurile bat Fabrica şi toate cotloanele înconjurătoare, drumurile şi potecile pe unde bănuiesc picior de soldat. Defileul este paradisul pierdut pentru noi şi cu toţii tânjim după adăposturile şi tainiţele lui…

Suiţi pe dealul Slatina, coborâţi şi iarăşi suiţi, zdrobiţi de oboseală, clănţănind de frig pe poziţie, în aşteptarea săpăturilor care merg greu în pământul îngheţat şi plin de stânci. Atacaţi în zori de zi ori miez de noapte de inamicul care, cocoţat la o mie de metri, pe Războiul, vrea să ne arunce mai spre vale, vedem apropiindu-se Crăciunul, fără nicio nădejde şi fără nicio bucurie.

După ce, de bine, de rău, organizăm poziţia şi, învingând descurajarea, frigul şi crivăţul, legătura e făcută, în seara zilei de 23 decembrie primim ordin de retragere. Abia cu câteva ceasuri în urmă, inamicul fusese dureros respins, lăsând prizonieri în mâinile noastre şi răniţi pe versantele Slatinei.

Coborâm, orbecăind pe întuneric, grămădiţi în vale în

aşteptarea zorilor, pentru ca a doua zi să primim ordin de… recuperare a poziţiilor cedate de bunăvoie. Sfârşiţi sufleteşte, prindem a ne pregăti de urcuş, când deodată, ordinele se schimbă şi apucăm spre răsărit, spre Câmpuri.

Ninge şi viscoleşte, dar nu-i frig. Lapoviţă. Fulgii şi picăturile de apă transformă drumul într-o mocirlă. Lostopane de glod se prind de bocanci, atârnând greutăţi de plumb la picioare. Toată trupa e în mântăli vechi, prin care trece iarna fără piedică. Opincile şi bocancii, cu tălpile rupte ori subţiate ca foaia de ţigară, sunt încălţări numai cu numele. În aşteptarea căciulilor, soldaţii şi-au dat jos clapele capelei şi măcar în parte îşi apără capul.

După un marş forţat, fără niciun zâmbet pe faţa vreunuia, ajungem, pe la toacă, aproape de Câmpuri. Bucuria, la gândul că poate la noapte cantonăm într-un sat, nu cunoaşte margini, dar se împrăştie ca aburii răsuflărilor noastre obosite. Alt ordin de retragere ne ajunge din urmă şi, săltându-şi raniţa, fiecare, fără murmur, ia drumul Feţişoarei… Nu vorbeşte nimeni; am amuţit cu toţii.

Soarele s-a lăsat de mult după munţi; noaptea cade brusc şi crivăţul prinde a ustura. Cu toată oboseala, iuţim pasul să uităm de sloiul de gheaţă pe care-l duce fiecare în spate. Ninge din plin şi fulgii ne pălmuiesc obrajii. Drumul are căptuşeală albă, curată, înfoiată, care amorţeşte paşii… Trecem printr-un cătun aproape părăsit şi un câine care latră a pustiu ne aduce aminte că, afară de noi, mai sunt şi alte fiinţe oropsite…

Mâine e Crăciunul! Fără să vrei, în timp ce mergi automat, gândul deapănă amintiri. Vacanţă; copiii grămădiţi în casa luminată, încălzită, plini de voioşie în aşteptarea darurilor. Mama, tata, îmbrăţişări, felicitări… Pe cerdac, în dreptul ferestrelor, colindători mărunţi, de-o şchioapă şi mai răsăriţi, ascuţindu-şi glasurile în aşteptarea gologanului. Şi, în ochii închişi de iureşul roatelor de omăt, vezi aidoma figuri dragi, lăsate în urmă, poate pentru totdeauna. Dar e destul să se poticnească unul, ca să sfarme vraja visului şi, aducându-te la realitate, să simţi mai greu prezentul.

Se apropie miezul nopţii şi gând de popas nu-i. Rândurile se distanţează văzând cu ochii şi îndemnul sau ameninţările nu servesc la nimic. Unul câte unul, se lasă moale în omăt, la marginea drumului.

Sfatul pe care, din mers, îl aruncă vreun tovarăş de grupă se iroseşte ca vântul ce suflă din ce în ce mai tare. De la o vreme, s-au desprins din coloană atâţia, încât, orice s-ar întâmpla, trebuie să poposim. Să ne oprim. Să dormim! Unde o fi! Jos; în omăt la urma urmei, dar să dormim! Nu ne trebuie nici foc, nici mâncare, nimic! Când, în fine, coloana se opreşte la poala unei păduri înecate în troiene, ceasurile arată două noaptea. Luna parcă anume străluceşte mai rece, mai argintie… Nu-i voie de făcut foc şi, după ce frământăm pe loc zăpada, renunţăm la toate cunoştinţele noastre doftoriceşti şi fiecare pe raniţa lui, spate la spate ca să te poţi răzima cât de cât, ne cinchim cu genunchii la gură, căutând să ne înşelăm pe noi, să înşelăm vremea şi ceasurile până la ziuă.

Cu poalele mântălii trase peste genunchi şi cu mâinile înfundate în mâneci, trezi la început, dureros de trezi, sfârşim prin a pierde, încetul cu încetul, legătura cu viaţa. Scuturaţi de fiori, pătrunşi de umezeala şi de frigul nopţii, simţim la început usturimea îngheţului. Un concert formidabil de tusă, pe toate tonurile, sfâşiind odată cu plămânii şi liniştea câmpului pustiu, cutremură tot batalionul. Cu mintea departe, pe nesimţite… adormim de-a binelea, în vreme ce, de sus, prinde iar a ninge. Şi, în zori, când fluierele dau semnalul de plecare, e ceva tragic şi caraghios. Înţepeniţi de frig şi de nemişcare, cu hainele scoarţă şi îngheţate, cu picioarele bocnă, trebuie să ne sprijinim unii pe alţii, să ne tragem pumni şi palme în spate, să rupem chiar hainele scorojite, ca să ne putem încolona.

Şi de unde, la pornire, toţi aveau mutre amărâte şi speriate, o vorbă aruncată de unul stârneşte râsul tuturor şi, ca prin farmec, buna dispoziţie se întinde ca şi cum noaptea de Ajun am fi petrecut-o ca în vremurile cele bune.

Apropiindu-ne de front în această dintâi zi a

Crăciunului, suntem aşa de sătui de viaţă, încât uităm şi de schimbare şi de sărbători şi de odihnă şi de toate…

Trimis cu plutonul la cota 436, coliba de brad, învelită în cetină şi căptuşită cu o biată foaie de cort bortilită ca o strecurătoare, e gata cât ai bate din palme, dar nu închide într-însa nici căldura, nici sufletul meu care e departe. Posturile fixe aşezate, măsurile de pază luate îmi dau dreptul să beau ceaiul pe care Ţugui, tovarăş de colibă, mai mult l-a afumat decât l-a fiert. Coaja de pâine neagră prăjită ţine locul tradiţionalului cozonac şi tuşea agenţilor de legătură şi a plutonului e taraful care nici nu se putea să lipsească… Focurile de armă care se aud spre Pietrele Vizirului înseamnă că petrecerea a început şi poate să dureze multă vreme! Dar, cum n-am chef de musafiri, trimit patrule înainte, iar drumul îl închid cu sârmă ghimpată. Cele câteva zile care ne despart de noul an, în care numai Cel de Sus ştie cine are să păşească, sunt o nouă piatră de încercare pentru trupele noastre obosite şi deprimate. Se încheagă, după tatonări şi ciocniri, o linie de rezistenţă, legând dealul Arşiţei cu Feţişoara şi cu dealul Pietricelelor. Pe creasta aceasta împădurită ne întindem şi ne strângem ca râmele, alergând când de la Poiana Gavrilescu spre Pietricele, când de la dealul Pietricelelor spre Feţişoara. Legaţi cu Regimentul 65 şi cu un batalion din 13, reuşim, după zile de luptă şi nopţi de veghe, sinistre în bătaia crivăţului, să întărim poziţia spre mulţămirea celor mari.

Trebuie din ceas în ceas schimbate sentinelele care, fără căciuli, fără mănuşi şi fără îmbrăcăminte groasă, culcate sau îngenuncheate în măşti şi în şanţuri, abia pot descleşta mâna de pe armă…

Asta nu împiedică ca, în toiul luptei chiar, să primim ordinul diviziei: „Să se înainteze de urgenţă tabel formular X în patru exemplare de numărul cartuşelor trase, în fiinţă sau pierdute…” şi subt severe sancţiuni, să punem în vedere oamenilor să culeagă toate tuburile goale, iar pe de altă parte să facem trageri demonstrative ca să… speriem inamicul!! La cea dintâi încercare, făcută contra voinţei

noastre, care cunoscând moralul trupei eram bucuroşi să stăpânim oamenii fără comedii, se rupe legătura cu 65 şi, cuprinşi de panică, soldaţii golesc tranşeele şi până la ziuă, abia reuşim să cârpim linia trecând prin fel de fel de emoţii!

Cel puţin, cu tot necazul, avem şi ceasuri de veselie: înainte de atac, se anunţă o „formidabilă" pregătire de artilerie, care de obicei se reduce la câteva proiectile trase aiurea, cum s-a petrecut la Feţişoara. Porniţi la atac în rânduri strânse, ne pomenim aproape de obiectiv cu o ploaie de şrapnele de ale noastre. Ne repezim nebuni la telefon:

— Lungiţi tragerea, că ne omorâţi! Dar o voce îngerească ne răspunde: – Nu vă temeţi, că noi tragem!!

După panică şi explozii de înjurături, pericolul fiind îndepărtat, ne cuprinde un râs pe care nu-l potoleşte nici apropierea inamicului.

Şi timpul e vitreg şi la înaintări, şi la săpatul adăposturilor şi tranşeelor; şi locurile perfide, pentru că, afară de dâmburi şi de copaci – mai mult o iluzie, căci glontele trece prin ei ca prin bostani – nu-s ascunzişuri şi, ceea ce-i mai trist, şi oamenii sunt alţii.

Regimentele, trunchiate, sunt umplute cu fel de fel de soldaţi.

Aduşi de la părţile sedentare ori de la servicii de dindărătul frontului, nedeprinşi nici cu atmosfera şi nici cu pericolul, seamănă, fără voia lor, panică şi neîncredere printre cei mai tari. Aici, la Feţişoara, unde pierderile au fost grele de tot, cerându-se mereu ajutoare, ne-a sosit o companie de dispensaţi, cari în viaţa lor nu puseseră mâna pe armă şi cari au fost culeşi de o patrulă inamică fără nicio împotrivire!

Pe Haloş, în rezervă, sunt unităţi din regimente nou întocmite, oameni de prin Muntenia, Oltenia, parte cu rănile nevindecate, mai ales cele sufleteşti. Toţi şi-au lăsat vetrele, avutul şi copiii, urmând pribegia în Moldova. La postul de prim ajutor, unde se întâlnesc cu moldovenii noştri, se petrec scene care descreţesc frunţile celor mai

amărâţi.

— Di undi eşti, camarade?

— Da di ci ai venit la fermelie?

— Nu mai poci neam!

— Ci?

— Nu mai poci neam?

Urmează râsete de o parte şi de alta. Fiecare cu dialectul lui se crede mai român decât celălalt.

— Ţi doare ceva?

— Mă dor toate alea…

— Ţi doare capu', chicioarele, mânili?

— Nu. Mă dor toate alea…

În tranşee, ceasuri întregi, amăgind vremea, se ţin de ghiduşii. E destul să pornească unul, ca să ridice moralul tuturor…

Se vede că şi revelionul tot pe poziţie îl facem, pentru că, şi după ocuparea cotei 536, nu pomeneşte nimeni de schimbare. S-au năruit iarăşi toate speranţele şi planurile făcute. Fiecare cap de pluton, în coliba lui, are dreptul cel mult să viseze la depărtări şi la chipuri care se topesc ca omătul ce răzbeşte prin cetină, peste focul de vreascuri.

Seara de 31 decembrie nu poate, nu trebuie să treacă aşa! mai ales că am primit un pachet din ţară şi se cade să se înfrupte şi alţii din el, deşi Ţugui e cu totul de altă părere; şi pe urmă, căpitanul Balaban mă cheamă în coliba lui. Sunt cel mult două sute de metri până la dânsul, dar cum drumul nu-i luminat cu electricitate şi în unele locuri nici părtia nu-i făcută, dau cu nasul în zăpadă, măcar că am un băţ cu şpagă de fier la capăt.

În colibă, surpriză: alţi doi camarazi-Ananiescu şi Condrea. Tocmai bine am putea înjgheba un pokeraş. Pe front e linişte completă. Doar nu-s nebuni nemţii să atace în noaptea asta. Creştini suntem cu toţii, ce dracu'! Nici chiar rachetele care luminau feeric câmpul de zăpadă nu mai cad. Nesuferit e numai ţipătul omenesc al huhurezului, prevestitor de moarte, care din răstimp în răstimp cutremură şi deşteaptă pădurea:

— Hi-hihihiii… Huhuhuhuuu… Unii murmură:

— Nu-i a bine, fraţilor! Nu-i a bine!

În vreme ce alţii, scoţându-şi capela, îşi fac cruce repede.

Coliba lui Balaban nu-i mai breazã decât celelalte. Cel mult dacă e mai mare la gură, aşa încât, dacă bate vântul, cred că-i mai bine afară, unde cel puţin nu te chiorăşte fumul. Încolo, tot una e; dacă te aşezi cu faţa la foc, înghiţi fum, te încălzeşti în faţă, dar la spate te frige gerul care pătrunde prin crengi. Dacă stai cu spatele la foc, parcă e ceva mai bine. De aceea tragem locurile, ca să nu fie umbră de părtinire. Gazda scoate o pereche de cărţi împachetate cu şapte hârtii, dar bune de dus la fabrica de materii grase şi jocul începe. Lumânări n-avem, dar nici lampă. În schimb, unul din agenţi a brevetat un nou sistem original de iluminat. Dintr-o granată demontată, a scos pulberea. În locul focosului a pus un tub de cartuş tras, iar prin tub, o bucată de tifon muiată în oleacă de ulei de rapiţă. E drept, cam fumegă, dar cu fumul suntem deprinşi; nu prea luminează, dar nici prea pretenţioşi nu putem fi…

Cel care stă cu spatele la… sobă mai are un avantaj: poate fila cărţile mai bine.

Aşezaţi pe câte o raniţă, schimbăm picioarele ca să nu amorţim şi… să găsim motiv de a ne scărpina mişcându-ne când pe-o parte, când pe alta.

— Măi, spune Balaban la o bucată de vreme, mi se pare că aveţi păduchi.

— Cine? răspundem toţi trei în cor.

— Voi!

— Ei! Parcă mata n-ai?

— N-am.

— Ai.

— Hai să punem rămăşag!

— Pe ce?

— Cine n-are e stăpân pe singura sticlă de vin, pe care am căpătat-o. Cine are mai puţini, câştigă jumătate. Se aprobă?

— Se aprobă!

Şi iată-ne, aproape de miezul nopţii, scoţându-ne cămăşile pe rând şi cu toţii verificându-ne, ca să nu trişeze nimeni…

De-a lungul cusăturilor, struguri de păduchi graşi, abia urnindu-se la frig… La socoteală, Ananiescu, cel mai osânzos, avea peste… cinci sute. Balaban, care ne luase la vale, urma la… excepţional.

Mai puţini număra Condrea. E drept, s-au trecut cu vederea mulţi dintre cei mărunţi, căci era cam întuneric şi, pe urmă, arbitrajul n-a fost serios, deoarece la izmene s-a renunţat, fiind prea frig.

Mă tem însă şi astăzi că prietenul Condrea a făcut şi de data asta o cacealma… Aşa fiind, sticla de vin s-a împărţit frăţeşte, împreună cu fripturile, prăjiturile şi pelincile Domnului, care s-au topit cât ai bate din palme.

Când ceasornicul arată douăsprezece precis, stingem opaiţul, ieşim în bătaia vântului, afară din colibă şi, îmbrăţişându-ne în plină noapte, ne felicităm, urându-ne, cum cer datinile, un an bun.

E ger tare; stelele parcă scapără pe cer, privind cu aceeaşi indiferenţă Pământul, pe coaja căruia se frământă învrăjbiţi atâţia oameni cari nu visează decât un singur lucru: pacea…

Melancolia ne prinde pe toţi şi, fără să mai fim în stare să reluăm firul dispoziţiei din anul… trecut, ne împrăştiem pe la plutoane, înfundându-ne în omăt. Fără voie, reînvie trecutul. Amintiri din vremuri pe care le bârfeai, dar care, îţi dai acum socoteală, erau minunate. Pe cetina de brad, purtaţi de dorinţi nepotolite, înşelăm noaptea. Ţugui, tot suflând în foc, a adormit fără grijă.

După cum se cuvenea, Sfântul Vasile trebuia să ne aducă daruri.

Unele meritate, altele neaşteptate. Dimineaţa, mahmuri de nesomn, nu de chef, primim felicitări şi mulţămiri de la divizie pentru „dârzenia cu care aţi rezistat inamicului. Ţara nu vă cere decât să păstraţi poziţiile ocupate…”

Comunicăm gradaţilor şi trupei, de la un capăt la

altul al sectorului, şi scuturăm puţin marasmul ceasului de faţă. Camaradul Dimitriu – Chişcuţă –, de la a doua, a făcut rost nu ştiu de unde de o carafă de spirt curat şi s-ajurat să se îmbete la amiază, chiar dacă are să-i aducă de la popotă conserve de fasole.

Ziua trece moţăind; o zi searbădă, mohorâtă ca atâtea altele…

Pe la trei şi jumătate însă, aproape de asfinţitul soarelui, telefoanele prind a zbârnâi desperat şi, în vreme ce agenţii de legătură aleargă la postul de comandă, câteva proiectile amice se sparg în pădure spre inamic. Acei cari s-au cherchelit pot avea impresia că visează, dar cei trezi se întreabă alarmaţi: ce înseamnă asta?

De necrezut. Atacăm. Da. Atacăm. Cele câteva obuze reprezintă pregătirea de artilerie „care, făcând breşe în reţelele inamice, permite trecerea infanteriştilor”.

Fără să te poţi dumiri, dai şi primeşti ordine şi, desfăşuraţi în trăgători, pornim spre cota 573 obiectiv final.

Se vede că nici duşmanii nu se aşteaptă la vreun atac, deoarece nici pe văi şi nici pe creastă, unde înaintez, nu se trage un foc.

Dar o sentinelă îşi descarcă pripit arma, stârnind odată cu ecoul pădurii şi fiorii cunoscuţi ai primejdiei. Alarma e dată. Mitralierele şi-au reluat sarabandele mortale şi, când ajungem sus, inamicul o rupe de fugă. Chişcuţă, criţă, s-a pomenit nu ştie cum cu un ofiţer austriac în faţă, care găseşte de cuviinţă să nu se ieie la harţă cu un om beat şi-i lasă vestonul şi chipiul.

Ce folos însă! Odată cu noi pe poziţie, a ajuns şi seara. Legăturile cu Feţişoara sunt rupte şi rachetele roşii şi verzi brăzdează întunericul. Se sparg furtunos şrapnelele duşmane. Vârfurile de copaci retezate de uraganul artileriei se prăbuşesc vijelios la întâmplare, stâlcind trupuri neputincioase în faţa morţii. Inamicul, recules, se încăpăţânează să-şi reocupe poziţiile de dimineaţă. Înainte de a ne putea orienta, o serie de contraatacuri crâncene ne dau peste cap. Întunericul şi

frigul măresc zăpăceala.

Ca să nu lăsăm răniţii în mână străine, se descompletează efectivele. Postul de prim ajutor e departe, pe Haloş. În spatele Poienei Gavrilescu, unde ne-am retras, s-a făcut un cuib de răniţi, iar brancardierii coboară toată noaptea cu tărgile pline.

Subt un dâmb, în omăt, fără echipament, aşteptându-şi rândul la tăcere, biruiţi de soartă şi tremurând de frig ori de frigurile rănilor, cuibul acesta de ostaşi, cari până acum vreo câteva ceasuri trăiau, e un mănunchi de epave…

Cine ar putea tălmăci rostul acestui episod? în nebunia atacului de la Feţişoara, după care, din patru, n-au rămas decât două companii, nu şi-a cântărit niciunul viaţa.

A fost un iureş, ţâşnit la comandă, cu vădit dispreţ de toţi şi de toate. Am avut impresia că fiecare, fără a se spovedi aproapelui, ajungând sus, avea drept să creadă într-o recompensă totală, într-un sfârşit.

Sunt sigur că, în fiecare noapte de An Nou, pe locurile acele tainice şi neumblate, arde o candelă cerească pentru sufletele nevinovate, desprinse din trupuri sfărâmate de glonţ. Iar căprioarele cu ochii mari şi blânzi, păşind sfioase prin omăt, privesc mirate umbrele ce plutesc lin deasupra locurilor pustii…

Când, după trei luni şi mai bine de viaţă de tranşee, din care peste patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, nedezbrăcaţi şi nedescinşi decât pentru a împlini cerinţele unor trupuri aproape sălbăticite, primim vestea, la 18 ianuarie, că Mănăstirea Caşin va fi a noastră o săptămână, ne uităm prostiţi unii la alţii şi nu ne vine a crede.

Fiecare, adunându-şi buclucurile din tranşee, uneltele, granatele şi cartuşele, coboară potecile ce dau în albia Haloşului, cu malurile adâncite de vreme. Poleiul a netezit cărările şi soldaţii fac haz de trântele pe care le mănâncă.

Pe valea Rusului, feriţi de ochiul treaz de pe Măgura Caşinului, grăbind pasul, ce a mai rămas din batalionul doi merge la odihnă.

Ar recunoaşte cineva în uniformele spălăcite, rupte, împestriţate cu fel de fel de legători şi broboade originale, adevărate rămăşiţe ale trecutului, trupa voinică plecată spre frontieră în august trecut?

Chihăind întruna, fără să se jeluiască nimeni, netunşi, nebărbieriţi, toţi poartă în ochi bucuria repausului visat…

Pe laiţa de lemn, tare şi îngustă, din odaia cea mare a lui Gheorghe Prescure din Mănăstire, căptuşită cu oleacă de iernatic subt o foaie de cort, cea dintâi noapte, îmbăiat şi uns cu petrol, dezbrăcat la cămaşă şi dezmierdat de dulcea căldură a focului din sobă, am stat treaz până s-a crăpat de ziuă: nu mă mai mâncau păduchii!

CHEF LA PISCUL RATEI

După hărţuielile din preajma sărbătorilor, luptele s-au potolit. Iarna s-a lăsat aspră şi cumplită, stăvilind poftele de înaintare. Zi cu zi, dibuind poziţiile inamice, întărim linia şi pregătim adăposturi. Patrulele îşi dau bună dimineaţa înşelându-se şi pândindu-se prin omăt, doar ar putea culege informaţii sigure. De la începutul războiului, de-abia acum începe adevărata viaţă de tranşee, organizată, precisă. Nesiguranţa, zăpăceala, descurajarea, haosul şi frământarea neîntreruptă, atacurile răzleţe şi complet inutile şi vinovate au dispărut. Au venit ofiţerii francezi – franţujii – şi odată cu dânşii, reîncrederea în puterile noastre.

Efectele se văd în primele săptămâni. Se fixează antene în faţa liniilor – posturi de ascultare – legate cu tranşeea prin şanţuri de comunicaţie cotite, adânci, pe unde poţi merge fără grijă. Trupa obosită şi uzată, scoasă mai bine de jumătate din linia întâi şi trecută la rezervă sau înapoia frontului, unde viaţa e alta.

Oamenii cari stăteau aproape cot la cot în şanţuri sunt înlocuiţi în bună parte cu mitraliere, încep şcoli de specialităţi: grenadiri, puşti mitraliere, morţi ere de tranşee. Cursuri de informaţii; fel de fel de şiretlicuri de război dobândite cu experienţa de pe Frontul de Vest; într-un cuvânt – o sistematizare a vieţii anormale pe care o ducem.

De ce n-am recunoaşte toate acestea?

N-am fost în taina celor din comandamentele înalte, dar gesturile francezilor, veniţi în ţară amică dar străină, n-au fost întotdeauna înţelese. Ştiu lucrul acesta de la bunii mei camarazi francezi, cari au luptat alături de noi, fără niciun gând ascuns.

Desigur că între generalul X sau Y, care era deprins să ordone un atac izolat, şi între comandamentul francez, care arăta zădărnicia lui au fost frecături; dar din aceste frecături au tras foloase toţi, şi cei mari, şi mai ales cei mici!…

Moralul trupei e altul. Încrederea ofiţerilor e completă. Ştim cu toţii că până la vară stăm în defensivă. Armatele retrase din josul ţării sunt în refacere. Moldova trunchiată, bântuită de lipsuri şi de groaznicul tifos exantematic, aşteaptă de la aliaţi transporturi de alimente şi de muniţii. America a declarat război Puterilor Centrale, adăugând o verigă tare la lanţul care va strânge de moarte pe dezlănţuitorii măcelului general.

Se pregătesc, de toţi prietenii de arme, oştirile care, până la urmă, vor învinge.

Deocamdată, răbdare! Am avut-o, am pierdut-o, dar acum am recâştigat-o. Cel mai umil soldat îşi dă socoteală de schimbările împlinite şi pe faţa tuturor citeşti starea sufletească pe care te poţi sprijini. Oricine ştie că, dacă pleacă azi din Mănăstire în tranşee, va sta precis până în seara zilei de… când va fi schimbat de compania X. Ştie că săptămâna de odihnă e a lui; că nimeni nu i-o va lua decât – ferească Dumnezeu – în cazuri extraordinare, neaşteptate…

La casa din sat, care seamănă cu a lui, robotind şi dând o mână de ajutor văduvei ori bătrânei rămase singură acasă, ori luând în braţe un copilaş fără tată, îşi reface nervii zdruncinaţi. Poate dormi fără granate la îndemână şi fără armă subt braţ. Are vreme să se gândească acasă şi cu toate acestea uită că mai bine de un an nu şi-a văzut femeia. Găseşte o carte poştală, un petec de hârtie sau o bucată de coajă de mesteacăn pe care, ceasuri întregi, îşi

aşterne slova lui stal cită şi mare de o şchioapă.

Nu mai vorbesc de cei şoltici şi îndrăzneţi, cari reuşesc, în furnicarul acesta de oameni, să găsească prilejul de a rămânea între patru ochi cu cine s-a putut înţelege pe apucatele…

Stabilindu-se frontul, drumurile s-au bătut; aprovizonările sunt regulate, mai uşoare, deşi suntem în miez de iarnă. Nu numai oamenii, dar şi caii de la samare s-au deprins şi urcă şi coboară de pe poziţie unul câte unul, fără greş.

Pe subt mână, fără ştirea celor mari, trimitem în fiecare săptămână câte un agent, poreclit „valiza diplomatică”, acasă, aşa încât ne putem înfrupta din bunătăţi găsite cu greutate în târgurile înecate de ruşi, refugiaţi şi de armată. Dar, mai ales, putem primi şi trimite scrisori celor pe care de atâta timp nu i-am văzut.

Legătura aceasta săptămânală scurtează depărtările, aproape desfiinţându-le; potoleşte dorul; te face să uiţi necazurile prin care treci şi, în faţa unei scrisori sau fotografii, rămâi ceasuri întregi, ca în faţa unei icoane aducătoare de noroc.

La care din cei căzuţi nu s-au găsit în vestoane file de hârtie îngălbenite de vreme, chipuri şterse, frânturi din viaţă, caraghioase pentru unii, sfinte pentru cel ce le-a păstrat ducându-le până la mormânt?

Şi pe urmă, ne putem face şi oarecare plăceri nevinovate, ridicule ieri, neînchipuit de scumpe astăzi: o lampă de cinci focuri e fără preţ; un scăunaş cu trei picioare valorează cât cea mai elegantă mobilă; o pătură, câteva scânduri pe care îţi poţi înjgheba un pat de capre; o cană cu apă, un tacâm şi un ştergar curat, rânduite în bordei, te mulţămesc, măresc încrederea în tine şitrezesc involuntar instincte de proprietate, inexistente acum câteva luni…

Iată pentru ce suirile pe poziţie nu mai provoacă dezechilibru sufletesc şi am ajuns la punctul când mai liniştiţi suntem sus, unde nu faci instrucţie şi teorie, decât jos, când pârăiala de pe front izbucnită pe neaşteptate îţi

săgeată inima la gândul că, poate, în câteva minute sună alarma şi te duci cine ştie unde.

Afacerea Stürza trece ca un vis urât, stârnind indignare şi revoltă în rândurile soldaţilor, nedumerire printre ofiţeri, provocând suspiciuni nedrepte faţă de unii, otrăvind credinţele cele mai curate, tocmai în epoca de reînălţăre. Dar odată cu severe măsuri de pază, după câteva zile de aprinse discuţii, viaţa reintră în normal şi nimeni nu mai pomeneşte de trădare…

Bine dispuşi, odihniţi, suim pe Piscul Raţei ca şi cum am merge într-o excursie de plăcere. Cunoaştem drumul, poziţia şi obiceiurile musafirilor din faţă. Avem adăposturi minunate, făcute de noi, bune contra artileriei, cu sobe de piatră şi cu vetre în care intră un copac întreg. Suntem şi aproape de Mănăstire. Ieşi prin partea de sus a satului şi, după vreo trei kilometri de şosea, o iei spre dreapta pe Ghioina şi urci coastele împădurite, astăzi îmbrăcate în omăt, până sus la cota 523. Spre stânga facem legătura cu Regimentul 29, cocoţat pe dealul Cărpinişului, gol şi ingrat, în care nemţii de pe Măgura Caşinului se uită ca într-o farfurie. Şoseaua ce duce spre vechea fabrică e barată cu capre de sârmă aruncate unele peste altele. Cot la cot cu noi, spre dreapta, Regimentul 37, tot din garnizoana Botoşani, unde oricând putem găsi al patrulea la poker ori al cincilea la un pahar de vin.

Din toată campania, din toate sectoarele, de Piscul Raţei ne leagă amintiri aproape omeneşti. Am stat în adevăr în linia întâi luni întregi, dar cel puţin în altfel de dispoziţii sufleteşti şi trupurile noastre n-au fost nesocotite până la exasperare. Am fost atacaţi, dar ne-am putut apăra. S-au rotit iscoditoare avioanele duşmane, dar le-am văzut prăbuşindu-se într-o limbă de foc.

A fost frig, l-am învins doborând copaci şi trântindu-i în soba transformată în furnal, cu echipe de zi şi de noapte, deşi, din timp în timp, primeam circulari care prevedeau… ce esenţă trebuie tăiată şi la ce înălţime de la pământ!! Eram confundaţi, se vede, cu exploatatorii din timp de pace…

A nins zile întregi, dar n-am suferit şi, liniştiţi din vizuinile noastre, priveam omătul cu plăcere ştiind că astfel se întăreşte linia din faţă.

Aici, pe Piscul Raţei, am făcut cel dintâi chef; aici am văzut spumegând torentele înfrăţite subt soarele fierbinte al primăverii; mugurii pocnind de sevă; munţii şi crângurile înverzind ca prin farmec la porunca vremii.

De aici am plecat, nebuni de bucurie, chiuind şi cântând, în refacere.

Şi tot de la Piscul Raţei, în vara lui 1917, am luat ofensiva împingând îndărăt inamicul…

Peste capetele noastre au trecut urlând obuzele de 210, suflând parcă obosite de drumul făcut, dar nu-mi aduc aminte să se fi spart unul în mijlocul nostru.

Aici, aproape în fiecare dimineaţă, câte un bosniac, fără armă, venea să se predea sentinelei de la postul de ascultare, aruncând fesul, strălucind de bucurie că a scăpat teafăr.

Şi tot pe Piscul Raţei, după nopţi de alarmă, am prins cea mai reuşită cacealma militară: de câteva ori, după miezul nopţii, din senin, se aprindea sectorul dinspre 37, dar totdeauna în dreptul locotenentului B., comandant de companie, fost pe vremuri plutonier.

Trosneau granatele, se trezeau mitralierele, pârâia toată linia, deşi în dreapta şi în stânga era linişte deplină. Părăsind bordeiele în fugă şi pe jumătate dezbrăcaţi, clănţănind de frig şi de încordare, smulşi din căldura toropitoare a culcuşului, zădarnic pătrunzi cu privirea câmpul acoperit cu omăt. Nu mişcă nimic în faţă! Ciuleşti urechile, doar – doar ai putea prinde o vorbă, un strigăt, un vaiet.

Nimic. Se trezesc bateriile; fâlfâie obuzele în noapte, buhnind la inamic. Răspund tunurile de la poalele Războiului. Scapără întreg frontul, pentru ca, cel mult în jumătate de ceas, să fie o linişte desăvârşită. Telefoanele zbârnâie.

— Ce se petrece?

— Unde atacă inamicul?

— Să mai tragă artileria? întreabă brigada şi divizia alarmate, şi pe drept cuvânt.

— Să înceteze tragerea! Am respins atacul! răspunde locotenentul B.

— Cine a atacat, domnule?

— Forţe numeroase, dar le-am respins!

— Ai pierderi mari?

— Eu? Daa! Nu prea… Niciun mort, niciun rănit…

— Dar inamicul?

— Enorme! Din tranşee se aud vaietele răniţilor!

— Trimite imediat patrule să-i culeagă, să putem afla noutăţi şi raportează imediat!

— Prea bine. Am înţeles!

A doua zi, constata toată lumea că toţi răniţii muriseră înainte de a li se fi descleştat gura, iar morţii… fuseseră culeşi de inamic în retragere, aşa încât nici nu se ştie ce trupe erau în faţă! Dar, ca o dovadă a atacului, trimitea opt-zece arme, culese de pe locul atacului (pe care însă le avea în rezervă cine ştie de când).

— Bine, domnule! N-ai găsit nicio bonetă pe câmp, nicio cască, niciun mort în zăpadă?

— Nimic, domnule colonel. Dumneavoastră nu ştiţi cât ţin nemţii la morţii lor!

Azi aşa, mâne aşa, până când paşnicii bosniaci cari se ţineau de obiceiul lor şi apăreau în faţă tranşeelor cu mâna slobodă, din una în alta, după interogatoriul care li se lua, au prins a întreba de ce… atacăm aşa de des şi tocmai la miezul nopţii?

— Voi atacaţi, precizează interpretul.

— Dumneavoastră! Aţi atacat şi alaltăieri. Dovadă că omătul nici nu-i călcat aproape de reţelele noastre…

Strâns cu uşa şi prins asupra faptului într-una din nopţile următoare, locotenentul B., care între timp fusese propus pentru decorare şi înaintare pentru merite militare excepţionale, a fost dat în judecată, luându-i-se comanda şi fiind silit să plece din divizie.

De la plecarea acestui inconştient, cât am mai stat pe poziţie, nu s-a mai dat niciodată alarma în miez de

noapte…

Suntem în a doua jumătate a lui februarie. Ninge de două zile întruna. Întruna, dar liniştit. Nu bate vântul, nu-i frig, dar ceas cu ceas stratul de omăt creşte, curat, acoperind tranşeele, drumurile şi potecile. Parii de la reţelele de sârmă au nişte căciuli enorme, care se înalţă, se înalţă mereu. Liniile de sârmă, văpsite în alb, înseamnă sectorul, dându-i un aspect nou. Telefonul, aţă de păianjen, se rupe subt greutate, iar crengile copacilor închid drumul şi orizontul, izolându-ne…

În bordei e cald, bine… Nicio grijă din partea inamicului! Dacă i-ar veni poftă de o recunoaştere, ar cădea singur în capcană.

Am aprins lampa, juvaierul cel mai de preţ din casa noastră. Ţugui păzeşte ulcica de apă pentru ceai, prăjind obişnuitele bucăţi de pâine neagră pentru masa de seară. Jăratecul îi dogoreşte obrajii, de obicei înroşiţi şi parcă unşi cu vaselină. E o atmosferă de linişte şi de trândăvie. Tolăniţi pe laiţa comună, aşteptăm fără nicio grabă pregătirile ordonanţelor.

— Bine că s-au rupt legăturile telefonice! spune unul.

— Cel puţin aşa nu ne mai bate nimeni capul degeaba! adaugă altul.

Tropăituri, ca şi cum s-ar scutura cineva de omăt, se aud la uşa bordeiului şi, după un răstimp, se aude ciocănind. Intră un soldat aducând cu dânsul un val de răceală şi întinde misterios un plic.

Ni s-a făcut la toţi inima cât un purice. Te pomeneşti că le-a trăsnit prin cap vreun atac! Desfac plicul, înfrigurat, dar de la primele rânduri mă liniştesc.

— Tu nu ştiai la ce mă cheamă domnul maior?

— Ba da, don locotinent!

— Atunci de ce ai venit cu mutra asta spărietă, dobitocule!

Maiorul Rozescu mă cheamă în sectorul lui, la o conferinţă interaliată, adică la o partidă de poker cu Fiammă, franţuzul de la noi.

— Nu te mai du, bre, pe vremea asta, sar toţi ceilalţi.

— Las-o pe altă dată!

— Ba mă duc şi încă repede…

Ştiu că toată noaptea n-am să dorm, dar cel puţin, dacă o avea Rozescu ghinion, avem să murim de râs. Doar îl cunoştem!

Înot în omăt vreo trei sferturi de ceas şi ajung la „ştabul” maiorului, întâmpinat cu aplauze puternice.

— Nu-l mai aplaudaţi, că până la urmă tot el are să vă cureţe pe toţi!

E drept că de o bucată de vreme – din noaptea când era să mă prindă la cota 1290 şi-mi pierdusem toată averea – am un noroc chior.

Câştig aproape regulat, fără să urmăresc câştigul ori, poate, tocmai pentru asta. De altfel, nu-i nicio supărare din partea cuiva, pentru că, întâi de toate, mulţi pierd cu speranţa şi convingerea că, dacă se „curăţă” la cărţi, nu se curăţă pe front şi, pe urmă, banul n-are niciun fel de valoare şi trebuie să fii artist ca să reuşeşti să-l iroseşti. Şi, în al treilea rând, chiar dacă azi rămâi fără franc, masa de la popotă tot o primeşti şi războiul durând, hârtiile de bancă au timp să facă stagiu în buzunarul fiecăruia.

În aşteptarea lui Fiammă, dăm o şuetă de vorbă. Rozescu, cum îi e obiceiul înainte de a începe jocul, se întrece în glume şi ironii.

Ceilalţi – Vartolomeu, cel mai bun ţintaş, dar şi cel mai econom, Apostoleanu, norocos în lupte, Cotin Vasiliu, care nu bea decât vin într-o cană de lut „după moda sciţilor”, Condrea, căruia îi sticlesc ochii când îi zice o cioară din arcuş, Mrejeru, inimos şi plin de viaţă – întinşi pe pat, fac haz. Mai toţi fumează. Aerul e îmbâcsit de fum de tutun, albastru şi gros, de poţi să-l tai cu cuţitul. Se mai îneacă cei nedeprinşi cu mahorca, mai lăcrămează, dar cu ce nu se deprinde omul?…

— Măi Cotine, spune Rozescu, zâmbind aţâţător, închizându-şi pe trei sferturi ochii inteligenţi, te fac o tablă până vine franţuzul!

— Te fac, domnule maiorrr, dar cu două condiţii…

— Care condiţii?

— Jucăm la contra şi niciunul n-are voie să se bocească. Cine plânge plăteşte o sticlă de vin. Acceptat?

— Acceptat.

— Şi încă ceva, adaugă Cotin. Te joc la cât vrei, dar… marinarii pe covertă!

— Primesc. Sigur că primesc. Ioane! Adă tablele!

Ordonanţa scoate cutia de subt laiţă, o şterge cu dosul mânecii şi, după obiceiul casei, o pune pe o lădiţă care serveşte la toate: masă de joc, lavoar, toaletă de bărbierit, planşetă pentru schiţe şi cine ştie mai la ce.

Adversarii se aşază unul în faţa celuilalt, cu acel aer de mulţămire pe care îl are orice jucător înainte de a da cu zarul, înainte de a şti de partea cui va fi norocul.

— La cât? întreabă Cotin.

— La cât vrei! Un pol, doi, trei?

— Indiferrrent! La trrrei poli, răspunde Cotin care rostogoleşte rrrrii, parcă ar trece o căruţă fără arcuri pe asfalt. Deocamdată, jocul nu prezintă interes. Câştigă maiorul; e vesel, face spirite; în vreme ce

Cotin tace, cum îi e obiceiul… Plictisiţi de chibiţeală, stăm alene la taifas.

— Să ştiţi că franţuzul ne-a tras chiulul şi am venit degeaba! protestez eu.

— Lasă, măi! Dau ordin să se pună caii la cupea şi te duc acasă! mă ia în balon maiorul.

Cât am stat trezi nu ştiu, dar după ce ne-am băut ceaiul, descălţaţi, înveliţi în pături, adormim buştean, lăsând la masa de joc numai cei doi tablagii.

Trebuie să fi fost târziu tare, aproape de ziuă, când sărim arşi din somn, neştiind ce se petrece.

Rozescu în picioare, congestionat la faţă, ameninţător în faţa lui Cotin, care, ameţit complet, cu ţigara în gură şi cu chipiul în cap, repeta mecanic:

— Eşti maior, dar eşti un prost.

— Dacă mai spui un cuvânt, te nenorocesc!

— Eşti maior, darrr eşti un prrrost!

— Îţi dau toţi banii în foc!

— Banii nu sunt ai mei! Ha, ha, ha! Eşti un prrrost!

Ne-am trezit de-a binelea şi urmărind scena, ne înăbuşim râsetele subt pătură. În dreptul lui Cotin sunt grămădite câteva mii de lei, iar la picioare, cel puţin şapte-opt sticle goale. De la trei poli, ajunseseră la cinci sute de lei partida şi Rozescu se „curăţise până la os”.

— Ai auzit? Beţivule! îţi arunc toţi banii în foc! Vatra de jăratec, enormă, parcă anume îi stă în faţă ca să-i dea prin gând trăsnaia aceasta.

— Eşti maiorrr, dar eşti un prrrrost!

Exasperat de calmul şi de ironia lui Cotin, într-un gest repezit, socotind că are să i se împotrivească, Rozescu strânge în pumni toate hârtiile, aşa cum erau păturite după mărime şi făcându-le mototol, le aruncă în mijlocul flăcărilor din sobă.

Fără să-şi clintească un muşchi de pe obraz, Cotin, golind „după moda scitică” paharul până la fund, repetă invariabil:

— Eşti maiorrr, dar eşti un prrrrost!

Cât ai clipi, Vartolomeu, dintr-un salt a fost în picioare şi, făcând dintr-un bocanc vătrar, reuşeşte să scoată din foc boţul de hârtii arzând. Stins imediat, cu toţii grămădiţi asupra banilor, procedăm la cercetarea amănunţită a fiecărei hârtii.

Pe toţi îi interesează această operaţie, numai pe Cotin nu. Absent, repetă formula care se vede îi face o deosebită plăcere…

Au ars numai vreo nouă sute de lei, iar restul pârlit-afumat şi găurit din loc în loc…

Glumele încep să ţâşnească spre necazul maiorului, care până la urmă izbucneşte în hohote de râs.

Zorile ne apucă veseli, întrecându-ne în spirite şi trimiţându-ne săgeţi fără venin unii altora.

Dar se pune o problemă: bine, bine! Cotin, răpus, a adormit cu capul pe table, dar de trezit are să se trezească şi Vartolomeu, care a scos banii din foc, spune că-s ai lui.

— Cum ai tăi, mă? Cum ai tăi? sare Rozescu.

— Sigur că-s ai mei, domnule maior! Dacă nu săream,

nu ardeau?

Rozescu pretinde că-s ai lui, pentru că la urmă Cotin era „criţă” şi nu mai juca după regulile obişnuite şi că… dacă ar fi fost treaz, nu l-ar fi făcut marţ în partida aia, care era la contra şi n-ar fi câştigat!

Noi căutăm să-i demonstrăm că, în cel mai rău caz, suntem tovarăşi la parte dreaptă, pentru că:

— Dacă nu săreai tu, sărea altul şi rezultatul tot acelaşi era, intervine altul.

Într-un cuvânt, toţi aveau drept asupra banilor, toate pretenţiile erau fondate, numai Cotin n-avea niciun drept…

Pe la amiază, mortul prinde a se mişca, spre mulţămirea noastră şi spre îngrijorarea lui Vartolomeu, care se şi deprinsese cu ideea că dintr-o săritură câştigase solda pe un an întreg.

Făcându-ne că nu ştim nimic, prindem a lua pe departe firul nopţii cu pricina, dar zădarnic, pentru că prietenul Cotin a uitat totul.

S-a căutat în toate buzunarele, dar n-a suflat niciun cuvânt.

— Bine, măi Cotine! Să te frece Rozescu în halul ăsta? îi dăm vânt câte oleacă.

— Ce să fac? Am avut ghinion negru!

— Ce ghinion, mă! Joacă bine!

— Ce? Habar n-are! îl joc oricând şi la oricât! Eu îs tata tablelor. N-am jucat cu Abdulah Bonafus, Şahul Perşi ei!!?

Când, din una în alta, află adevărul, convine spre mulţămirea tuturor la o tranzacţie. Jumătate primeşte înapoi; un sfert i se cuvine lui Vartolomeu, iar un sfert „pune la bătaie” să-i tragem deseară un chef de să-i meargă pomina.

Se lansează imediat invitaţiile. Vinul ni-l găseşte Mitică Fetcu, popotarul:

— Puteţi fi siguri, odată cu seara, primiţi o polobocică de vin roş!

Prin bună înţelegere, alegem bordeiul căpitanului Irimescu – Conu Petrache – ca unul care e oleacă mai în

vârstă decât noi şi ţine morţiş să petreacă.

Aşa se face că, pe la aprinsul lumânărilor, deşi ninge întruna de trei zile şi trei nopţi, suntem peste paisprezece ofiţeri, plini de voie bună şi porniţi pe ghiduşii. E destul să facă oricine o glumă cât de slabă, ca să nu mai isprăvim râsul…

Un ropot sălbatic de aplauze primeşte balercuţa de vin, pe care fiecare o dezmiardă şi o netezeşte ca pe o fiinţă scumpă, pierdută şi regăsită. Iar când trei jarealeţi, spoiţi la faţă şi tunşi chilug, îşi fac apariţia la gura bordeiului, un „urra” formidabil izbucneşte trezind în tranşee pe cei mai somnoroşi Bucuria nu mai cunoaşte margini, numai franţuzul încă nu pricepe motivul nebuniei noastre şi, nedumerit, se uită de la ţigani la cobză şi de la cobză la ţigani…

qu’est-ce que cette explozion de gaiţe? întrebă pe unul

— Tu ne comprends pas? La musique!

— Je voudrais bien entendre cette machine la! spune Fiammă arătând spre cobza unuia. Şi adresându-i – se serios:

— Tu joues dessus? Hein?

Ţiganul, lărgindu-şi gura, răspunde imediat:

— Vatamanu din cumpăni a doua, să trăiţi!

Alt tunet de aplauze subliniază răspunsul ţiganului, care se potriveşte ca nuca în perete

Balercuţa prinde a se deşerta pe nesimţite, deşi serviciul lasă de dorit. Avem de toate, numai pahare nu. Fel de fel de ulcele, teici, bidoane, în faţa fiecăuia, se umplu şi se deşartă în acompaniamentul lăutarilor care „îi zic” cu foc. Ţiganul freacă cobza cu o viteză de optzeci de kilometri pe oră, spre mirarea franţuzului; iar arcuşurile zbârlite smintesc scripcile stridente şi plângăreţe.

Şi dacă fumul de ţigară ne înăbuşă, fumurile vinului se urcă la cap. Deşi vinul e „frapat”.

— Doar balercuţa e îngropată în omăt – şi când îl bei te răcoreşte, de la o vreme limbile prind a se încâlci.

Dar cu cât se încâlcesc, cu atât fiecare are gust de

vorbă şi mai ales de discursuri. Nu ştiu câte pahare au fost deşertate pentru… frăţietatea franco-română şi succesul final, dar Fiammă învins, clei, doarme pe laiţă visând cine ştie ce, dovadă că bolboroseşte întruna prin somn.

Pe Costică Gane, voluntar, l-a apucat cu oarecare opinteli şi o nostalgie nebună şi, după o reculegere vremelnică, cade alături de Fiammă.

Conu Petrache şi Condrea sunt dintre cei care nu se dau bătuţi.

Cel mult, odată cu numărul paharelor, măresc şi procentul cuvântărilor, în vreme ce alţii devin melancolici, gata să se aştearnă pe plâns, mai ales când Vatamanu îi zice la ureche, de inimă albastră. Au răguşit şi musafirii, şi gazdele, şi lăutarii, dar fiecare vrea să cânte. Mai mult cu gesturile şi cu schimele, clătinând din cap ori făcând pe gânditorii, ţinem hangul celor care, în adevăr, mai au oleacă de glas.

Cotin, cel puţin, e sincer şi la fiecare pahar închină:

— Fraţilorrr, mi-am băut vocea. Mi-am băut vocea, fraţilorrr!

Strigările muzicanţilor, cari spre ziuă, după cererea generală, au dat drumul cântecelor fără perdea, ne aduc aminte că pe lume, pe lângă vin şi cântece, mai e şi femeia!

Mai sunt oare femei? Mintea noastră împăienjenită nu poate înţelege cuvântul acesta, deşi un încăpăţânat o ţine întruna:

— Femeia, femeia şi alt nimic. Femeia, femeia…

Cel mult există în închipuirea şi amintirea noastră! Fantome, care apar în visurile noastre agitate, asceţi fără voie…

Cei patruzeci de litri s-au topit cu toate asigurările experţilor în materie:

— Mai este, mă!

— Cum să nu fie? Nu se poate să nu fie!

— Ce? Am băut noi atâţia litri, mă?

Scuturat, răsturnat, verificat, butoiaşul rezistă la toate rugăminţile şi ameninţările şi gol, împins în omăt, e

obiectul dispreţului general.

E ziuă de mult şi râmele din tranşee au prins a se mişca, după obicei.

În bordei, lupta a încetat din lipsă de muniţiuni. Sclavii – ordonanţele – şi-au luat dreptul lor şi amorţăsc alături de cei trei muzicanţi, cari nu se îndură să lase „ostromenturile”.

S-ar impune un potroc, acum la spartul petrecerii, dar minunea asta nu ne-a fost dat s-o vedem.

În schimb, din ordinul nu ştiu cui trăsnit, în bordei şi-au făcut intrarea doi gornişti cari au început să sune „deşteptarea”.

Sărim arşi cu toţii şi, la o comandă, prin flanc câte unul, în monom, o luăm prin omătul înalt de un metru.

Ţiganii, în frunte, cântând o bătută; Fiammă, după dânşii, bătând tactul, Conu Petrache, cu luleaua stinsă, Condrea, fără căciulă şi ceilalţi, în vestoane, uitând şi de inamic şi de glonţ, chiuind şi răscolind ecourile munţilor vătuiţi, frământăm sectorul batalionului pe marginea tranşeelor, spre mirarea şi în râsetele sentinelelor, care nu mai înţeleg nimic.

Fiammă, vânător alpin, cu uniforma lui albastră şi cu basca pe o ureche, fluturând cravaşa spre liniile duşmane, strigă întruna:

— Eh? Les boches? Salauds? O est-ce que vous – es?

Şi cum din fericire nu răspunde nimeni şi nu şuieră niciun glonţ, dă drumul cântecului născut pe Frontul de Vest, pe care-l cântăm în cor cu toţii: On les aura, on les aura, Oui, sale boche, tu sortiras

De ton sacre tron de rat... Et merde pour la reine de Baviere Qui nous a declare la guerre...

O PERMISIE

— Băieţi! Ura! Uraaa!

— Ce-i, mă? Ai înnebunit?

— Strigaţi ura, mă! Zvârliţi în sus căciulele!... Veste bună!

— Ce veste?

— Ghiciţi?

— Săptămâna asta plecăm în refacere!

— Cee? strigăm toţi laolaltă.

— Plecăm în re-fa-cere! Sigur. S-a comunicat chiar acum de la corpul de armată.

— Unde?

— Nu ştiu exact. N-am stat să ascult detalii. Am venit într-un suflet să vă împărtăşesc noutatea, proaspătă, caldă, cum am cules-o.

Toţi îl înconjurăm pe Apostoleanu, care întâmplător fusese la postul de comandă al Regimentului, asaltându-l cu tot felul de întrebări. Când plecăm? Cine ne schimbă? De ce nu ne schimbă chiar acum? Cât stăm în refacere? Şi, lucru ciudat, după imensa bucurie la primirea acestei blagoslovite veşti, nu mai contenesc discuţiile, intrigile, criticile. De unde, până acum câteva frânturi de ceas, nici nu visam la refacere, preocupaţi numai de viaţa în linia întâia şi cu speranţa unei odihne cel mult la Mănăstire, iată că, de la cel mai mic până la cel mai mare, toţi găsesc argumente şi soluţii ca să nu zăbovim o clipă mai mult în bătaia glonţului.

Abia când, peste câteva zile, vedem urcându-se pe poziţie comandanţii unităţilor din divizia care ne schimbă, abia atunci ştim şi credem că, în adevăr, zvonurile sunt adevărate.

Mergem prin urmare în refacere!

Câte planuri nu se înjgheabă în mintea fiecăruia? Ce drumuri nesperate nu străbate gândul? Vom fi prin urmare departe de front? Avem şi noi dreptul acesta? Şi încă te mai pomeneşti că poate capeţi o permisie de câteva zile să mergi până acasă! E cu putinţă?

Să poţi păşi, reîntors de pe front, pe locurile unde sfidai viaţa cu tinereţea ta fără de grijă? Cum aştept clipa când lumea, dându-se în lături, făcându-ţi loc şi arătându-te cu mâna, va şopti: „Uite ăsta vine de pe front!”

De pe acum mi se umple pieptul de mândrie şi închipuirea brodează un caleidoscop minunat…

Primăvara soseşte cu paşi repezi, schimbând

tranşeele în nişte treuci glodoase, în care înoţi până la glezne. Straiul neprihănit, care, odată cu melancolia şi resemnarea noastră, acoperise toate improvizaţiile războinice, cuiburi de nostalgii sângerânde, nu mai este. Omătul de pe piscurile munţilor s-a topit subt arşiţa soarelui, şupurindu-se prin mâncăturile stâncilor, până în văi. Vântul prinde a împrăştia mucegaiul şi umezeala încuibată în toate cotloanele. Cele dintâi vietăţi îndrăznesc să-şi părăsească locurile unde au stat în amorţire toată iarna, antrenându-se în vederea luptei pentru existenţă, care începe.

Fericite vieţuitoare care pot asculta numai glasul instinctului şi se pot urni în legea lor după hrană ori după dragoste!

De subt frunze prind a slobozi colţul ace verzi, ascuţite, tot felul de urzeli care vor împleti ţesătura pe care Cel de Sus o întinde şi o strânge la zile hotărâte. Copacii, încă desfrunziţi, îşi usucă pielea umedă de lăcrămile vremii. Urmărind printre ramuri, din ungherul adăpostului, suliţele soarelui mângâietor, dorul de viaţă renaşte mai stăruitor.

Cui oare îi va fi dat să prindă altă primăvară fără cuţit la şold şi fără reţele în faţă?

Este vreun nebun care să creadă lucrul acesta?

Fă o sforţare să-ţi aduci aminte de oamenii tăi din pluton; i-ai uitat. Întreabă-te la câte atacuri ai luat parte; numără-le pe degete; scrie-le pe hârtie şi ai să spui că nu se poate. Închide ochii şi supune-te unui examen; nu vei putea răspunde cum se face că n-ai murit încă. E drept, în fiecare dimineaţă, privind răsăritul, nu ştii dacă-l vei vedea şi mâne; iar seara faci o cruce, mulţămind că o poţi face! Dar până când?

Colonelul Pirici de la 15 şi Ganea de la 27 studiază noua poziţie, însemnând pe hartă linia, adăposturile, posturile şi tot sectorul unde, fără contract, noua divizie va sta până la reîntoarcerea noastră. Fiecare se grăbeşte să completeze orice fel de detalii, cu speranţa nemărturisită că schimbul va începe mai curând.

Lucrează furierii la întocmirea inventariilor, tabelurilor şi situaţiilor cu o repeziciune nemaipomenită. Totul e gata şi a doua zi 16 martie, sosesc pe rând noii proprietari ai tranşeelor.

Toată trupa poartă căşti noi, albastre, în felul celor franţuzeşti, ceea ce dă tuturor o nouă înfăţişare, necunoscută până azi. Căciulele şi capelele contrastează izbitor şi glumele nu mai contenesc, mai ales din partea noastră, căci celorlalţi nu le prea arde de glumă, nedeprinşi încă cu obiceiurile casei şi vădit stingheriţi.

Pregătirile de plecare se fac la repezeală, fără să mai fie nevoie de ghionturile gradaţilor şi de controlul ofiţerilor.

Raniţele făcute, mântălile sul, muniţiile predate, unul câte unul coboară în fugă valea unde e adunarea batalionului.

În timp ce-mi iau rămas bun de la noii camarazi, un ghiduş, aprinzându-şi ţigara, dă ultimele recomandaţii:

— Măi camarade! Când m-oi întoarce să-mi predai casa în bună stare după invintar!

— Da când vii?

— Când o face plopu pere!

S-a întunecat de-a binelea când, grupuri-grupuri, în pas de voie, ajungem la primele case din Mănăstire.

Focurile răzleţe ce se mai aud pe front nu mai găsesc ecou în noi!

Porniţi la Oneşti, cantonaţi pentru o noapte la Pătrăşcani, poposiţi la Curmătura, la marginea satului, pe iarba abia încolţită, drumul, deşi greu, nu-i decât prilej de râsete, ironii ori ghiduşii. Mai ales, ori de câte ori întâlnim în marş vreun jandarm, e o adevărată petrecere. Unii soldaţi prind a cotcodăci, alţii a cârâi, iar alţii, la un semnal, hâşâiesc ca şi cum ar alunga un cârd de gâşte. Nu ştiu de unde până unde se zvonise că, în sate, jandarmii, ca să facă dreptate în cutare sau cutare pricină, se făceau „niznai” dacă nu „mişcai din urechi” sau dacă nu îi aducea o găină-două.

Drept ori nu, Dumnezeu ştie! Deocamdată

zeflemelele curgeau şi nu scăpa unul, Doamne păzeşte! Nici nu se zăreşte bine jandarmul şi cotcodăcelile nu se mai isprăvesc. Dacă-i unul mai deştept, râde şi el şi-şi vede de drum. Dar când dăm peste unul care se „afensează”, e un adevărat teatru. Pe măsură ce unul se oţărăşte şi se înroşeşte de ciudă, cresc cotcodăcelile şi fluierăturile, lăsând reclamantul caraghios în mijlocul drumului, cu drept de apel la „forurile superioare”.

Dar prin sate? Oameni în toată firea, ţinuţi luni întregi în munţi şi prin coclauri, munciţi şi chinuiţi de pericolul tranşeei, îşi aduc aminte că sunt bărbaţi şi încă tineri, la cele dintâi catrinţe pe care le zăresc.

Ce-au auzit fetele, femeile şi chiar babele, în zilele aceste de bejănie, întrece orice închipuire! Şi după cum e firesc, ofiţerii, departe de a interveni, lasă oamenii să râdă în voie. Mai ales că nici fetele nu fac pe mironosiţele şi, de o parte şi de alta e o inofensivă ofensivă de săgeţi, reuşite câteodată, porcoase totdeauna. Niciodată n-am înţeles mai bine vorba românului „îi curg ochii” decât în timpurile acestea de castitate forţată, unde orice drac de muiere era sorbită şi… petrecută cu privirea, până se pierdea după ostreţele gardului. Unele, ruşinate, se făceau că nu aud nimic şi fugeau râzând, astupându-şi urechile, cum începea să se obrăznicească vreunul. Altele atâta aşteptau şi dialogurile urmau spre hazul şi mulţămirea celor mai liniştiţi ori nătăfleţi.

— Hai fă, să pun raniţa pe tine!

— Hai! Da mă tem că n-ai să poţi!

— Da ce? Eşti nărăvaşă?

— Da!

— Lasă că…

Dar răspunsul se pierde în râsetele soldaţilor.

— Mai cânţi, mătuşo? face altul.

— Cânt, da nu c-un vrăghioi ca tine!…

Şi kilometri după kilometri rămân în urmă. Ne apropiem de Somuşca, sat de ceangăi, unde o lună de zile va fi de ajuns ca să împrăştie o bună parte din amintirile care le credeam gravate pentru totdeauna.

Un sat ca oricare altul, cu largi şi depărtate perspective spre valea Siretului, bogată şi frumoasă, cu pâlcuri de pomi roditori, care, în două săptămâni, vor fi spumă de flori şi zumzet de albine, Somuşca e prima etapă în drumul pe care l-am visat de mult, l-am petrecut cu gândul de nenumărate ori şi n-am crezut să-l fac totuşi aşa de curând, în drumul spre casă!

Am o permisie de şapte zile şi, înainte de a cunoaşte cantonamentul, desfac lădiţa de campanie, iau câteva schimburi – vai, ce schimburi! – şi, nebuni de bucurie, eu şi Ţugui, într-o căruţă fără arcuri, luăm drumul Bacăului, să prindem primul tren.

Globurile electrice marchează de departe oraşul şi-mi dau fiori, pe măsură ce mă apropii. Încă puţin şi mă văd acasă! Ce cuvânt ciudat! Merg spre casă; voi fi acasă!

Hurducăturile căruţei nu le simt. N-am timp. Nu mă gândesc decât la un lucru: am sau n-am tren. Cu siguranţă, trebuie să fie unul.

Şi dacă cumva l-am scăpat, iau următorul.

Nici n-a oprit căruţaşul şi-s pe asfalt. Ţugui, cu bagajul, urmează.

Forfoteala gării mă zăpăceşte o clipă, tăindu-mi o parte din entuziasmul închipuirii mele. Soldaţi din toate armele, de toate vârstele, îmbrăcaţi în toate felurile, cu uniforme desperecheate, care nu spun nimic, cu sumane în loc de mântăli, bluze şi pantaloni ruseşti. Un adevărat iarmaroc de oameni. Sălile de aşteptare şi peronul gem de oameni cu sau fără treabă, unii grăbiţi croindu-şi drum prin mulţime, târând după dânşii lădiţe, cutii de tot felul, bagaje ori pachete de mâncare, alţii căscând gura, ronţăind seminţe de bostan ori de floarea soarelui, scuipând cojile în dreapta şi în stânga, fără să se sinchisească de nimeni. Ofiţeri; ici colo – câte un civil aferat; ruşi, bine hrăniţi şi bine îmbrăcaţi, purtându-şi inconştienţa cu aere de superioritate încă neîndreptăţită; răniţi slabi şi palizi, storşi de puteri, sprijiniţi în beţe; primii invalizi, tămăduiţi ori numai cârpiţi; oameni de serviciu alergând de colo până colo; fluiere, semnale, fum

de locomotivă acru, gros şi funingiu şi peste tot, o gălăgie şi un du-te vino pe care Bacăul nu l-a cunoscut niciodată.

Şi cu toate acestea, trântiţi pe cimentul peronului ori prin colţurile murdare, răzimaţi de ziduri, dorm amestecându-şi trupurile chinuite fel de fel de oameni, aşteptând o plecare sau o sosire sau poate neaşteptând nimic.

Miros îmbâcsit, de hoituri nespălate, sudoare dospită, de unsoare, de petrol şi de dezinfectante; de tutun prost, că te îneacă şi te dezgustă. Peste tot, o indiferenţă ciudată. Salută doar cei străini de vălmăşagul acesta obişnuit, pentru cari respectul e respect, disciplina, disciplină şi ierarhia, ierarhie; încolo, dacă nu te-ai încrunta, fiecare ar aştepta să te dai la o parte şi să-i faci loc.

Purtaţi de apele mulţimei, eu şi Ţugui, îmbrânciţi şi asudaţi, răzbim sănătoşi într-un compartiment, ghemuind la picioare un sac în care am vreo câteva kilograme de zahăr, săpun de rufe şi câteva cutii de conserve de la popotă. Plasele de bagaje, pline până în tavan cu tot felul de pachete şi geamantane. Se vede, după petele ce se lăţesc din ce în ce, că mai toate sunt pline cu provizii. Lângă mine am patru arme şi o carabină germană, o cască bavareză şi o sabie, culese de pe Fata Moartă.

— Mai greu ca la Clăbuc! îmi şopteşte înfuriat Ţugui.

— Fă o cruce şi roagă-te să fie numai atât! îi răspund eu.

Abia acum, ştergându-mă de sudoare, pot cuprinde întreg compartimentul cu privirea. Nu cunosc pe nimeni. Figuri străine, oameni năcăjiţi, bucuroşi cel puţin că au prins un loc. Nimeni n-are chef de vorbă şi aşteaptă să se urnească vagonul.

Treptat-treptat, văd lucruri pe care nu le-am observat la început. Geamurile sparte, cârpite cu scânduri, iar prin crăpături trage un curent mai al dracului decât în coliba de pe Feţişoara. Căptuşeala scaunelor, tăiată, ca şi curelele de pe la ferestre; în loc de becuri, fumegă o lampă cu ulei de rapiţă, pe care n-am lua-o în schimbul opaiţului nostru.

Şi nu mai plecăm! M-aş duce să întreb pe cineva, dar

mă tem să nu-mi prăpădesc locul. Unul din călători mă asigură că… anul acesta pornim sigur.

Bucuros, într-un târziu, dau peste unul de la gară, cu şapca roşie, şi politicos îl întreb:

— Eşti mata bun să-mi spui când pleacă trenul spre Roman?

Se uită la mine cu aerul să-mi spună: „Ce mă întrebi, domnule, nu eşti teafăr?” şi mă lasă fără răspuns.

Când pun mâna pe altul, suprim politeţea şi aproape răstit îl întreb:

— Ian ascultă! Când pleacă trenul?

Văzându-mă aşa de agresiv – am şi o barbă care-mi dă un aer grav de tot –, duce mâna la şapcă şi răspunde îndatoritor:

— Nu ştiu exact, domnule… (n-am niciun semn la manta). Poate acum, poate peste două ore.

— Cum aşa?

— Suntem în război! Ce să facem?

„Ei comedie! îmi spun, mai bine nu-mi răspundea şi plecam acuma”.

Şi fără să vreau, mă frământă gândul: De ce sunt oamenii făcuţi aşa: eşti cum trebuie să fii, înghiţi mojicii; eşti prost crescut, se dau toţi la o parte şi-ţi lasă liber drumul. Curat anecdota cu ţiganul bătut, care se plângea feciorului său:

— Te-a bătut, tată?

— M-a bătut rău, fiule!

— Şi ce spunea?

— Spunea că are să te bată şi pe tine!

— Aşa a spus?

— Aşa, fiule!

— Hai tată la dânsul. Amândoi dau fuga la român.

— Ai spus c-ai să mă baţi şi pe mine? zice ţiganul. În loc de răspuns, românul îi trage o palmă zdravănă.

— Ia mai dă una! Românul îi mai trage una.

— Hai tată, nu vezi că-i nebun? Ce pot să-i fac? Aşa şi eu!

Am adormit cu capul sprijinit de peretele vagonului…

O lumină crudă mă trezeşte brusc, orbindu-mă.

— Biletele pentru control!

Tot e bine, îmi spun: am plecat în sfârşit. Pe unde suntem oare?

Până să-mi desfac mantaua şi să-mi găsesc biletul de voie, somnoros cum sunt trece un răstimp.

— N-auzi, domnule? Biletul? se răţoieşte la mine controlorul. Ridicându-mi privirea, văd în faţa mea un locotenent văcsuit şi închingat. O clipă am gust de harţag, dar prea mare e bucuria plecării, ca să mi-o stric de florile mărului.

Întind biletul cu silă şi întorc capul în altă parte.

— Ale cui sunt armele astea?

— Ale mele, răspund imitându-i tonul.

— N-ai voie să le transporţi fără autorizaţie! Ai autorizaţie?

Mă uit la dânsul măsurându-l. Dar, de vreme ce mi-am hotărât să mă stăpânesc, să am răbdare până la urmă!

— N-auzi? N-ai voie să le transporţi fără autorizaţie! Ale cui au fost?

— Uite! La asta nu m-am gândit! îi spun râzând. Dar îţi făgăduiesc pe viitor să-ţi aduc certificat de la fiecare neamţ care şi-o prăpădi arma!

Cineva din compartiment râde înfundat, ceea ce face pe domnul controlor să se înfurie grozav.

— Domnule! Să mă urmezi cu armele la garnizoană!

Ce salată i-am servit nu-mi aduc aminte, dar ştiu că, smucindu-i biletul din mâinile lui şi închizând uşa, nu l-am mai văzut nici atunci, dar nici de-atunci…

Şi în timp ce, în sfârşit, în zmuncituri şi hâţâneli, opintindu-se, trenul porneşte, îmi fac socoteala: „Ai plecat de acasă lăsând toate baltă, de mai bine de un an, după alţi trei de concentrări. Te reîntorci după opt luni de război cu două vechituri şi o cască şi constaţi că ai fost un dobitoc, pentru că n-ai certificat de proprietate! Cum de rabdă pământul monştrii aceştia, Dumnezeule

Mare?”

Hâr, hâr, hodoronc, hodoronc, trosnind şi scârţâind,

mai mult stând în gări decât mergând, ajung acasă. N-am dat nicio telegramă; nu mă aşteaptă nimeni. Şi bine am făcut, pentru că de la Bacău am făcut numai… douăzeci şi opt de ore. Dacă o luam pe jos, cred că ajungeam mult mai degrabă…

Cine ar putea cuprinde în cuvinte bătăile inimei grăbite peste măsură la poarta casei părinteşti?

Locurile dorite şi visate în nostalgia depărtării sunt ale tale iarăşi! Portiţa, ograda, grădiniţa, sunt cu tine. Uşa de la intrare scârţâie oleacă, aşa cum îi e obiceiul.

Dau fuga. O uşă mă desparte încă de mama. Şi când, în sfârşit, îi sărut mâna şi îmbrăţişări nebune mă îneacă, lacrămile revederii nesperate se preling pe obrajii amândurora…

Cine n-a fost plecat şi nu s-a reîntors; cine n-a avut în faţă primejdia şi n-a învins-o; cine n-a înţeles şi n-a fost înţeles de ai săi nu poate răstălmăci cu adevărat fericirea curată a ceasurilor acestea de negrăită emoţie.

— Măi băiete, îi fi obosit, dar ştii că… n-am unde te culca! Şi, la privirea mea întrebătoare:

— Toată casa e ocupată; ordin de la comenduire.

— Lasă, mamă, până-n ziuă nu-i mult şi, în fotoliul matale, am să mă odihnesc de minune. Ce uşor trec nopţile acasă!

A doua zi fac descoperiri senzaţionale. Căsuţa noastră – patru odăi –, transformată în cazarmă. Trei, rechiziţionate pentru ofiţeri români, ruşi şi ordonanţe; opt cai în grajd, şase soldaţi în bucătărie şi, din când în când, plin şi podul grajdului!

— Bine, tată, nu te-ai plâns la comenduire?

— Ba da. Dar degeaba le-am spus că sunteţi trei plecaţi şi poate dă Dumnezeu să veniţi şi acasă şi n-am loc nici unde să vă culc. Cică, toată lumea la datorie.

— Nu le-ai spus că alături sunt trei case goale, pe stradă…

— Nici n-au vrut să stea de vorbă cu mine.

— Bine!

Şi, fără a pierde vreme, Ţugui e trimis în patrulă la

grajd, eu pun celelalte ordonanţe pe jăratec şi peste două ceasuri, geamurile deschise, odăile aerisite, casa – liberată – putea să mă primească cele patru zile de permisie, celelalte fiind pierdute pe drum.

Mama, îngrijorată de revoluţia asta, m-a dojenit toată ziua.

— Măi băiete! Cine ştie ce ţi se poate întâmpla?

E drept, într-o birjă cu doi cai, a venit în goană un căpitan de la comenduire, cu unul din reclamanţi, dar după o scurtă introducere, a plecat spunându-i ceva la ureche, probabil:

— E nebun!

Exact povestea cu ţiganul!

Până la sfârşitul războiului însă, picior de străin n-a mai călcat în casă şi cele două-trei zile de intimitate familială n-au fost tulburate de prezenţa celor care nu erau în stare să înţeleagă că mi se cuvenea cel puţin acest drept.

O raită, două prin liniştitul şi arhaicul nostru târg mă umple de tristeţe, dezgust şi indignare. Supra-îmbâcsit cu tot felul de şcoli militare; regimente în refacere şi mai mult în desfacere de tifos exantematic; instituţiile publice rechiziţionate; tribunalul prefăcut în spital cu sute de bolnavi prăpădiţi, storcându-şi viaţa pe mozaicul paşilor pierduţi; liceul transformat în cazarmă şi depozit rusesc, sub conducerea unor ticăloşi care, la plecare, au turnat bidoane de petrol şi benzină dând pradă flăcărilor unul din cele mai vechi aşezăminte de cultură, ca să ascundă potlogăriile lor; baterii antiaeriene; arsenal şi depozite de muniţii; pirotehnie, care, peste puţin, stârnind panică în cetăţeni şi într-o explozie grozavă, spărgând geamurile şi crăpând zidurile, era pe punctul să prefacă oraşul în cenuşă; casele particulare adăpostind o mare de refugiaţi din jos; grădinile, frumoasele grădini din vremurile de pace, transformate în straturi; ceapă şi usturoi în loc de zambile şi micşunele; morcov şi pătrunjel în loc de garoafe şi crizanteme; străzile gemând de căruţe, trăsuri şi maşini rechiziţionate; ofiţeri francezi, ruşi şi români în uniforme

curate, cu hamuri, curele şi catărămi strălucitoare, plimbându-şi eleganţa alături de cei cu uniforme şterse, pătate şi cârpite, veniţi de pe front şi priviţi chiorâş sau ignoraţi; civili băştinaşi alergând după treburi; evrei germanofili, defetişti, semănători de ştiri urâte, comentând grupuri-grupuri, mai cu obrăznicie la succesul puterilor centrale, mai la dos victoriile aliaţilor; lume necăjită, lume veselă, inconştientă, gata de lux, de petrecere, atentă la orice, numai la însemnătatea zilelor trăite, nu! Jururi şi faifuri, supeuri şi recepţii cu vinuri rechiziţionate pe preţuri de nimic, pentru front, dar irosite dinapoia lui, cu dispreţ de toţi şi de toate; mâncări şi bunătăţi de tot felul, trântite cu ghiotura în burţile ambuscaţilor, sedentarilor şi farsorilor, fără să se fi gândit nimeni la cei de pe front.

Peste tot, un fel de frenezie necunoscută, cu tendinţă de gustare din plin a tuturor plăcerilor lumeşti; o lume narcotizată cu prezentul, de frica viitorului.

Orice deşteaptă amintirea războiului trebuie evitat. Bolnav sau invalid, soldaţi şi ofiţeri năcăjiţi, în permisie, trupe în refacere, de vreme ce nu trezesc interesul sau plăcerea, să nu încurce lumea; să-şi primească drepturile şi să plece la datorie, pe front sau la spital şi să nu mai strice efectul toaletelor pe străzi sau în saloane.

Pe planul întâi, în locuri rezervate, stau curtenitorii, profitorii şi secăturile şi abia dacă se găseşte un loc pentru cel reîntors pentru câteva ceasuri.

N-am auzit o cucoană fandosită şi gătită, adresându-se alteia: „Cel puţin, dacă vine în lume, ar putea dragă, să-şi pună o tunică mai curată! Ce Dumnezeu!”

Şi era vorba de camaradul Cerchez, greu rănit la Turtucaia într-o luptă la baionetă, care găsise de cuviinţă să vie în casa mătuşii sale, în concediu de convalescenţă, cu singura uniformă pe care o avea…

Este atâta deosebire între visul înfiripat zi cu zi, noapte cu noapte şi hâda realitate, între permisia visată şi cea trăită, încât ţi-e silă de toată această ambianţă nedreaptă şi preferi să te strângi ca un melc, în casa ta, unde oricând bate o inimă pentru tine.

Atunci am înţeles pentru ce, aşa de greu şi după atâta timp, ni s-a încuviinţat o biată permisie – unica în tot timpul campaniei iar soldaţilor niciuna! Şi noi, naivii, cari credeam că toată ţara ne priveşte!

Nu cred să se fi găsit unul dintre noi, care, după cele câteva zile trăite înapoia frontului, să se fi întors cu entuziasm. Abstracţie făcând de normala schimbare sufletească, inerentă întoarcerii, sudura cu atmosfera câmpului de luptă s-a făcut numai după ce s-a şters complet sau aproape impresia luată cu tine, ciuda de a te fi lăsat păcălit în cele mai înalte sentimente, gustul amar şi coclit, de indiferenţă, care ţi-a otrăvit fiinţa…

Repausul regimentului la Somuşca îndulceşte dezamăgitoarea trecere de la permisie la front.

Primăvara; câmpul care renaşte odată cu livezile; căsuţele grijite pentru sărbătorile Paştilor ce cad mâne, poimâine; veselia, corolar al tinereţii dornice de petrecere, care se poate stinge ca şi flacăra unei lumânări; farsele de întâi April; lăutarii, mesele de la popotă, prelungite până în ziuă; viaţa simplă, fără complicaţii inutile, odihna meritată şi mult aşteptată, somnul fără tresăltări care îţi mână inima ca un motor, toate refac nervii uzaţi de atâta încordare. Niciunul dintre noi nu vrea să ştie ce s-a petrecut ieri şi nici unde ne va purta destinul peste două săptămâni.

Cât putem, petrecem, amăgind în veselie, de multe ori falsă, stări sufleteşti care, dacă ar fi disecate, ar dovedi tocmai contrariul!

…Noul comandant al regimentului, colonelul Penescu, înţelege gluma şi, camaradereşte, uită, cum uităm şi noi, restul lumii.

La popotă, după ce vinul ieftin dă curaj şi celor mici, se dezleagă limbile şi fiecare dă drumul snoavelor şi poveştilor.

Cel mai mucalit dintre toţi, Economu, rezervist de la Galaţi, cunoaşte zeci şi zeci de cântece. Şi figura – doi ochi veşnic în mişcare, faţa arsă şi de cele mai multe ori nerasă, ceea ce îi dă o mutră actoricească –, şi vocea profundă,

armonioasă, dulce, de dizeur; şi ghitara cu care se acompaniază şi se „produce” cu un întreg repertoriu de varieteu, unde a gustat viaţa din plin, toate fac să fie căutat şi îndrăgit.

Nu ştiu cum face, dar e în stare să spuie cele mai mari năzdrăvănii fără să surâdă, în vreme ce alţii se tăvălesc de râs.

— Economule – îi spune după masă colonelul, care încă nu ştia cine-i şi nu-l auzise niciodată cântând – eşti bun să ne cânţi ceva?

Spre mulţămirea tuturor, foarte serios, Economu, acordându-şi ghitara, cântă o bucată cam decoltată, tocmai pentru că se nimeriseră şi vreo câteva doamne: Et pendant ce tempslă la fille de la concierge Au fils du bougnia Joue la priere d’une vierge…

Băieţii chicotesc pe înfundatele; nu ştiu care cucoană ia un aer de seriozitate cu totul deplasată, însă colonelul, şoltic şi el, e tot aşa de serios ca şi Economu.

Când acesta termină şi noi dăm drumul aplauzelor, după ce se face un răstimp tăcere, colonelul adresându-i-se îi spune:

— Economule! Ştii? Cânţi foarte bine!

Economu, în poziţia de drepţi, cu ghitara subsuoară, luând o mutră de leat prost în faţa generalului la inspecţie, răspunde tare şi imediat: – Am înţeles, să trăiţi, domnule colonel!

A fost un râs aşa de nebun, încât, porniţi pe veselie, am plecat de la masă a doua zi, după ce se ridicase soarele de două suliţi…

De întâi April, profitând de absenţa aghiotantului regimentului, pe care îl înlocuiesc şi având la îndemână sigiliul, brodesc vreo câteva farse.

În plicuri separate, strict confidenţiale, trimit ordinele următoare:

Regimentul 8 Vânători către căpitan P. Irimescu.

Având în vedere dificultăţile de aprovizionare ale regimentului şi lipsa completă de peşte proaspăt, pentru a profita de râul Siret, cât cantonăm în Somuşca, veţi studia

mijloacele cele mai nimerite pentru prinderea peştelui şi veţi raporta verbal la popotă după terminarea dejunului.

Colonel Penescu Altul:

Regimentul 8 Vânători către locotenent Mrejeriu Gheorghe.

Mâne dimineaţă la orele 4: 30, vă veţi prezenta în ţinută de campanie, cu tot echipamentul şi cu toate bagajele la dl. maior Pascu, pentru a primi ordine. Colonel Penescu

Regimentul 8 Vânători către maiorul C. Pascu.

Fiind precis informat că asupra locotenentului G. Mrejeriu s-ar găsi acte şi documente compromiţătoare, veţi binevoi a face o cercetare amănunţită a bagajelor numitului ofiţer, care se va prezenta la cantonamentul dvs. mâne la orele 4: 30. De rezultat veţi raporta verbal la popotă, după dejun. Colonel Penescu

Şi, în fine al, doctorului D., un fel de periuţă. „Regimentul 8 Vânători către căpitanul medic al bat. 2.

Veţi examina cu toată scrupulozitatea pe subit. Teodoru care, sunt informat, simulează o boală de inimă pentru a fi trimis la partea sedentară. De rezultat veţi raporta verbal la popotă după dejun.

Colonel Penescu

Nu suflu un cuvânt nimănui şi a doua zi, când ne-am găsit înainte de masă, spiritele erau altele decât de obicei.

Maiorul Pascu, supărat, se sculase cu noaptea în cap. Conu Petrache, plictisit, întreba pe unul şi pe altul:

— Nu pricep! Ce dracu’ l-a pocnit pe colonel să mă puie la nişte chestiuni pe care nu le cunosc? Mă? Cine-mi dă o părere nimerită?

Mrejeriu şi Teodoru, intrigaţi, fără chef, hărţuiţi de ceilalţi băieţi cari nu pricep nimic.

Colonelul vine, grupurile se împrăştie, ne aşezăm la masă, iar la cafea, Irimescu începe la un moment dat:

— Am studiat, domnule colonel, chestiunea, dar, drept să vă spun, nu ştiu dacă n-ar fi bine… Colonelul se uită la dânsul peste umăr, dar Conu Petrache continuă.

— Cel mai nimerit mijloc de prins peşte ar fi…

— Ce tot spui, domnule!

— Da! Ar fi bine să se numească echipe de fiecare companie…

— Ce-i, domnule? Nu ţi-e bine?

Intrigat, Conu Petrache, oarecum jignit, îi răspunde:

— Nu mi-aţi dat dvs. ordin să studiez…

— Fugi încolo! Nu ţi-am dat niciun ordin!

Tocmai când se făcuse tăcere şi toţi ofiţerii se uitau unii la alţii neştiind ce să creadă, intră doctorul şi, ducându-se întins la colonel, îi prezintă patru pagini de coală scrisă:

— Am examinat cazul Teodoru, dar am preferat să fac un raport scris, deoarece chestiunea este foarte complicată…

Colonelul îşi pune ochelarii, se uită la dânsul, la raport şi:

— Ce! Şi dumneata ai înnebunit?

— Mi-aţi dat ordin să examinez pe sublocotenentul Teodoru.

— Da’ n-am dat niciun ordin. Ai ordinul?

În timp ce doctorul caută hărtia, maiorul Pascu, savurând o havană gigantică, intervine:

— Şi eu am cercetat „cazul Mrejeriu”, dar n-am găsit nimic suspect. Trebuie să fie o confuzie…

— Domnilor, nu mai înţeleg nimic. N-am dat niciun ordin şi, de altfel, cercetând iscălitura, nici nu e semnătura mea.

Aruncându-şi ochii şi văzându-mă zâmbind:

— Tu ai făcut-o! Bravo, domnule! Nu vedeţi că e o farsă de întâi Aprilie…

S-a petrecut mult pe socoteala aceasta, dar s-a supărat grozav doctorul, care mi-a trimis martori, după ce intervenise pe lângă colonel să-mi facă acte de dare în judecată pentru… insulta superiorului!

— Auzi, domnule! se plângea cui se întâlnea. Să îndrăznească un locotenent să-mi dea ordine şi să mă facă să scriu de pomană o jumătate de zi! E nemaipomenit, domnule!

— Ai dreptate, domnule căpitan! Fă-i raport la divizie, dacă o lasă moale colonelul! îi dădeau fitiluri mai ales prietenii mei, ca să râdă pe socoteala lui…

Lui Condrea îi sticlesc ochii, ceea ce înseamnă că pregăteşte ceva. Împrăştiindu-ne de la masă, se apropie de colonel şi foarte serios îi spune:

— Domnule colonel, dacă doriţi şi vă face plăcere, poftiţi la noi la un pahar de vin!

— Bun?

— Cotnar veritabil! L-am primit de acasă odată cu nişte cozonaci, cum numai moldovencele ştiu să coacă!

— Cu toată plăcerea!

Până să vie colonelul, întinşi pe păturI, la umbra livezii, tăifasuim, împrăştiind rotocoale de fum ce se destramă uşor.

Gospodina, în haine de sărbătoare, cu o le bătută în fluturi şi cu fota care o strânge făcând-o mai… ispititoare, a întins masă curată, laiţe cu scorţuri colorate şi câteva pahare, ulcele şi căniţe. Ouă roşii închistrite; câteva bucăţi de pască şi cozonac, cum se cuvine musafirilor, după obraz…

Sus, în cei patru nuci, Condrea a cocoţat patru scripcari; câte unul în fiecare pom. Şi au primit ordinul să tacă molcom până când s-o închina cel dintâi pahar de vin în cinstea colonelului.

Când s-or ciocni paharele, toţi să cânte „cucu” de trei ori şi să tacă; iar al doilea, să cânte iar „cucu” şi pe urmă „cuculeţ cu pana sură”…

— Aţi înţeles, baragladinelor?

— Am înţeles, don loctinent!

— Mă! Dacă ieşiţi bine la examen, aveţi două kile de vin!

— Să trăiţi!

Ţiganii prind a face cârcei la picioare, aşa cum stau spânzuraţi în copaci, dar pentru două chile de vin ar sta până mâne şi încă cu capul în jos. Musafirii se adună, colonelul e bine dispus, poveştile curg.

În clipa în care Condrea, care de obicei are

mâncărimi la limbă, închină în sănătatea colonelului, de sus, într-un fortissimo, se aude răspicat: – Cucu, cucu… cucu…

Băieţii au pufnit într-un râs care s-a spart în fundul paharului de vin, dar ne-am ţinut bine, deşi unul din noi se miră:

— Pe la noi cucii îs mai sălbatici; nu-s ca pe aici!

— Bine că m-a găsit cucul cu bani în buzunar, adaugă colonelul. Şi râzând:

— De mult nu mi s-a întâmplat asta!

— Ei! Domnule colonel, pe ăştia nu-i cunoaşteţi; îs nişte cuci cari cântă când le dai ordin!

— Ia să văd comedia asta!

— Ia zi-i, cucuie!

Nici n-a terminat vorba şi ţiganii, cari atâta aşteptau, au început, după un „cucu” formidabil, a da drumul repertoriului…

Ce explozie de râs a completat cântecul jarcaleţilor!

De la un răstimp, s-au coborât pe nesimţite, apropiindu-se de… cănile răscolitoare de amintiri şi dătătoare de balsamuri, din nenorocire trecătoare. Arcuşurile obosesc târziu tare şi, la despărţire, cantonamentul poartă în surdină cântecul care te ajunge la inimă. Păă-puşoi bătut de brumă Ca-a copilul far de mumă Păă-puşoi bătut de piatră Ca-a copilul far de tată… Seara se lasă armonizând sufletele noastre cu viaţa renăscândă a naturii…

A doua zi, când am primit telegrama, a fost o trezire crudă la realitate. N-ai voie să râzi prea mult. Nu uita că eşti om şi, prin urmare, trebuie să suferi. Destinul parcă ţi-ar cere socoteală că cerci să te descătuşezi din plasa războiului.

Ieri îl uitasem; azi sunt nevoit să mi-l aduc aminte, deşi aveam dreptul să-l şterg din închipuirea noastră.

„Vino imediat. Grav bolnav. Vasile”.

Era vorba de fratele meu, doctorul, de care nu ştiam nimic de mult.

Pe punctul de a fi prins de armata germană la

Slatina, când pe o barieră fugeau ultimele căruţe cu răniţi, iar pe alta intrau ulanii, hărţuit, cu formaţia lui sanitară, toată retragerea de-a lungul ţării cotropite, ajunsese după o serie întreagă de peripeţii la spitalul de unde pleca telegrama: Boghicea, judeţul Roman.

Cu strângere de inimă, sucesc şi răsucesc telegrama, petec de hârtie mut. Se împletesc în minte presupuneri de tot felul, dar toate duc la o concluzie precisă; de vreme ce sunt chemat, s-a petrecut ceva grav şi cunosc sistemul de a anunţa o nenorocire în rate. Se înfiripează, e drept, speranţa că poate nu-i totul pierdut.

Şi, alergând de-a dreptul peste câmp spre gara Fărăoani, ca să prind un tren oarecare, mă văd apărând tocmai în clipa în care pericolul a trecut!

Dar dacă telegrama nu-i decât târzia înştiinţare a morţii?

Moartea, care a fâlfâit haină şi sinistră de atâtea ori în jurul meu, n-a obosit?

În monotona hurducătură a unei locomotive izolate, pe care am reuşit să o prind spre Roman, absent la peisagiul primăvăratic, pradă gândurilor negre, duc în mine închipuiri bolnave. Văd lumânări aprinse în jurul unui catafalc, preoţi în odăjdii, haine cernite şi lacrimi, multe lacrimi…

Şi maşina asta care merge aşa de încet; şi mecanicul care are gust de vorbă şi nu poate pricepe de ce nu-i răspund!…

Pe la miezul nopţii, ajung în gara Roman, furnicar adormit; soldaţi, mai mult ruşi; birouri militarizate; sentinele – tătuci înarmaţi cu puşcoace vechi, bune de speriat vrăbiile –, duhneală de hoit omenesc şi, în fine, o infirmerie unde, întâmpinat de o doamnă distinsă, încerc să aflu adevărul.

— Ce doreşte domnul?

— Vă rog, o lămurire. În judeţul Roman este epidemie de tifos exantematic?

— Da! Spitalul Boghicea e plin de bolnavi. Mi se strânge inima de presimţiri negre…

Piaţa din spatele gării, pustie. Nici bine, nici căruţe. Întuneric peste tot. Nu-i ora sosirii trenului şi rarii trecători dispar grăbiţi în noapte. Un sergent de oraş, trezit din somn, mă umple de bucurie:

— Apoi, până la Boghicea ai vreo treizeci de kilometri şi, oricât ai da, nu găseşti o trăsură să te ducă pân-acolo!

— Da’ de ce?

— S-o întâmplat o mulţime de comedii cu trupele din satele de pe lângă şosea şi se tem toţi. Dar dacă vrei să mergi pe jos, o iei la dreapta pe lângă cimitirul târgului, dai în şoseaua naţională, treci podul de peste Şiret şi ţii drumu’ tot înainte… Da’ nu-i tocmai lovit să faci drumul ista singur.

Lumea-i ră!

Cine din târgul adormit în care păşeam poate înţelege şi cuprinde sufletul meu chinuit?

Iată-mă dincolo de oraş, dincolo de podul de peste Şiret, mărşăluind în noapte singur spre Boghicea, marele semn de întrebare!

Răcoarea văii mă dezmiardă plăcut, zbicindu-mi fruntea năduşită.

Nicio vietate nu-mi taie drumul. Cel mult prin satele cufundate în beznă mă încolţesc câinii, de care mă apăr cu bulgări de ţărână.

Abia peste două ceasuri de drum desluşesc în tăcerea nopţii, care prinde a se distrăma, tropăituri.

Cine o fi? Călăreţ sau căruţă? Merge spre Boghicea ori vine spre mine? Poate am noroc! Trântit în iarba umedă de rouă, din zona şoselei, aştept.

Când, mai târziu, o cărucioară cu un cal ajunge în dreptul meu şi, postat în mijlocul şoselei, strig „Opreşte!”, căruţaşul strânge brusc hăţurile speriat şi, în timp ce, apropiindu-mă, recunoaşte un ofiţer, răsuflă uşurat:

— M-ai speriat, domnule ofiţer. Credeam că…

— Unde mergi?

— La Boghicea.

Fără să aştept invitaţie, m-am şi suit alături de băietanul care, iscoditor, trage cu coada ochiului spre

mine. Încă nu-i lămurit şi-i greu să creadă că ofiţerii umblă noaptea, ca huhurezii, prin locuri necunoscute. Mai ales că, frământat de acelaşi şi acelaşi gând, nu i-am spus nicio vorbă.

Cum e din satul unde-i spitalul, l-aş întreba câte ceva, dar n-am curajul. Abia într-un târziu nu mă mai pot stăpâni şi deodată:

— N-a murit ieri doctorul Missir de la spitalul vostru?

— Nuu! Era să moară, dar o vinit sora dumisale şi-l îngrijăşti. Acu-i mai bine; îi la Bâra. Acolo l-o dus. I-o fost tari rău…

Restul nu mă mai interesează, nu-l mai aud şi, în vreme ce fără voie îmi curg lăcrămile, soarele prinde a se ridica peste câmpul verde pe care abia acum îl văd.

— Daa! continuă căruţaşul. O murit pân-acu di isantimatic vreo două sute de soldaţi şi tăţi doctorii, afară de dumialui şi de încă unu. Să vezi mata, pl unii îi apuca nebuneala şi fugeau din pat în chelea goală pl câmp… Vreo câţiva s-o înecat divali în iaz… Care cum intra în spital, di ieşit nu mai aşa.

— Poate ştii unde stă, îl întreb eu?

— Cum nu! La un evreu. L-o dus acolo cu camionu'…

Acum, când cunosc adevărul şi mi-am luat o piatră de pe inimă, nu mă mai supără nici hurducătura căruciorarei, nici încetineala căluţului, care la deal se opreşte, la vale merge încet, că-i pusă piedica, iar la loc drept abia se mişcă; trii, trii, tri, tri, deşi vizitiul îi cântă întruna:

— Hii, gloabă, hii! Die, gloabă diee!

Şi în răcoarea dimineţii, întovărăşind în gând huruitul căruţei, scârţâitul roţilor pe prundişul şoselei şi tropăitul calului, adorm de-a binelea.

Când mă trezesc, băitanul îmi arată cu coada biciului o căsuţă, la răscrucile unui drum.

— Aicea-i!

Obloanele îs trase; uşa închisă. Dar, cum altă intrare nu-i, apăs pe clampa uşii, o deschid şi, din tinda îngustă, joasă şi fără aer, dau într-o odaie ceva mai mărişoară. Două paturi. Un lighean cu gheaţă în mijlocul odăii şi un soldat

care doarme jos, pe podele.

De pe un pat se ridică un fel de schelet, cu doi ochi negri, cufundaţi în orbite. Bănuind pe cine caut, îmi face din cap un semn, arătând spre celălalt pat, unde arde în căldurile groaznice ale exantematicului fratele meu, slab toacă, cu o barbă de pustnic şi cu faţa scăldată în sudoare.

Auzind mişcare în jurul său, se întoarce spre mine, vrea să se ridice, nu poate şi, după sforţări, privindu-mă înfiorător de fix, recunoscându-mă, îngână cu glas pierdut:

— Tu eşti? Mă duc… s-a sfârşit cu mine.

Zădarnic încerc să mai schimb un cuvânt; boala îşi face criza.

Tovarăşul de odaie, doctorul Macavescu, convalescent, îmi dă detalii:

— Ne-am îmbolnăvit amândoi aproape odată. Din spital, au murit aproape toţi. Dumnezeu ştie ce mai e pe acolo! Până ce a venit sora dumitale, nici gheaţă nu ne punea nimeni. Injecţiile cu ulei camforat le făceam cum puteam, în frigurile bolii.

Simpatic şi inteligent, face haz de pericolul prin care a trecut şi mă asigură că pot pleca fără grijă…

— Nu mi-am putut închipui atâta curaj şi devotament la o fată. Să vie într-un centru de bolnavi, când atâţia doctori fugeau de noi ca de nişte leproşi!

După douăzeci şi patru de ore încheiate, intram în Somuşca, de unde plecasem fără voia nimănui.

Trecusem prin toată gama stărilor sufleteşti.

Suflase uraganul, măturând totul în calea lui; soarele se întunecase şi se făcuse noapte în suflet. Puţin câte puţin, urgia contenise; îndrăzneţe, razele despicau din nou întunericul, aducând odată cu lumina linişte şi frumuseţe.

Şi în vreme ce, zdrobit de oboseală, simt că mă fură somnul, aud ca prin vis, cântecul lăutarilor din cantonament: Ve-erde-i frunza-n stejărel, măi, măi! Du-ulce-i viaţa cât eşti ţi-inerel… Ţine, Doamne, vara lungă Cât mai am parale-n pungă să-mi iau arma la spinare să-mi aştept mândruţa-n cale… CIREŞOAIA

Sosise vara.

Stupii, după letargia iernatului, bâzâiau de mult. Roiurile înarmate, împrăştiate în toate sectoarele, căutau hrană, carne de om.

Pregătită, utilată, plină de încredere şi, cu dârzenie mută, plecând capul în faţa uraganului de artilerie, scrâşnind din dinţi, armata noastră dăduse inamicul peste cap, semănând groază în rândurile germanilor.

Tunul bubuise amarnic. Tranşeele desfundate, răscolite, amestec de pământ, grinzi rupte şi trupuri sfârtecate, rămăseseră pustii.

Mărăştii, socotit inexpungnabil, căzuse. Satul acesta, prefăcut în cetate, cu galerii cimentate, cu adăposturi blindate, cu zeci şi zeci de rânduri de reţele, cu posturi fixe de mitraliere ţesute în focuri încrucişate, pânză de moarte, era iar în mâinile noastre.

Se măcinaseră unităţi în faţa snopurilor de foc, dar prin breşele făcute de artilerie, grenadirii croiseră pârtie mai largă şi valurile de asalt săriseră în tranşeele duşmane, trecând peste obstacole aproape de neînvins.

Aşa de siguri erau de întăriturile lor, încât au fost făcuţi prizonieri ofiţeri în papuci de noapte.

Frontul rupt, armata germană în retragere, împinsă mereu de trupele noastre renăscute în victorie, zeci de sate revăd cu bucurie nesfârşită uniformele româneşti…

Gura Văii şi Câmpurile, Vizantea Mănăstirească şi Răzăşească, Verdea şi Răcoasa primesc pe plaiurile lor unităţile urmăritoare.

Dar ruşii vor „mir”, nu mai luptă şi ameninţă cu părăsirea tranşeelor, dacă nu-i schimbăm imediat…

Luaţi cu nepusă masă de prin fundacurile Măgurii, mânaţi în marş forţat spre şesurile eliberate, pe drumuri prăfuite şi bătute de artilerie, alergăm să ocupăm sectoarele ruse.

Pe la Feţişoara, veche şi dureroasă cunoştinţă, azi părăsită, cu tranşeele strâmbe şi colibele dărâmate, îmbrăcate în haină de vară, verde şi răcoroasă, pe la cimitirul „lor” ţărcuit cu mesteacăn; de-a lungul liniilor năpădite de buruieni şi de viţă întinzându-ne peste trecutul

aproape şters, pe drumuri lărgite şi podite cu trunchiuri cioplite din pădurile noastre, dăm la Câmpuri de un imens depozit de muniţii rămase de la nemţi. Tunuri de diferite calibre; obuze de 210 şi 305, monştri de oţel, aliniaţi în stive; sute şi sute de lăzi de cartuşe, granate şi arme.

Ţi se umflă pieptul de mândrie gândindu-te la izbânda care pluteşte încă în aer. Lumea de prin sate ne iese înainte, în haine de sărbătoare, cu legături de fructe, cu căldări de apă rece din fântâni, urându-ne spor la luptă.

Uliţele – pline de copii, fete, femei. Bătrânii, din portiţă ori de pe prispa casei, cu mâna streaşină la ochi, urmăresc coloanele ce se duc spre front.

Bucuria e pentru toţi şi fiecare ţine să afle ceva de la cei scăpaţi dejug străin.

— Cum aţi dus-o cu nemţii, mătuşă?

— Apoi, domnule ofiţer, aşa să le ajute Dumnezeu şi Maica Domnului, după ticăloşeniile lor!

— Dar ce vă făceau?

— Putrezi-le-ar ciolanele şi n-ar mai ajunge! Acu, dacă s-o legat de fetele crude şi chiar de o ştirbă cum îs eu, calea-valea; oameni erau şi ei săracii; da să mă ieie pe mine, femeie bătrână, şi să mă ducă la baie în fiecare miercuri şi să mă dezbrace în chelea goală laolaltă cu celelalte muieri, asta nu le-oi ierta-o nici pe ceea lume!

— Aşa vă făcea, mătuşă?

— Aşa, dragu mătuşii, mânca-i-ar viermii să-i mănânce!

Trupa face haz, în vreme ce pe subt broboade, privirile fetelor se lungesc după soldaţii înveseliţi.

De la oameni cuminţi, reîntorşi din bejănie la vetrele lor spurcate de străini, aflăm noutăţi cu care ne mândrim:

— „… aşa de repede a fost atacul românilor, încât nemţii cari au scăpat cu zile, au fugit numai cu pielea. Din tranşee nu au luat nimic. Bagajele ofiţerilor, pături, schimburi, ceasornice, fel de fel de lămpi, aparate de încălzit, pipe, depozite de alimente, ciocolată, tutun; până şi decoraţii cu vestoane cu tot, toate au rămas locului. Infanteriştii, draci cu cască, cu echipele de grenadiri, au

băgat spaima în duşmani. Fiecare adăpost înecat în fum şi sânge, în spărturi surde de granate, era prefăcut în cimitir. Nici mâinile în sus n-aveau timp să le ridice…”

Suferinţa trecută era deci în parte răzbunată, dar bolşevismul lucra…

Cu aripile tăiate, nu mai puteam zbura! Fugarii, nemaisimţind glonţul urmăritor, începeau să se reculeagă, în vreme ce o parte din front era părăsit de ruşi, dacă până în seara zilei de… nu venim în locul lor. E singurul hatâr pe care ni-l fac în calitate de aliaţi. Aproape fără popas, cu deznădejdea în suflet, deşi multora nu le venea a crede ticăloşia asta; fără raniţe, numai cu sacii de cartuşe, pe arşiţa nemiloasă a soarelui de iulie, trecem aproape în fugă prin Găuri, urmând valea şerpuită şi tristă a Vizăuţului, ca să ajungem pe malul Putnei, în Vidra şi Căliman. Spre seară, prindem a ne încrucişa cu pâlcuri-pâlcuri de soldaţi ruşi. Fără arme, cântând ori fluierând, pe jos sau în căruţe, cu braţele petrecute în jurul „sistriţelor” ce fac cu ochiul şi soldaţilor noştri, au şi părăsit tranşeele, lăsându-le goale, în voia sorţii şi la discreţia inamicului care cunoaşte fardelegea „tavarăşilor”.

Dacă n-ar fi disciplină, mulţi şi-ar descărca armele în capetele acestea, ameţite şi de băutură…

Observatorul inamic de pe Măgura Odobeştilor, piramidă enormă, soră dreaptă cu Măgura Caşinului, urmăreşte cu ochi siguri depărtările, pândind orice mişcare pe valea Suşiţei şi a Putnei. Şrapnelele care ne fac saluturi de la distanţă, silindu-ne să batem mătănii şi să ne jupuim genunchii prin pietroaie şi mărăcini, prevestesc intenţii neplăcute. De la nimeni luăm în primire, aproape pe înserat, un sector ocupat până azi de mai multe regimente ruse.

Suntem aşa de rari, împrăştiaţi în tranşeele mizerabile şi murdare, încât nădăjdea ne-o punem numai în Cel de Sus şi în mitraliere.

Nici legăturile nu-s încheiate, nici frontul nu-l cunoaştem şi nici inamicul. Focuri de armă răzleţe, de pe celălalt mal al Putnei, marchează tranşeele germane; însă

dincoace, spre Voloşcani, peste apa Vizăuţului, nu distingem încă nimic. Cu toată oboseala, nimeni nu doarme şi, de la un capăt la celălalt al sectorului, trăgând focuri demonstrative, ne facem curaj aşteptând dimineaţa.

În două rânduri, respingem a doua şi a treia zi atacuri din partea inamicului, surprins că întâmpină focuri acolo unde credea că nu-i nimeni.

Zilele acestea de arşiţă cumplită, în plin câmp descoperit, fără adăposturi şi bordeie, cu roiuri de viespi şi de muşte greţoase, care te întovărăşesc de cum s-a ridicat soarele şi până la asfinţit, spurcându-ţi şi otrăvindu-ţi mâncarea şi coaja de pâine pe care o mănânci la repezeală; cu rămăşiţele hoitului omenesc semănate pretutindeni, cârnindu-ţi nasul de putoare; zilele acestea de nesiguranţă pentru noi, cei transplantaţi din desişurile Carpaţilor în vitregia şesului; ordinele în doi peri, fiecare căutând să aibă o semnătură care să-l acopere de răspundere; zilele acestea cu freamăt şi bubuituri continui pe stânga, cu lupte groaznice spre Clipiceşti şi Străoani, unde vedem prăbuşindu-se, secerate, valuri şi valuri de infanterişti dispreţuitori de moarte, ajunşi până aproape de bateriile mascate de malul Suşiţei; cu neliniştea şi cu fiorul care te cuprinde ştiind că dintr-un ceas în altul, cu baioneta la armă şi în pas alergător, poţi fi chemat în ajutor; cu bombardament neîntrerupt; cu orizonturile scăpărând în noapte, toate sunt preludiul celui mai crâncen atac: Cireşoaia.

După o recunoaştere prin Ireşti, unde trupele ruse bolşevizate, conduse de soviete, puseseră pe superiorii lor – bucuroşi că le-au dăruit viaţa – la bucătării şi aşteptau pe nemţi cu braţele încrucişate, prin dealul Porcului – spinare imensă – grăbim spre Momâia.

Veche poziţie inamică, bătută metru cu metru, turtită şi îngropată, azi nu se mai cunoaşte nimic dintr-însa. Reţele distruse şi pari aruncaţi în vârfuri de copaci, cu sârmă cu tot. Sectorul încă necurăţit de cadavre şi, peste locurile acestea de moarte, planează o duhoare de neînchipuit.

În urma liniei, la vreo cincizeci de paşi, răzimaţi de un copac, cu bereta lor rotundă albastră, căzută alături, doi germani, stârvuri în uniformă colorată, au murit legându-şi unul altuia rănile, aşteptând zădarnic un ajutor.

Trecem pe lângă dânşii astupându-ne nările şi apărându-ne de muştele verzi, lacome şi scârboase, care roiesc cu miile…

Zi şi noapte, prin Verdea spre Pralea, prin Căiuţi spre Rădeana, gonim spre Oneşti.

Se petrec lucruri grave.

Înspre Mărăşeşti şi dinspre Târgu Ocna, divizii peste divizii germane caută să taie Moldova, prinzându-ne într-un gigantic cleşte de foc. Orice trupă disponibilă este adusă în grabă să astupe golurile ce se lărgesc din ce în ce.

Într-acolo mergem şi noi. Cu cât ne apropiem de front, cu atât mugetul nedesluşit al tunurilor creşte. Din toate drumurile, spre acelaşi punct, grăbesc soldaţi luaţi de pe alte fronturi subţiate.

În camioane, căruţe ori pe jos, şoseaua suportă mii de suflete înfricoşate, din care multe se vor pierde în iureşul luptelor ce urmează. Ne încrucişăm cu şiruri de automobile sanitare, ce duc în goană, întinşi pe tărgi, sute de răniţi. Sunt rămăşiţele grănicerilor şi ale regimentelor de cavalerie descălecată, care au făcut minuni la Coşna şi Târgu Ocna. Porniţi la un contraatac, au reuşit să dea peste cap un inamic de patru ori mai numeros.

Prizonieri germani, cei mai mulţi tineri cu musteaţa abia mijândă, turmă încadrată între baionete, sunt mânaţi spre interior…

Din mers, abia dacă putem strânge mâna vreunui prieten sau afla o ştire. Se bat multe cap în cap, dar un lucru e sigur: la Mărăşeşti, germanii au mâncat o bătaie care va înscrie pentru ei cea mai dureroasă înfrângere, iar pentru noi, pagini de eroism legendar.

Şi acum, dacă stăvilim aici puhoiul, ţara, atât cât a mai rămas, va răsufla. Luptăm cu greutăţi neînchipuit de mari. Perfidia şi trădarea rusă îngăduie spionilor să-şi facă

meseria în ochii tuturor, aproape fără riscuri. În timp ce, pe frontul Caşinului, o recunoaştere se plătea cu viaţa, la

Târgu Ocna, ruşii beau apă din Slănicul ocupat de nemţi!

Mişcările trupelor se cunosc. Şrapnelele caută rezervele, dibuindu-le aproape cu precizie…

De asta, comandamentele fac tot ce pot pentru a înşela inamicul. De pe capele şi vestoane, de pe trăsuri, chesoane şi furgoane, s-au şters toate numerele şi semnele ce ar fi arătat unitatea sau regimentul.

Cel puţin, în felul acesta, nu se putea ţine socoteală dacă trupele ce trec sunt şi formează unul, două sau mai multe batalioane. Iar soldaţii sunt dăscăliţi şi controlaţi să nu răspundă, ori de cine ar fi întrebaţi, din ce unitate fac parte…

Obosiţi trupeşte, mai obosiţi sufleteşte, pe măsură ce ne apropiem de linia de luptă, unde cazanul fierbe în clocote, mărşăluim totuşi mereu…

Iată şi Oneştii. Gara, bătută de artileria grea inamică, se cutremură, împrăştiind, din răstimp în răstimp, bucăţi de şine cu terasament cu tot, moloz şi sfărâmături de vagoane. Obuzele se sparg toate în cuprinsul singurului nod de cale ferată prin care mai respirăm.

Avioanele completează simfonia, petrecute de tirul furios al bateriilor antiaeriene…

În aceeaşi direcţie cu noi, merge şi un regiment de artilerie…

Şoseaua e prea îngustă ca să cuprindă convoiurile şi, fiecare silindu-se să treacă înainte, ne înghesuim, tălăzuindu-ne în nori de praf ridicaţi de bocancii noştri, de roţile tunurilor şi de copitele cailor. Abia după vreo câţiva kilometri de marş nesuferit, regimentul de artilerie se opreşte, făcându-ne loc să trecem.

La o răscruce de drum, descălecat, ţinându-şi calul de căpăstru, comandantul regimentului, un colonel tânăr încă şi simpatic, fumează o ţigară.

Noi, ofiţerii, tăcuţi, mergem câte trei-patru, în vreme ce trupa greoaie ne urmează. Când ajungem în dreptul

colonelului, salutăm şi trecem înainte, dar colonelul ne întreabă din mers:

— Domnilor, vă rog, ce regiment e ăsta?

Economu, care era printre noi, mai repede decât toţi, răspunde:

— Opt obuziere!

— Grele… sau uşoare?…

Fără să-şi piardă cumpătul şi pe cel mai serios ton din lume, Economu completează:

— Potrivite, potrivite…

Colonelul, înţelegând gluma, care era o completare a ordinelor primite, surâzând, continuă: Izbucneşte colonelul într-un râs sănătos, râdem şi noi, râde şi trupa…

Ştergându-şi lăcrămile, colonelul, în timp ce ne depărtăm îi strigă:

— Bravo, domnule! Spune-mi cel puţin cum te cheamă…

Până seara, glumele n-au contenit, deşi până atunci, toată ziua, aproape nimeni nu vorbise.

Pe Valea Trotuşului, prin locuri dosite, curg mereu regimente după regimente. O clipă nu contenesc trosniturile şi focurile sacadate ale mitralierelor de pe linia de luptă.

Cantonaţi în târgul Trotuşului, prin grădinile cu popuşoi, pe subt copaci şi pe subt şoproanele caselor, cu echipamentul pe oameni, gata de alarmă în orice clipă, abia după miezul nopţii ne putem odihni, moţăind, în acompaniamentul huruiturilor de chesoane ce trec pe şosea.

Târgu Ocna şi Pârgăreştii evacuaţi rămân pradă bombelor incendiare şi gazelor asfixiante.

Oameni de bună condiţie socială, mici gospodari ori chiar nevoiaşi nu se îndură să-şi părăsească gospodăriile decât subt ameninţarea ordinelor. Trăind zile de groază şi de lipsuri, prin pivniţe şi prin subterane, cu buccelele făcute, bătrâni şi femei nădăjduiesc încă…

Din case curate, frumoase, tivite cu flori şi verdeaţă, n-au rămas decât ruine înnegrite, acoperişuri sparte,

grămezi de moloz, prin care scociorăsc foştii proprietari căutându-şi lucrurile pierdute ori bande de hoţi, şacali ai nenorocirei.

Oameni, ieri bogaţi, se mulţumesc astăzi cu o pătură cazonă, cu o pâne de la trupă ori cu ciorba de la cazan. Copii speriaţi, scâncind şi ţinându-se de fustele mamelor, rătăcind cu privirile pierdute…

Străzi pustii, pe care, în fugă, dacă se strecoară, ferindu-se de proiectile, câte un încăpăţânat care vrea să moară în casa lui…

Luptele continuă la Coşna, prelungindu-se prin Cireşoaia spre dreapta, unde germanii, cari coborâseră până pe malul Trotuşului, au fost împinşi îndărăt. Un contraatac disperat reia Bogata, culege prizonieri, decimează rândurile inamice şi recucereşte pas cu pas, baioneta la armă, tot ce se pierduse la început.

Regimentul 27 Bacău, 15 Războieni, cavalerie descălecată şi alte trupe de elită pierd zeci de ofiţeri, sute şi sute de soldaţi…

Aduşi în imediata apropiere a frontului, mânaţi când într-o parte, când într-alta, împlinim un an de război.

Bilanţul nu-l poţi face decât cu strângere de inimă…

Un an de sacrificii, cu perspective negre. Vânduţi de prieteni, înconjuraţi de spioni cari află secretele operaţiunilor înaintea noastră, întărim, mai mult cu credinţa, zidurile ţării, care se clatină.

Nu murmură nimeni, iar dispreţul pe care românii noştri năcăjiţi îl arată ruşilor este certificatul cel mai sigur că te poţi sprijini pe umărul lor, deprins cu povara.

Căliţi în focul frontului şi sortiţi unei chemări neobişnuite, în simplicitatea lor, încurajaţi în ceasuri de fatală, dar vremelnică desperare, ai noştri nu ţin răbojul lunilor depănate. Cel mult, nostalgia traiului simplu şi ferit de complicaţii pune în viitor un mare semn de întrebare, răstălmăcit de fiecare, după capul său cinstit, în frica lui Dumnezeu şi a legilor ţării.

Trează e toată mintea aceasta frământată de un singur gând; visuri nu-şi face nimeni. Normal e să priveşti

ziua de mâne fără niciun optimism; dar sfârşitul lui august 1917, luptele de la Cireşoaia rămân piatra de încercare şi, în acelaşi timp, lespedea funerară a atâtor şi atâtor regimente măcinate de uraganul de foc!

Chenar de sânge nobil şi curat, prelins de-a lungul vremii, din trupul Moldovei rănite; sigiliu mortuar, care pecetluieşte pentru noi cartea războiului…

Deplasările de trupe sunt urmărite pas cu pas şi inamicul nu-şi cruţă muniţiile. Obuzele cad în zgomot de iad, ridicând bucăţi de zid, frânturi de case, ameţindu-ne şi orbindu-ne.

Culcaţi şi împrăştiaţi ca nişte automate, făcând scut din raniţe şi din orice adăpost, de multe ori închizând neputincioşi ochii şi aşteptând sfârşitul, trecem prin Târgu Ocna pustiit.

Cei mai slabi de înger îşi fac cruce ori de câte ori rafalele de artilerie, urlând, se sparg aiurea. Nimeni nu rămâne în urmă, ca şi cum, laolaltă, pericolul s-ar îndepărta în faţa instinctului de solidaritate.

Trotuşul, repede şi tulbure, îşi mână la vale apele, rotunjind bolovanii din albia adâncă şi plină de bulboane…

Numai urcând drumul în serpentină, care duce spre vârful Vrânceanului, săpat în malul lutos, poţi judeca puterea contraatacului din iulie. Culeşi în baionetă, mânaţi cu paturi de armă, sfârticaţi de granate, seceraţi de puştile mitraliere, germanii – două regimente – au fost complet desfiinţaţi. Tirul de baraj, cu obuzele de 210 şi 305, trimise de la peste 20 de kilometri, zădarnic iroseşte mii de bucăţi de schij a înroşită. Duduind şi clătinând poziţiile; cutremur voit din ambiţie omenească, repetând înzecit înfiorătoarea explozie din care nimeni nu-şi putea închipui că este o scăpare; împrăştiind, la distanţe enorme, snopul ucigător amestecat cu tot ce putea răscoli din pământ şi culege din secerea imensă; schimbând faţa locurilor încremenite în semnul anilor trecuţi; înnebunind furnicile ce alergau la deal, barajul n-a fost în stare să zăgăzuiască dârzenia regimentelor noastre, care aveau de luptat cu trupele cele mai alese şi mai încercate.

Loviturile de berbece, repetate în acelaşi timp şi pe un front şi pe altul, în clipa cea mai vitregă pentru noi, cei vânduţi, punctează cu litere de foc şi sânge voinţa de a sfârşi cu noi mai înainte decât cu alţii mai norocoşi.

Pământul, scobit cu o lingură uriaşă de oţel, înghite pentru vecie rămăşiţele culese de pe câmp. Obuzul ţine loc de cioclu şi, în pâlniile în care s-ar cufunda o gospodărie întreagă, câte o sută, două sute de germani din Regimentul 221 din Wrtemburg, bucăţi din „kolossala” armată a kaizerului, aruncaţi, aşteaptă un alt obuz să răscolească pământul şi să-l toarne deasupra.

În saltul desperat dintre două spărturi, care te lasă zăpăcit de ţiuiala şi vâjâiala din urechi, întins, lipit, aproape sudat cu pământul în care n-ai intrat încă, am nimerit într-o groapă de obuz, cu mâna în ceva rece, vâscos, cleios şi puturos, care mă umple de groază şi dezgust… Am căzut peste hoituri împuţite de acum două săptămâni şi, vreme de o rafală, privesc viermi graşi, albi, îngrozitori, roind pe cadavre, în vreme ce mâna mea strânge cu oroare creieri de om.

Privindu-mi ca un nebun mâna încleiată, mă aştept să fiu întrebat cu ce drept îi răscolesc trupul aproape prefăcut în nimic!

Dar secundele sunt hotărâte şi orice întârziere se plăteşte.

Când ajungem la poala de pădure, de unde vom pleca să înlocuim toată linia întâia în vederea atacului ce-l dăm la Cireşoaia, la umbra deasă şi oarecum protectoare, ne potolim bătăile inimei, însemnând pe hârtie gândurile din urmă, spre cei lăsaţi departe.

Cine-i copilul să nădăjduiască o salvare, când, trimişi să înlocuim batalionul maior Teodorescu din 15, după trei ceasuri de patrulare noaptea, dăm peste un ofiţer şi vreo câteva zeci de soldaţi, cari ne întreabă cu priviri rătăcite dacă, în adevăr, le luăm locul?

Schimbarea unităţilor se face noaptea, în şoapte, îndepărtând, pe cât se poate, orice zgomot.

De strajă stă toată lumea! Mâne, 27 august, atacăm…

Ordinele s-au primit. Ceasornicele tuturor comandanţilor, puse la punct. Legăturile pe dreapta, cu vânătorii de munte şi pe stânga, cu 17 Mehedinţi, făcute. Observatorul de artilerie, în linie cu noi. Telefoanele transmit din răstimp în răstimp ultimele recomandări.

În tranşee, soldaţii sporovăiesc pe înfundate, cei apropiaţi sufleteşte împărtăşindu-şi dorinţele.

Căprarul Rachieru a umblat jumătate de noapte, căutându-l pe Munteanu de la a şasea, din acelaşi sat cu dânsul.

— Mă, Costache! Am să-ţi spun că te-am iertat. Mâne intrăm în luptă şi… dacă o fi să mor, vreau să mor împăcat…

O noapte liniştită de vară, depănată fărâmă cu fărâmă de sute de mii de suflete, treze şi înfrigurate.

Zorile, aceleaşi, nu prevestesc nimic.

Focuri răzleţe, ca de obicei, deşteaptă freamăt în văi.

Ceasurile trec.

3…

4… Pădurea se trezeşte în ciripit de păsărele nevinovate, nepăsătoare…

5… 6… Nimic.

Şase şi un minut. Nimic.

La şase şi două minute, zeci de bubuituri aproape simultane deşteaptă pădurea: începe pregătirea de artilerie, în vederea atacului.

Trag obuzierele noastre; trag tunurile de 75; trag bateriile de munte; trage artileria rusă.

Toate gurile de foc, grămădite şi camuflate înapoia poziţiei, varsă foc şi pară spre poziţiile inamice. Până pe la 7, trage numai artileria noastră. De „dincolo” nu răspunde nimeni. Să fi terminat muniţia, cum se zvoneşte de atâta vreme?

Trec peste capetele noastre vijelioasele 75, capricioasele obuze ruseşti de 120, pe care le distingem cu ochiul liber în traiectorie spre pământ, falfâind îngemănări de oţel înroşit, adulmecând carne străină spre cota 643 şi în sectorul pârâul Fânaţului.

Se prăbuşesc cu gemete aproape omeneşti copaci seculari; zboară vârfuri de carpeni retezaţi de proiectile; sar aşchii gigantice din desişul spintecat, răscolit, prefăcut, desfiinţat. Reţelele spânzură aninate de crengi rupte; valuri încâlcite, căpcăni haine, pânză infernală.

Din când în când, artileria „lor” răspunde slab. Ai impresia că sunt un fel de întrebări la bombardamentul nostru. Parcă ţi-ar spune:

— Ce? Aţi înnebunit de-a binelea? Noi nu suntem pe-aici?

Fără întrerupere, fără cruţare, vreme de trei ceasuri, tunurile nu se opresc.

În aşteptarea minutei hotărâte pentru atac, trupele grămădite în linia întâia, încordate, urmăresc dansul macabru al obuzelor.

Palizi, încruntaţi, bolnavi cu gol în suflet şi cu junghi subt coaste la fiecare bufnitură, unii-s aproape înnebuniţi, în vreme ce alţii fumează nervos ţigară după ţigară. Se apropie ora. Curând, lanţul acesta omenesc va fi sfărâmat! Te uiţi în dreapta şi în stânga şi te întrebi: „Oare astăzi?”

Unii, descoperiţi, cu faţa la răsărit, îşi fac cruce, murmurând o rugăciune… La urma urmei, o rană… frumoasă, evacuarea, spitalul, uitarea…

Cu câtă melancolie faci, încă o dată, drumul vieţii tale abia începute!

Ştim precis că artileria va înceta tragerea la nouă. Urmărim minutarele încrâncenaţi, rugându-ne să se oprească vremea în loc.

Mai avem timp! Poate se schimbă planul; poate ajungem la o înţelegere, poate se amână atacul până mâne! Şi mâne, vom vedea!

Dar nu! Ce naiv eşti! Minutarele merg… Cadranul îţi joacă dinainte când vezi apropiindu-se ora nouă… Sfârşitul.

Încordaţi, cu genunchii îndoiţi, aşteptăm.

Artileria a tăcut. Ultimul obuz s-a spart „dincolo” într-un hui et izolat, ridicol… Inima bate ca un ciocan, izbind coşul pieptului. Cât va mai bate oare?

Nouă şi două minute.

O sforţare, o şovăială, un scurt vârtej; priviri speriate rotindu-se în jurul locurilor unde păşeşti pentru întâia şi poate pentru cea din urmă dată şi lanţul e în picioare deasupra tranşeelor.

În fugă nebună, alergăm spre reţele…

Cele câteva plesnituri de bici, gloanţele observatorilor inamici, se disting net, în tăcerea aceasta aproape ireală.

Dar numai prin gând ţi-a trecut constatarea aceasta.

Inamicul a prins de veste. Mitralierele, nevropate, seceră în cadenţă sectorul. Tunurile au lungit tragerea; toate cotloanele varsă uragan de foc…

Spre stânga, cel dintâi val din 17 Mehedinţi a şi ocupat tranşeea inamică.

Spărturi de granate, un ultim răpăit de mitralieră; unii căzând; prizonieri alergând în urmă subt focurile şrapnelelor; oameni înnebuniţi strigând „ura”…; nemţii părăsind poziţia şi… peste tot, vine vestea că s-a ocupat Cireşoaia.

Dar clipele trec, grele…

Noi ne-am înfundat în reţelele rupte, încâlcite printre copacii răsturnaţi şi puşi parcă anume în drumul nostru.

Spre dreapta, valurile de asalt, scrâşnind din dinţi, s-au oprit neputincioase în faţa aceluiaşi baraj…

Focul, o clipă întrerupt dinspre linia inamică, pe punctul de a fi întoarsă, se reaprinde din nou. Rachetele, prevestind contraatacul, arată artileriei să lungească tirul.

În stânga, alte valuri nu urmează; nu pot să urmeze.

Odată cu contraatacul inamic, care-şi reocupă poziţia, un tir de baraj, de o violenţă nemaipomenită, zădărniceşte orice apropiere sau orice intervenţie amică.

Tot sectorul, metru cu metru, e măturat de rafale de foc; rămâi închis într-un cerc vrăjmaş, izolat de restul lumii, într-o răfuială supremă!

Nici sacrificiul zădarnic al celor dispreţuitori de toate, nici intervenţia avioanelor scoborâte la nivelul copacilor, lepădând bombe după bombe, în zgomote

asurzitoare; nici curajul ofiţerilor trecând înaintea tuturor, nimic nu schimbă situaţia.

Culcaţi printre dărâmături, dincolo de reţele, subt îngrozitoarea ploaie de gloanţe, nu putem nici sălta înainte, nici fugi în vechile tranşee. Atacul se prăbuşeşte.

Se prăbuşeşte şi al doilea, la ora 14; şi al treilea, la ora 18…

Vânătorii de Munte, 17 Mehedinţi, 1 Vânători, 1 Dolj, 18 Gorj, 27 Bacău, 31 Infanterie, 8 Vânători şi câţi alţii plătesc neprecupeţit tribut de vieţi.

Un batalion din armata rusă, rămas credincios şi botezat de ei înşişi „batalionu di moarti rusăsc”, pleacă nebuneşte la atac în chiote sălbatice, ca să rămână spânzurat în reţele, ca nişte paiaţe de cârpă…

Coboară seară tristă de august.

Din batalioane întregi, au rămas comandanţi demoralizaţi, oameni aiuriţi şi câmpul plin de morţi şi de răniţi.

Mort Spiru, în clipa care s-a ridicat la al doilea atac, împingându-şi oamenii, deşi în faţă era zid de nepătruns; mort Grămadă, tânăr învăţat bucovinean, voluntar… Camarazi încercaţi, prăbuşiţi înainte de a-i fi cunoscut ţara…

Pe locul unde s-a proptit lanţul, fiecare scurmă pământul, adâncindu-şi, culcat, masca. De sus, la treizeci, patruzeci de metri, armele cu periscoape, fixate pe parapetul tranşeelor, se descarcă ori de câte ori încearcă să se ridice unul din mască.

Zeci şi zeci de răniţi sunt sfârşiţi sălbatic, fără milă, fără să se poată apăra, fără să-i putem ridica.

Iar noaptea, ploaie de rachete şi lătrat de mitraliere zădărnicesc orice gest de camaraderie.

Vitregia poziţiei în care ne găsim, pierderile mai mult decât dureroase nu sunt de ajuns pentru a se da ordin de retragere în vechea linie.

Întunericul linişteşte în parte frontul; cenuşă peste spuză. Nu aţipeşte nimeni, tresărind la fiecare foc, atent la fiecare pocnitură de rachetă.

Suntem aşa de aproape încât, de pe linia măştilor, auzim vorbe în tranşee. A doua zi trece aşteptând! Soarele trimite, încă de dimineaţă, raze chinuitoare. Aprovizionarea este imposibilă. Apă nu-i nicăieri şi oamenii, cu privirile rătăcite şi buzele arse, aşteaptă de aseară bidoanele.

Cadavrele prind a se descompune şi muştele lacome se grămădesc roiuri asupra lor. Treptat, treptat, subt dogoreala greoaie a zilei, duhoarea de hoit năvăleşte în nări, otrăvindu-ne…

Zădarnic te întorci, în mască, cu spatele spre linie; degeaba îţi înfunzi nările cu cârpa ce ţine loc de batistă… Stăruitoare, perfidă, insinuantă, putoarea te ajunge, te cuprinde…

Câteva ore au fost de ajuns ca să prefacă în hidoasă arătare muşchi de fier şi inimi doritoare de viaţă…

Nici atacurile repetate din 29 august, risipă de vieţi, fără rost, cu oameni ştiind că nu pot învinge trecând peste bariere imposibile, cu toate ordinele, paraordinele şi supraordinele primite, nu schimbă nimic. Ba încă, însângerate, pierdute, unităţile se retrag în miez de noapte la vechile tranşee, noi trecând în locul lui 17, aproape nimicit.

Grăbindu-ne să părăsim măştile în speranţa unor tranşee apărate, schimbarea se face repede, dar zorile surprind ultimele plutoane în plin urcuş descoperit. De sus, de la câteva zeci de metri, germanii seceră, trimiţând snopuri de gloanţe spre linia de măşti, zgâriată în pământ subt nasul lor…

Cei mai tineri, pierduţi cu firea, nehotărâţi o singură clipă, se prăbuşesc fulgeraţi, morţi ori schilozi urlând de durere…

Noroc cine a făcut un salt la vreme în vreuna din gropile de obuz aproape unele lângă altele… Gâfâind de emoţie, binecuvântezi întâmplarea care ţi-a purtat paşii în dreptul acestui adăpost, care, nu e vorbă, poate să-ţi fie şi mormântul…

Imobilizaţi în măşti, siliţi să privim cel mult cerul şi

morţii, să ne privim pe noi schimbaţi la faţă şi storşi ca după boală; şi să împărtăşim muţeşte prin semne, câteva gânduri, aşteptăm!

Ce?

O ploaie să răcorească trupurile noastre înfierbântate, tâmplele zvâcninde, creierul aprins aproape de nebunie?

Să cadă de sus apă rece, caldă, cum o fi; să întindem căştile – cupe de tablă încinsă – şi să prindem stropi în care să ne muiem buzele arse?

Un vânt binecuvântat, care să mâne spre liniile duşmane mirosul de carne putredă şi de grăsime descompusă?

Un glonţ bine tras, care, culcându-te alături de ceilalţi şi împăienjenindu-ţi privirea, să scoată din tine simţirea?

Să nu judeci, să nu vezi, să nu miroşi!

Să nu judeci nimic; să nu judeci pe nimeni! Să se isprăvească, în acest ceas al fatalităţii oarbe, destinul ingrat şi misterios al celor însemnaţi cu negru…

Să nu te mai gândeşti la tine, la alţii, la nimeni…

Să nu-ţi fie silă şi dezgust de fiinţa ta, de rămăşiţele fiinţei tale, pe care le deşărţi în mască, ca orice primitiv, silit fiind să suporţi apropierea şi infecţia…

Să nu vezi ce rămâne dintr-un tânăr şi frumos ofiţer de artilerie – bucăţele hăcuite, sângerânde, culese de prin copaci pe o foaie de cort – lovit în plin de un obuz…

Să nu vezi hoiturile împuţite ale foştilor tăi camarazi…

Oameni cari au râs ieri, plini de viaţă, de inteligenţă şi de sănătate, umflaţi, buhăiţi, înverziţi, dezgustători…

Să nu mai miroşi! mai ales să nu mai miroşi, căci tot ce te înconjoară, tot miroase a hoit. Apa are gust a hoit; pâinea are gust a hoit; hainele miros a hoit; pielea ta are miros de hoit. Aşa miroase şi pădurea, şi vântul, masca şi arma, brazda de pământ şi poate şi soarele… Aştepţi o minune, dar minunea nu se întâmplă… Creierul, în răscoliri lucide şi normale, cearcă o descătuşare. Gândul

evadează, lăsându-ţi trupul stors de vlagă în masca bătută de gloanţe…

Soarele striveşte subt căldura lui tot câmpul de bătaie, în vreme ce două avioane fugărindu-se în înălţimi punctează cerul cu clăbuci de fum albicios…

ARMISTIŢIU

Linia întâia fusese luată.

Dealul Pietrişului, cu tot sistemul de întăriturí, cu cele şapte rânduri de reţele, cu adăposturile aproape luxoase, făcute cu materialele Fabricii Union; cu instalaţiile de baie din Valea Pietrosului, erau în mâinile noastre…

Tremuraseră iarăşi vârfurile fagilor uriaşi de potopul artileriei; hohotiseră văile de ropotul gloanţelor şi de spărturile granatelor; se încrucişaseră în joc de viaţă şi de moarte dibăcia şi puterea luptătorilor, pentru a recâştiga apropierea Măgurilor. A doua jumătate a lui iulie, sângerase sectorul Caşinului şi se soldase cu succese frumoase.

Toate tranşeele luate, odată cu sute de prizonieri, stive de muniţiuni neatinse încă; efecte, arme, depozite întregi…

Pentru trupele cinstite şi hrănite, săptămâni de-a rândul, cu cir de mazăre îngrăşat cu gărgăriţe greţoase scrânşnind în dinţi, ori mâncarea porcească introdusă nu ştiu de cine crupe cu ulei rânced, un fel de aluat galben, unsuros, cu pete de grăsime plutind deasupra, dezgustător şi pe care stomacurile răbdătoare ale blânzilor moldoveni nu le puteau suporta, transformate fiind într-un fel de aparate automate, eliminatorii de resturi care împuţeau locurile, iarba şi culcuşul, sforţarea era supraomenească.

Cu atât mai mult cu cât, stăpâniţi de îndoială, soldaţii culeg zvonurile poposite pe front de agenţi nevăzuţi, misterioşi, defetişti, trădători.

Plecaţi de prin sate în lungi şi grele concentrări, fără să-şi fi revăzut gospodăriile de un an şi jumătate, firesc era să prindă şi din zbor cuvântul care le tulbura credinţa tocmai în ceasul cel mai greu.

Gospodăriile batjocorite de ruşii fără frâu, fără stăpân; Moldova pe cale de a fi evacuată, golită, pustiită; Bucovina reocupată de austrieci în urma trădării de la curtea ţaristă; cele câteva slove – strigăte de alarmă şi de desperare – primite de acasă; pericolul mereu crescând odată cu atacurile asupra înălţimilor de pe care plecasem în toiul iernii; făgăduielile criminale semnate de oameni cari îşi vor primi pedeapsa – dar nu aceea pe care o meritau –, toate convergeau către o slăbire a moralului…

Dar pentru cei mari, tot nu era de ajuns.

Oricare ar fi fost sacrificiile, trebuia o reabilitare.

Trebuia reocupată, prin al nu ştiu câtelea atac, Măgura Caşinului, lăsată de bunăvoie.

Agăţaţi de stânci, subt nemţi, deasupra prăpăstiilor fără fund, în plasă de păianjen, trebuia neapărat să căpătăm aripi ca să putem zbura peste piedicile care de drept ar fi fost ale inamicului.

Un pas îndărăt se plăteşte cu viaţa. Nevinovat, de frica răspunderii, un comandant, rămas singur în linia de măşti în vreme ce se produce o nejustificată alarmă, îşi propteşte carabina subt bărbie şi îşi zboară creierii.

Alţii… mănâncă conserve stricate, ca să poată fi evacuaţi şi scoşi din linia de luptă! Şi laşitatea e contagioasă când te atingi de dânsa, ori pluteşte în aer deasupra ta…

Trebuie energie şi supraveghere, ca să găseşti drumul pe care să te poţi strecura nemurdărit…

Răsuna defileul, din zorii zilei, de clocotul luptei. Regimentul 29 răzbise înainte. Căzuseră mulţi şi sforţările se iroseau de la o vreme în gol. Un batalion din 8 Vânători, în pas alergător, întăreşte linia. Se încrâncenă carnea pe tine şi, fără glas, cu mâna pe armă, te arunci acolo unde te împinge destinul.

Ecoul perpetuează bubuiturile, trosniturile, răpăielile şi ţiuitul schingiuitoarelor flăcări de foc.

Brancardierii nu mai dovedesc subt povara tărgilor sângerânde; răniţi cu priviri speriate aşteaptă cuminţi ajutorul camarazilor, în vreme ce alţii strigă cât pot:

— Fraţilor, oleacă de apă… Oleacă de apă, fraţilooor!

Sunt şi dintr-acei cari îşi înăbuşă durerea în ţigara care se stinge odată cu dânşii…

Aleargă agenţii de legătură, înlocuind telefoanele rupte de furtună; noi valuri intră în luptă încleştându-se în Groapa Măgurii aproape de podul peste Caşinul săltăreţ; apar din desiş, culeşi în focul luptei, bosniaci şi austrieci, slobozi, fără arme, luând în fugă drumul Mănăstirii şi seara potoleşte silit cele două oştiri vrăjmaşe, proptite şi agăţate desperat pe locurile unde începe iarăşi munca de cârtiţă.

Verdele întunecat al munţilor se mistuise. Vara se călătorise de mult. Frunzele uscate, ruginite, măturate şi împrăştiate de vânturile din ce în ce mai tăioase, se aşternuseră covor.

Copacii despuiaţi îşi clătinau vârfurile văduvite…

Munţii se înălţau mai pleşuvi, mai vrăjmaşi!

Era toamnă târzie; început de iarnă. Al doilea început de iarnă, care nu făgăduia nimic îmbucurător.

Moldova scăpase din cercul groaznic de fier care o strângea din toate părţile, sfărmându-i încheieturile şi îşi cârpea haina cernită şi săracă!

În sectoare, viaţa îşi urma cursul aproape regulat. Luptele se ogoiseră; duşmanul, cu aripile tăiate, îşi pregătea culcuş de iarnă.

Schimbările erau periodice, cu repaus şi destindere la Mănăstirea Caşin, ideal devenit stabil şi, în funcţie de ordinele diviziei, cu plicticoase exerciţii şi teme înapoia frontului, simulând atacuri şi contraatacuri…

Batalionul din 29 pleacă la rezervă şi noi îi luăm locul, în miez de noapte, în gura defileului. Plutoanele iau sectoarele, cu lămuririle şi sfaturile obişnuite, în vreme ce comandanţii încheie ultimele formalităţi: semnarea proceselor verbale de primire şi de predare.

Aşteptăm ziua cu nerăbdare, să ne deprindem cu locurile, dar dimineaţa strâmbăm din nas cu toţii.

Sectorul e mai mult decât mizerabil. E destul să stai pitit în şanţuri şi să-ţi roteşti privirile împrejur, ca să te cuprindă o senzaţie de nesiguranţă şi să simţi răcoare de-a

lungul şirei spinării.

Măştile săpate în grabă, în seara de iulie, acolo unde se curmase lupta, abia dacă se adânciseră şi se uniseră formând linia întâia.

O linie, lucrată cu sforţări disperate în pardoseala stâncoasă…

Surprinşi în toiul corvezilor şi nemaifiind vreme să ne băgăm în adăposturi şi noi, şi „ei”, în faţa primejdiei, fără ordin continuasem lucrul de o parte şi de alta, fiecare tabără trăgând cu ochiul la cealaltă, pândindu-şi şi suspectându-şi mişcările.

Numai aşa, în câteva frânturi de zi, neputându-se adânci peste tot din pricina stâncilor, se tăiaseră copaci, transformaţi în crenele; se căraseră cu braţele din Caşin bolovani şi bucăţi de stânci înălţând marginile. Valurile de sârmă ghimpată sângeraseră mâinile, dar cel puţin caii de friză aruncaţi în faţa liniei alcătuiau o ţesătură tăioasă…

Până „dincolo” sunt cel mult nouă metri!

La început, nu era zi să nu curgă sânge. Pândindu-se cu ochi de fiară, însemnând orele de schimb, de ceai ori de masă, armele trăseseră din plin; granatele aruncate fără greş mânjiseră pereţii cu sânge; vaietele şi scâncetele de durere se îndelungiseră mult după spărturile uneltelor de moarte.

Treptat, treptat, sentinelele, prin gaura crenelelor, puteau să-şi vadă culoarea ochilor, fără ca arma întinsă să trăsnească.

Pe dreapta, liniile se depărtau.

Şoseaua, stricată, sfărmată de obuze, e a amândurora. Podul liniei înguste care ne plimblase pe valea Bucieşului la înţărcătoare, prăbuşit în Caşin, e la nemţi; iar Caşinul tăiat cu două rânduri de sârmă e prieten comun.

De sus, de pe Frumoasele Mari, inamicul vede o bună parte din şanţul nostru de comunicaţie, care, mai mult zgâriat în blocurile de piatră, deşi înălţat pe margini, nu ne fereşte de privirile celor cocoţaţi sus, pe piscuri… în fiecare dimineaţă, când vin samaragiii cu ceaiul, descarcă

o bandă de mitralieră, instalată sus, ori face gălăgie cu tunuleţul de 36 milimetri, care ne plictiseşte ori de câte ori scoate unul capul din şanţ.

Muntele Războiul, întărit, căptuşit şi sfredelit, priveşte ameninţător…

Spre stânga, pe dealul Slatina, linia se depărtează iarăşi şi, în afară de mici răutăţi, te poţi crede într-un colţ liniştit de provincie, unde faci inhalaţii de aer curat şi-ţi cârpeşti nervii tociţi în sectorul din centru, unde „circulaţia” e continuă.

Aprovizionarea, însă, e grea la aproape o mie de metri şi, pentru câteva bidoane de apă din Caşin, îţi iese sufletul.

De aceea, după ce şipotul de dincolo de postul de ascultare, cu apa-i limpede, cursese multă vreme, într-o zi Chişcoman, îndrăcit, însetat, înşfăcând vreo câteva bidoane, a trecut subt reţele şi, înjurând printre dinţi, a luat-o întins spre izvor, bolborosind:

— …Mama voastră de boangheni! Da mult am să mă usuc eu de sete?

Camarazii l-au făcut nebun şi, cu armele încărcate, gata să tragă dacă s-ar fi repezit cineva să-l prindă, l-au urmărit cu privirile, siguri că nu se mai întoarce viu…

Dar „boanghenii” n-au tras, Chişcoman s-a întors râzând şi cu bidoanele pline, iar din ziua aceea, nici noi, nici „ei” nu mai luam apă din altă parte. Şi toamna, când s-a aprins frunzarul uscat de la o ţigară aprinsă, iar focul ameninţa să se întindă, fără ordin şi fără ştirea celor mari şi dintr-o parte şi dintr-alta, am ieşit din tranşee şi, laolaltă, cu lopeţi, sape şi târnăcoape şi cu apa de la şipotul comun, s-au stins flăcările care se puteau întinde cine ştie până unde, mistuind codrii…

L-am schimbat pe căpitanul Mociulski de la 29, în porţiunea de sector chiar din gura defileului.

Aproape, la câţiva metri de inamic, am două mari avantaje. Artileria nu mă poate bate şi recunoaşterile n-au să-mi macine oamenii.

N-ai decât să-ţi arunci ochii prin deschizătura

crenelelor şi câmpul ţi se deschide, tot, în faţă: tranşeele inamice blindate şi întărite cu saci de pământ, cu sârmă ruginită întinsă pe capre şi, între cele două linii, morţii din iulie.

Bieţii morţi! La început, subt dogoreala soarelui, s-au umflat bute, aproape mişcându-se pradă viermilor. Pe urmă, la rândul lor, au pierit şi viermii; pe nesimţite, s-au dezumflat, măcinat, s-au topit, ca să nu rămâie decât cranii cu cască în cap şi oase prinse în uniforme decolorate, putrede, mâncate de vreme! Arme aruncate, granate, o mitralieră stricată, decor amar de luptă, rămas aidoma, dar cu retuşarea timpului necruţător…

Aici nu mă plictiseşte nimeni! Orele de masă sunt respectate, la adăpost de orice surpriză şi în fiecare zi primesc o variată şi bogată colecţie de gazete româneşti şi străine. Înfăşurate sul şi legate cu sfoară, e drept fără adresă, sosesc aruncate: „Lumina”, „Viaţa Nouă”, „Gazeta Bucureştilor”, „Neue Fremdeblatt”, „Gazette des Ardennes”, întovărăşite de manifeste româneşti şi străine, pline de propagandă tendenţioasă şi otrăvită, speculând sufletele încercate ale celor cu vetrele ocupate şi căminurile distruse.

„… e ordin de sus să nu mai luptaţi! Voi din Muntenia şi Oltenia lepădaţi armele şi veniţi la noi unde vă aşteaptă femeile, copiii şi părinţii voştri. Unde vă aşteptăm noi, să vă predăm pământul care e al vostru, care…”

Otravă picurată zi cu zi, în sufletele slabe, de oameni ticăloşi, smintiţi şi fără inimă, dar cu efecte vagi, şterse… Cel mult, câţiva dezertori cari, trecând pe subt sârme, luau şi haina defetismului pe care în şoaptă o îmbracă unul sau altul mai slab de înger.

Poşta soseşte regulat, în fiecare zori de zi, fără întârziere şi pe orice vreme.

E lesne de înţeles că, în ciuda ordinelor, oprim exemplare din fiecare gazetă. Fotografii, articole scrise de trădători şi dezertori, anunţuri tendenţioase, propagandă infectă, plătită cu banii înstrăinaţilor de neam!

Toată murdăria aceasta lunecă deasupra deznădejdii

noastre încordate, deasupra lipsurilor şi pericolelor de toate zilele, de toate ceasurile. Inimoasele articole publicate zi de zi în foaia de la Iaşi „România” –, tipărită în vălmăşagul celei de a doua capitale de către adevăraţii patrioţi cari îşi înţelegeau chemarea, dezinfectează şi purifică atmosfera.

Nicolae Iorga, încredinţat de dreptatea războiului nostru, ştiind cu intuiţie superioară că până la urmă trebuie să învingem, nu lasă clipele de amorţire şi de deznădejde să-şi întindă pânza peste sufletele tuturor a, aşa de încercate…

Regulat sosesc şi bombardierele, lilieci sinistri, falfâind muţeşte în înălţime, ca să cadă drept în jos şi să se spargă în zgomot asurzitor, dihocând tranşeele şi bordeiele îngropate în pământ.

Drept represalii, câteva duzini de granate, trosnind aproape simultan, trezesc inutil ecoul defileului…

Şi bateria de pe Frumoasele Mari face să picure sânge în tranşeele noastre, până ce, cu îngăduinţa colonelului Dabija, brigadierul nostru, i-am venit de hac.

Ninsese puţin, dar destul ca să-i putem afla exact locul. Sus, pe munte, nemţii lucrează de zor la adăposturi. Ţărna proaspătă, aruncată peste omăt scoate în relief amplasamentul. Împreună cu căpitanul Pascu din artilerie, un român scurt, îndesăţăl şi cu ochelari, reperăm poziţia şi, din şase lovituri, zboară în aer, prăvălindu-se la vale bucăţi de roţi de tun; explodează depozitul, desfiinţându-se pentru totdeauna viesparul care bâzâise necurmat, luni întregi…

Noaptea, când focurile se răresc, se desluşesc paşii sentinelelor şi obişnuitele somaţii:

— Halt! Wer da?…

Noul nostru colonel, Gurău, bun, blând şi cu grijă de oameni, din ceas în ceas mă sună la telefon pentru ca invariabil să mă întrebe:

— Aloo? Alo? Alo Missir?

— Aici, domnule colonel!

— Ce faci? Dormi?

— Nu, domnule colonel! Citesc.

— Vezi, ai grijă de poziţie!

— Fiţi fără grijă.

— Noapte bună!

— Noapte bună!

Într-o noapte, după miezul ei, foaia de cort se dă la o parte şi apare colonelul. Agenţii de legătură, somnoroşi, iau poziţia şi salută. Eu, în „dormitor”, dezbrăcat, pe somiera mea de cetină, citeam…

Colonelul începe să-şi facă cruce şi încrucişându-şi braţele:

— Bine, bre! Eşti nebun?

— Dar ce s-a întâmplat, domnule colonel?

— Cum ce s-a întâmplat? Să dormi dezbrăcat la câţiva metri de inamic? Asta-i curată nebunie!… încep a râde şi-i amintesc:

— Dacă nu m-aş dezbrăca, m-ar mânca păduchii două săptămâni cât stau aici.

— Dar dacă, ferească Dumnezeu, te atacă? Ce faci?

— Întâi de toate, nu cred să mă atace şi, pe urmă, cel mult în două minute sunt îmbrăcat. Şi, ca dovadă, priviţi. Bocancii în picioare, mantaua, centironul şi carabina şi… nici n-au trecut două minute!

— Ai dreptate, bre omule. Dar oricum, e riscant! E riscant! Am să te spun lui Dabija, să ştie ce năzbâtii faci!

— Şi dumnealui ar face la fel, fiţi sigur, îi spun râzând…

Când după vreo trei sferturi de ceas, pleacă liniştit, nu uită să se întoarcă de vreo trei ori de la uşă, ca să-mi repete:

— Ai grijă, omule!

Şi mai încet ca pentru dânsul:

— Am să-l spun lui Dabija… oricum, e riscant…

Zilele trec, exasperant de monotone, alimentate, din când în când, de veşti care aprind flacăra speranţei… „Mare victorie engleză… 15.000 de prizonieri… 240 de ofiţeri, mulţi generali, imens material de război”. Din ordin, strigăm „ura” şi descărcăm armele, spre spaima

nemţilor, care pun în mişcare tot sectorul, alarmaţi.

Fel de fel de pregătiri din care s-ar părea că peste puţin luăm ofensiva… Schiţe, planuri şi rapoarte, lucrate la lumina tremurândă a opaiţelor noastre, deşi niciunul nu vede pe ce alte trupe ne-am sprijini.

Zilele scurte, neguroase, umede, avangarda iernii care se apropie.

Vânturi năprasnice, care răstoarnă copaci peste firele telefonice, izolându-ne, aducând dinspre Grozeşti bubuiturile continui ale tunurilor; îngheţuri ce prind a stăpâni faţa Caşinului sălbatic; veşti triste din ţară; câte un răstimp de mulţămire sufletească când poţi pune mâna pe vreo carte cu care înşeli tristeţea nopţilor lugubre în care, izolat de restul lumii, afară de urletul vântului, pocniturile armelor şi bâzâiala telefonului, nu auzi nimic.

Mai ales telefonul, instrument de tortură, mai inchizitorial decât toate, care încă nu ţi-a şoptit o veste bună de când îl pui la ureche. Pâlnie care-ţi răscoleşte fiinţa şi-ţi îngrămădeşte sângele la inimă. Fir purtător de ordine tragice; semnal de alarmă care aprinde sectorul, descătuşând gurile tunurilor şi ţevile armelor şi cuprinde strigătul de desperare al celor ce se prăbuşesc…

21 noiembrie 1917.

S-a lăsat ger straşnic. Sobele din bordeie duduiesc, mistuind bucăţi întregi de copaci, singura avere de care uzăm şi abuzăm, fără respectarea ordinelor… silvice, referitoare la numărul de centimetri care trebuie să rămână la trunchi, pentru… a-l putea pune pe foc. În tranşee, oamenii au făcut cotloane îmbrăcate în piatră, care de la o vreme încălzindu-se de la jăratec, ar putea trece cu puţină bunăvoinţă drept ceea ce se cheamă „chauffage central”, pentru că e fierbinte numai la mijloc.

Gazetele proaspete nu arată nimic nou; aceeaşi proză murdară cu sfârşitul: „nu mai luptaţi, că nu aveţi pentru ce”.

Recunoaşterile repetate, pe stânga şi pe dreapta, vestesc apropierea ofensivei de care se pomeneşte confidenţial.

Observatorii de artilerie, pe linia întâia, verifică însemnările…

Seara ne fură pe nesimţite, ogoind focurile dinspre Târgu Ocna, unde trebuie să se fi petrecut ceva, silindu-ne să ne închidem în bordei, unde, orice s-ar spune, e cald şi o ceaşcă de ceai fierbinte e gata cât ai clipi din ochi.

Băieţii de la plutoane şi-au făcut datoria şi mi-au dorit noapte bună, urare care, pe front, îşi are adevăratul înţeles…

Ţugui mânjeşte bocancii cu untură sugând un capăt de ţigară şi, treptat-treptat, adoarme bordeiul…

— Zbârrr, bârrr, bâr-bârrr, bâr, zbârnâie telefonul aşezat la cap. Sar speriat din somn şi fără voie mă uit la ceas. Două.

Se petrec desigur lucruri neobişnuite, pentru că, de când sunt aici, nimeni nu m-a întrebat de sănătate la ora asta. Până să mă dezmeticesc din somn, bâr, bâr, bâr… cârâie în gol telefonul. Recunosc la aparat vocea colonelului…

— Aicea-s, domnule colonel! Ce s-a întâmplat?

— Fii atent! Un agent de legătură îţi aduce un plic… Urmează o pauză şi, cu inima strânsă, întreb:

— Ce fel de plic?

— Nu-ţi pot spune decât atât: în legătură cu ziua de mâne!

Convorbirea se întrerupe, ca să mă lase uimit, cu fruntea îmbrobonită de sudoare. Gândul aleargă, lucrează, deapănă presupuneri… De vreme ce colonelul singur mă înştiinţează şi încă la ora asta, plicul nu poate cuprinde decât ordinele în legătură cu atacul proiectat de mult. Aşa trebuie să fie; altminteri, ce mare lucru să-mi fi spus două vorbe, ca să nu mă frământ zădarnic. Da, da! Mâne atacăm! Aşa se explică rostul recunoaşterilor, schiţelor şi planurilor cu care mi-am pierdut vremea…

Dar atunci, pentru ce nu mi-a spus după obicei două-trei cuvinte…

Noroc… Să te întorci sănătos!… Ce Dumnezeu? Doar ştie colonelul că la un atac, din sectorul meu, doar o

minune să scape vreunul… Cel puţin atâta lucru mi se cuvenea!

Când agentul de legătură aduce plicul galben, sigilat, cerându-mi dovadă de primire, înţeleg că e vremea să pun pe un petec de hârtie rândurile pe care cei de acasă le vor primi poate când…

Agentul a plecat şi am rămas singur.

Singur cu ceasul care artă trei şi un sfert.

Nu mă grăbesc; nu vreau să mă grăbesc să rup sigiliul acestei sentinţe definitive.

Încă un sfert de ceas cel puţin să nu-i cunosc cuprinsul; să mai nădăjduiesc încă o salvare, a. O amânare… Minutele trec greu…

Sfertul de ceas pare o eternitate şi, într-un gest de nerăbdare, deschid hârtia: Brigada 16 Infanterie către Regim. 8 Vânători.

b. M. Să Regele a lăsat comanda armatei domnului general Prezan.

Un armistiţiu propus de inamic s-a admis cu începere de la 22 noiembrie 1917, ora 8 dimineaţa…

Joacă literele înaintea ochilor; joacă hârtia; joacă bordeiul; joc şi eu, ca un ieşit din minţi…

Prin urmare, peste câteva ceasuri, pocniturile n-au să-ţi izbească nervii? Are să fie linişte? Linişte deplină?

Şi toate armele, cartuşele de care nu te desparţi nici în somn vor deveni poveri inutile? Armistiţiu!

Abia acum pricep atitudinea colonelului. Doar nu putea să joace la telefon şi să chiuie de bucurie.

Armistiţiu! Peste câteva ceasuri! Doamne! Cel puţin de nu m-aş „curăţi” acuma! Ce greu trece timpul!…

Unul câte unul, comandanţii mei de plutoane, chemaţi imediat pentru a primi ordine, palizi, înfriguraţi, aşteaptă… Şi ei trec prin aceleaşi frământări sufleteşti, închipuindu-şi că în zori tranşeea va sângera iarăşi…

Plicul desfăcut le atrage privirile.

Şi, luându-mi înadins o figură mai gravă decât mi-e felul, încep: – … Domnilor, mâne dimineaţă la ora opt precis, începe (aici întrerup voit prefăcându-mă că nu pot

citi) … un armistiţiu propus de…

Cine mai poate tălmăci bucuria şi mai ales cine ar fi putut zăgăzui năvala sentimentelor normale, omeneşti, de liberare, de trezire dintr-un vis aşa de urât?

E cu putinţă? Să înceteze zbuciumul acesta continuu care calcă în picioare slaba ta fiinţă? Ai vrea să-ţi strigi bucuria, să fugi, să împărtăşeşti tuturor vestea. Dar afară e ger cum n-a mai fost încă şi întuneric beznă.

Bordeiul cuprinde şi închide dreapta noastră liberare, manifestată cu lacrimi de emoţie, strigăte şi căciuli trântite în tavanul jos al postului meu de comandă…

În mai puţin decât şi-ar închipui cineva, toată linia freamătă la auzul acestui magic cuvânt: armistiţiu.

Cu câtă nerăbdare, aşteaptă tot sectorul ora opt, ora când fără grijă vei putea sări din tranşee, ca să priveşti vecinii de peste drum, din simplă curiozitate, fără arma încărcată!

Deocamdată, defileul transmite mecanic descărcăturile armelor, mărite de ecou, pierdute din ce în ce, între stâncile cuprinse de îngheţ şi întuneric. 5… 6… 7…

Se apropie ceasul liniştii generale!

Cum are să fie valea Caşinului fără huietul care n-a încetat o clipă de un şi jumătate?

8. Sunt ceasurile opt şi, deşi de la noi nu trage nimeni, de „dincolo” gloanţe vin mereu.

Să mai aşteptăm. Cu siguranţă ceasornicele nu se potrivesc şi, până la împlinirea orei exacte, se mai „răţoiesc”. Aceasta e părerea tuturor.

Când, după un răstimp de linişte completă, socotim că a sosit exact ceasul, ieşim din tranşee şi păşim spre linia inamică…

N-am făcut trei paşi şi-un snop de gloanţe trece ţiuind printre noi. Trântiţi pe pământul îngheţat, abia ne putem şupuri în adăposturi, unde, spre norocul nostru, constatăm că niciunul n-a fost lovit.

Urmează convorbirile telefonice, indignate, surprinse, agitate; trage artileria drept represalii şi abia la

urmă aflăm că a fost o neînţelegere de ore, că armistiţiul începe la ora 16.

Şi când te gândeşti că tocmai astăzi puteai muri, fără niciun folos, descoperit în faţa destinului…

Toată lumea stă ascunsă; nimeni nu îndrăzneşte să mai înfrunte încă o dată soarta!

Înainte de ora 16, grupuri-grupuri de inamici prind a se iţi deasupra sacilor de pământ.

Nici ai noştri nu au răbdare şi, în timp ce de sus ninge molcom, cu fulgi mari, puhavi, lânoşi, cele două rânduri de luptători au ieşit cu sloboda din vizuini, schimbând glume înţelese ori nu, aruncându-şi pachete de ţigări ori provizii…

Ofiţerii, binoclându-se, au rămas rigizi şi distanţi…

Noaptea, prima noapte de armistiţiu, împotriva tuturor aşteptărilor, suntem plini de nelinişte, pătrunşi de ceva nelămurit.

Lipseşte ceva! Lipseşte zgomotul. Lipseşte huruitura şi scăpărările continui sau intermitente, cu care ţi-ai deprins fiinţa.

Zgomotul care ţi-a intrat în sânge, în tovărăşia căruia ai trăit, dacă a face război înseamnă a trăi.

Adormim greu, dar tăcerea aceasta completă, desăvârşită, necunoscută pe front, anormală, ireală, ne scoală din somn!

Stai în capul oaselor şi n-auzi în tăcerea nopţii decât cel mult ronţăitul unui şoarece, trosnitura grinzii de la bordei ori zgomotul pe care-l face oleacă de ţărnă prelinsă de-a lungul bârnelor…

Abia când se crapă de ziuă, vine somnul cel adevărat, fără griji, fără vedenii, care te izolează de tot ce te înconjoară.

Adormi ştiind că n-ai să tresari cu inima şi tâmplele zvâcnind, căutându-ţi efectele şi carabina în grabă; adormi, ştiind că ai să te poţi plimbla nestingherit până la linia inamică, spectator şi nu actor… Adormi purtându-ţi fericit privirile pe toată mizeria din bordei, care ţi se pare aşa de frumos, încât din culcuşul tău de primitiv surâzi

laiţei şchioape, opaiţului, tavanului afumat.

Surâzi chiar şi telefonului…

A doua zi, pe un ger de 22 de grade, se dau caprele la o parte, se face un loc de trecere şi noi şi „ei” culegem morţii dintre reţele, căzuţi astă vară.

Căzuţi şi rămaşi în bluzele lor, care n-au putrezit cu totul, în vreme ce, dacă apuci de centiron „unul”, prind a cădea oasele din mânicile goale, capul desprinzându-se de greutatea căştii, vertebrele sunând pe pământul îngheţat, joc de oase seci, măcinate de vreme.

Pipăi bluza scorojită şi găsesc în buzunar un carnet, câteva cărţi poştale… caporal Pădureanu Vasile din Văculeşti, judeţul Dorohoi… Regimentul 29, compania… şi opt bilete de câte doi lei, noi-nouţe!

Ce ironie! Pădureanu Vasile, un munte de om, ursit să trăiască cine ştie cât, e un pumn de oase înnegrite, în vreme ce petice de hârtie trecute prin ploaie, prin vreme, nici nu şi-au schimbat culoarea!…

Am dat mâna cu vis-à-vis-ul meu… îl cheamă Eugen Nehaly, căpitan de husari…

Neamţul a venit la întâlnire înmănuşat, crohmolit, elegant, în pantaloni călcaţi pe dungă şi în ghete de lac. Vestonul lui e plin de decoraţii, câştigate şi pe frontul rusesc, şi pe cel italian.

Eu, cu şuba mea; cu căciula brumărie, flocoasă şi, în loc de trese, nişte bucăţi de tinichea dintr-o cutie de conserve…

Ce o fi trecut prin capul lui, văzându-mă aşa de niţos, nu ştiu, dar pentru nimic în lume n-aş fi schimbat bocancii mei cu ghetele lui de lac…

Câteva zile, curiozitatea e aţâţată şi de o parte şi de alta.

Şoseaua din şi spre înţărcătoare primeşte în sectorul meu vizitele simandicoase ale ofiţerilor superiori amici şi inamici, cari parlamentează.

Circulă maşini, aleargă motociclete, transmiţând hârtii şi plicuri…

Trupa, după ce a făcut ochii mari şi a căscat gura la

mutrele şi obiceiurile necunoscuţilor din faţă, din ce în ce mai indiferentă şi mai liniştită, îşi vede de treabă. Echipele îndeplinesc corvezile zilnice…

Devale, pe malul Caşinului îngheţat, pălăvrăgind ori aprinzându-şi ţigările unii de la alţii, nemţii şi românii, aşteaptă să se încălzească cazanele cu apă pentru spălat rufe…

Soldaţii trebăluind în preajma tranşeelor sunt… oameni cari nu prezintă interes…

Adăposturile, ocrotitoare, azi te înăbuşă şi arma, prietenă nedespărţită, rugineşte…

Frontul nu-şi mai merită numele, iar cele două gospodării despărţite pentru totdeauna sunt totuşi apropiate prin acelaşi gând stăruitor: Pacea.

RAPIDUL CASIN-TETCANI

Carpaţii îmbrăcaseră pentru a doua oară mantie de argint. Piscurile scânteiau în soare, orbindu-te. Armistiţiul potolise ura, destinsese nervii, schimbase felul nostru de trai. Curiozitatea împlinită, inamicul văzut aşa cum era, cu ochi normali, fără lupa fricii de glonţ, nu mai prezintă niciun interes. Vecinii îşi vedeau de treabă, cărând apă, tăind lemne şi reparându-şi bordeiele la lumina zilei, în timp ce ofiţerii şi gradaţii se plimblau prin locurile mai sorite, supraveghind aproape fără interes corvezile. O politeţe rece, ca între oameni bine crescuţi, cari găsesc că e bine să oprească relaţiile la un salut ori la un schimb obligator de cuvinte în ceasurile fixate pentru parlamentări.

Valea Caşinului, fără huruiala şi trosniturile continui, e alta. Pe şoseaua îngheţată, circulă la ore fixe, camioanele şi samarele cu hrană, descărcate fără grabă, fără pericol, la vremelnica graniţă, străjuită de oameni aşteptând în linişte demobilizarea… Propaganda bolnăvicioasă stăruia. Gazetele erau depuse conştiincios în fiecare dimineaţă, amărându-ne, înveninând sufletele celor care înţelegeau puterea otrăvii. Din ţară, veneau veşti proaste. Pe lângă lipsurile, bolile, necazurile şi greutăţile vechi, se ivise un nou duşman. Cangrena cuprinsese armata rusă.

Încercările ofiţerilor de a-şi mai păstra autoritatea dăduseră greş. Scenele de violenţă nu mai impresionau pe nimeni. Câteva luni trecuseră de când comanda regimentelor era în mâinile sovietelor compuse din soldaţi mai căpăţânoşi. Foşti comandanţi, oameni bătrâni, ca să-şi salveze viaţa, primiseră să schimbe tunul cu cazanul de la bucătărie, curăţind morcovi şi cartofi pentru borşul foştilor corvagii. Mulţi, într-o clipă de omenească demnitate, proptiseră ţeava pistolului la tâmplă şi curmaseră vitregia destinului…

Fruntaşi, aristocraţi cari risipiseră în Iaşi, pe la cartiere, averi; oameni cari veniseră din ţară cu maşinile lor proprii, cu cai de curse, ducând trenă de nababi, speriind provincialii cu dărnicia, bijuteriile şi beţiile lor, ofiţeri cari puneau pe o carte averi cu care ar fi trăit liniştiţi toată viaţa, căutau să înşele prezentul, ameţindu-se, narcotizându-se… Rămasă fără stăpân, armata rusă, scăpată din focul războiului, descompusă, era purtată în biata Moldovă, de vântul dezmăţului, al lăcomiei şi al dispreţului de tot ce era legal şi disciplinat.

Depozite de alimente, medicamente şi instrumente chirurgicale, magazii enorme de echipamente, mii şi mii de perechi de cizme şi bocanci, minunate valuri de pânză şi stofe, obiecte de gospodărie, tot felul de aparate, de la cel mai simplu până la maşinile cele mai complicate; camioane, mii de automobile, toate intraseră în mâna acelora cari, niciodată, n-aveau să dea socoteală de faptele lor.

Chefurile şi orgiile se ţineau lanţ, iar pentru un păhăruţ de spirt primeai o şea cu frâu şi cu coburi cu tot; pentru o jumătate de litru, patru cai cu atelajele şi cu furgonul lor; pentru un litru, căpătai… un tun cu cai şi cu harnaşament…

Lucruri de necrezut şi totuşi adevărate. Simpli crâşmari, deveniţi milionari peste noapte, averi crescute ca-n poveşti, din drojdia patimilor omeneşti…

Încetul cu încetul, puroiul închis în cercul bolşevic, începe a se prelinge, întinzându-se, cu tendinţa de a

infecta toată ţara.

La început răzleţe, jafurile şi asasinatele prind a se imulţi. Gospodării jefuite în miez de noapte, stăpânii înjunghiaţi şi peste tot şumuiege muiate în petrol, desfiinţând averi de generaţii, aşezări de oameni cuminţi, cinstiţi. Pentru a şterge urma unei crime, prefăceau în cenuşă tot, fără cruţare…

Cine se împotrivea, plătea cu viaţa…

Şi, în vreme ce trenurile abia mergeau cum mergeau şi, ca să găseşti un loc, trebuia să faci adevărate tururi de forţă, soldaţii ruşi, dezmăţaţi, umpleau compartimentele, cutreierând ţara fără rost, de la un capăt la altul. Şi când înşfăcai de guler pe unul şi-l întrebai unde merge îţi răspundea:

— Nabakeu…

— Apoi, trenul nu merge la Bacău, merge la Paşcani!

— Na! Merjem na Paşcani!

Pofta vine mâncând. În faţa autorităţilor neputincioase, tovarăşii întru fărădelegi pierd măsura. Constituiţi în bande, înarmaţi, pornesc împotriva oraşelor, unde au credinţa că vor găsi de toate: băutură, bani şi femei. În faţa primejdiei crescânde, trupele noastre abia au timp să intervină. Se încrucişează focurile şi obuzele şi se dau lupte în târguri, unde cetăţenii trăiesc ceasuri de groază…

Sângeră primele victime ale tovărăşiei de arme… La Fălticeni, grănicerii sosesc la timp şi înainte ca oraşul să fie trecut prin foc şi sabie. Elevii şcolilor militare, singura unitate disponibilă, băieţandri, echipaţi în fugă, opresc cu avântul adolescenţei lor, dincolo de Baisa, pe dealul Vlădenilor, regimente ruseşti care puseseră tunurile în bătaie, ascuţindu-şi odată cu baionetele şi poftele, visând la Botoşanii care erau să fie la discreţia lor.

Limita ospitalităţii, era de mult depăşită. Faţă de prietenul care, după ce-ţi necinstise casă, îi dădea şi foc, tradiţiile erau rupte, erai în legitimă apărare… Turma

aceasta de vite turbate, fără stăpân, trebuia trezită, îndreptată pe anumite drumuri hotărâte mai dinainte, mânată din urmă şi fugărită cu harapnicul, peste hotar…

Toate aceste realităţi crude, vânturate până la noi, în tranşeele pierdute în singurătate, ajung deformate, exagerate, de necrezut. Numai când, la 10 decembrie, în amurg, primim ordin să plecăm imediat spre Oneşti, fără dispoziţiuni precise, ne dăm seama că se petrec lucruri grave, într-un ceas, batalionul e încolonat, căruţele trase în şosea, gata de plecare. Oamenii tropăie şi suflă în pumni să se încălzească…

Lăsăm în urmă munţii, coborâm valea, poposim la Oneşti, mai mult ca să răsufle gloabele de la căruţă decât soldaţii; o luăm înainte, trecem peste Trotuş lăsând în stânga Târgul Ocna şi, fără popasuri, batalionul se întinde din ce în ce mai tare pentru ca aproape în zorii zilei, sfârşiţi de oboseală, să cădem, după un marş de noapte de cincizeci de kilometri, într-un sat pierdut între dealuri, cufundat în întuneric, străjuit de mormane de omăt şi de câini răi, care se reped duşmănoşi. Bieţii oameni, treziţi din somn în strigăte, fluierături şi izbituri de paturi de armă în porţile zăvorâte, nu ştiu ce să creadă, dar când dau cu ochii de noi sunt bucuroşi. Primarul, jandarmul şi cele câteva străji adormite dau ajutor la încartiruire şi patru ceasuri, mai mult afumaţi decât încălziţi, ne întindem pe laiţe tari, învelindu-ne cu mântălile jilave…

Nici a doua zi, când plecăm spre Teţcani, nu ştim precis ce ne aşteaptă, dar graba cu care ne îndeamnă cei mari nu prevesteşte nimic bun. Fără voie, gândurile zboară înapoi acum un an, când, tot în preajma Crăciunului, ne fusese dat să trecem hopurile cele mai grele. Deşi mergem spre inima ţării, neliniştea noastră creşte şi odată cu ea şi părerea de rău după frontul unde viaţa curgea molcom, de la armistiţiu încoace. Teţcanii, o aşezare bogată, cu gospodării cuprinse, stă în calea ruşilor, întruchipând paradisul! Fabrica de spirt cu rezervoarele-i imense şi cu depozitele pline, adulmecate de fiarele sălbatice gata să-şi înfigă colţii într-însa, poate fi, din clipă în clipă, o frunză

purtată de furtună. Dinspre Moineşti, călăreţi şi iscoade vestesc înaintarea lor, îmbătaţi numai la gândul că, în sfârşit, li se împlineşte visul.

Se desluşeşte acum rostul nostru: dacă scăpăm ruşii în Teţcani, se aprinde regiunea…

Abia ajunşi, rebegiţi de frig, nedormiţi şi obosiţi cuprindem adevăratul înţeles al situaţiei, îndârjiţi de intervenţia trupelor care le tăiau drumul şi poftele, ruşii au înconjurat în satul Leontineşti pe maiorul Veleanu şi vor să-l măcelărească laolaltă cu toţi cei care făceau zid în jurul lui.

Într-acolo am ordin să plec cu compania, în pas alergător. Minutele sunt numărate şi orice întârziere ar face să ţâşnească sângele, iar mirosul de sânge ar înnebuni fiarele însetate. Cadenţa paşilor noştri grăbiţi răsună în noaptea sticloasă. Vântul dinspre munţi şuieră ascuţit, şfichiuind vârfurile urechilor. Cu mâinile înfundate în buzunarele mănţălilor, înfruntăm viforul, rumegând gânduri negre… Trecem fără opriri pe lângă sate pierdute în beznă şi în omăt, petrecuţi cel mult de hămăiturile vrăjmaşe ale câinilor. Curg jumătăţile de ceas în aceeaşi nelinişte şi îndoială. Merg în necunoscut şi ordinile vagi primite sunt departe de a deschide un luminiş în negura întunecatelor presimţiri. Pe la două, la marginea satului Ardăoani, cu casele înşirate de o parte şi de alta a şoselei, un călăreţ desprins din întuneric e singura fiinţă omenească întâlnită de aseară.

La primăria slab luminată de o lampă chioară, primarul şi câteva străji, înştiinţaţi de sosirea noastră, îmi ies înainte răsuflând uşuraţi…

O scurtă haltă, sprijiniţi în armele îngheţate, pe care mâna se lipeşte ca şi cum ar fi încleştată şi suntem iarăşi în drum spre Leontineşti.

Intrăm în sat, cu patrule pe dreapta şi pe stânga, înaintând cu armele încărcate, gata să tragem la cea dintâi alarmă. La casa primarului dăm de maior, care, cu suman şi cu căciulă, scăpase din cercul bolşevicilor şi era afară de pericol.

Simţind înaintarea noastră „tavarăşii” o şterseseră hoţeşte fără clopoţei…

Ziua ne apucă parlamentând cu nişte brute, care se mărginesc, atunci când se văd încolţiţi, să facă pe proştii, ridicând din umeri:

— Niznai!

Soldaţii, bucuroşi de întorsătura lucrurilor, au uitat frigul, foamea şi oboseala şi, când în zori, pe un soare cu dinţi, luăm calea înapoi, glumele curg şi fiecare se întrece să imite pe rusul strâns cu uşa. Mergem spre Teţcani, cum trage calul acasă, unde îl aşteaptă grăunţele, uşori la trup şi suflet, speculând dinainte, un cantonament omenesc.

Dar, odată ajunşi, împreună cu tot batalionul, luăm dispozitiv în vederea luptei pe care trebuie neapărat să o dăm.

Dinspre Moineşti, pe toate drumurile, pe crestele dealurilor şi prin văi, caută să se strecoare unităţi care ţin morţiş să ocupe fabrica de spirt…

Cu cele trei mitraliere, încrucişez şoseaua Moineşti-Bacău… Patrule de cavalerie şi infanterie împânzesc împrejurimile. În şanţul şoselei, cu câteva foi de cort, legate de nişte pari bătuţi în pământul îngheţat, am făcut o perdea după care, dosiţi de vânt, frământăm în jurul unui focuşor de vreascuri pământul, aşteptând…

Aşteptând ce?

Armele sunt încărcate, iar benzile de mitralieră, ghirlande de oţel, cer o simplă apăsare ca să înceapă în ritm sălbatic, tropăitul sinistru…

Ordinele sunt limpezi: … „subt niciun cuvânt nu trece nimeni în Teţcani, iar spre inima ţării, spre Bacău, niciun rus înarmat, întâmple-se orice!” Ceasurile trec monotone… Când gornistul cocoţat într-un copac sună „înaintarea”, semnal care anunţă trupele ruseşti şi plânsetul goarnei despică ascuţit liniştea, un fior de îngrijorare ne pătrunde şi atenţi cercetăm înainte zarea… Pe şosea înaintează greoi un regiment de artilerie, încadrat de cel puţin un regiment şi jumătate de infanterie. Urmărim cu binoclul linia şerpuită apropiindu-se de posturile înaintate, fixate pe

şosea, în calea lor. Colonelul Gurău, la telefon, cere lămuriri la fiecare cinci minute…

— Bagă de seamă să nu faci vreo şotie. Bagă de seamă!

Dacă m-ar întreba cineva ce am să fac peste o jumătate de ceas, n-aş putea răspunde. Fără adăposturi, în plin câmp descoperit, câteva şrapnele ar fi de-ajuns, ca să şteargă urma noastră, de pe cuprinsul Teţcanilor L.

La câteva sute de metri, coloana s-a oprit. Trei tunuri puse în bătaie îşi îndreaptă ameninţătoare gurile spre noi.

O parte din infanterie s-a desfăşurat în trăgători, în spatele mitralierelor gata să deschidă focul. Aleargă într-un suflet Parasca, care face pe interpretul şi aduce cuvânt de la ruşi:

— Vor să vorbească cu dumneavoastră! – îs soldaţi, sau ofiţeri?

— Soldaţi.

— Atunci nu mă duc! Spune-le să vie ei la mine…

Aleargă înapoi Parasca, trece o bucată de vreme şi în trapul cailor vine o trăsură, înăuntru, vreo şapte soldaţi, tolăniţi pe perne. Fără să se coboare, începe convorbirea, prin tălmaci:

— Vrem să mergem la Bacău…

— Se poate, dar fără arme. Cine sunteţi voi?

— Sovietul care conduce regimentul…

— Nu vreau să vorbesc cu voi!

—

— Unde-i comandantul? Fostul vostru comandant? Toţi arată spre coloană…

— Să vie la mine să vorbesc cu dânsul.

Urmează stropşiri, ameninţări, dar la urma urmei, unul dintre dânşii pleacă şi se reîntoarce împreună cu un bătrânel simpatic, dar pierdut subt privirile câinoase ale celor ce-i luaseră tresele şi comanda.

Cum ştie câteva cuvinte franţuzeşti, mă roagă să-l las

acolo unde l-a aruncat soarta şi să nu-l mai pun zădarnic în buza tunului:

— Moi vouloir vivre… pas vouloir mourir…! încordarea e prea mare, ca să ştiu ce merită omul acesta: milă sau dispreţ! Durează parlamentarea îndelung, fără rezultat. Ei nu vor să lase armele, eu nu le îngăduiesc trecerea…

— Spune ofiţerului tău că tragem cu tunurile şi vă facem praf! spune bolşevicul interpretului…

— Tragem şi noi! Parcă noi n-avem tunuri?

Ne despărţim duşmănoşi, ameninţători, făcându-mi socoteala: … „Ce stupiditate! Ai făcut tot războiul, ai scăpat teafăr şi acum să cazi ca un caraghios, oprind un puhoi de sălbatici la gura cazanelor cu spirt!”

Te cuprinde o revoltă şi o silă. Trupa împarte aceleaşi gânduri, scârbită de atitudinea ţopârlanilor, deveniţi comandanţi de regiment. Fiecare aleargă la postul său, căutând zădarnic să-şi sape o mască în pământul îngheţat bocnă. Înjurăturile curg…

— Mama lor de ruşi!

— Ce-o fi o fi!

— Aista-i colonel? De ce nu trage cu carabina într-înşii?

— Aşa-i trebuie!

Raportez colonelului meu rezultatul parlamentărilor şi, cum indignarea mă stăpâneşte încă, cu aceeaşi voce potolită, stăruie, liniştindu-mă:

— Calmează-te, Missir, calmează-te… Mai încearcă o dată, poate şi-or schimba hotărârile…

— Ba, îi dau dracului! Nu mai încerc nimic şi dacă trec, trag asupra lor!… Dar toată îndrăzneala se topeşte încetul cu încetul. O jumătate de zi trece în aşteptări înfrigurate, în ameninţări, fandoseli şi răţoieli, din partea ruşilor, cari văzând că noaptea prinde a se lăsa, se dau

bătuţi şi, unul câte unul trecând peste încăpăţânarea comitetului conducător, aruncă arma, baionetele şi cartuşele, după ce întreabă dacă drumul spre Bacău e liber.

— Slobod?

— Slobod!

— Haraşo!

Şi fără să privească înapoi, zoresc pe şoseaua care prinde a se şterge în depărtare. În mai puţin de două ceasuri, primesc o adevărată defilare de trupe grăbite să câştige ziua pierdută. Peste o mie cinci sute de arme, trântite lângă şanţul şoselei. O mulţime de baionete, cartuşe, granate. Artileriştii au tăiat streangurile şi călări, în chiote sălbatice, trec furtunos pe lângă noi, lăsând în mijlocul drumului tunurile văduvite. Trec şi căruţe pline cu păsări ori cu purcei guiţând disperat. Mult în urmă, o sanie sprintenă trasă de doi cai buni. Într-însa o muiere cu braţul petrecut pe după gâtul unui rus, care se clatină ameţit de băutură. Un „huo, huo, căţea, haită” izbucnit spontan din piepturile soldaţilor îi face să tresară şi în vreme ce femeia, îndrăzneaţă şi provocatoare, ne măsoară surâzând, două focuri bine ochite, rostogolesc cele două trupuri în omăt, în vreme ce caii speriaţi răstoarnă sania şi, în goană nebună, o iau peste ogoare, de-a curmezişul câmpului…

— Ce focuri s-aud, Missir? A început lupta?

— Nu-i nimic, domnule colonel, s-a descărcat o armă din greşeală…

Drumul hotărât, obiceiul făcut, înfrânează poftele „aliaţilor noştri”. Două săptămâni, zi de zi, pe o vreme afurisită, se scurg, ultimele rămăşiţe, fără niciun protest, ascultând mecanic ordinele ce le dăm…

De fabrica de spirt din Teţcani nu s-a atins nimeni!

Aş putea vreodată uita că, drept mulţămire, am fost invitat la o masă crohmolită, de un Crăciun veşted şi că am primit cadou o jumătate de litru de secări că?

TRIUNGHIUL MORŢII

Ţara priveşte tăcută şi neputincioasă vitregia vremurilor şi, încordându-şi grumajii, frământă plan

suprem de luptă… Răniţi de moarte, murim, dar cel puţin să nu fim laşi, spun unii.

Mai bine să încrucişăm braţele şi să capitulăm, în speranţa obţinerii unor condiţii de pace mai omeneşti, spun alţii…

Soarta României pare pecetluită. Trădaţi de Rusia prefăcută în vulcan care, subt erupţie, înmormânta un regim şi, cu dânsul, tot ce era tratat, cuvânt de cinste, trecut. Ameninţaţi în fundamentul aşezărilor noastre străvechi; siliţi să primim trunchierea hotarelor şi provinciilor vechi, eram fatal duşi la vale de puhoiul fatalităţii, care nu alege.

Sacrificiile păreau zădarnice; pierderile, ireparabile…

Tezaurul ţării, prădat şi pierdut în bezna sovietică, comorile de artă, trecutul ţării, topite în cazanul bolşevic; floarea ţării măcinată în haosul celor doi ani de război; toate, văzute subt unghiul desperării şi al panicei înadins provocate de simbriaşii străinilor, clătinau convingerile cele mai cinstite, mai sigure, mai patriotice…

Şi în vreme ce guvernele cad, duşmanii silesc să sfârşească cel puţin cu noi, pentru ca, lichidând frontul de răsărit, să-şi ridice diviziile întru decapitarea prietenilor din Apus.

În sufletele tuturor însă, speranţă era. Afară de cei care mâne aveau să devină cetăţenii României întregite şi de încă vreo câţiva rătăciţi, restul, toţi erau siguri de înfrângerea nemţilor, cari, impunând o pace românilor, culegeau o vremelnică deşertăciune. Şi dacă, la rândul lor, într-un târziu învinşi, aveau să primească pacea impusă de alţii, tratatul rămânea o literă moartă, un vis urât…

De vreo câteva luni, eram la Dumeşti, în judeţul Iaşi.

Regimentele de vânători, cu efectivele completate, formează diviziile de ultimă rezistenţă.

În fiecare zi, nu se vorbeşte decât de evacuarea întregii Moldove şi de cele trei judeţe: Iaşi, Fălciu şi Vaslui, care vor fi martore ale sforţărilor româneşti, închegându-se o rezistenţă supremă, botezată „triunghiul morţii”…

Cantonaţi în sate, la doi paşi de laşul – capitala ţării –

aproape asfixiat de refugiaţi şi de străini, reîncepem, în aşteptarea hotărârii decisive pentru noi, perioada imensei plictiseli, care avea să ia sfârşit odată cu încheierea păcii.

O viaţă idioată de cantonament, cu program de instrucţie, cu tot felul de şcoli, cu nesfârşite ceasuri de teorie pentru bieţii soldaţi, cari aproape de doi ani nu-şi văzuseră gospodăriile.

Şi nu murmura nimeni.

Deşteptarea cu goarna; apel, ceai, instrucţie.

O nouă epocă de pseudo-concentrare, care rodea sufletul mai rău decât o boală aspră.

Doar toţi cari făceau „pas individual descompus” şi băteau talpa pe câmpul de instrucţie, culcându-se la fluierul superiorului, în faţa inamicului care apărea la creastă, cutreieraseră Ardealul; înaintaseră subt foc ucigător de şrapnele în valuri, frângându-se subt mitralierele haine şi cei mai mulţi primiseră semnul care nu se şterge şi nu se uită niciodată.

Oameni eram cu toţii şi, afară de câţiva, toţi ofiţerii priveam cu ochii absenţi toată această maimuţăreală, animând companiile doar de ochii celor care mai veneau în inspecţie şi de multe ori nici atunci.

Ordinele erau severe, de multe ori nedrepte şi priveau mai ales trupa, soldaţii care tânjeau după o permisie de câteva zile şi n-o puteau căpăta.

Degeaba ieşeau la raport; degeaba se rugau bieţii oameni cu lăcrămile în ochi. Nu pleca nimeni acasă.

— Să trăiţi, domnule colonel, mi-o murit femeia şi-o rămas copchiii singuri!

— N-am ce-ţi face, băiete!

— S-o îngrop şi peste două zâle-s înapoi!

— Nu se poate!

Rezultatele se puteau prevedea fără multă filosofie!

Trecând peste ordine şi peste cele douăzeci şi cinci de trăgători la spate, trase în faţa frontului, care apăreau drept recompensă a celor doi ani de război, noaptea, o ştergeau din cantonament, luând direcţia celei mai

apropiate gări…

Eram de mult comandant de companie şi, pentru că ţineam la oameni, distanţa de la şefia dânşii se scurtase şi, fără ca disciplina să sufere, resemnaţi, mi se jeluiau:

— Să trăiţi, domnule căpitan! Le înţelegem toate. Războiu-i război! Da oare nu-i păcat de Dumnezeu să stricăm imaşul oamenilor de pomană?

— Chere lumea dac-oi lipsi batâr câteva zâli?

— Unui câne şi încă îi dai drumul din legătoare!

Ca să nu mă supere, deşi erau vreo câţiva mai colţoşi, nu plecase niciunul din companie.

Mă durea inima de necazurile multora şi într-o dimineaţă, trecând peste toate ordinele, adun compania într-un colţ de cantonament şi, privindu-mi toţi oamenii cari nu bănuiau nimic, îi întreb:

— Măi, compania a cincea! Aveţi încredere în mine?

— Daa, domnule căpitan! răspund cu toţii…

— Dar eu pot avea încredere în voi?

— Daa, domnule căpitan!

— Ei! Pentru că aţi fost băieţi buni şi nu m-aţi făcut de ruşine ca pe alţii, să ştiţi că, pe răspunderea mea, vă dau drumul în permisie pe şapte zile în serii de câte douăzeci. Prima serie pleacă astăzi!

— Trăăăiţi! izbunesc toţi, nebuni de bucurie…

— Hoo, mă! Vă dau drumul, dar cu o condiţie…

— Sst! Ssst!

— Faceţi, măi, tăcere!

— Să-l auzim pe domnu’ căpitan…

— Pentru nimic în lume nu întârzie nimeni peste cele şapte zile! adaug eu…

— Nu întârziem!

— Cum să întârziem? se grăbesc să răspundă toţi. Să

ştiţi că, dacă întârzie o serie, cu ceilalţi s-a isprăvit! Aţi înţeles? înţeles, domnule căpitan!

Şi fără să mai pierd vremea, le semnez bilete de voie, cu ştampila companiei, ca să poată apuca trenul…

Rând pe rând, într-o lună de zile, cernusem toţi oamenii în permisie. Nu mă dăduse niciunul de sminteală şi, din şapte în şapte zile, cum le dădusem ordin, se prezentau la sosire, primeniţi, bărbieriţi şi bucuroşi că o săptămână fuseseră şi ei oameni!

Mai rămăseseră cei de pe la servicii şi tocmai iscăleam cele din urmă bilete în timp ce, pregătiţi de plecare, toţi aşteptau la uşă.

Pleacă unul câte unul, întineriţi, păturind cu grijă biletul de voie şi rămâne numai Mihai Ilie, puţin încruntat, trecându-şi capela când într-o mână, când în cealaltă.

Mihai Ilie era cel mai mare peste trăsura de aprovizionare a companiei, samaragiu, îngrijitor de cai.

Un munte de om. Puţin spânatec, cu nişte muşchi de oţel. Când se apropia de caii lui şi îi striga, odată încremeneau.

Dormea cu dânşii, îi iubea, îi dezmierda şi-i îngrijea ca nimeni altul. Nu i-ar fi lăsat neadăpaţi ori fără mâncare oricât de obosit ar fi fost. Caii făceau parte din viaţa lui; pentru dânşii trăia; cu dânşii vorbea şi se înţelegea şi era o plăcere să-l auzi corcolindu-i şi drăgostindu-i…

În vremurile de pace, Mihai Ilie era hoţ de cai. De meserie, hoţ de cai.

Cutreiera judeţele de pe malul Prutului, chitea caii cei mai frumoşi, nu se încurca cu gloabe şi, prin vaduri cunoscute de dânsul şi de tovarăşii de dincolo, trecea Prutul şi-i vindea în târgurile din Basarabia. De-acolo fura cai muscăleşti şi-i vindea la iarmaroacele noastre, făcând pe negustorul ori pe geambaşul rus. Ştia ruseşte minunat şi mutra lui spânatecă nu-l dădea de sminteală.

E drept, fusese condamnat de vreo câteva ori, dar de obiceiul lui nu se lăsa. Avea caii în sânge şi, fără dânşii, nu putea trăi…

— Ce-i cu tine, Mihai? Ce stai pe gânduri?

— Trăiţi, domnule căpitan! Poftim biletul. Nu mă duc acasă! Mă uit la dânsul întrebător şi-i fac semn…

— Ce, ai înnebunit?

— Acu, n-am la ce mă duce acasă. M-oi duce mai încolo!

— Nu se poate. Ori te duci acuma, ori nu te mai duci!

Stând parcă la cumpănă să-mi spună ceva, după oarecare frământare se hotărăşte:

— Trăiţi, domnule căpitan! Plec acuma!

— Pleacă sănătos!…

A treia zi dimineaţă, Pară, plutonierul meu major, venind cu hârtiile la iscălit, îmi spune râzând:

— Ştiţi că Mihai Ilie s-a întors?

— Ce?

— S-a întors mai adineaori şi v-a adus un cal de toată frumuseţea!

— Unde-i măgarul ăsta!

— Doarme!

— Cheamă-l încoace! Trece o jumătate de ceas şi apare Mihai, somnoros şi plin de paie…

— De ce te-ai întors înainte de vreme? mă răstesc la dânsul.

— Domnule căpitan, n-am fost acasă!

— Da’ unde ai fost?

— Am găsit un cal… pe drum şi m-am gândit că-i păcat să-l las. Vi l-am adus dumneavoastră! Tot n-aveţi un cal acătării!

Îi şterg o cravaşă peste spate răcnind la dânsul:

— Spune drept, hoţule, de unde l-ai furat?

— Zău nu l-am furat, domnule căpitan, îmi răspunde privindu-mă zâmbind. Pricepând că vrea să rămâie numai cu mine, trimit plutonierul cu nişte ordine… Văzându-se singur, fără să-l mai trag de limbă, mărturiseşte fără înconjur:

— Să trăiţi, domnule căpitan, l-am furat!

Şi înainte de a-l mai întreba ceva, îşi şterge ochii umeziţi deodată şi oftând începe să se spovedească:

— Nu voiem să mă duc acasă! N-avem la ce! auzisem că femeia me trăieşte cu alţii şi-mi era scârbă de dânsa. Da'… ni-o fost dor de casă şi m-am zis că poate or fi scornituri muiereşti.

Am plecat şi am agiuns acasă târziu tare. Trebuie să fii fost aproape de niezul nopţii…

Da, acasă, era lumină… Poarta discuietă şi perdelele trase. M-am apropiet ghinişor şi printr-o crăpătură am văzut pl primarul satului, care stătea la masă cu femeia me şi se ospata ca bărbatu cu nevasta.

M-o apucat un fel di nebunie, am pus mâna pl baionetă şi m-am zis: mama ta de căţea, ti tai şi-ţi dau borhăile afară… şi-am dat să sparg uşa… Da' nu ştiu cum, m-am gândit la dumneavoastră, că vă bag în bucluc dac-oi face o şotie ca asta şi, pl urmă, nu face, domnule căpitan, să faci puşcărie pentru o femeie ticăloasă. Şi mi-am făcut alt plan.

Nimeni nu mă văzuse; nimeni nu ştia că am vinit. M-am dus la casa primarului, că are o gospodărie frumoasă, am intrat în ogradă şi am cercetat grajdiul. Am scos tăţi caii din grajd, am scaparat de două ori şi când am văzut că s-o încins focul, am încuiet uşa rapidi şi, încălecând, am luat-o pl câmp… Doi cai i-am scăpat, că n-aveau legături bune; unul l-am dat unui cantorean din judeţul Vaslui, iar pe cel mai frumos vi l-am adus dumneavoastră, că era păcat să n-aveţi un cal cum se cade.

— Bine, măi Mihai! Nu-i păcat să dai foc la gospodăria omului?

— Aşa-i, domnule căpitan! Da lui cum de nu i-o fost milă de mine? Să-mi strâce casa? M-o pedepsi Cel de Sus dacă m-o găsi vinovat, că de jandarmi, cât îi timp de război, nu mă tem de dânşii…

— Unde-i calul care l-ai adus?

— La marginea satului, într-o casă părăsită…

— Să-l văd…

Când mi l-a adus, juca în frâu, subt privirea mângâietoare a lui Mihai, care-şi gusta fructul răzbunării lui. Un roib frumos, focos şi plin de viaţă…

— De pedepsit, nu te pedepsesc, pentru că oleacă de dreptate ai şi tu… Acum ştiu că eşti mort de oboseală. Câţi kilometri ai făcut astă noapte?

— Vreo o sută treizeci…

— Pe deşalatele…

— Pi deşalatele.

— Bine! Acum du-te şi te odihneşte şi, când o înnopta, iei calul şi-l duci unde ştii tu…

— Nu-i păcat de aşa o mândreaţă de cal, domnule căpitan?

— Nicio vorbă! Mâne dimineaţă să nu-l mai văd aici. Ai înţeles?

— Să trăiţi! Am înţeles. Seara Mihai a încălecat şi a plecat.

Uitasem cu totul de dânsul şi trecuse mai bine de o săptămână când, inspectând oamenii, găsesc într-o zi locul ocupat de altul…

— Unde-i Mihai? întreb pe plutonierul major…

— Nu s-a mai întors.

— De-atunci?

— De-atunci, domnule căpitan!

— L-ai dat lipsă la apel?

— Nu!

— Bine-ai făcut. De n-ar fi făcut vreo năzdrăvănie! Nici a doua, nici a treia zi, Mihai nu se întorsese… Plutonierul stăruia mereu:

— Să-l dăm lipsă, domnule căpitan; are să ne vâre la bucluc!

— Lasă… Mai aşteptăm o zi, două…

Şi ca un făcut, în vreme ce înşelam plictiseala pe hudiţele satului, sergentul de la aprovizionare mă ajunge din urmă şi, foarte misterios, îmi şopteşte:

— A venit Mihai şi vrea să vă raporteze ceva…

— Când a venit?

— Chiar acum!

— Să vie!

Eram nerăbdător să dau ochii cu dânsul. Mă temeam să nu-l fi împins păcatul să facă moarte de om, trăsnit şi hotărât cum era.

Când s-a oprit în faţa mea un soldat cu bluza ruptă, fără capelă şi fără bocanci, cu capul bandajat, sprijinit într-un băţ, aproape nu l-am recunoscut.

— Ce-ai păţit, mă nenorocitule? Eram să mor, domnule căpitan! Şi după o pauză:

— Din pricina dumneavoastră!

— Cum?

— Zău că din pricina dumneavoastră! Că, dacă nu mă trimiteaţi înapoi cu roibul, nu păţeam nimica…

Eram curios să-i ascult sfârşitul:

— Spune repede ce s-a întâmplat…

— Vai di capu’ şi di ciolanele mele. Încă una ca asta n-am păţit de când m-o făcut mama… Şi urmează:

— Când am ajuns pl şăsul Cucutenilor, nu eram hotărât încotro s-apuc. Nebun nu eram să duc roibul

primarului şi nici nu mă înduram să mă dispari di dânsul. Pre frumos era!

Di diparte se videau luminile în Ieşi. Mi-am îndreptat calu într-acolo şi mi-am zis: „Di ciudă, ai să te îmbeţi oleacă, măi Mihai!” Când am ajuns la marginea Ieşilor, am descălecat şi i-am dat drumul! Norocu lui, dac-o da piste un stăpân bun; şi norocu celui ce-o da pişti dânsu!

Am intrat în târg şi, să nu vă supăraţi că vă spun ca la un părinte, am băut tăti paralele din buzunar. Când m-am trezit, a doua zi, am început a căsca gura pl străzi. Îmi lasa gura apă după trăsurile care treceau în goană şi, văzând atâţia cai, m-am gândit iar la dumneavoastră!

Tot am să-i aduc eu un cal lui domnu’ căpitan! Şi… dintr-o stradă în alta, am nimerit la nişte curţi mari, cu grilaj di fier împregiur şi cu nişte grajdiuri boiereşti… pline cu ruşi.

Răsucind o ţâgară, am intrat în vorbă cu plantonul de la grajd, şi, din una în alta, cum îs îmbrăcat cu bluză şi cu şapcă rusească, am intrat în ogradă şi am văzut pozâţâia locului… I-am dat rusului o ţâgară di titiun şi mi-am văzut di drum!

Pi urmă, am dat târcoale curţâlor două zâli până ci am cunoscut rânduiala treburilor şi, într-o sară, la un ceas, când ştiem că plantonu o plecat, am dischis poarta, am intrat în grajd şi am scos un cal sur, care-l ochisem din vreme. Am agiuns cu dânsu la poartă! Mă uit în stradă, nimeni!

Măi! Adică di ci n-aş mai lua unul, să fie părechi? Şi legând suru la poartă, m-am întors în grajd… Tocmai când ieşeam cu părechea surului, aista o început a necheza… Şi necheza… de o sculat tătă casa din somn. O deschis un ofiţer un geam; o prins a şuiera şi până să pot fugi, m-o încungiurat… tâlharii di ruşi ş-o pus mâna pl mine… Bătaie ce mi-o dat, n-oi mai uita câte zâli oi mai ave…

Noroc di nişte ofiţeri di-ai noştri, cari treceau piacolo, di m-o scos din mânili lor, că mă lua dracu’ şâmi putrezeau ciolanele în gunoiul din dosu grajdiului…

Şi oftând: Frumoşi cai erau, domnule căpitan! Da…

eu fără cal tot nu vă las, să ştiu bine că moartea mi se trage…

Triunghiul morţii n-a mai luat fiinţă.

Situaţia noastră, privită de oameni cuminţi, fără inutile exagerări demodate, impunea faţă de sacrificiile trecute o precupeţire a celor ce dobândiseră cel puţin experienţa războiului.

Triunghiul morţii rămâne doar amintirea unei sforţări asemenea muribundului care, simţindu-şi sfârşitul, se ridică dintre perne, căutând să se desprindă de patul de suferinţă pe care va cădea pentru totdeauna!…

Pacea de la Bucureşti se încheia aşa cum se încheia, sângerând inimele şi răşluind hotarele, călcând în picioare drepturi străvechi şi sacrificii mai mult decât omeneşti… Ţara, golită de ruşii fugăriţi şi mânaţi ca nişte fiare, răsufla mai uşor…

Din gările Moldovei obosite, plecau pe rând trenurile cu misiunea franceză.

Camarazi, sudaţi cu dreptatea credinţelor noastre, botezaţi în primejdia aceluiaşi război, se desprindeau anevoie de pământul care devenise pentru ei a doua patrie.

Mulţi rămăseseră pentru totdeauna pe câmpul de bătaie şi adormiseră de veci, fără să-şi precupeţească zilele, pecetluind cu sângele lor o alianţă cinstită. Iar înspăimântătorul tifos exantematic secerase fără cruţare medici prieteni, identificaţi cu spitalele înecate de bolnavi…

Lăcrămau şi ei, lăcrămam şi noi…

Rămânea un gol în inimele şi în rândurile noastre…

Prin Rusia cuprinsă de flăcările comunismului roşu, pe căi ocolite, luau îndărăt drumul Franţei depărtate, dar în pragul eliberării definitive… Cinstita strângere de mână prietenească o simt şi astăzi!

De Mihai Ilie, n-am mai auzit nimic…

De câte ori citesc, în vreo gazetă, furturi îndrăzneţe de cai prin părţile Prutului, urmăresc înfrigurat numele făptaşilor. Uit însă că vremea a trecut…

Mihai Ilie, dacă mai trăieşte, în judeţul Vaslui de

unde era, a îmbătrânit cu douăzeci de ani şi, pe urmă, Basarabia fiind a noastră, şi-o fi mutat, poate, zona de operaţie pe malul Nistrului!

Nu m-aş mira însă, dacă prins asupra faptului şi cercetat pentru ce a furat, ar răspunde: – Trebuie numaidecât să-i aduc un cal domnului căpitan!

DEMOBILIZAREA

Îmbarcat în trenuri – râme cu inele de fier ruginite – molcome şi scârţâind din toate încheieturile, Regimentul 8 Vânători se apropia de Botoşani, vechea garnizoană!…

Trupa, chesoanele şi căruţele, caii, prieteni de zile grele, cuminţi şi răbdători, lunecau spre oraşul lăsat în urmă acum patru ani…

În trăncănitul monoton al roţilor, cu tot zgâlţâitul şi cu toate tamponările, pe banca de lemn din compartimentul cu geamurile sparte, mintea goneşte amarnic, retrăind trecutul, sfidând prezentul, fără umbră de grijă a zilei de mâne.

Tragi în piept aerul sănătos al nopţii cu mulţămirea, ce nu încape în cuvinte, că trăieşti. Ţârâitul greierilor din câmpii şi faneţe ţi se pare o simfonie minunată, pe care o urmăreşti cu nesaţul clipei departe de primejdie.

Ochii, dornici de viaţă, cuprind stelele semănate la întâmplare, iar cele căzătoare, rachete desprinse din frontul ceresc, salută ironic trenul în mers… Ne apropiem, după patru ani!

Patru, din cei mai frumoşi, mai plini de sănătate şi de nepăsare.

Ani cari nu se mai întorc; şterşi din viaţă, daţi patriei, clipă cu clipă, zi cu zi. Energii irosite în monotonia lucrărilor din epoca concentrărilor, sterpe şi aproape fără de folos; sforţări uriaşe, care azi te înspăimântă şi-ţi par supraomeneşti.

Nu-ţi vine a crede şi, fără să vrei, te scuturi ca de un vis urât.

Inima, care-ţi bate astăzi aşa de liniştită, e tot aceea care-ţi lovea coşul pieptului ca un clopot vestitor al clipei supreme?

Şi trupul pe care ţi-l propteşti sănătos pe picioare, înfruntând viaţa cu o trufie egoistă, e tot acela care, poticnindu-se la fiecare pas în noaptea Crăciunului din 1916, cădea în zăpadă, amorţind şi adormind ca pe salteaua cea mai moale?

Creierul, care acum judecă limpede şi cumpănit, e tot acela care, în sfârşeala după atacurile repetate de la Fata Moartă, nu-ţi mai poruncea să te fereşti de uraganul şrapnelelor duşmane?

Nu se poate!

Şi totuşi, soldaţii cari joacă şi chiuie alături, trezind depărtările, sunt tot acei cari, tăcuţi, scrâşnind din dinţi, cot la cot, înaintau cu capetele plecate subt răpăiala focurilor!

Aceiaşi sunt! Dar câţi?

Revezi camarazi veseli şi sănătoşi, legiuni de tineri, semănaţi de soartă pe plaiuri şi prin văi, dispăruţi pentru totdeauna. Voinici, uitaţi în retragere, subt vălul de frunze care va putrezi în timp, odată cu dânşii!

Prieteni, căliţi în urgia focului vrăjmaş, mai sunt doar în amintiri…

Şi în egoismul tău, alungi vedeniile, ceasurile de umilinţă trupească, de nesfârşită cumpănă, ca să alegi frânturi mai aproape omeneşti şi, într-o provocare ce sfidează destinul, să-ţi spui:

— Am scăpat! Nici nu se putea altfel! La urma urmei, n-am fost decât în douăzeci şi unu de atacuri…

Şi dacă la Fata Moartă a căzut Mitru, Florescu, Papazol, Dima, Rugescu şi câţi alţii, e vina lor. Eu cunoşteam bine locurile şi le-am spus să se păzească…

Şi la 1290, când mi-am dat drumul în prăpastie ori când mă duceau prizonier, trebuia să fie alături de mine un înger îmbrăcat în uniformă de vânători care să-mi îndrepte paşii la un liman ferit…

Şi la Cireşoaia, când…

Dar cine are timp să-şi întunece cu văl negru viaţa care prinde a-şi cere drepturile? Ne apropiem de casă, de locurile care ţi-au intrat de mult în sânge şi fac parte din

fiinţa ta.

Fiecare kilometru lăsat în urmă adaugă o verigă fermecată la lanţul de iluzii al viitorului… Aceea ce nu îndrăzneai să doreşti cu glas tare, ca nu cumva zeii norocului să-şi abată mânia asupra ta, se adevereşte.

Minunea se împlineşte, s-a împlinit şi, descătuşat şi dezbrăcat de armura datoriei, vei avea dreptul să intri pe poarta cea mare a vieţii, aşteptând cu demnitate, drepturile pe care ţara are să ţi le aştearnă dinainte!

Ce înălţătoare are să fie intrarea noastră în garnizoană!

Cum vom putea cuprinde cu privirile toată mulţimea grămadă pe trotuare, pe balcoane şi pe acoperişurile caselor?

Vrăjiţi de icoana zilei de mâne, creşte neastâmpărul tuturor.

Colonelul Gurău, deşi străin de târgul nostru, ţine să fie zi de sărbătoare reîntoarcerea vânătorilor.

Primar s-a nimerit să fie un general! Cu atât mai bine!

Cetăţenii vor fi înştiinţaţi şi, la ceasurile hotărâte, cu muzicile în frunte, în cadenţă şi cu emoţie, vom păşi pe străzile pavoazate…

La porţile oraşului, scuturaţi, bărbieriţi, văcsuiţi, vânătorii fac ultima inspecţie a ţinutei, în fond, nu prea este ce peria şi uniformele, tărcate şi decolorate, lasă de dorit. Toate poartă pecetea vremii.

Corniştii, umflându-şi obrajii, cearcă instrumentele cotlite de atâta pauză muzicală. E ora zece dimineaţa.

Pornim. De-a lungul bulevardului – nimeni!

Abia când trecem, pe marşul corniştilor, cari suflă de crezi că-şi varsă plămânii, prind a ieşi de prin curţi curioşi, nedumeriţi de sosirea noastră şi până la noi se aud strigătele.

— Mamăăă! Vin vânătorii!

— Vânătorii!

— Se întorc vânătorii! Nicio şcoală. Nicio floare.

Nimeni din partea oficialităţilor!

Când cotim strada şi ajungem în dreptul primăriei, unde, în balcon, apare „premarele”, întoarcem capul în altă parte şi din rândurile noastre pleacă un cuvânt ce se aude răspicat:

— Să-ţi fie ruşine!

Abia pe Strada Mare, lumea care a prins de veste se îmbulzeşte la ferestre şi în balcoane, căutând să recunoască în mijlocul nostru figuri de botoşăneni, aproape uitaţi.

În urma coloanei, se ţin cei fără treabă, copii desculţi şi cu batistele ieşite din pantaloni… E prima decepţie de după război… în câteva zile, platoul din jurul cazărmii e prefăcut în iarmaroc.

Satele din împrejurimi şi din depărtări au năvălit, la cea dintâi veste, să-i vadă cu un ceas mai devreme pe cei dintre care mulţi nu mai sunt…

Împotriva aşteptărilor, amărăciunile se ţin lanţ.

Nu avem nici măcar mulţămirea de a ne despărţi – activa de rezervă – aşa, după cum era firesc, după cum trebuia şi după cum am fi dorit-o din toată inima.

Regimentul 8 Vânători, prefăcut pe neaşteptate în 3 Grăniceri, implică o schimbare de comandă.

Blândul, înţelegătorul nostru comandant Gurău, care n-are decât o mică cruciuliţă albastră, predă Regimentul unui colonel „plin”, legat la gât cu o decoraţie sanitară de care nu se desparte niciodată şi care, pe noi cei veniţi de pe front, ne impresionează tot aşa de mult ca şi enormele-i perechi de mustăţi…

Încep „mizeriile”. Predările şi primirile se fac într-o atmosferă de răceală şi chiar de răutate.

Oameni pe care îi cunoşti după glas, duşi de tine pe drumul greu şi aspru al războiului, trec în mâinile altora, pentru cari devin nume ce nu-ţi spun nimic.

Stropşiţi, ghiontiţi, inventariaţi, mânaţi de la un necunoscut la altul, soldaţii resemnaţi aşteaptă să capete biletul de demobilizare.

Gălăgia celor care pe front nu-i auzeai, pentru că

aveau de lucru la cancelarie, e straşnică. Strigă şi înjură, crucesc şi afurisesc, fac pe desperaţii în faţa listelor, unde nu corespunde numărul de cartuşe ori cel al raţiilor de rezervă…

E drept că sunt dintre cei care nu-şi pun lacăt la gură:

— Don plutonier! Da parcă la Clăbuc nu te durea inima aşa de tare după ifectul statului! Şi altul, făcând cu ochiul:

— Taci, mă, din gură! Ce? Vrei să puie bani din buzunarul dumnealui? Foieşte cazarma de civili şi militari.

Încă n-am dezbrăcat tunica şi la fiecare pas ne lovim de ceva nou. Nu mai suntem pe acelaşplan! Suntem rezervişti!

Pe planul al doilea!

Chiar ordinele, la raport, prevăd ritos:

„… se va proceda la predare în felul următor:

Întâi se vor lua în primire companiile ofiţerilor activi şi în urmă cele comandate de ofiţerii de rezervă”.

— Domnule colonel, îi spun a doua zi, v-am ruga să dispuneţi contrarul: să se primească întâi companiile rezerviştilor şi la urmă ale activilor…

— Nu se poate!

— Peste patru zile e demobilizarea şi n-o să putem termina până atunci cu predatul…

— Nu-i nimic! Veţi preda şi luna viitoare.

— Domnule colonel, pentru cei activi e acelaşi lucru. Pentru noi, înseamnă să mai pierdem încă două-trei săptămâni…

— N-aveţi decât să pierdeţi.

— Dar primim soldă şi pentru zilele de predare ce trec peste ziua demobilizării generale?

— Da ştii că ai haz? Desigur că nu!

— Atunci vă previn că nu stau o zi peste ziua demobilizării!

— Daaa? Se vede că nu mă cunoşti!

— Nici dumneavoastră pe mine! A doua zi, eram chemat la raport la şase dimineaţă. Intenţionat m-am dus la nouă.

Colonelul, la birou, îşi răsucea nervos mustăţile. Fierbea…

— Cât e ora, căpitane?

— Nouă trecute, domnule colonel.

— Mi se pare că te-am chemat la şase – silabisind ultimele cuvinte…

— Ştiu, domnule colonel, dar eram foarte obosit…

Privirea furioasă care mi-o aruncă mă încântă, pentru că sunt hotărât să nu „înghit” nicio ofensă, ca unul ce nu port nicio vină. Şi, schimbând brusc tonul, mă întreabă:

— Nu ştii pentru ce te-am chemat?

— Nu?

— Uite, am aici un raport al maiorului… L-ai ofensat în faţa trupei, când s-au făcut schimburile de companii. Este exact?

— L-am pus la punct, pentru că avea o atitudine neîngăduită faţă de un căpitan care se reîntoarcea de pe front.

— Cum, domnule? Un asemenea act de indisciplină? Un căpitan de rezervă să pună la punct un maior activ? E nemaipomenit! Nemaipomenit! Şi, după o explozie ce se potoleşte după câteva minute, oprindu-se brusc:

— N-ai nimic de spus?

— Nimic.

— Iată unde am ajuns după doi de război! Anarhie curată! Nu-i aşa?

— Nu-i aşa, domnule colonel…

— Cum? Nu-i aşa?

— Nu, domnule colonel! Ce-aţi fi făcut dumneavoastră când un superior, pe care nu-l cunoaşteţi, în faţa oamenilor pe care i-aţi comandat, v-ar apostrofa cam în felul următor:

— Bă! Colonelul ăla? Iavino-ncca!

— Bineînţeles că n-aş fi primit ofensa.

— Acelaşi lucru l-am făcut şi eu: când domnul maior, pe care nu-l cunosc, m-a fluierat ca pe un birjar, chemându-mă să primesc ordine, i-am repetat aidoma figura:

— Mă, maiorul ăla! Vino-încoa… Soldaţii au râs. Eu am plecat şi atâta tot.

— Păi, aici în hârtie scrie altfel.

— Dumneavoastră puteţi cerceta. Acesta-i adevărul!

— Voi cerceta. În orice caz, dacă ceri scuze, clasez afacerea.

— Să mă iertaţi, dar scuze nu cer în niciun caz.

— Bineee!

Peste două zile mă prezentam din nou colonelului, ca să mă plâng de altă „mizerie”…

— Ai venit să-ţi ceri scuze?

— Nu, domnule colonel, am venit să vă raportez o nedreptate. Irodel, plutonierul major de la popotă, nu vrea să împartă băieţilor din rezervă cota din proviziile cumpărate cu banii tuturor. Pretinde că dumneavoastră i-

aţi dat acest ordin. Nu cred că…

Dar n-am dat niciun ordin!… Să vie Irodel. Apare Irodel bătând din călcâie:

— Trăiţi, domnule colonel!

— Ce te-ai apucat, domnule? De ce nu dai domnilor ofiţeri de rezervă raţiile ce li se cuvin?

— Dvs. aţi…

— Nicio vorbă! împarte imediat proviziile, că te ia mama dracului!… Când a sosit ziua fixată pentru demobilizare, nu-mi venise rândul să predau compania. Trecuseră activii înaintea mea. Totuşi m-am prezentat colonelului.

— Domnule colonel, plec şi vă rog să-mi semnaţi biletul de demobilizare.

— Dar compania ţi-ai predat-o, căpitane?

— Nu!

— Păi atunci? Nu-ţi semnez biletul.

Cu toate acestea am plecat. Plutonierul meu major a predat compania şi cred că a fost mulţămit.

Erau o mulţime de „economii”.

Profitând de lipsa comandantului, am rugat pe ajutor, un locotenent-colonel simpatic, căruia i-am istorisit totul, să-mi semneze biletul. Şi mi l-a semnat!

— Dă-l încolo, e puţin cam nervos… Peste câteva zile, la o răscruce, pe stradă, mă întâlnesc nas în nas cu colonelul.

— Civil, căpitane? Nu mai dai pe la cazarmă?

— Sunt demobilizat, îi spun râzând…

— Cuuum?

— Da. M-am demobilizat. Mi-a semnat biletul domnul colonel… Rămâne o clipă surprins şi schimbându-şi atitudinea:

— Aşa sunteţi dumneavoastră, civilii! Nu-i chip să glumească cineva cu dvs…

Au trecut ani… Indignat la început, revoltat de mai multe ori, m-am potolit odată cu vârsta şi astăzi trec indiferent prin viaţă…

Dacă atunci, când ceaţa războiului nu se ridicase încă, eram uitaţi, de ce m-aş mai mira de agentul de la percepţie care, intrând în casă cu pălăria pe cap, aproape îţi pune mâna în piept pentru o biată rămăşiţă de câteva sute de lei…

FLORI VEŞTEJITE

Ne-a fost dat de soartă să trăim frământări nebănuite…

Aruncaţi în plină tinereţe în vârtejul vremurilor tulburi, mânaţi de furtună ca nişte fulgi, cu sufletele întregi, am intrat în ape adânci…

Cei slabi, nevolnici, s-au dus la fund, strângând în mâinile lor doar mâlul. Mulţi, Iaşi, aruncând armele, au dat îndărăt, semănând frică, deznădejde, panică.

Cei mai tari, în zbuciumul de neînchipuit al luptelor, s-au clătinat. Prinşi în cercul datoriei, însemnat cu sânge şi flăcări, ameţiţi, amuţiţi de spaimă subt uraganul vrăjmaş, pradă simţurilor şi instinctelor, biruind conştiinţa, am şovăit.

În faţa şrapnelului care-şi cerea hrana în vâjâit sinistru şi a glonţului care, în ţiuit ironic, îţi culegea tinereţea, în faţa morţii, de multe ori n-am judecat. Mărturisesc, am şovăit! De ce n-am mărturisi? Eram oameni!

Am şovăit, dar numai o clipă.

Şi când valul trebuia să mă dea la fund, m-am

dezmeticit şi, într-o sforţare, am fost în picioare.

Veghea asupra-mi o putere nesfârşită, ocrotitoare, călăuzindu-mi paşii zi şi noapte, urmându-mă tot timpul şi pretutindeni.

Veghea asupra-mi dragostea mamei, scut îngeresc sortit să mă apere de moarte.

În faţa războiului care-i lua de acasă băieţii, sprijinul bătrâneţilor ivinde, nu şi-a precupeţit sentimentele. Nu s-a văicărit, nu s-a plâns şi, suferindă de ani de zile, s-a arătat mai tare decât toţi.

Astăzi, mama a murit! A murit trupeşte, robită rânduielilor omeneşti.

În scrinul ei, visul şi tezaurul copilăriei noastre, fără să-mi fi pomenit vreodată, am găsit scrisorile mele, trimise de pe front. Hârtii îngălbenite de vreme, scrise cu creionul, pe genunchi, pe linia focurilor ori în bordeiele din coasta inamicului.

Şi atunci mi-am adus aminte de singura comoară adusă şi culeasă în cei doi ani de război, păstrată cu sfinţenie şi neîmpărtăşită nimănui…

Cu sufletul răvăşit de emoţie, cu ochii umezi şi mâinile tremurânde, am recitit toate scrisorile mamei, sfinte pentru mine.

Scrisori cu pecetea trecutului, purtate la piept ca un talisman izbăvitor de moarte, decolorate şi maculate de sudoarea trupului meu, ajuns în prag de viaţă… Le-am purtat tot timpul, ca un tezaur.

Şi erau un tezaur! De ele nu m-am despărţit niciodată. Ele au fost izvorul tăriei şi credinţei mele. Ele mi-au dat puterea să nu fiu laş, să nu tremur, să nu mă uit înapoi.

Cu ele mi-am împlinit firul dragostei cu cel al speranţei, ţesând pânza răbdării în aşteptarea sfârşitului.

De câte ori în popasurile atacurilor, în ucigătoarea monotonie a vieţii de tranşee ori la lumina opaiţului fumegând, n-am desfăcut rândurile mamei, citindu-le şi recitindu-le cu inima strânsă, pierdut, vrăjit de speranţa reîntoarcerii aşteptate! Singur, pierdut în iureşul luptelor,

obscur şi anonim, număr în mulţimea de uniforme cenuşii, de câte ori n-am luat puteri vii din rândurile păturite cu grijă în buzunarul vestonului, alături de inima zvâcnind nebună de spaimă?

A murit mama! A murit vremea!

Îi cer iertare dacă risipesc câteva din florile veştejite astăzi, pentru mine vii însă pentru totdeauna… 30 August 1916 Dragul meu fiu, în sfârşit am căpătat de la tine câteva rânduri. Respir.

Mulţămesc lui Dumnezeu că eşti în viaţă şi sănătos, în vreme ce, până azi, atâţia camarazi au plătit tribut ţării. Nădăjduiesc şi L rog ca soarta să fie blândă, ca să putem aştepta liniştiţi sfârşitul războiului.

Sfârşitul când de-abia a început! Nu cer prea mult, Doamne?

Toamna se apropie cu paşi repezi şi, după cât înţeleg, mai aveţi de lucru. În orice caz, glorie bravurii voastre şi Dumnezeu să vă aibă în pază până la victoria finală!

Unde eşti? Unde sunteţi? Cât aş dori să ştiu cel puţin atâta!

Urmărim pe hartă succesele voastre şi-mi închipuiesc ce trebuie să fie înaintările în plină ţară duşmană. Ce păcat numai că soarta a fost, la Sud, împotriva noastră! îmi spui că vi se predică îngăduinţă faţă de duşmani!! Ştiţi voi ce s-a petrecut la Turtucaia? Bulgarii s-au dedat la acte de sălbăticie nemaipomenită şi bieţii răniţi au îndurat chinuri care revoltă inimele cele mai tari. Ţara cere răzbunare şi sunt sigură că bandele acestea barbare vor fi împinse peste graniţă.

Aşteptăm cu toţii ajutorul aliaţilor. E vremea şi, fără să fac strategie, mă mărginesc să mă rog pentru succesul bravei noastre armate şi pentru reîntoarcerea scumpilor mei fii.

Vreau să fiu tare; trebuie să fiu tare şi mă silesc să alung fluturii negri cari ades joacă dinaintea mea.

Acasă, bine. Mulţămesc pentru grija ce ne-o porţi. Fii liniştit.

Oraşul nostru nu-i de recunoscut. Şcolile, cluburile,

localurile publice, transformate în spitale, depozite, comandamente.

Răniţii au început să sosească. Fiecare caută să fie de folos şi te întrebi unde au dispărut toate perechile care se plimblau, de obicei, pe frumosul nostru bulevard.

Ordine straşnice împotriva celor ce răspândesc ştiri falşe, semănând panică în mulţime, defăimând armata şi ţara. Rechiziţiile au început de mult, dar ceea ce-i trist e că mulţi oameni cu stare se ascund, în vreme ce nevoiaşii se lipsesc cu bucurie chiar de cele câteva perne, o avere pentru dânşii.

A început exodul străinilor. Oameni paşnici, născuţi şi crescuţi în târgul nostru, au fost îmbarcaţi ca vitele şi mânaţi în jos.

Vai de capul lor! Şi când te gândeşti că de abia e începutul…

Mizeria începe să-şi arate colţii şi lipsurile de tot felul, mai ales de oameni de inimă, te izbesc ori încotro te întorci.

Nu crede că vreau să mă plâng; nu vreau să fiu slabă şi să mă las târâtă de scâncete fără rost, mai ales faţă de voi, cei de pe front. Mi se strânge inima gândindu-mă la lipsurile şi la pericolele prin care treceţi.

Se tot vorbeşte de patriotism. Trebuie. Dar, fără să fiu mama Grachilor, nu predic laşitatea. Ştiu că-ţi vei face datoria; am totuşi dreptul să-ţi cer un lucru: fii prudent – ce copilărie! – căci prudenţa însăşi face parte din bravură…

Trebuie să nădăjduiesc că rugăminţile şi dragostea mamelor care veghează asupra capetelor dragi, vor fi scutul vostru şi vă vor păstra nevătămaţi.

Curaj celor ce rămân strajă la căminul trist; curaj celor ce înfruntă voinicește grozăviile acestui război.

Fii încredinţat că dragostea noastră va îndepărta glonţul de tine, iar dacă vei fi rănit, înştiinţează-mă ca să alerg la tine şi să te îngrijesc cum nu ştie nimeni.

Să nădăjduim zile bune. Fiecare în felul nostru şi după puterile noastre, să aducem ţării sacrificiile, fără

murmur.

Strângându-te la pieptul meu, îţi doresc numai sănătate şi te îmbrăţişez pe cei doi obraji care trebuie să fie bronzaţi tare.

Mama ta

19 Noiembrie 1916 Scumpul, scumpul meu fiu.

Scrisoarea ta m-a tulburat aşa de tare, încât n-am fost în stare să răspund în aceeaşi zi colonelului care ţinea numaidecât să-ţi aducă cuvântul mamei tale.

Am plâns cu toţii lacrimi de bucurie citind peripeţiile luptelor, citindu-le şi recitindu-le. De altfel, cu firea mea pe care o cunoşti, cu toate încercările celorlalţi de acasă de a mă linişti, presimţeam că treci prin pericole şi mai bine de o săptămână, zi şi noapte, te vedeam întruna dinaintea mea.

În sfârşit, mulţămită Cerului, trăieşti încă şi nădăjduiesc că trecând peste toate greutăţile, vei veni odată acasă să te îmbrăţişez şi să te alint ca pe un copil mititel. Şi dacă este un Dumnezeu drept şi mărinimos, trebuie să ne fii păstrat duioşiei noastre.

Vremurile pe care le trăim sunt aşa de grave, aşa de mari, încât, spre a le înfrunta, avem nevoie şi de calm, de sânge rece şi de curaj, străduindu-ne să facem toate sacrificiile şi să uşurăm, după mijloacele noastre şi chiar peste ele, toate mizeriile inerente acestui război. Dacă ne-ai vedea seara, cum stăm împrejurul mesei, împletind de zor, te-ai crede într-un atelier de tricotaj. Eu, surorile tale şi cele două prietene refugiate de la Bucureşti, din lâna pe care am găsit-o cu chiu, cu vai, prin prăvăliile aproape goale, împletim tot ce socotim că poate să vă prindă bine pe front.

Prin soldatul care se reîntoarce pe front trimit de toate: mănuşi, mânecuţe şi genunchiere, din care după ce camaradul tău Boteanu – pe care n-am plăcerea să-l cunosc decât din scrisorile tale – şi cu tine veţi lua ce vă trebuie, vei împărţi restul, soldaţilor la care ţii mai mult.

Toată casa e plină şi, dacă într-o zi pleacă o serie, în alta sosesc de două ori mai mulţi. Dacă i-ai vedea

grămădindu-se la bucătărie în jurul plitei, înfriguraţi şi supţi de lipsuri!

Retragerea şi debandada i-au făcut să-şi piardă încrederea şi curajul în aşa hal, încât toţi doresc pacea întâmple-se ori ce.

Trebuie să-ţi desfăşori toată elocinţa, ca să-i încredinţezi că toate aceste nenorociri nu sunt decât vremelnice şi că dacă sunt vinovaţi, aceia îşi vor primi pedeapsa.

Dar refugiaţii civili! Geme târgul nostru, aşa de paşnic altă dată. Toate casele celor mici ocupate până în pod.

Ce fel de inimă trebuie să ai ca să le închizi uşa în nas, acum în pragul iernii? Nici nu vreau să-mi închipuiesc ce are să fie la iarnă; nici lemne, nici petrol, nici lumânări. Pentru un bon de gaz, trebuie să dai o adevărată luptă.

Zilnic sosesc tineri, aduşi din toate colţurile ţării ca să fie încorporaţi, de care însă nu îngrijeşte nimeni. Cercetaşi, copii de 14 ani, îmbrăcaţi în haine de vară! Ce se va alege de dânşii?

Spitale, doctori francezi, lacrămi, dureri, de ce ţi-aş mai pomeni de dânsele, când ştiu că nu pot să-mi închipuiesc decât vag ce se petrece pe front.

Nu-mi spui nimic sau prea puţin de adăposturile voastre, de ceasurile de odihnă bine meritate şi mă laşi să-mi închipuiesc ce faci pe vremea asta afurisită, când noaptea se face la 4 şi vântul urlă a pustiu! Să-ţi trimit cărţi de citit ori n-ai vreme să le citeşti? Spune-mi drept.

O veste bună. Ghici cine a sosit azi dimineaţă a pe o viforniţă şi tocmai când ne aşteptam mai puţin? Fratele tău, doctorul, scăpat ca prin minune din mâinile nemţilor, cu spitalul lui din Slatina. Prin câte a trecut şi el! Când va sosi ceasul revederii veţi avea ce vă istorisi…

Ţi-am scris destule noutăţi. Dar oare, nu s-ar putea să capeţi şi tu o permisie de câteva ore măcar, să te pot vedea?

E timpul. Văd atâţia trecând prin faţa casei şi mă întreb: e aşa de greu? Până atunci te îmbrăţişăm cu

aceleaşi nădejdi. Mama ta

25 Decembrie 1916 Dragul meu.

Cu inima plină de păreri de rău, îţi trimit aceste rânduri, care socotesc că vor sosi la vreme, ca să-ţi aducă din partea tuturor felicitări şi urări pentru anul nou ce vine.

Cât de triste şi lipsite de farmec îmi sunt sărbătorile, când voi toţi, cari îmi sunteţi atât de dragi, luptaţi departe de căminul unde totdeauna aţi găsit adăpost şi mângâiere!

Cum aş dori să zbor către tine şi să te plec pe inima mea aşa de îngrijorată!

Dar la ce bun să ne întristăm? Mă silesc să învinge descurajarea mea şi să nădăjduiesc împotriva oricărei nădejdi; dar când văd în jurul meu atâta nedreptate, atâtea privilegii dăruite unor inutili, îmi vine să mă revolt.

În fiecare zi, trecând peste lipsurile pe care le îndurăm în tăcere şi care nu sunt nimic faţă de ce îndураţi voi, zvonurile care circulă cu stăruinţă ne umplu de nelinişte.

E vorba de o plecare în Rusia, acum în toiul iernii. După cum îţi închipui, bătrâni cum suntem, rămânem la bordeiele noastre întâmple-se orice. Dar deocamdată nu e vorba de noi, ci de cei dragi, plecaţi de atâta vreme. Sărbătorile aceste creştineşti vor potoli focul luptelor şi cel puţin două săptămâni nădăjduim să fiţi în repaus, feriţi de gloanţe şi obuze.

Aş vrea, cu urările, să-ţi trimit şi câteva pachete cu bunătăţi. Nu te supăra, rămâne pe altă dată, pentru că de la manutanţă nu s-a putut lua cu bon decât fainâ integrală, care nu-i bună pentru prăjituri, iar cofetăriile sunt deşarte de multă vreme.

Sunt sigură că vremurile bune vor veni iarăşi, deşi mă cutremur gândindu-mă la luptele ce se vor da în primăvară pentru curăţirea pământului care cere răzbunare. Dumnezeu să vă apere, bravi vânători. Să vă dea putere pentru rezistenţă şi să vă ducă la victorie cununaţi de lauri şi de glorie. Biata Moldovă ştie ce aţi făcut, ce îndураţi şi cred că ar fi vremea să veniţi la odihnă

pentru câtăva vreme.

Tremur scriindu-ţi şi mă întreb la fiecare dată dacă n-ar fi drept să-ţi poţi revedea părinţii, după jumătate de an de lupte şi de viaţă zbuciumată.

Curaj, răbdare; ceva îmi spune că fericirea aceasta îmi va fi dată.

În orice caz, dacă vii, ai să-ţi tunzi barba care te schimbă complet. Nu-i aşa?

Anul nou să ne aducă pacea dorită şi linişte în casele tuturor.

Cu aceeaşi nesfârşită dragoste de mamă te îmbrăţişez şi te aştept. 4 Februarie 1917 Dragul meu.

Noroc de valiza diplomatică, care îngăduie legătura cu voi cei dragi, căci în nădejdea poştei, care umblă ca o broască ţestoasă, n-am ajunge să mai liniştim sufletele noastre aşa de zbuciumate. Noroc de Ţugui, căruia îi încredinţez felicitările tuturor alor tăi, precum cei 27 ani pe care îi împlineşti astăzi.

Ce pot să-ţi doresc, să-ţi dorim alta decât sănătate şi grabnică reîntoarcere. Reîntoarcere, pe care o aşteptăm de atâta vreme şi pe care bătrâneţele noastre o pun mereu la îndoială.

Sănătate deplină în aceste vremuri aspre pentru toţi cei care ne dăm seama de capriciile sorţii, ţie, vouă, pierduţi în fundul Carpaţilor acoperiţi de zăpadă.

Rândurile tale, deşi eşti în tranşee, m-au liniştit. Nu doar că sunt fericită ştiindu-te expus în faţa inamicului, dar cel puţin, de câte ori primesc scrisorile tale scumpe, am câteva clipe de fericire, ştiindu-te încă printre noi. Nădejdea tuturor e numai în voi pentru că, după cât se pare, scumpii noştri aliaţi, ruşii, s-au săturat de război şi pregătesc nu se ştie ce Dăunăzi, grupuri-grupuri de soldaţi înarmaţi se adunau ameninţători, dar intervenind armata noastră, i-a împrăştiat.

Laşii, s-au mulţumit să poarte într-o maşină o femeie – republica – îmbrăcată în roş, cu drapele roşii şi cu muzică. N-ar face mai bine să plece şi să cruţe astfel puterile care mai rămân bietei

Moldove?

Aşteptăm cu resemnare zile mai bune, gândindu-ne nu la noi, care nu avem drept să ne plângem. Noi, bătrânii, de bine, de rău aproape am ajuns la capătul drumului pe care înapoi nu-l poţi străbate decât cu amintirea…

E vorba de voi, cei tineri, cari sunteţi puşi la grea încercare, la încercări ce depăşesc ades puterile voastre. Pentru voi, această nelinişte morală, acest chin sufletesc. Sunteţi abia la început şi ar fi nedrept după atâtea sacrificii să nu aveţi locurile pe care le meritaţi.

În orice caz, să ne mângâiem gândindu-ne că v-aţi făcut datoria şi, cu toată modestia, ne-am împlinit cu toţii datoria.

Nu se poate să nu triumfe până la urmă dreptatea!

Atâtea vieţi secerate, atâtea lacrimi, atâtea dureri irosite în zadar? Nu se poate! De-aş putea trăi pe pământul acesta până în ceasul revederii!

Nu te speria! Lupt cu toată bătrâneţea mea. Înăbuşim temerile noastre, tristeţile noastre, aşteptând sfârşitul…

Să privim cu încredere viitorul. Dintre nori ameninţători şi negri, va ieşi soarele strălucitor.

Ce să mai spună bieţii soldaţi, cari nici mângâierea scrisului nu o au? Aud că li se făgăduieşte pământ şi o mulţime de scăderi de impozite; dar până atunci n-ar fi drept să-i mulţămească ţara moralmente şi să le îngăduie să-şi vadă casele?

În aşteptarea atât de aşteptată a reîntoarcerei tale, urmându-te pe drumul tău aşa de greu, îţi trimit odată cu binecuvântarea mea părintească şi toată afecţiunea grămădită în inima mamei tale.

Mama

17 Iulie 1917

Credeam, dragul meu, că se cuvenea bătrâneţelor noastre, mai ales după sacrificiile făcute, să aşteptăm resemnaţi sfârşitul acestui război.

Dumnezeu vrea altfel. Singura noastră mângâiere: speranţa reîntoarcerii voastre la vatra păzită de noi cei

fără putere, s-a spulberat. Inima mi se strânge şi mâna-mi tremură când mă gândesc că poate e cea din urmă scrisoare pe care ţi-o pot trimite.

Se pare, cu toate sforţările, sacrificiile şi eroismul bravei noastre armate, că inamicul copleşeşte ţara. Adevărate sau nu, zvonurile circulă şi pregătirile ce se fac întăresc toate aceste presupuneri tragice. Se pregăteşte evacuarea tuturor şcolilor, instituţiilor şi autorităţilor, desemnându-se în acelaşi timp persoanele care vor rămâne la posturi, ca să dea ochii cu nemţii. Bogaţii tremură şi, dintre parlamentari, vreo câţiva şi-au împachetat lucrurile şi au trecut în Rusia fără să privească îndărăt. Noi, întâmple-se orice, ascultăm de sfaturile pe care ni le dai şi rămânem acasă.

De altfel, bătrâni cum suntem amândoi, desigur, am muri pe drum în lipsuri şi durere, în primele zile de pribegie. Cel puţin aşa, în căsuţa noastră, în odaia în care v-am avut totdeauna strânşi în jurul meu, amintirile vor vorbi mai uşor şi, privind liniştită şi senină sfârşitul, voi trece pragul vieţii mai uşor…

Nu vreau să-ţi îndurerez inima cu scrisul meu de femeie slabă; ştiu că în toiul luptelor pe care le daţi cu hotărâre şi desperare, aveţi nevoie de curaj, de mult curaj. Dar ce vrei!

Inima de mamă, rămâne totdeauna aceeaşi, neînţeleasă de multe ori de cei care n-au avut pe lume fericirea de a fi părinţi.

Oricât aş fi de tare, nu-mi pot opri lacrimile, scriindu-ţi lucruri pe care n-aş fi crezut că împrejurările mă vor sili să ţi le scriu vreodată.

Am hotărât să rămânem pe loc, dar în acelaşi timp să luăm măsurile pe care ni le impun aceste tragice vremuri. Bruma de argintărie şi lucrurile mai de preţ le-am îngropat fără să ştie nimeni, în grădină între cei doi lilieci care îţi plăceau atâta. Ne-am gândit mult; prea ar fi fost păcat să privim neputincioşi cum ni le-ar fi luat nemţii sau cine ştie ce alt duşman. Şi să mai ştii că subt piatra cea mare de la cerdacul din faţă, într-o cutie de tablă, vom ascunde, dacă

va fi nevoie, cele câteva bijuterii de familie care au pentru voi atâta preţ. Nimeni nu va bănui, iar când vă veţi întoarce acasă veţi găsi măcar o parte din puţinul pe care-l avem.

Lui Ţugui, credinciosului Ţugui, îi încredinţez hainele tale civile, pe care îţi doresc să le îmbraci sănătos şi vesel, cum ai fost totdeauna.

Ce nebună sunt! Oare nu cer prea mult?

Fraţii tăi au fost câteva ceasuri pe acasă şi ne-am luat rămas bun. Nu-ţi mai povestesc nimic, ar fi încă o durere pentru mine. Dar cel puţin i-am văzut, i-am îmbrăţişat, poate pentru totdeauna. Tu, eşti departe. În luptă, poate… Dar nu vreau să mă mai gândesc la nimic.

Mulţămindu-ţi pentru dragostea pe care ne-ai arătat-o totdeauna, cu slaba speranţă că tot chinul nostru sufletesc va fi numai o alarmă, îţi trimit binecuvântarea mea şi îndrăznesc, rugând Cerul şi împreunând mâinile mele slabe, să-ţi spun la revedere şi nu adio.

Mama ta ŢUGUI

După foaia de răspândiri, Ţugui Dumitru, contingent 1909, a fost soldat de ordonanţă. Ordonanţa mea. Cuvânt care nu spune nimic ori înseamnă un fel de sclav, transformat după împrejurări în bucătar, spălătoreasă, dădacă la copii, manechin care primeşte palme ori chiulangiu şi şoltic, care se foloseşte pe ascuns de periuţa de dinţi şi de briciul stăpânului, şterpelindu-i parte din rufărie…

Pentru mine, Ţugui a fost timp de patru ani tovarăş nedespărţit, frate de cruce, unit în lipsuri, suferinţe şi greutăţi de tot felul.

Umbră mută a fiinţei mele trudite şi chinuite de grija răspunderii şi a războiului; sincer confident al vieţii abia începute; păzitor al întregii mele averi: pătura, scrisorile mamei şi un portofel pătat de sudoare, cu vreo câteva hârtii de bancă; depozitarul celor câteva provizii de la popotă; agentul de legătură cu înapoia frontului; poştaşul care aducea veştile de acasă, sosind la timp, trecând peste toate piedicile, prefăcându-se şmecher sau idiot, după

împrejurări, având grijă de mine mai mult decât eu însumi…

Cu dânsul am ascultat, ghemuiţi subt stânci şi subt copaci, şuieratul gloanţelor şi rafalele artileriei; cu dânsul am trecut în prag de iarnă, zgribuliţi de frig, în măşti, nopţi de trudă, de veghe ascultând fâlfâirile morţii; cu dânsul am trecut puntea războiului sprijiniţi unul de altul, încrezători în destin, egali în faţa lui…

Eram în timpul neutralităţii.

Mă permutasem de la Regimentul 16 Suceava în 8 Vânători şi-mi ajunsesem regimentul la Mănăstirea Caşin, unde se pregăteau lucrări în vederea evenimentelor de mâne…

De la companie mi s-a dat o ordonanţă.

Obosit, mă întinsesem pe o laiţă din odaia cea mare a Ilincăi Puşcaşu şi aproape aţipisem, când uşa se deschide brusc şi izbind călcâiele, în poziţie de drepţi, apare un soldat care se prezintă cu o voce de cioban:

— Să trăiţi, don sublocotinent, sunt soldatul Ţugui Dumitru din compania cincea, numit ordonanţă la dumneavoastră!

Furios că mi-a stricat somnul, îmi vine să-l înjur, dar mutra lui e aşa de caraghioasă, încât, dezarmat, îi spun surâzând:

— Bine, mă dobitocule, de ce dai buzna în odaie fără să baţi la uşă?

— Nu puteai să mai aştepţi?

— Să trăiţi! Am avut ordin să mă prezint „imediat”…
— Ai mai servit la cineva?
— Da, să trăiţi!
— La cine?

— Am fost la vite, la conu Gheorghiţă Stroici… Izbucnesc în râs, trezit de-a binelea, în timp ce Ţugui nu

pricepe pentru ce râd.

— Nu te întreb dacă ai slujit; dacă ai servit??

— Dacă ai fost ordonanţă la cineva?
— N-am mai fost, să trăiţi!

— Apoi, atunci cum ai să-ţi poţi face serviciul? Te pricepi la ceva?
— Da! Mă pricep la cai, la oi…
Mă uit la dânsul. E idiot? Se face? Cine mi l-a trimis plocon pe capul meu!
Alt prost nu s-a mai găsit? Am să mă duc chiar astăzi la adjutantură, să-mi dea alt soldat…
Dar la urma urmei, învârtindu-mă pe laiţă, îmi fac socoteală:
Ce să-l mai schimb! Ce treabă are de făcut? Să-mi toarne apă de spălat şi să văcsuiască o pereche de bocanci?
Am să-l încerc, mai ales că mutra lui speriată îmi place şi are ceva care te apropie, deşi îi urât şi caraghios: scurt, butucănos, îndesat şi cioturos. Tuns chilug cu numărul zero, capul lui pare şi mai mare. Umerii obrazului ieşiţi afară; faţa rotundă, ochii verzi, rotunzi, blânzi; şi trei fire deasupra buzelor.
O figură de corcitură de tătar…
Monotonia zilelor de concentrare, reduse la risipiri de energie aproape fără de folos: marşuri istovitoare, simulacre de luptă şi variaţiuni pe aceeaşi temă, îngrădeşte activitatea şi iniţiativa fiecăruia, totul petrecându-se aproape mecanic, în cadrul ordinelor de multe ori ruginite.
De o parte trupa, de cealaltă ofiţerii, caută, în regulă generală, să tragă chiulul, fiecare aşteptând desconcentrarea.
Apropierea din faţa pericolului, unde nu-i cu putinţă deosebirea, nu se făcuse. Mai ales rezerviştii, năcăjiţi, luaţi de pe la casele şi ocupaţiile lor şi trimişi să sfredelească

pământul la capătul ţării, în vreme ce pâinea se scutura pe câmp şi popuşoiul rămânea în buruiană, acceptau cu greutate muştrul gradaţilor mai tineri şi toate aceste corvezi suplimentare. Oamenii ştiau una şi bună: făcuseră „armata” la vremea lor, înduraseră câţiva ani de militărie „la toartă”, iar concentrările erau colac peste pupăză!

Sudura dintre cei mici şi cei mari nu se făcuse, contactul reducându-se numai la servicii care nu lăsau loc apropierei, intimităţii, care, singură, poate dezveli sufletul în adevărata lui curăţenie ori mârşăvie.

Pe Ţugui nu l-am cunoscut multă vreme.

Cumpănit la vorbă şi cam îmbufnat, reuşisem, după multă şcoală, să-l fac să deprindă acele câteva lucruri mai mult decât elementare, care la început i se păreau enormităţi.

Ştia să şteargă o ceaşcă sau o farfurie, fără s-o mai aburească şi fără s-o mai feţuiască lustruind-o cu mâna! Ştia să nu amestece ceaiul cu sardelele, pâinea cu ceapa; ulcica de ceai cu cea de supă; ba chiar ajunsese să-şi sufle nasul în batistă!

Ştia să prăjească o felie de pâine fără s-o afume şi să fiarbă două ouă moi, spunând „Tatăl nostru” de trei ori, când apa sărea în clocote…

La începutul campaniei, Ţugui era fricos. Grozav de fricos!

Se temea de obuze şi rămânea cu capul în ţărnă până ce se potolea uraganul.

Încetul cu încetul, s-a fost deprins să nu se „culce” decât atunci când pericolul era aproape şi era o crimă să înfrunţi zădarnic moartea.

În ajunul luptelor de la Feţişoara, îi încredinţasem banii, testamentul şi o scrisoare spunându-i:

— La atac, tu n-ai să vii degeaba! Dacă ai să vezi că nu mă mai întorc ori că brancardierii mă aduc cu picioarele înainte, duci acasă ce ţi-am dat. Ai înţeles?

— Am înţeles!

Dar când lupta era în toi şi pădurea huia de

pocniturile armelor şi de exploziile granatelor, Ţugui şi-a făcut apariţia, urcând la deal cu toată bocceaua de lucruri, rotind priviri desperate în toate părţile, întrebând pe fiecare unde sunt, pentru ca după aceea să nu mă slăbească din ochi, ţinându-se scai de mine…

— De ce-ai venit aici? Nu ţi-am spus să rămâi devale?

— Acolo mă tem! Aicea-s cu dumneavoastră! Cum ni-a fi scris!

Viaţa lui mi-a povestit-o la Fata Moartă.

Eram în Carpaţi, la începutul luptelor, căutând să stăvilim invazia cotropitorilor prin trecători…

Trecusem o zi grea. Grea de tot. O zi de atacuri şi contraatacuri desperate. Nu înghiţi sem nicio fărâmă de pâine, niciun strop de apă.

Se lăsase o noapte senină, frumoasă, de toamnă, care liniştea năvala sângelui şi răcorea frunţile noastre înfierbântate.

Adăpostiţi lângă un copac uriaş, ascultam foşnetul pădurii seculare deşteptată de pic-pocurile ungureşti, când mi se păru că aud un plâns înăbuşit.

Plângea Ţugui…

— Ce plângi, mă??

— N-auzi? Ce plângi?

— M-o pălit jălea, don locotinent! Azi am scăpat, da mâne? Dumnezeu ştie! Da văd că-i greu tare…

Şi, în tăcerea nopţii, începu să-mi spuie povestea vieţii lui de ţăran nevoieş:

Născut în satul Mitoc, pe malul Prutului, şi rămas orfan de mititel, crescut la uşa unuia şi a altuia, mâncând mai mult bătaie decât mămăligă, vremea încorporării îl găsise slugă la vite, dormind unde se nimerea, îmbrăcat ca vai de capul lui, vitregit de oameni!

Cu chiu cu vai, pusese deoparte două sute de lei, strânşi franc cu franc.

— Vă spun dumilorvoastră, don locotinent, da nu ştie nimeni. I-am strâns, să-mi pot cumpăra o păreche de giuncani, să am cu ce porni o gospodărie când m-oi însura.

Şi pe un ton misterios:

— La plecare încoace, i-am pus într-o oală şi i-am ascuns în pământ, în gunoi, în dosul casei lui frate-miu… De-acu, văd că nu mă mai întorc acasă şi am să vă rog pe dumneavoastră să nu spuneţi nimărui! Dacă o fi să mor, să-i luaţi dumneavoastră, că am auzit că frati-miu o murit la Turtucaia şi altu' mai aproape n-am pl lume!

— Taci, mă! Ce te mai gândeşti la moarte! Numai unul scapă din război? După o vreme, ogoindu-şi oftatul, mă întreabă:

— Oare paralele nu s-or strica în pământ?

Ţugui purta cu dânsul toată gospodăria mea: o pătură, o pernă, două rânduri de schimburi, tot ce trebuia pentru spălat; o cutie pentru zahăr, una pentru prăjituri – totdeauna goală –, oleacă de ceai, două farfurii de tablă, două ulcele, un cuţit, o furculiţă, o linguriţă şi câteva cârpe de şters.

Toate încăpeau într-un sac impermeabil, găsit la un bavarez, aşa de bun, că nu trecea nici umezeala printr-însul.

N-ar fi împrumutat cuiva o peticuţă măcar, să-l fi picurat cu ceară!

Până la atacul de la cota 1290, Ţugui purta şi binoclul meu, de care se mândrea. I-l încredinţasem pentru că ştiam că-i veşnic lângă mine şi pentru că, încătărămat cum eram cu celălalt echipament, mă încurca la dormit.

În dimineaţa atacului, bavarezii ne-au bombardat câteva ceasuri fără întrerupere, răscolind stâncile, scormonind pământul, rupând copacii. Zăpăciţi de atâtea proiectile, descompletaţi, cu sufletul la gură, căutând să prindem direcţia obuzelor care veneau de pretutindeni, ne ascundeam pe unde puteam. La un moment dat, cade un obuz între noi. De puterea exploziei suntem trântiţi la pământ.

Ţugui, izbit de un bolovan în pântece, se dă peste cap şi când, în sfârşit, ne dezmeticim, alergăm la Ţugui, care

dă semne de viaţă. Îi frec tâmplele cu omăt, îl zgâlţâi, îşi revine după câteva minute şi când clătinându-se ameţit, se scoală, speriat îmi spune:

— Ce mă fac, don locotinent! S-o stricat binoclul!

Cât era de grea situaţia, toţi băieţii au râs cu lacrimi!

În vremurile grele, când nu te poţi bizui decât pe tine, prevederea şi economia trec pe planul întâi…

A da camaradului cutia ta de conserve înseamnă a rămânea flămând peste câteva zile. A te despărţi de pachetul tău de pansament ori de lopata Linemann care-ţi atârnă greu la şold înseamnă, poate, a te sinucide.

Ţugui, prieten cu celelalte ordonanţe, era prieten până la dat.

Târâia lopata toată ziua; o târâia chiar când eram în repaus. Când l-a întrebat colonelul, la popotă:

— Băiete! Ce umbli cu lopata la masă? Ţugui a răspuns foarte serios…

— Să trăiţi, don colonel! Poate-i nevoie de săpat ceva! …

Mergea cu economia până acolo, încât îmi drămăluia porţia de rom şi de pesmeţi la ceai!

Agentul de legătură, care făcea naveta cu „înapoia frontului”, aducea din când în când bunătăţi pregătite cu grijă de mama.

Intrate în stăpânirea lui Ţugui, proviziile, prăjiturile, romul şi toate celelalte erau împărţite şi socotite să ajungă până la transportul următor.

Pentru amatorii de rom – şi erau destui –, nu scotea mai mult decât socotea el că trebuie, ferească Dumnezeu! Când ne aşezam la masă, grosul romului era camuflat şi prea puţin apărea în sticluţă.

— Unde-i restul mă? mă stropşeam eu…

— S-o isprăvit, să trăiţi!

Orice intervenţie era de prisos; orice ameninţare zădarnică!

Făcea o mutră aşa de chinuită, îşi rotea ochii rotunzi

de la unul la altul aşa de speriat, încât până şi Cotin Vasiliu, cel mai amator dintre toţi, renunţa, văzând că nici de mituit nu-l poate mitui…

Eram prieten cu „franţujii” din divizie şi, când împrejurările îngăduiau, îi pofteam la un ceai „garni”, foarte apreciat în timpurile acelea…

Bineînţeles, Ţugui făcea onorurile casei, foarte mândru când era chemat de vreun musafir.

Fiammă, care începuse s-o rupă româneşte, de câte ori îl vedea, îl striga. Ţugui se prezenta, lua poziţia şi atunci Fiamma, adresându-se celorlalţi, îl arăta:

— Regardez-moi cette t de chien fidele! Răspunsul lui Ţugui era invariabil:

— Să trăiţi, domnule căpitan, lărgindu-şi gura într-un râs mulţumit.

Într-o zi, întrebându-mă ce înseamnă Ţugui pe româneşte, i-am spus şi de-atunci pentru Fiammă, Ţugui a devenit Pointu… iar soldaţii, schimonosindu-i numele, l-au poreclit Polintim…

În permisie n-a vrut să plece niciodată, deşi pe subt mână l-aş fi putut învoi.

— De ce nu te duci, măi Ţugui?

— Cine are să vă facă ceaiul, don locotinent?

Ţugui avea un frate, plecat pe frontul din Dobrogea, cu un regiment de infanterie. Aflase că fusese rănit în luptele de pe malul Dunării şi-i pierduse urma. Din zvonuri, auzise mai târziu că murise în nu ştiu care spital şi, după ce lăcrimase în răstimpuri, încetase să-l pomenească şi să-l amestece în povestirile lui. Cel mult, când liniştea tranşeei şi seninătatea nopţilor potolite de ură deschidea drum nostalgiei şi răscolea tainele fiinţei noastre cercuite în zona morţii, Ţugui, în surdină, cu vocea lui primitivă, necioplită, fredona oftând şi umezindu-şi ochii: Tii, nu am puteeeri, Să sufăr dureeeri Viaţa ni s-o strâns Di-atâta plâns…

repetându-şi versul monoton, fără nicio variaţie…

Împlinisem un an de război. Începuse formidabila

ofensivă germană şi loviturile de la Mărăşeşti, îngemănate cu cele de la Târgu Ocna, ameninţau ruperea Moldovei în două.

Trupele, obosite dar credincioase, erau mânate când într-o parte, când într-alta.

Pe jos, cu trenul, cu căruţele ori în camioane, zi şi noapte, se încrucişau convoaiele.

Grăbeam în noapte spre Târgul Trotuşului. Şoseaua nu putea cuprinde cele două regimente care mărşăluiau în aceeaşi direcţie, iar praful ne îneca. Era înnăduşeală mare şi oboseala drumului unită cu neliniştea noastră, ne făcuse lac de apă. Bucuroşi, la un moment dat, ne oprim şi, trântiţi jos, în iarba uscată, prăfuită, aşteptam să treacă regimentul care ne încurca; să se împrăştie norii de praf şi duhoarea de sudoare şi de trupuri nespălate şi, în urmă, să ne încolonăm.

Cine avea tutun fuma, aprinzând licurici din loc în loc.

Mi se uscase gura şi buzele de sete şi, cum bidonul meu cu ceai rece era la Ţugui, am început să-l strig. Numele, repetat cum era obiceiul şi purtat din om în om, se auzea până departe:

— Ţugui, Ţugui! Mă Ţugui…

— Ordonaţi! Şi glasurile soldaţilor:

— Treci la don locotinent!… De când te cheamă! în faţă apare un soldat necunoscut care repetă:

— Ordonaţi, don locotinent! Şi aproape în acelaşi timp soseşte alergând şi Ţugui.

— Da’ tu cine eşti, că nu te cunosc?

— Ţugui Gheorghe din Regimentul 1 Vânători. Era fratele lui Ţugui, ordonanţă tot la un locotenent!

Vârându-se unul în altul, căutând să se recunoască în umbra nopţii, neîncrezându-se ochilor şi neputând crede că întâmplarea îi pusese faţă în faţă, stau nemişcaţi, măsurându-se câtva timp, până unul spune:

— Tu eşti, măi Gheorghe?

— Tu eşti, mă Dumitre? O scurtă îmbrăţişare. Câteva cuvinte schimbate la repezeală, o strângere de mână şi…

— Să ne vedem sănătoşi!

— Dă Doamne! Să ne vedem sănătoşi… Regimentul 1 Vânători a trecut; şoseaua e liberă… 8 Vânători se încolonează şi… fiecare merge spre destinul lui.

Se aude într-un târziu: Trecuse încă un an!

Apăraţi de un noroc orb, scăpasem din toate luptele, din toate cele douăzeci şi unu de atacuri la care luasem parte, urmat de Ţugui, câne credincios, cum îl botezase Fiammă.

Nu se lipise de noi nici glonţul, nici obuzul. Ne purtaserăm noroc unul altuia şi din regiment eram aproape singurii care nu lipsiseră niciun ceas de pe front…

Grozavul tifos exantematic, recurenta, răcelile lunecaseră printr-o adevărată minune, odată cu vremea, peste noi…

Ceasul demobilizării, visat în crizele de optimism, sosise. Imposibilul se realizase. Eram întreg.

Călcasem din nou pragul casei părinteşti şi cele din urmă formalităţi pentru reintrarea în normal se împlineau.

Reîntors într-o dimineaţă de la cazarmă, dau în antret peste Ţugui, făcând cruci peste cruci, bătând mătănii şi închinându-se:

— Bodaproste! Slavă lui Dumnezeu şi Maicii Domnului! Bodaproste! Slavă lui Dumnezeu şi Maicii Domnului!

În faţa lui, aliniate şi înşirate, toate schimburile, efectele şi lucrurile care îi fuseseră încredinţate:

cămăşi şi batiste şterse şi destrămate; pansamentul şi masca de gaze turtită şi de nerecunoscut; două farfurii de tablă cu smalţul pocnit şi înnegrit de atâta întrebuinţare; nişte tacâmuri fără nume, ace şi bolduri ruginite, nasturi şi o mulţime de fleacuri fără nicio valoare…

— Ce-i comedia asta, măi Ţugui?

— Slava lui Dumnezeu c-am ajuns ceasu ista! Nu lipseşte niciun capăt de aţă! Mama se ivise în prag şi, uitându-ne unul la altul, ochii ni s-au înrourat de lacrimi…

Săracul Ţugui! A murit…

Când a fost să-i semnez biletul de demobilizare, cum eram comandant de companie şi aveam putinţa, l-am chemat şi i-am spus:

— Mă Ţugui! A vrut Dumnezeu să ne vedem casele. Însurat nu eşti nici tu, nici eu. Dar, pentru că ai fost om de treabă, cinstit, cu credinţă şi cu priinţă, îţi făgăduiesc să te cunun. Toate efectele mele milităreşti, ţi le dau ţie. Şi-ţi mai dau şi o căruţă cu doi cai din cei mai buni! Se vând mâne la licitaţie. Poimâine pleci acasă. Caută-ţi o fată, să te cunun mai repede…

Ţugui era în nouri de bucurie.

A doua zi, o cută îi brăzda fruntea. Ştiam că-i supărat…

— Ce? Nu ţi-s boii acasă, mă Ţugui?

— Ba da! domnule căpitan, dar, să nu vă supăraţi, am o rugăminte…

— Spune, mă!

— Mă tem să mă duc acasă, şaizeci de kilometri, cu atâtea efecte milităreşti, cu cai şi cu căruţă… Oi da peste jandarmi şi m-or închide. Or crede că-s lucruri de furat. M-aş duce acasă să-mi aduc haine civile şi poimâni îs aici.

— Bine, măi. Du-te. Şi dus a fost.

Trecu o zi, două, o săptămână. Ţugui nu vine…

— Ce s-o fi întâmplat? îmi zic. Prea e conştiincios şi de cuvânt să mă fi dat de sminteală tocmai acum.

Mai trece o săptămână. Nelinişti, scriu primarului din sat, întrebându-l ce-i cu soldatul demobilizat Ţugui Dumitru, cont. 1909…

Peste câteva zile primesc cartea poştală, pe care o păstrez şi astăzi:

Mitoc, 25 Iunie 1918 Domnule căpitan.

La scrisoarea dv. din 20 corente, am onoare a vă informa că soldatul demobilizat Ţugui Dumitru a murit de tifos exantimatic şi a fost îngropat acum nouă zile…

Astăzi, Ţugui, Dumnezeu să-l ierte, îşi doarme somnul de veci în cimitirul de pe malul Prutului…

Trupul lui neobosit, de mult e prefăcut în ţărnă, iar mormântul lui, înţelenit, abia face o cută deasupra pământului…

Bietul Ţugui!

Ades, când noaptea e liniştită şi vrăjit asculţi viaţa, mă întreb:

„Oare Ţugui, în graba lui spre moarte, apucat-a să-şi dezgroape comoara tăinuită oftând pe Fata Moartă? „Validare: XHTML1. O CSS

Responsabil pagină: nick. Sugestiile binevenite. Actualizare: 2008 – 05 – 11 13: 46 UTC. Conţinut e Ioan Vlad